

The Project Gutenberg eBook of Fra det moderne Frankrig, by Richard Kaufmann

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Fra det moderne Frankrig

Author: Richard Kaufmann

Release date: February 1, 2006 [EBook #9843]

Most recently updated: December 26, 2020

Language: Danish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK FRA DET MODERNE FRANKRIG ***

Produced by Miranda van de Heijning, Steen Christensen and

the PG Online Distributed Proofreading Team from scans provided by Bibliotheque nationale de France (BnF/Gallica) at <http://gallica.bnf.fr>.

FRA DET MODERNE FRANKRIG.

AF RICHARD KAUFMANN.

MED ILLUSTRATIONER EFTER FRANSKE KUNSTNERE.

KJØBENHAVN.

1882

I en halv Snes Aar snart har Forfatteren af denne Bog været en jævnlig Gjæst i Paris. For hver Gang han er kommen igjen, har han vundet Byen kjærere og kjærere, og i de sidste tre Aar endelig er den bleven ham et nyt Hjem. Hans Bekjendtskab til den er følgelig intimere end den almindelige Rejsendes. Paa den anden Side er han stadig vedbleven kun at være en Fremmed, der er paa Besøg. Alt det, han har set, har han set paa med en Nordbos Øjne. Netop paa Grund af denne sin Dobbeltstilling har han troet at kunne have Et og Andet at fortælle, der var i Stand til at interessere hans Landsmænd.

Hans Bog har ikke den Pretension at give en udtømmende Skildring af Livet i det moderne franske Samfund. Han har, mens han skrev, selv bedst følt, hvor langt udførligere han maatte være, hvis et saadant Maal skulde naaes. Stadig hobede Stoffet sig op, og samtidig nødte de Grændser, der var

afstukne for Arbejdet, ham endog til at udskyde Æmner, som det havde ligget i den oprindelige Plan at behandle. Paa Sligt er det jo imidlertid muligt siden at raade Bod, hvis Læserne finder, at der er lidt Liv og lidt Anskuelighed i de her tegnede Billeder.

Troskab mod Originalen føler Forfatteren sig forvisset om, at der er. Han har set det moderne Paris med sympathetiske Øjne. Han har ikke været blind for Manglerne ved det, men han er gleden lettere over dem og har ladet, hvad der var smukt og tiltalende, springe stærkere frem. Han har gjort dette ikke blot af Kourtoisi mod det Land og den By, hvis Gjæst han er, men ogsaa, fordi han mente derved at komme Sandheden nærmest. Han vil føle sig lykkelig, hvis hans Bog hos nordiske Læsere kan vække den samme Kjærlighed til vore Dages Frankrig, som den skylder sin Tilblivelse.

Paris, i November 1882.

Richard Kaufmann.

INDHOLD

Paris og Pariserne

Pariserinden

Vinter liv i Paris:

Klimaet

Velgjørhedsballer

Jule-og Nytaarstiden

Under Karnevalet

Hos Republikens Præsident

Foraar i Paris

I Kammeret

Det røde Paris

Paa Børsen

Kunst og Kunstnere

Litteratur og Aviser

Paris som Theatercentrum

Sommerliv og Fester:

Grand prix de Paris

Badeliv Ved Kysten

Nationalfesten

Sommer-Søndage ved Paris

Parisere en évidence:

Mme. Adams Salon

En Aften hos Victor Hugo

Hos Sarah Bernhardt

Coquelin i sin Loge

Cherbuliez i sit Arbejdsværelse

De Fremmede i Paris

Paris paa Vrangside:

Pauperismebæltet

Samfundets Bundfald

Kafé- og Gadeliv

Skisser fra Sydfrankrig:

Mellem moderne Troubadurer

En sydfransk Pilgrimsfart

Oldtidslevninger i Provence

Petrarcas Hjem

Marseille

Europas Paradis

PARIS OG PARISERNE.

Det er i Regelen om Aftenen, at den Rejsende fra Norden kommer første Gang til Paris. Han gaar ud i Byen. Overalt er der Liv og Færdsel endnu; før Midnat længst er passeret, tænker Paris ikke paa at lægge sig til Hvile. Hele Timer kan han se den i fuld Soiréepuds, hele Timer kan han drive med Menneskestrømmen ned over de fyldte Boulevarder eller paa en Kaféstol sidde og lade de brogede Billeder passere sig Revue. Der er nok baade for Øje og Øre. Det er som en hel ny Verden, der rulles op for ham i et Rundmaleri uden Ende. Men naar til Slutning Rejsetrætheden dog gjør sin Virkning gjældende, og han endelig sent vender tilbage til Hotellet, er han i Grunden yderst forbauset. Han havde ventet at blive overvældet, blændet, berust, og det er helt andre Indtryk, han bringer med fra sin første Visit. Paris har forekommet ham meget mindre, og mindre glimrende ogsaa, end han havde troet, men den har samtidig forekommet ham saa mærkværdig hjemlig og hyggelig. Det er Fornemmelsen deraf, der behersker alle andre, og det er med Velbefindendet, som denne Fornemmelse vækker, at han gaar i Seng. Naar han den næste Morgen vaagner, har han slet intet Hastværk for at komme ud igjen. Han synes, han har været længe i Paris, og at han allerede er halvvejs fortrolig med dens Liv. Det er det samme Fænomen, man ogsaa undertiden kan iagttage overfor Mennesker, man seer første Gang. Man har hørt saa Meget om dem paa Forhaand, at de er voxet op til Noget, der næsten forskrækker. Og saa, naar man har talt med dem i fem Minutter, er det, som man havde kjendt hinanden i Aar. Den instinktmæssige Følelse af, at Tiden vil gjøre En til gode Venner, har tilbagevirkende Kraft.

Dette første Indtryk af Paris er det, der kommer hyppigst igjen, og det er ogsaa det, man til Slutning bliver staaende ved. Man skal dog ikke være bange; de andre, som man havde ventet, udeblive langt fra heller. Under Touristbesøgets tumlende Færd dukker den første Aftens douce Fornemmelse af Hygge hurtigt under i lutter Blænding, lutter Beundring af, hvor Paris er stor og glimrende. Det er fra Morgen til Aften en Sandserus, der intet Øjeblik hører op. Blot en Vandring ned over Boulevarderne med deres Tusinder af krydsende Ekvipager, med deres Spejle, som reflekterer det brogede Gadeliv, saa det bliver et Virvar uden Ende, med deres Udstillingsvinduer, bag hvilke Alverdens vildeste Luxus holder sine Saturnalier, blot en Vandring forbi Palais-Royals og Rue de la Paix' Juveleerboutiker eller gjennem Avenue de l'Opéras Paladsgade i elektrisk Fe-Illumination, alene det er et fortumlende, overvældende Festtog. Og saa kommer Monumenterne: den gigantiske Triumfbue, der rager op over hele Paris, som den vilde sætte Indsegl paa Byen og sige: dette er større end selv det antike Rom, større end Noget, hvortil Menneskeslægten endnu er naaet—Triumfbuen med Rudes Trophæ, den mest bevingede Tanke, moderne Skulpturkunst har født, et Værk, hvori Enthousiasmen skriger, saa selve Stenen synes at faa Fart og flyve. Paa den anden Side af Seinen, ligeledes ragende op, saa den kan sees overalt, Invalidedomens gyldne Kuppel, hvor ved Kejsersarkofagen under den mægtige Hvælving ligesom hele Frankrigs historiske Storhed fylder Rummet med vældige Skygger, saa det klemmer En for Brystet, og man er ved at falde paa Knæ og græde. Fremdeles, spredte rundt omkring, de ligesaa forskjelligartede

som hver i sin Stil uforlignelige.

[Illustration: Rudes Trophæ: Le Départ.]

[Illustration: Invalidedomen.]

[Illustration: La Salme Chaptlle.]

Kirkearkitekturer: først og fremmest la Sainte Chapelle, udvendig det skønneste og fineste Filigranarbejde af gothisk Bygningskunst, der eksisterer nogetsteds i Verden, indvendig et rent Tusindogeenatseventyr af de vidunderligste gamle Glasmalerier. Man staar som i en Hal, hvor Loft og Vægge er lutter farvede ædle Sten, kunstigt satte sammen til Billeder, der lige fra Syndefaldet illustrerer alle de store Scener af den hellige Historie. Og saa den middelalderlige Notre-Dame og Madeleinens græske Tempel og den fornemt-kolde moderne Saint-Augustin og den lille antike Juvel Saint-Germain-l'Auxerrois og en halvhundrede endnu, af hvilke hver enkelt vilde være nok til at gjøre en hel Stad berømt. For hver Gadeende næsten møder Øjet et arkitektonisk Størværk: Bygninger som den nye Opera eller Pantheon med Davids Fronton, Paladser som Louvre og Tuilerierne, Mindesmærker som Château-d'Eau-Pladsens vældige Republikstatue, som Vendôme- eller som Frihedssøjlen paa Bastillepladsen. Gallerierne rummer de største Skatte fra alle Kunstscoler, Musæer, Bibliotheker, videnskabelige Institutioner er de rigeste, Verden ejer, Industrien stiller paa alle Kanter vort Aarhundredes nyopdagede Vidunderlande tilskue i Fabriker, som ikke har Rivaler nogetsteds. Og mens Øje og Aand mættes med Indtryk, viser den glade Verdensstad samtidig ogsaa den anden Side af sit Janushoved, det, der leer og lokker forførelserisk koket til nye og atter nye Adspredelser. Der eksisterer paa hele den samlede Klode ikke nogen jordisk Nydelse, som Paris ikke har akklimatiseret. Alt, hvad Natur og Menneskesnildhed kan byde for at gjøre Livet skjønt og lykkeligt at leve i Øjeblikket, alt det er hobet sammen i denne Stad. Hvor kan det da være Andet, end at Touristen, der just er kommen for i sollyse Ferie dage at flagre fra Blomst til Blomst i dette brogetrige Flor, at han til Slutning ender med at blive ganske ør af Berusning og Begejstring. Den søde Nektar gaar ham til Hovedet. Paris bliver ham en dejlig Elskerinde, hvis Favntags Sødme er ham det Vidunderligste, han nogensinde har drømt.

Der er jo imidlertid den Omstændighed ved enhver Rus, at der uvægerligt følger en Morgen bagefter, da man vaagner med Tømmermænd. Paris er ikke det Paradis uden Slange, som Touristbegejstringen vilde gjøre det til. Parader hører nu engang til den Slags Sager, som ikke længer eksisterer paa Jorden. Naar den Dag kommer, da han hører op med at see Paris i Skjær af et flygtigt Feriebesøgs Champagneskumsperler, saa kommer ogsaa Tømmermændsindtjykket. Og jo større Rusen har været, desto stærkere bliver det. Der er en Stund Adskilligt, man faaer Afsmag for, Mere maaske undertiden, end der i Virkeligheden er Grund til. Heller ikke det skal man dog bryde sig om. Ogsaa det Indtryk hører til dem, der forsvinder igjen. Thi Paris kan taale at ses, som det er, med dets Fortrin og dets Fejl. Touristen lokker det som en Elskerinde, der fortumler Hovedet; for den, der har sovet Rusen ud og Tømmermændene ogsaa, bliver det en Kvinde, med hvem han gjerne deler Hus og Hjem, saa længe det skal være, fordi han ved Siden af menneskelige Skrøbeligheder, ved Siden af Luner og Lethed, som nu engang hører Kvinden til, men som her dog ofte har den gode Egenskab at klæde ganske kjønt, finder saa uhyre Meget, som han aldrig kan blive træt af at agte og elske. Det Indtryk af hyggeligt Velbefindende, hvormed man begyndte sin første Pariservisit, er ogsaa det, hvormed man ender efter Aars Forløb. Paris er den By i hele Verden, hvor den Fremmede finder størst Behag ved at leve. Det er ikke noget Postulat; Tallene kan dokumentere det. Hvis det ikke var saaledes, vilde ikke det aarlige Besøg af Gjæster beløbe sig til over et Gjennemsnitstal af en Million, og Parisermenneskehavet daglig tælle omtrent to hundrede tusinde Udlændinge.

Sin Forkjærlighed for enkelte Pletter af Jorden har man tidt ligesaa vanskeligt ved at analysere som sin Forkjærlighed for enkelte Mennesker. For Paris' Vedkommende lader Sagen sig imidlertid gjøre. I de store Hovedtræk idetmindste er det ikke svært at sige, hvad der vækker Velbefindendet, som man føler her. Til syvende og sidst beroer det simpelthen derpaa, at Pariserlivet byder en Sum af Fordele og Behageligheder, som man ikke finder saaledes potenserede, i hvert Fald ikke samlede i det Omfang noget andet Sted.

Der er, for at begynde lavest nede, først de materielle. Byen er lys og luftig, gennemkrydset med brede, træbeplantede Gader og Boulevarder, hvor Solen kan trænge ind, oversaaet med Parker, Squarer og offentlige Pladser. Den er ren, vandet og pudset og fejtet fra Morgen til Aften af en Armée af Arbejdere. Det franske Kjøkken er det bedste i Verden af den simple Grund, at Befolkningen er den rigeste og som Følge deraf den, der stiller de største Fordringer. Der er ingen Primør, som ikke kommer først til Paris, ingen Gourmandfantasi, der ikke kan blive tilfredsstillet i samme Øjeblik den er tænkt. Fornøjelser kalder paa En for hvert Skridt man gaar. Man kan vælge ganske efter sin Smag og sine Midler og behøver dog aldrig at være bange for at komme til at mangle. Al den Komfort, vor moderne Civilisation har udtænkt for at gjøre Livet bekvemt, er i Paris dreven til sin højeste Fuldkommenhed. Omgangsformen er let og fri, ingen Kasteforskjel eller Junkerstivhed trykker.

Selskabslivet staar aabent paa vid Gab for Alle og Enhver, Høflighed og Urbanitet mellem Mand og Mand er en Dyd, der er specifik parisisk.

Og alt det er dog kun den ydre Skæl, bag hvilken der gjemmer sig en Kjærne, som er ikke mindre ædel, end Skallen er skøn og lokkende. Er Paris det materielle Velværes By, saa er den samtidig den Stad, hvor alle intellektuelle Krav finder rigest Tilfredsstillelse. Den centraliserer hele Landets aandelige Liv i et langt videre Omfang, end det er Tilfældet med nogen moderne Hovedstad. Hvad Frankrig rummer af Dygtighed drages til Paris; kun der kan det finde Indvielse og Udfoldning. Og ned gennem Menneskealdre, lige fra Molières og Voltaires og de store Revolutionsheltes Dage har da under aldrig standset, utrættelig Propaganda alle den moderne Tænkings og det moderne Fremskridts Heroer fyldt denne By med en saadan Overflod af Ideer, at den er bleven det lysende Fyrtaarn for hele Aarhundredets Slægt. Som hvert Skridt i dens Gader minder om en berømmelig Fortid, som der hænger et Stykke Historie ved hver Bro og hver Plads, saaledes er det næsten, som hvert Drag, man aander ind af Byens Luft, er mættet med Atomer af disse store Tanker. Og nu Kunsten! Det franske Theater behersker Verden, fordi intet andet Theater i Verden kan maale sig med det; Paris ejer en Samling af sceniske Artister, som ingen Tid og intet Land har kunnet opvise Mage til. Den franske Malerskole er den, hos hvilken alle andre Malere gaar i Lære; Munkacsy, Stevens, Nittis, Madrazzo, alle de store fremmede Mestere kommer til Paris, fordi de føler, at det kun er der, de har Rod og Bund. Den franske Musik er ved at overfløje den tydske og italienske, den franske Skjønlitteratur stadig den, der i Godt som i Ondt er et Hestehoved fremfor andre i Kappestriden.

Heller ikke Videnskaben er bleven tilbage. Hvad har Paris ikke paa alle dens Omraader at opvise for uendeligt rige Samlinger, hvor arbejdes der ikke i dens Fagskoler og Kollegier, med hvilke Opfindelser beriger ikke Dag for Dag dens Laboratorier Verden! Har Paris Malere som Meissonnier og Bonnat, Digttere som Victor Hugo og Augier og Dumas, Skuespillere som Got og Coquelin, Musikere som Gounod og Thomas, saa har den ogsaa Lærde og Videnskabsmænd som Renan og Pasteur. Der er ikke det Menneske med aandelige Interesser, af hvilken Art de saa ere, der kan komme til Paris uden at finde Impuls for sine Evner, Berigelse af sin Viden, Belæring og Befrugtning.

Det er denne Alsidighed, der gjør Paris enestaaende. Der er Byer rundtomkring, som kan lokke og drage med enkelte Fortrin, Paris har dem alle paa en og samme Plet. Den er som et Menneskeaaendens uhyre Verdensudstillingspalads, krandsat af Fehaver, hvor Alt er samlet, hvad der kan gjøre Hvilen sød. Den, der alene kommer for at nyde, bliver derude, og han er dog tilfreds. Men kun den, som kommer med Alvor, og som med Øjet aabent til at se og Tanken aaben til at lære trænger ind mellem Paladsets Labyrinthgange, kun han faaer tilfulde Indtrykket af, hvad Paris er for en Vidunderby. Den er ikke nogen enkelt Stad, den er Hundreder af Stæder i een, vidt forskellige fra hinanden som selve Paris's Fysiognomi i de forskellige Partier af Byen.

Blot en Gang ned over de store Boulevarder er tilstrækkelig til at se, hvor dette Fysiognomi skifter. Først den fornemtaristokratiske Boulevard de la Madeleine, saa det travle Handelsliv paa Capucines og Italiens, saa igjen en ny Karakter, det adstadige Bourgeoispræg over Poissonnière og Bonne Nouvelle, og endelig Arbejderboulevarderne Temple og Beaumarchais. Hvert Kvarters Type er forskjellig. Quartier latin og Faubourg Saint-Germain, Montmartre og Parc Monceauxkvarteret støder hinanden paa Albuerne og er dog saa uensartede, som om de laa Hundreder af Mile fra hinanden. Som man kan bruge et Liv uden at blive fortrolig med denne Uendelighed af Byer i Byen, saaledes kan man ogsaa bruge et Liv uden at komme tilbunds i de aandelige Skatte, der er hobede sammen her. Og da vi dødelige Mennesker nu engang kun har et at disponere over, er den Slutning ganske simpel, at det er en Umulighed nogensinde at blive træt eller kjed af Paris.

Man er mellem dette Virvar et Fnug, der forsvinder, det er sandt. Men netop i denne Forsvinden ligger et af de store Hovedmomenter, som bevirker, at man føler sig saa vel tilpas i Paris. Der er Frihed der, ikke blot den, som Loven, men ogsaa den, som Selskabet, Omverdenen indrømmer. Og det er de fleste Stede ellers den, som det er vanskeligst at opnaa. Ingen ørkesløs Lediggjængers misundelige Øje vaager over, hvad Naboen tager sig for, ingen sladderlysten Tunge falder paa at lave Fantasihistorier derom. Man har nok i at tage vare paa sine egne Affærer, der bliver ingen Tid til at bekymre sig om de Andres. Man kan vælge sit Selskab, som man vil. Vil man være Eneboer, er det den letteste Sag af Verden. Man behøver kun at holde sig for sig selv, saa lever man, som man var i en Ørken. Man kan bo aarvis Dør om Dør i det samme Hus uden at kjende hinandens Navn, man kan sidde Maaneder Side om Side ved det samme Restaurationsbord uden at veksle et Ord. Trænger man derimod til Omgang, saa er Adgangen til den ligesaa let, som Valget er stort. Selv for den Fremmede er en simpel Præsentation i en Salon nok til at skaffe ham Invitationer, saalænge han lyster. Den nivellerende Nutid vælter de gamle eksklusive Kredses Skranker Dag for Dag. Endogsaa enkelte af Faubourg Saint-Germains Selskabssale begynder at blive Fortsættelser af Gaden. Hundreder og atter Hundreder har været det længe, ligefra Republikens Præsidents ned til Millionærens fra igaar, der ikke forlanger bedre end at se sine Stuer fyldte. Det har sine Inkonvenienser, men det har ogsaa sine Fordele. Man kan komme og gaa, som man lyster. Man kan tale med dem, man synes om, høre paa Musik, pleje Buffeten, dandse,

more sig, som man finder for godt, man behøver ikke engang hverken at sige Goddag eller Farvel. Og denne Maade at omgaas paa er højst karakteristisk for, hvordan Pariserlivet er indrettet. Hvad der gjælder for den enkelte Kreds, gjælder ogsaa for det store Hele. Er man kjed af den Verden, hvori man lever, saa vælger man en anden. Man flytter til et nyt Kvarter, saa er det, som man var flyttet til en ny By—Ingen falder paa at søge En op. Man forlader de gamle Saloner og de gamle Kaféer,—Ingen spørger, hvor man er bleven af. Man kommer ikke længer til Theatrenes Premièrer, men til Andenaftensforestillingerne, saa er det helt nye Ansigter, man seer. Efter lang Tids Forløb kan det da passere, at man træffer en af de fordums Bekjendte paa Gaden. Det gaar, som det gik en berømt Kommunist. Han møder en gammel Ven, der fortroligt trykker hans Haand og beklager sig over, at man saa sjældent seer Noget til ham. Det har sin gode Grund, svarer den Anden, jeg kommer lige fra Noumea, hvor jeg har siddet i Bagnoet i fem Aar.

Og trods alt det er der alligevel ingen anden By, hvor den Fremmede har saa let ved at gjøre sig det hjemligt som i Paris. Der er ingen, der er saa kosmopolitisk som den. Pariseren holder haardnakket og konservativt fast ved sine egne Vaner, men han respekterer de Andres. Han undrer sig ikke engang over, at de har dem, men han anseer det for sin gjæstevenlige Pligt at imødekomme dem saa meget som muligt. Kommer der en Kineser ind paa en Restauration og trækker sine Pinde op af Lommen for at spise med dem, saa er der Ingen, der falder i Forbauselse over det. Men kommer han to, tre Gange igjen, anskaffer Værten sig selv Pinde og serverer ham, for at Gjæsten kan følge sit Lands Skik og Brug. Det er hændet, og det er typisk. Der er ikke den Udlænding, hvilken Nation han end tilhører, der ikke kan finde en Krog af Paris, hvor han kan bo, leve og spise, indrette sig ganske, som han havde flyttet en Stump af sit eget Lands Grund med sig.

Disse Fordele, disse Ejendommeligheder, om man hellere vil, hænger sammen med særlige Sider ved Parisernes Karakter. Man paastaar, at de er letsindige. Det er en Beskyldning, der har faaet gammelt Hævd paa sig, men den er ingenlunde saa sand, som den giver sig ud for. Dette arbejdslystne, sparsommelige Folkefærd, der slider Dag ud, Dag ind uden Hvile for at sikkre de gamle Aar, disse Mennesker, hvis skjønneste Drøm, hvis højeste Livsmaal er en Stump egen Jord, hvor de kan frede deres Have og leve af deres Rentepenge, kan man med Rette kalde dem letsindige? Man dømmes Befolkningen efter Gadedriverne. Men det er for en stor Part Udlændinge, nydelseslystne Lediggjængere fra alle Verdens Kanter, og Letsindighedens Templer, der har givet Paris Ry for at være et moderne Sodoma og Gomorra, de er just til for deres Skyld. Det var ikke Pariserne, der befolkede det berygtede, nu nedlagte Dandselokale Bal Mabille; der kom højst en for hvert tusinde Udlændinge.

Det er ikke letsindige, Pariserne er; de er lette og letbevægelige. De holder af at lægge saa stærkt Solskin over Alt, hvad der hænder, som der kan lægges over det, de lader sig hurtigt rive med baade af Begejstring og Harmen, baade af store Tanker og af store Fraser. Det er derfor, de gjør Revolution hver anden Dag. De er Optimister helt ud til Fingerspidserne. Der kan ikke tænkes noget taknemmeligere Folkefærd end dem baade for den sande og den falske Messias; de har en usvigelig Tro paa det Nye, fordi de har en aldrig slappet Forventning om, at det, der kommer, vil bringe dem Guld og grønne Skove. Det gjør dem til store Fantaster og til store Børn. Men det er ogsaa i Kraft af denne lette, lyse, frejdige Optimisme, at de saa omtrent er det handledygtigste Folk i Verden. De kan ikke blot rive ned, de kan ogsaa bygge op. Er det dem, der har sløffet Bastillen, saa er det ogsaa dem, der har skrevet med Flammeskrift Devisen over Aarhundredets Historie, de tre magiske smaa Ord, der har bragt Menneskeslægten videre fremad end alle Kantske og Hegelske og Schopenhauerske og Hartmannske Filosofisystemer tilsammen. Der er Ingenting, der gjør Mennesket stærkere og sundere, der er Intet, der giver friskere Kræfter til at udrette Noget, end det altid at gaa til Arbejdet med en Sang paa Læben, altid at have et nyt Haab i Hjertet til Erstatning for dem, der er gaaet i Vadsken. Det er den Slags Letsindighed, Pariserne har, og den er der langt mere Grund til at misunde end til at bebrejde dem. Det er maaske, naar det kommer til Stykket, netop den, der har lagt dem de bevingede Ord paa Læben, hvormed de har forløst saa mange af vor Tids store Ideer, og det er i hvert Fald den, der gjør dem til et saare opmuntrende og fornøjelig Folkefærd at leve sammen med.

Man siger ogsaa, at Pariserne er egoistiske. Det er sandt, det er de, og det er jo kjedeligt nok. Men det er paa den anden Side meget naturligt. I Ørkenen og i de store Masser er man altid egoistisk. Man er nødt til at være det, Kampen for Livet gjør det til Selvopholdelsespligt. Det bløde Hjertemenneske kan det genere. Ogsaa ved denne Side af Parisernes Karakter kunde der dog med god Vilje findes et sundt, opdragende Element. Man tager sig sammen, man spænder Evner og Energi, naar man veed, at man maa stole udelukkende paa sig selv, og at der ikke er en Haand, der løfter sig for at holde igjen, hvis Vognen begynder at løbe ned ad Bakke. Og desuden har Egoismen et behageligt Modstykke i en exceptionel ydre Høflighed. Man er indifferent, kold, ufølsom over for Naboer og Gjenboer, man fik altfor Meget at bestille, hvis man vilde lade disse to Millioner Omgivelsers Medgang og Modgang gaa sig til Hjerte; men man er complaisant, imødekommende mod disse samme Ligegyldige saameget, som Hensynet til eget Tarv tillader det. Man er ogsaa det med Naturnødvendighed, Livet i Mylderen vilde være uudholdeligt, hvis man ikke var det. Naar man i Gadestimmelen paa de store Festdage vilde

trykke og puffe og støde hinanden vilde det ende med, at Halvparten blev klemt ihjel. Man vil nødvendig selv være mellem denne Halvpart, derfor tager man Hensyn, derfor lader man være at træde over Fødderne uden Nødvendighed, derfor hjælper man til, saa at Alle kan komme frem. Og som det er i Gadetrængslen, er det overalt. Man møder Urbanitet og Forekommenhed for hvert Skridt i Paris. Selv om det kun er en ydre Politur, som der ikke menes videre med, er den dog derfor ikke mindre behagelig. Naar det kommer til Stykket, er den i Virkeligheden alt det, man har Behov for til daglig Brug. At have Alverden til Busenfreunde er en baade kjedsommelig og besværlig Ting. De faa paalidelige Venner, som et Menneske trænger til, kan han næppe have Udsigt til at komme til at mangle i en By, hvor Udvalget er saa uendeligt som i Paris.

Og er Egoismen en Pariseregenskab, saa er Retskaffenheden, Hæderligheden det ikke mindre. Pariserne er bekjendte for deres Soliditet i Handel og Vandel. Belejringen havde ruineret Masser af Smaafolks Velstand. Men istedetfor at erklære sig insolvente begjærede de Opsættelse og betalte siden ærligt og redeligt Hver Sit. Da for nylig den store Børskrach bragte Hundreder af Ubemidlede til at tabe langt mere, end de ejede, gjorde de dog ved Slægtninges og Venners Hjælp Udveje for Pengene og mødte paa Betalingsdagen med de Summer, som de maaske bagefter kan bruge et Livs Arbejde for at skaffe Laangiveren igjen.

Pariserne har en uhyre Kapitalfejl: deres grændseløse Uvidenhed. Men den generer de Fremmede mindre; det er dem selv, der lider mest under den. De dækker den med en Glassur af medfødt Dannelse, af naturlig Velopdragenhed, der vilde være mirakuløs, hvis man ikke gjorde sig Rede for Aarsagerne til den.

Den er et Produkt af Ligheden først og fremmest, af denne gigantiske Tanke, der er født i selve Paris' Hjerne og siden har gjenneksyret det vældige Legeme helt ud til dets fineste Fibrer. Der eksisterer i Paris absolut ingen sociale Skranker. Alle er ikke blot lige for Loven, alle er Monsieur og intetsomhelst Andet overfor den almindelige Bevidsthed. Den unge Adelsmand med Ahner fra Korstogene mødes i det samme Fornøjelsesliv med Restauratørsønnen, hvis Fader har tjent Millioner ved at servere Bouillon; Kudskens drikker sin Bock paa Kafeen med den Herre, han kører for; Arbejderen betragter det ikke som en Ære for sig men for Principalen, naar han byder denne tilbords med sig, og sine Kammerater. Alle færdes, blandede mellem hinanden, i det samme tumlende Liv, uden at der bliver gjort Forskjel. Alle har samme Rettigheder, samme Krav paa Hensyn. Men det giver ogsaa uundgaaeligt den simple Mand en bestemt Følelse af, at han maa kunne hævde sin Position, at der i hans ydre Optræden ikke maa være Noget, som kan skille ham fra den højest Dannede og højest Stillede. Denne Følelse er det, der virker opdragende paa ham, og til den slutter sig alle Indtrykkene, han modtager rundt omkring i sin vidunderlige By. At staa ved Kejserens Grav under den gyldne Kuppel og sige sig selv, at han, der ligger der, ikke var højere paa Straa, da han begyndte, end En selv, ogsaa det danner og udvikler en Befolkning. Synet af Kunstens uendelige Skatte, hvortil Adgangen uden Betaling staar aaben for Enhver, de stolte historiske Monumenter, den daglige Færdsel i Luxusparker, hvor man selv er Politi, Alt, hvad man bevæger sig imellem, hjælper med til denne Udvikling.

Saaledes har da i det Store og Hele Pariserne Egenskaber, der kun kan forøge Velbefindendet, som den Fremmede føler ved at leve i deres By. De har Skyggesider ogsaa, og adskillige, der er altfor paafaldende, til at man kan gaa med aabne Øjne gennem Paris uden at lægge Mærke til dem. Vi vil lidt nok faa det se. Men de er livlige, glade, sundt følede og foretagelsesdygtige Mennesker, som det er let at komme ud af det med, og som det er opmuntrende at omgaas. Det er atter et af de mange Fortrin ved Paris. Det første og sidste af dem alle er dog det, at man i denne Stad er i selve Verdens Centrum, at al den travle Uro, al den nervøse Feber omkring En ikke er Andet end Blodet, der banker i det uhyre Hjertekammer, hvor alle Menneskeslægtens Pulsaarer løber sammen.

[Illustration: Paa Boulevarden.]

PARISERINDEN.

Siden Sedandagen har Frankrig manglet et Vaaben i sit Skjold. Man har ikke søgt noget nyt istedetfor den kejserslige Ørn. Men man skulde skynde sig at søge. En vittig Tegner kunde ellers let komme Alvoren i Forkjøbet. Han vilde ikke have svært ved at finde et Motiv; der er et, der ligger lige for. Et zirligt Dameskjørt, der i bløde, elegante Silkefolder draperer sig for Exempel over to korsede Landsestænger, af hvilke den ene istedetfor Spids bærer en Rembrandthat med bølgende Strudsfer, den anden en Vifte eller et Par langknappede Handsker eller Sligt,—det vilde ikke være fri for at være karakteristisk. En lille Smule ondskafuldt maaske, men sanddru paa sin Maneer. Man vilde virkelig

føre i Skjoldet, hvad man hylkede i Livet.

Thi det er i den tredie franske Republik, og ganske specielt i dens Hovedstad, hverken Præsident eller Ministre eller Folkedeputerede, der er de egentlig Mægtige. Over dem staaer der en hemmelig Regering, som i Virkeligheden er den, der styrer Alt. Den er ikke at søge hverken i Palais Bourbon eller paa et eller andet Redaktionskontor eller noget af de Steder, hvor man til forskjellige Tider har villet paastaa, at den havde sit Sæde.

Den er overhovedet ikke et enkelt Sted; som den gennemtrænger Alt, er den ogsaa allestedsnærværende. Denne hemmelige Regering er Kvinden. Den Rolle, hun spiller i Frankrig, er en fuldstændig anden end den, der er tildelt hende i den samtlige øvrige Verden. Hendes Haand er med i Alt, hun er i det store Samfundsuhrværk Fjederen, der driver det Hele. Og det ikke paa den Viis, som for Exempel vore gamle nordiske Skjalde og vore moderne Digttere ville vide, at hun ogsaa undertiden skal kunne gjøre det hos os: som et Slags beaandende Muse, en Fylgje, der vækker og flammer op til Handling. Franskmandene er et mindre poetisk, mere logisk Folkefærd, der ikke forstaaer sig synderligt paa en saadan Metafysik. Den skønne Halvpart af Menneskeslægten er hos dem ingenlunde luftige, ætheriske Væsener med væsentlig passive, inciterende Egenskaber, det er aktivt handlende, stundom adskilligt mere energisk handlende Medskabninger end det Kjøen, som har faaet Ord for at være det stærke.

Der er en højst karakteristisk Scene, som man kan finde igjen i en stor Hoben franske Komedier, maaske i næstendels alle, naar man vilde søge rigtigt efter. En Herre og en Dame diskuterer Noget, der vanskeligt lader sig realisere. Han insisterer paa Vanskelighederne, hun søger at fremstille deres Betydning som mindre væsentlig. Det er en Umulighed, lyder hans sidste Replik, men hun erklærer saa simpelthen: "*Je le veux*". Dermed er Historien forbi, og han maa gjøre, som hun ønsker. Naar denne Scene kommer igjen og kommer igjen i det Uendelige, er det, fordi den afspejler et Virkelighedsbillede, den dramatiske Forfatter daglig har for Øje. Den franske Kvinde gaar Krog- og Omveje, før hun kommer frem med sit kategoriske Imperativ. Men det indfinder sig til Slutning, og er det engang sagt, saa maa Alting bøje sig for det. Hun er i alle Forhold den absolut dominerende. Hun er det ude paa Landet og i de smaa Byer ogsaa, men hun er det mest i Paris. Man kan tage Pariserinden paa ethvert Trin af Samfundsstigen; Fænomenet bliver, læmpet efter de forskjellige Omgivelser, bestandig det samme.

Det er i hendes Saloner, at de politiske Konstellationer skabes. Er det ikke hende, som vælger Ministrene, saa er det dog hende, der finder ud, hvem der skal vælges, og som sætter deres Valg igjennem. Hun forstærker den ene parlamentariske Gruppe og svækker den anden, hun hverver Stemmer for det og det Lovforslag, hun bringer den og den Interpellation til at gjøre Fiasko. Det er hende, der besætter alle Statens Embeder. Hun farter fra Ministre til Departementsdirektører og fra Departementsdirektører til Souschefer, hun gjør Dinerer og gjør sig uimodstaaelig, hun sætter Verden paa den anden Ende for at sætte sin Vilje igjennem. Men hun har ogsaa den Triumf, at det bestandig gaar efter hendes Hoved. Den, hun vil have til Præfekt, bliver Præfekt, den Forfatter eller Lærde, som har fundet Naade for hendes Øjne, bliver valgt til Medlem af Akademiet, den Officeer, som staaer under hendes mægtige Beskyttelse, springer sine Kammerater forbi og avancerer. Det er hende, der skaber Positioner, det er hende, der uddeler Ordensbaand og Udmærkelser, det er ved hendes Reklame, at Kunstneren faaer Renommée, at Lægen og Advokaten faar Klienter, det er hende, der bringer Modebankens Aktier til at stige, som det er hende, der skaffer Modeleverandørerne deres Søgning. "*Où est la femme*," spørger den franske Dommer, naar han vil tilbunds i Forbrydelsens Ophav. Men det er ikke blot ved Forbrydelserne, det er ved saa at sige Alt, hvad der hænder i dette Land, at man kan gjøre det samme Spørgsmaal. Seer man Kombinationernes Væv efter i Sømmene, vil man bestandig finde Kvinden som Islæt.

Gaar vi fra de ledende Kredse ned til den jævne Borgerstand, saa skifter hendes Virkekreds, men den Rolle, hun spiller, bliver ikke mindre dominerende for det. Hos den Handlende er det hende, der fører Bøgerne og forskriver Varerne; Manden staaer bag Disken. I Restaurations- og Kafélokalerne sidder hun ved Buffeten, tager imod Pengene, passer paa Opvarterne, sørger for, at Alt gaar, som det skal gaa; Manden bliver sendt paa Torvet for at gjøre Indkjøb eller ud i Kjøkkenet for at passe paa Gryderne. Naar man kommer ind til sin Skrædder, saa er det Konen, der tager imod En; hun viser de forskjellige Stoffer frem og giver Raad om, hvad man skal vælge. Manden bliver kun tilkaldt et Øjeblik for at tage Maal; han forsvinder, naar det er gjort, og man har saa ikke mere med ham at bestille. Det er hende, der afgjør, om Tøjet sidder eller ikke sidder, det er hende, der ordner Betalingsvilkaarene og kvitterer Regningen. Enhver, der har boet i Pension i Paris, veed, hvorledes disse ligesaa talrige som karakteristiske Huse er indrettede. Konen har alle Departementer under sig: Værelsefordelingen, Akkorderingen om Prisen, Tyendet, Indkjøbene, Spisesedlen og Regnskabsføringen. Mandens hele Livsopgave indskrænker sig til at throne for Bordenden ved Maaltiderne, øse op og skjære for. Betroes der Andet til ham, saa er det højst saadanne Forretninger som at passe Lamperne og sende Bud efter Kaminrensere.

Man kan finde hundrede andre Exempler paa en saadan Fordeling af Mandens og Kvindens Roller ved Udførelsen af den fælles Haandtering. I hele det handlende og industridrivende Paris tager hun ærligt og redeligt Halvparten af Forretningerne paa sig, og det er i Regelen netop den Halvpart, som kræver Hoved og Omsigt og Talent. Naar den sidste store Roman- og Dramasucces, Georges Ohnets "Serge Panine", har gjort en saa umaadelig Opsigt, saa kan Forklaringen dertil kun findes i, at Forfatteren som Hovedfigur i sin Skildring har stillet en Type, der belyser dette Forhold fortræffeligere, end det hidtil er gjort. Han er ingenlunde nogen eminent Begavelse, han er Begynder, og saavel hans Bog som hans Komædie har væsentlige Mangler. Men Madame Desvarenes, denne prægtige Bagerkone, der begynder med et Brødsudsalg i en Forstadsgyde og udelukkende ved egne Evner ender med at beherske hele Paris' Brødforsyning, som Millionærinde, der forhandler paa lige Fod med Ministre, hun er ganske vist en ypperlig Skikkelse, greben kraftigt og suffisant lige ud af Livet. Saaledes som hun er Pariserinden af Middelklassen: kjærnesund, arbejdsomt slidende, med en Villie af Staal og en Energi til at handle, der gjennemtrænger hendes Væsen helt ud til Fingerspidserne. Hun falder lidt af maaske, naar man kommer ned paa de lavere Trin af Skalaen. Det haarde, nøjsommelige Arbejderliv med alle dets Savn svækker Evner og Kræfter noget. Men ogsaa i disse Omgivelser bærer hun dog sin Del af Byrden. Mens Manden gaar paa Arbejde, vadsker hun, syer paa Maskine eller tager sig Andet for, hvorved hun kan skaffe sit Bidrag til Livsopholdet. Mandens bliver kun altfor ofte brugt op paa Knejpen; det er da for hendes Penge, at der haves Hus og Hjem. Og samtidig bevarer hun stadig Pariserindens dominerende Position. Der er et højst karakteristisk Træk, man vil lægge Mærke til, naar man seer en saadan Arbejderfamilie gaa ud om Søndagen. Det er Manden, der maa bære Børnene, men det er Konen, der har Portemonnaien i Lommen, naar der skal betales.

En saadan Rolle i et Samfund kan Kvinden ikke spille, uden at hun i dette Samfund virkelig er et overlegent Væsen. Pariserinden er det. Det franske Galanteri har gjort hende dertil. Kvindetilbedelsen er ganske vist ikke nogen specifik fransk Kultus. Men det er i Troubadourernes Land, at den har naaet sin højeste Udfoldning. Og det har ikke blot sin psykologiske, det har ligesaa meget sin rent physiologiske Forklaring. Franskmændene er Naturer, der har hedere Blod, og som staar langt stærkere under Sandseberusningens Herredømme end i hvert Fald de Folk, som boer nord og øst for dem. De vil leve og nyde i Øjeblikket. De kan ikke slaa sig tiltaals med en Betragtning som den nordiske, der stiller Kvinden paa Marmorsokkel som et Slags Jomfru Maria, til hvem man kun nærmer sig ærbødigt offrende, gjennemtrængt af den kydske Andagt, der straalere ud fra hele hendes Væsen. Man har oversat Bjørnsons "Arne" for dem, men de har ikke forstaaet den; de har lét af disse Mennesker, der sidder Aar og ser paa hinanden og længes uden engang at kunne faa deres Kjærlighed paa Læben. De kjender ikke til at længes og sukke og drømme, de kjender kun til at besidde. Dertil har de et umaadeligt naturligt Behov, et større maaske end nogen anden Nation, For at tilfredsstille det er det, at de uophørligt ligger i Støvet for Kvindens Fødder; Opnaaelsen af hendes Gunst er Lyset, hvorom de bestandig sværmer. Hun veed det, hun seer dem offre Alt for hendes Skyld, hun lever i en Atmosfære, hvor hun hører det summe omkring sig af et permanent Kor, der tigger om Kjærlighed. Derfor er det, at hun ikke blot selv føler sig som en overordnet Skabning, men i Virkeligheden ogsaa bliver det.

Det franske Galanteri er det, der først og sidst skaber Pariserindens dominerende Stilling. Hun har imidlertid ogsaa Egenskaber, som berettiger hende til at indtage den. For at se dem i fuld Belysning maa man se hende i de store, kritiske Øjeblikke. Historien har vist hende i saadanne. Revolutionens Kvinder er Skikkelser, der rager Hoveder op over almindeligt Menneskemaal. Men det er ikke nødvendigt at gaa saa langt tilbage. I selve vor Tid har Paris' Belejring paa den mest glimrende Maade lagt for Dagen, hvad Pariserinden er i Stand til at udrette. Er disse sørgelige Vintermaaneder trods Alt komne til at staa som et af de stolte Kapitler i Frankrigs Annaler, saa er det væsentlig hende, der har Æren derfor. Hendes Opoffrelser, Udholdenhed, Heltemod var mange, mange Gange mere værd end den mandlige Befolknings. Hvad gjorde Mændene egentlig, naar man vil se ganske koldt og nøgternt paa Sagen? De slap for at arbejde og agerede Soldater, men det generede dem ingenlunde i nogen overordentlig Grad. De stod op om Morgenen Klokken Ni og tog deres pæne Uniform paa og spadserede i den stolte og selvtilidsfulde omkring til Klubberne og Beværtningsstederne for at deklamere og holde Taler; eller de trak ud i Forskandsningerne, men heller ikke der var Livet synderlig surt for dem. Tjenesten var ikke streng; de kunde spille Kort og gjøre sig det fornøjeligt paa mange Maader. Udfald blev der kun yderst sjelden Tale om. Engang imellem sprang der en Bombe; det var til Slutning næsten blevet en Adspredelse for dem. De var tappre, ganske vist, men det var de af Natur, og det kostede dem Ingenting.

Kvindernes Rolle derimod var en hel anden. De havde for det Første med det Forudseenhedens Instinkt, der er Kvinden egent, anet, at Belejringen vilde komme og forberedet sig paa den. Da Paris blev indesluttet, rummede den indenfor sine Volde enorme Oplag af mange andre Livsfor nødneheder end dem, Regeringen havde sørget for. De var blevne hobede sammen ved privat Initiativ af kloge, forsynlige Kvinder. Ikke for at de selv kunde blive ved at leve i Overflod; det viste de, da Mangelen

kom. De fornemme Damer forenede sig i Selskaber, der tog sig for at gaa fra Dør til Dør i hele Byen og banke paa overalt og spørge, om Nogen led Nød. Blev der svaret ja, gav de med rund Haand, hvad der ikke engang kom paa deres eget Bord. De Syge fik Æggene, som de havde gjemt, og som til Slutning var en halv Louis værd Stykket, Aspargesbundter, der i de faa Butiker, som endnu kunde holde aabne, blev solgte for fem hundrede Francs, selv nedsaltet Kjød og Sligt, der ikke var til at betale. De sendte deres Linned til Lazaretherne, de tog, naar de mødte en forfrossen Stakkel paa Gaden, deres eget Tøj af og hængte paa ham. Og Kvinderne af de lavere Stænder gjorde endnu mere. De stod op om Natten Klokken To, Tre og stillede sig i Queue udenfor Mairierne for at faa de Kort udleverede, som de kunde hente Brød paa. Der stod de indtil Morgenstunden, tidt i mange Graders Frost og i Sne til Knæerne, ikke Fattigfolk alene, men Koner og Døttre af Familier, som havde deres ti, femten tusind Francs om Aaret at leve af. Det var i Virkeligheden Pariserinden, ikke Pariseren, der førte Paris' Belejring. Og med hvilken vidunderlig Følelse af Solidaritet, med hvilken Sejghed i at ville holde ud til det Yderste hun taalmodig, aldrig svag og aldrig modløs, bar de tusinde Opoffrelser, der faldt i hendes Lod, derom kan man høre Fortællinger nok af ethvert Øjevidne. En Dansk, der ved den Post, han beklædte, ansaa sig forpligtet til at blive i Byen, har skildret mig disse Dage som en eneste uafbrudt Heroisme af den parisiske Kvinde. Denne Heroisme har endnu ikke fundet sin Digter. Men han vil komme, og han vil blive en af de største, saavist som den Bedrift, han har at forevige, er en af de største, vore Dage har sét.

Pariserinden er uendeligt mange Gange bedre end sit Rygte. Det traditionelle Billede af hende som et letfærdigt, nydelsessygt Væsen, uden Hjerte og uden Sands for Livets alvorlige Interesser, er et rent og purt Fantasibillede, støbt over enkelte iøjnefaldende Modeller, men fuldstændigt misvisende og forvirrende, naar man vil gjøre det alment gjældende. "*La femme du cabaret*", den Kvindeskikkelse, som Zola har gjort typisk i "Nana", Forraadnelsesvibrionen, som ødelægger Slægter og dekomponerer Samfundet, hun eksisterer ganske vist, men med den egentlige Pariserinde har hun i Virkeligheden Intet at skaffe. Hun gjør umaadeligt Spræl, hun fylder det store, offentlige Paris, Fornøjelseslivets Paris med sin skrigende Toiletteluxus og sit Vilde Nydelsesbegjær. Touristen seer hende der for hvert Skridt, han gaar, og han dømmes saa let det, han ikke seer, efter det, han seer. *La femme du cabaret* er kun til for det Paris, hvis Færd begynder paa Hjørnet af Boulevard des Italiens og ender ved Boulogneskovskaskaderne, for Kobbelet af drivende Gommeuxherrer, hvis hele Liv gaar op i Jagt efter hende af den simple Grund, at de ikke har hverken Tilbøjelighed eller Evner til at lade det gaa op i nogetsomhelst Andet. De arbejder ikke i Ateliererne, de skriver ikke Bøger, de holder ikke Forelæsninger, de studerer ikke i Laboratorier og Bibliotheker. Men Noget skal de jo dog have at beskæftige sig med, og af deres Behov til at slaa Tiden ihjel er da *la femme du cabaret* født. Hun eksisterer kun for dem. Men dette Kobbelt er alt i alt kun et Par tusinde Stykker højest af Millionbyens Befolkning, og derimellem er der atter kun nogle faa hundrede Parisere. Resten hører til den store Rastaquairslægt, disse gaadefulde Væsener med gulbrun Teint, med en forunderlig fremmedklingende Dialekt, hvis Oprindelse Ingen er i Stand til at definere, og med Millioner, som det vil være endnu vanskeligere at sige, hvor og hvorledes de er tjente. Jo mere disse exotiske Planter indpodes i Pariserlivet, desto frodigere udbreder Forraadnelsesvibrionen sig. Men det er en naturhistorisk Lov, at den kun sætter sig paa de allerede dødsdømte Organismer. Den angriber aldrig de sunde, og derfor har den Vibrion, hvormed der her er Tale, heller ikke angrebet de sunde Samfundslag i Paris, de Samfundslag, der er Kjærnen af den store Stads Befolkning.

[Illustration: Pariserindetype i Vinterdragt.]

Den franske Romanlitteratur og det moderne franske Drama har bidraget stærkt til at stille disse Nanafigurer *en évidence* og støtte Overtroen om, at Pariserinden som Helhed er skabt i deres Billede. Fænomenet er forklarligt. Ligesaa vel som Udlændingen, der kommer til Paris for et flygtigt Besøg, fæster den parisiske Forfatter væsentlig sin Opmærksomhed ved de Sider af Byens Liv, der springer stærkest i Øjnene. Og *la femme du cabaret* gjør det unægtelig mere end nogen anden. Derfor har Skribenterne kastet sig over hende. Da den yngre Dumas havde opdaget sin Demimondedame, maatte der ganske naturligt følge en hel Literatur om det samme Thema efter. Men denne Literatur staar nu ved sin Ende. Forfatterne har udtømt Æmnet, og Publikum er blevet kjed af det. Det er gaaet her som hjemme hos os med Komedierne, hvori Konerne løber bort. Figuren eksisterer i Livet, og derfor interesserer den til en Tid baade Digtene og Publikum. Men naar det faar den samme Kost serveret for tidt, saa ender det med at sige: dette er usundt. For hver, der løber bort, er der Hundreder og Tusinder, som bliver ved Hjem og Børn. De er mindre taknemmelige at skrive om, men de er Regelen ikkedestomindre, og vi vil ikke have Undtagelsen præsenteret som Regel. Saaledes ogsaa i Frankrig. Man har faaet altfor mange Baronesse d'Ange'r og Marguerite'r og Nana'er, man er nu kjed af dem. Zolas sidste Bog "Pot-Bouille" vakte kun et Indtryk af Væmmelse hos Kritik og Læseverden. En hel anden Literatur om helt andre Ting er i Færd med at dukke op. Den vil voxe hurtigt og frodigt, netop fordi Trangen til den er saa overordentlig stor, og i den vil det ikke længer være den frivole Kvinde, hvormed der bliver Tale, men Pariserindetyper af en hel anden Art, der er baade smukkere og sundere og sandere.

Thi Pariserinden er ikke frivol. Højst har hun ved Siden af store borgerlige Dyder den Mangel: at være hverken synderlig dyb eller synderlig trofast i sin Kjærlighed. Det kommer nu for det Første af den omtalte ejendommelige Stilling, hun indtager overfor Manden. Træffer hun en sjelden Gang det hende overlegne Væsen, som hun bestandig søger efter, saa er der næppe nogen Kvinde, der kan være saa hel og opoffrende i sin Kjærlighed som hun. Men i Reglen ser hun ned paa den, der skulde være hendes Herre; hun gjør det, fordi han selv gjør sig til hendes Slave. Og dernæst skriver Løsheden i Kjærlighedsforholdet sig fra Skyggesider ved den Institution, som skulde hellige og fæstne det. Ægteskabet er i Frankrig en ganske ejendommelig Ting. Indtil det Øjeblik, da hun er giftefærdig, holdes den unge Pige strængt under Moderens eller Klosterpensionens bestandigt vaagende Øje. Alt, hvad der kan udvikle hende til Kvinde, fjærnes principmæssigt fra hende; hun skal være og vedbliver at være et Barn. Saa en Dag finder hendes Familie en ung Mand, hvis Stilling byder Ækvivalent for den Medgift, hun kan bringe. Man arrangerer Partiet, hun selv bliver kun *pro forma* spurgt om sit Samtykke. Vielsén følger umiddelbart efter, og hun er da for hele Livet bunden til et Menneske, som hun ikke kan elske, dels fordi hun ikke kjender ham, og dels fordi hun ikke har nogetsomhelst Begreb om, hvad Kjærlighed er. Sligt kan ikke skabe Trofasthed. Pariserinden er trofast som Moder, men hun er det ikke som Ægtefælle. Hele hendes Liv gaar op i Børnene, i Forholdet til Manden kommer der kun sjelden nogen virkelig Intimitet. Han er og vedbliver at være hende en Fremmed; højst karakteristisk siger hun altid "De" til ham og sætter bestandig i Omtale det ceremonielle "Monsieur" foran hans Navn. Hun har aldrig følt sig nøje knyttet til ham, og Baandet binder derfor ogsaa kun løst. Hun giver sig let hen; hun gjør det af Fantasi, Kaprice, Nysgjerrighed, og hun lægger ikke nogen overdreven Vægt derpaa. Hendes Sjæl er kun sjældent med deri, og hun betragter det ikke som nogen stor Synd. Men om sine Pligter overfor Familien har hun en altid vaagen Bevidsthed. Hvad hun end kan fristes til at gjøre, sin Mands borgerlige Stilling kompromitterer hun aldrig. Tvertimod, hun arbejder for den, hvor hun kan, og hun arbejder først og fremmest for Børnene. At skabe deres Fremtid er den Livsopgave, hvorpaa hun sætter al sin Energi ind.

Hun er i sin daglige Færd en god Økonom, og hun er alt andet end fornøjelsessyg. Det er i den jævne, borgerlige Pariserhusholdning Manden, der stadig turer rundt paa Kafeer og offentlige Steder; Moderen bliver ved Hjemmet og Børnene. Naar hun et Par Sommersøndage kan tage paa Landet, helst med sin voxne Søn, saa er det Alt, hvad hun forlanger. Hun holder af at pynte sig, det er ganske vist, men hun forstaar tilnød at gjøre det med meget Lidt. Hun kjender den Kunst at kunne klæde sig paa. Det er ikke Luxus'en, hun udfolder, der gjør det; Arbejdersken, der gaar barhovedet fra sin Fabrik, har i den fattige sorte Kjole den samme Chiche, den samme Elegance over hele sin Person som Damerne paa Moden. Med et Par Baand om Sommeren, en Smule Pelsværk om Vinteren tager den lille Borgerdatter sig ud som en Fyrstinde. Denne Pariserindens Evne er specifik parisisk. Den er et Produkt af Aarhundreders Civilisation, men den er et Produkt først og fremmest af selve Omgivelserne, af den hemmelighedsfulde sjette Sands, som Alt i denne Kunstens og Pragtens og Smagens Stad hjælper til at udvikle. Det er en Hemmelighed af samme Art som den parisiske Kunstarbejders. Man har gjort Forsøg i andre Lande paa at indforskrive ham; man har budt ham de mest glimrende Betingelser, man har givet ham indtil fem og tyve Francs om Dagen, og han er kommen. Men kun en ganske kort Tid beholdt hans Arbejde det samme Ubestemmelige over sig, som det havde, naar han udførte det i Paris. Han glemte Hemmeligheden, naar han kom bort fra Paris' Luft. Den ligger i den, og det gjør Pariserindens ogsaa; den kan ikke exporteres.

Hun selv kan det heller ikke. Hun elsker sin By, hun kan kun trives i den, og hun hører kun hjemme i den. Hun er selve Personifikationen af dens Liv—elegant, forførerisk tillokkende i sin ydre Form, let til at lade sig rive med og ogsaa let til at slippe idag, hvad der tog hende fangen igaar. Men ved Siden deraf intelligent, arbejdsom, energisk, en Smule for forelsket maaske i det Ubekjendte, men begejstret for Alt, hvad der er stort, og i Stand til at kunne voxte op i Højde med det, i Stand til i de betydningsfulde kritiske Øjeblikke at kunne blive den overlegne, heroiske Kvinde, for hvilken en Nation som den franske og en By som Paris har Behov.

VINTERLIV I PARIS.

Klimaet

Der gives Læger, som paastaa, at Paris til sine øvrige store og gode Egenskaber ogsaa føjer den: at besidde et ganske exceptionelt Klima. Særlige Højdeforhold, Dalstrøg, gennem hvilke Søbrisen kan naa Byen, samt andre lignende gunstige Omstændigheder ved dens Beliggenhed gjør det let forklarligt, siger de. Det er muligt, at de har Ret; for Lægfolk er det vanskeligt at kontrollere deres Udsagns

Rigtighed. Dødelighedsprocenten i Paris, sammenholdt med den i andre store Byer, taler i Favør af dem; Bronchitis-Epidemien og hele den Mylr af Vinterskrøbeligheder, hvorunder Pariserne lide, mere end nogen anden Hovedstadsbefolkning, synes derimod at gjøre deres Paastands Rigtighed endel betinget. Men hvad der ialfald er sikkert, det er, at Paris har et ganske ejendommeligt Vinterklima. Det er saa specielt, at det næsten ikke kan tænkes andetsteds, udpræget parisisk som Fiakrernes Kudske, som Arbejderskernes smaa lakerede Sko og kulørte Strømper, som Gadesælgernes Raab om Morgenens, som Alt, hvad der er mest eksklusivt parisisk i den store Stads Fysiognomi.

Morsomt nok er tillige de Hovedtræk, der karakterisere den parisiske Vinter, de samme, der giver selve Pariserlivet dets væsentlige Særpræg. Det er et Liv i stadig Feber og Uro, et Liv med de mest skrigende Kontraster klods op paa hinanden. Og saadan er ogsaa Vinteren. Den ene Dag bidende Frost og skinnende hvid Sne over alle Gader og Huse. Men om Natten trækker der Skyer op; naar man vaagner om Morgenens, pisker Regnen ned i Skyller eller rettere i Skybrud, og om Aftenen er Alt forandret. Man vil i første Øjeblik, naar man kommer udenfor Gadedøren, ikke tro sine egne Sanser. Man springer fra Fortovet ud paa Gaden i den Formening, at Varmen, som slaar En imøde, maa stige op fra et eller andet Kjælderløk, saa mættet kan Luften, være med lummer, unaturlig Hede. Den næste Dag er Sneen borte; Folk gaar og stønner i Sommeroverfrakker, Foraarsolen skinner over Boulevarderne, hvor Publikum sidder udenfor paa Kaféernes Fortovsstole, det er saadant Noget som tolv, tretten Graders Varme. Pariserne holder ikke af Kulden, og Alverden er følgelig inderlig fornøjet. Man pynter sit Foraarstøjs Knaphuller med Violbuketterne fra Nizza, man kjører i Boulogneskoven med lidt Pelsværk paa, men i aaben Vogn, og man troer Vinteren skrinlagt for denne Gang. En skønne Nat springer imidlertid Vinden atter om til Nord, og det er i en Haandevending forbi med det sydlandske Klima. Sneen drysser igjen, Sovekamrenes Vandkander har Is paa sig om Morgenens, Folk slaas om de opvarmede Drosker, Paris ligner en sibirisk By, skriver Aviserne.

Vinteren i Paris kan være alvorlig nok. Men det er ikke rigtig Alvor med den; den har ingen Stadighed paa sig. Og Pariserne tager den da heller ikke selv alvorlig. De ifører sig ikke en Oktoberdag Vinterfrakken for saa at bære den støt til hen i April eller Maj, de kjender ikke til Aarets Inddeling i to Halvparter, en, da man fyrer i Kakkellovnen, og en, da man ikke gjør det. De leger med Vinteren, som den leger med dem. Naar det er koldt, binder de et Tørklæde om Halsen af Frygt for at blive hæse eller faa Snue; det Halvkomiske og Ildeklædende, der er ved den Slags Upasselighed, har de en overdreven Skræk for. Men egentlig garderede mod Kulden ser man kun de Færreste. De fryser med Anstand i Bevidstheden om, at det ikke er Andet end noget rent Forbigaaende. Naar der er Sne og Is, giver Aviserne lange Beskrivelser af; hvordan det hvide Vinterklæde har draperet sig om den og den Statue, hvor eventyrlig Champs Elysées' Træer ser ud med den hvide Rim paa deres Grene, eller hvorledes Solreflexerne bryder sig i Concordefontænenes Iskryaller. Og den store Lediggængerverden i Paris skynder sig ud for at kigge paa dette Skuespil med samme Nysgjerrighed, som den kigger paa Eskimoerne i Jardin d'Acclimatation eller paa en Bande Zulukaffere, der danse Krigsdanse i Folies-Bergère. Sneen bliver for Pariserne, hvor tidt de end har set den, ved at være noget Aparte, Noget, der ikke hører til. Klager man over, at den gjør Gaderne ufremkommelige, saa smiler de og ryster paa Hovedet ad Ens Ubekjendtskab med Forholdene. "Aa, i Paris bliver saadant Noget kun liggende en Dag," siger de. "Naar vi blot faar Regn inat, saa er det Altsammen borte imorgen tidlig."

Man faar imidlertid ikke altid Regn om Natten. Det kan til Trods for de kjære Indfødtes Rysten paa Hovedet sne baade otte og fjorten Dage i Træk i Paris. Det er sjældent, men det kan dog arrivere. Og gjør det det, saa er man temmelig ilde faren med sin Behandling *en canaille* af Vinteren. Der kommanderes en Armee paa en Snus tusind Mennesker ud for at rense Gaderne, og Kommunekassen anvender et Par Millioner til dette Arbejde, men det hjælper Altsammen Ingenting. Det er Leg med Skovlingen, Leg med Bortkjørselen, Leg med det Hele. Sneen spærrer Færdselen, Paris er den forfærdeligste Muddersø, der kan tænkes, lige til Regnen kommer. Først den kan gjøre rent, kun den er vant til det. I den Tid, Uføret staar paa, er Pariserne om en Hals med deres Fodtøj, som kun er beregnet paa blanke Asfaltfliser. Men drage sig Ubekvemmelighederne til Lære, det falder de aldrig paa.

Saalænge Kulden har varet, har de bundet Tørklædet om Halsen og slaet Kraven op om Ørene, men naar Regnen er kommen og Syd vinden igjen blæser den milde Luft fra Violernes og Rosernes Land ind over Byen, saa slaar de atter Frakkekraven ned, ryger uden Overtøj deres Cigaretter ude paa Gaderne om Aftenen i Mellemakterne, kjører i Boulogneskoven i aaben Vogn og uden Pelsværk og ler, naar man fortæller dem, at det kan være akkurat ligesaa fuldblods Vinter i Paris som oppe i de Lande, hvor de bilder sig ind, at der spaserer Isbjørne omkring i Gaderne.

Ejendommeligt nok kjender de Sydlændinge, der er paa Besøg i Paris, Italianere, Spaniere, Orientalere, i Reglen ikke engang denne Forandring med den op- og nedslaaede Frakkekrave og med Halstørklædet. Man ser i ti Graders Frost en burnuskældt Fyr spasere ganske rolig og flegmatisk omkring i det samme Kostume som paa en solglødende Augustdag. Jo længere mod Syd, desto mere hærdede synes Folk at blive mod Kulden. Det er det samme Fænomen, som naar en Vestindianer

kommer til Norden. Han taaler den første Vinter fortræffeligt, han har saa megen opsparret Varme i sig. Vi Nordboere derimod er kuldkjære, Vi finder os kun med Vanskelighed i Pariservinteren; vi fryser i Stuerne, hvor det flammende Favnestykke ser saa nydeligt ud, men kun indbilder os, at det varmer, og vi lider under disse evindeligt springende Temperaturforandringer, under disse abrupte Overgange med kun en Nats Mellemrum fra isnende Vinter til varmt Foraar. Vi kan ikke taale Kulden, naar den endelig engang imellem gjør Forsøg paa at agere alvorlig, og vi kan endnu mindre taale den permanente Uro i Vejret.

Man har set Vintere i Paris, i hvilke Pariserne har været ovenpaa, har gaaet omkring og badet sig i varmt December- og Januarsolskin og bildt sig ind, at de var i Monaco. Men det er Undtagelserne, Regelen er adskilligt mindre behagelig. Som oftest kan man tælle de Vinterdage, paa hvilke Vejret ikke er mættet med nervøs Feber, og dem ogsaa, da det ikke regner. I de fire Maaneder fra November til Slutningen af Februar bærer man sig ad som en klog Mand, naar man i Paris ikke gaar ud uden Paraply. Gjør man det, har man de allerstørste Chancer for at komme gjennemblødt hjem. I December og Januar kan det desværre kun altfor grumme ofte falde paa at øse sine otte og fyrretyve Timer i Træk, i November og Februar hører det til Regelen, at der vælter Skybrudsbyger ned hvert femte Minut paa Dagen. Og kommer der endelig ved Aftentid, en lille Smule Ro, saa er Taagen der strax. Henimod Slutningen af Vinteren er Alt saaledes gjennemtrængt af Fugtighed og Vanddampe, at den kan antage ligefrem fænomenale Dimensioner. Det passerer forholdsvis ofte, at Omnibusserne maa standse deres Ture flere Timer før reglementeret Tid, fordi de kjører vild, hvor Gaderne krydser hinanden, og man har endogsaa oplevet hele Døgn, da al Færdsel var spærret af Taagen. Hele Paris er da fyldt af en saa absolut uigjennemtrængelig Damp, at der paa hvert Gadehjørne maa opstilles Politibetjente med tændte Fakler for at hjælpe de Gaaende til at finde den rette Vej. Pariserne tager alle slige Ubekvemmeligheder uhyre let og uhyre elskværdig som sædvanlig; Paris er og bliver deres kjære Paris, hvor Alt med Djævels Vold og Magt skal være fortræffeligere end nogetsomhelst andet Sted i Verden. Og de Fremmede, der er komne til Paris for at befinde sig vel, er ligeledes særlig oplagte til at se Alting i Rosenskjær; det er nu engang Parolen, og med en til Alverden udstedt Parole har Sandheden svært ved at kæmpe. Derfor holder den gamle Overtro om, at Vinterklimaet i Paris er sundt og behageligt, sig stadig. I Virkeligheden kan man sætte et rødt Kors i Almanakken ved de Aar, da Vejret ikke bringer En til Fortvivlelse. Naar der er Tale om Klimaet, er det Vanvid at rejse til Paris de fire Maaneder, dens Vinter varer. Efteraaret og Foraaret, hele Forsommeren ogsaa til langt hen i Juli er henrivende, Vinteren derimod som oftest alt Andet end behagelig.

Velgjørenhedsballer.

Hvori Velgjørenheden bestaar, skal jeg ikke kunne sige. Der er Ingen, som har kunnet fortælle mig det. Pariserne bekymrer sig aldrig om at gaa tilbunds i den Slags Sager. Paa Hjørnet af Avenue de l'Opéra rejser der sig to høje, kolorerede Master med et stort Skjold i Flagindfatning. En Inskription paa dette Skjold oplyser om, at man mod Erlæggelsen af en Louis og under den Betingelse, at man er i Baltoilette, vil kunne blive admitteret til et "Grand bal de bienfaisance", som den førstkommende Løverdags gives i Hôtel Continental under Protektorat af Handelsstandens eller andre Stænders Damer. Endvidere fortæller Plakater, som er opslaaede i de til Ballokalet hørende Spillesale, at et Spil Kort koster fem Francs i Leje for en halv Time, hvilke fem Francs ere "*au profit de l'oeuvre*". Det fremgaar heraf, baade at der er et "oeuvre", og at man gjør vel mod sine Medborgere ved at give Louis'er og Femfranker ud til Bedste for det. Videre Oplysning om Velgjørenhedens specielle Øjemed har Pariserne hverken Tid eller Trang til at forskaffe sig.

Hvad Ballet er, skal jeg derimod tillade mig at fortælle. Disse Velgjørenhedsballer spiller en ikke ringe Rolle i det parisiske Vinterliv. Fra Begyndelsen af December er der regelmæssig et af dem hver Lørdag, og intet af dem har under et Par tusind Deltagere, Et saadant Besøg taler tydeligt nok for deres Hensigtsmæssighed, selv om der ikke fandtes noget "oeuvre". De udfylder et Hul, de tilfredsstillende en Trang, Masser af Pariserne og fremfor Alt det langt overvejende Flertal af de Fremmede vilde slet ikke faa danset uden dem hele Vinteren igjennem. Faubourg St. Germain er endnu saa omtrent en lukket Verden undtagen for dens Egne. Men det parisiske Bourgeoisi, det ægte, gamle, grundmurede Bourgeoisi, der har store Hoteller og Formuer, som er store nok til Baller, det er næsten endnu mere hermetisk lukket. Den officielle Verdens Soireer er aabne ganske vist, men Kredsen, som kan faa Adgang til dem, har dog altid sin Begrændsning, og saa kjæder man sig desuden saa gudsjammerligt paa dem, at Ingen gider komme der. Smaa, hyggelige, jævne Familieballer, som hos os, kjender Paris ikke. Kan man sidde ti Personer sammen i en almindelig Families Dagligstue, saa er det Højden; kan man betale Husleje, Husstand og Toiletter, saa er det ogsaa Højden i dette dyre Paris, hvor en Familie, der stiller mindste Fordringer til Livet, umuligt kan leve under ti, femten tusind Francs om Aaret. Til Baller bliver der paa ingen Maade Raad. Og hvem skulde man ogsaa indbyde? Enten er der ikke unge Piger i Huset, og saa kommer der ingen unge Mennesker, eller ogsaa er der unge Piger, og saa kommer der to eller tre. De kommer der fjorten Dage, til Forældrene uden at falde med Døren ind i Huset kan spørge dem, om de vil være Svigersønner. Vil de, saa har man ikke Behov for nye Ansigter; vil de ikke,

saa faar de paa en høflig Maade Løbepas for at give Plads for Andre. Bekendtskabskredsen omfatter aldrig paa samme Tid mer end nogle ganske enkelte Ægteskabskandidater.

Det er derfor, Velgjørenhedsballerne virkelig gjør vel mod de danselystne Pariserbeboere. Alverden er admitteret for en Louis, og Alverden kommer der. Det vil sige ikke de, der har deres egne lukkede Baller; de bliver, forstaar sig, paa egen Grund. Og naturligvis heller ikke pæne unge Piger af pæne, dannede Familier. Men dem regner man ikke med i Paris; deres Existens foregaar i det Skjulte, der findes Parisere, som paastaar, at de aldrig har set dem. Men ellers kommer der en Smule af Alt paa disse Baller. Selskabet er broget som Blomsterfloret i en Gartnerbutik, ægte demokratisk, som det sig hør og bør i en ægte demokratisk Republik.

Det kan deles i tre Hovedgrupper: de Graadige, de Blaserede og Soupeuserne.

De Graadige kommer Klokken ni, naar Ballet begynder Klokken ti. De er fem i en Droske, og de fornemme Portierer ser ned paa dem med knusende Foragt: de veed ikke, de Stakler, at det altid i Paris, naar man er i Gala, koster ti Sous at faa sin Vogn lukket op. Den mandlige Part af dem har broderede Skjorter, krøllet Haar og hvide Handsker med Fingerspidser, i hvilke Fingrene ikke kan komme helt ned. Er de i Besiddelse af Klaphat, saa har den altid kulørt Foer, helst violet, men dog ogsaa af og til ceresa og spanskgrønt. Damerne excellerer i færdigsyede Atlaskes Nederdele fra "Printemps" til niogfyrretyve Francs og halvtreds. Af og til ser man dog ogsaa sytten-atten-aars Piger i hvidt Alpacca, næsten altid tre, fire i Følge med en gammel, graahaaret og frakkeklædt Papa. Søde Ansigter, tidt uden Sminke, store, glade Barneøjne, Halse, hvor Skulderbenet stikker frem, og Overkroppe, der dingler genert, som om de ikke sad rigtig fast endnu; de kunde være fortryllende, naar de bare ikke havde Mani for at trippe om paa røde Ben ligesom Storkene. Himlen maa vide, hvorfor de har forelsket sig i de røde Strømper.

Saa er der dem, der har røde Ansigter, røde Arme, Brudekjoler og Handsker af Nummer syv og en halv med en, højst to Knapper. Fremdeles Staklerne, hvis hele Pynteevne ikke er naaet videre end til Anbringelse af en Gren i Haaret og en Blomst i Brystet af den simple graa eller sorte uldne Kjole. De staar i aldeles umiddelbart Forhold til det mystiske "oeuvre", de andre har kun en fjernere Slægtskabsforbindelse med det, som har tilladt dem, ikke at komme gratis ind, men at faa Billetten til modereret Pris. Hele Kategorien er kommen for at more sig. Ballet er en Begivenhed for dem, den eneste maaske Aaret rundt, den, der drømmes om og spares op til Maaneder forud.

De føler sig næppe skuffede; noget saa Feagtigt har de aldrig kunnet drømme.

Hôtel Continental er paa disse Balaftener et veritabelt Eventyrslot. Tre mægtige Sale, der kan rumme to, tre hundrede Par hver, er viede til Dandsen. Marmorsøjler bærer Loftet med de brogede Rococobilleder; Guld, Fløjl og Spejle overalt; for Vinduerne tykke Atlaskes Portierer i Farver, som var de vævede af Solskin; et Gulv saa blankt og glat, at de Tusinder af Gasblus spiller igjen paa det som Stjerner. Og allevegne omkring en Labyrinth af andre Sale, Gange, Korridorer og overbyggede Verandaer, stadig med Spejlvægge, som multiplicerer deres Tal, saa man kan tilbringe en hel Nat uden at finde Rede i Virvaret. Tommetykke persiske Tæpper, pladskende Springvande i Krat af Palmer og Lavrbær og med elektrisk Lys paa sig, duftende Rosenbusketter, mandshøje Kameliatræer, Silke-Causeuser, Drapperier, en Atmosfære dirrende af Vellugt, Varme og fjern Musik. Nogle af disse Sale er rentud Delirier af Luxusfantasi. Der er en, som forestiller Vinterhave. Væggene er Espalier af slyngende Blomster, det høje, hvælvede blaa Loft en Nathimmel med Stjerner, Lyset falder som Maaneskin ned fra matte Krystalkupler, i hvilke Jablokofts Blus Brænder, hele Salen er fuld af sjeldne, exotiske Planter og blankbladede Træer. Ved Siden af er man i Alhambra med dets glødende østerlandske Farver, dets mystiske Uendelighed af Buer, Piller og kalejdoskopagtige Dekorations-Kapricer. For begge Ender af den aabne Sal naturligvis Korridorvægge med Spejle fra Loft til Gulv, saa alle Linier glider ud og fortsætter sig i taaget, hemmelighedsfuld Fjernhed. En Belysning, der er studeret med Kunst for at faa den rette Nuance i Stemningen: Gassens varme Gulhed og den elektriske Kuppels fantastiske Skjær blandes sammen til en underlig, solmættet Eftermiddagstone, i hvilken de slanke, indigoblaa Smaapiller mellem Buerne faar en Intensitet i Farven, som Intet kan beskrive. Saa en Gallerisal med moderne Mesteres Billeder og mørkt resedafarvede Fløjlsdivaner, bag Dansesalene Buffeter med Champagnen i Krystalkaraffer, friske, glacerede Jordbær, mægtige Sølvopsatser, Kandelabrer og graahaarede gamle Tjenere med Knæbenklæder og Silkestrømper, Alting druknet i Luxus, Fornemhed og Pragt.

De Graadige gaar i Begyndelsen omkring og kigger paa det med store Øjne. De er fortumlede, de løber Panden mod Spejlvæggene i den Tro, at det er Døraabninger, de prøver det blanke Parketgulv som Glidebane, men de tør ikke danse paa det, skjøndt Orkestertonerne bruser og Lysten kribler dem i Fødderne. Saa kommer der imidlertid efterhaanden Mylr. Der kommer friskimporterede Yankeer med flirtationslystne amerikanske Misses, som ikke er bange for Nogetsomhelst, og som strax vil valse. De

kan ikke til den franske Musik, de ler himmelhøjt selv over deres Kejtethed, og Latteren gjør Ende paa den generte Stivhed. De Graadige faar Mod. Et, to, tre Par begynder; der følger ti, der følger hundrede efter. I et Nu hvirvler de Allesammen afsted som paa Parole. Hvilken Ihærdighed, hvilket Alvor! Ingen Pavser, ingen Snakken ingen Smil engang. De danser som Gringoire spiser ved Taffelet for Kong Ludvig. Dørene til det drømte, forjættede Land er sprungne op; de svælger i Herligheden, de giver sig knap Tid til at trække Vejret engang af Frygt for, at de ikke skal faa nok.

Hvor de ser ned paa dem med Foragt, de Blaserede, der kommer Klokkeren Tolv. Aldrig før. Det vilde ikke være blaseret, og for dem er Livets højeste Opgave netop at være blaseret. De kommer langsomt slentrende, slæbende efter sig Foden med de lavhælede, lakerede Sko, som om de i Grunden fandt det under deres Værdighed at tage dem med. Overkroppen dingler ogsaa hos dem ligesom hos Alpaccafrøkenene; men det er, fordi de er for trætte til at gide bære paa den. De kaster deres Peltsfrakke tilbage paa Skuldrene, lader de springende Garderobetjenere trække den af, smider en Tofranc i Vestiairetallerkenen til Tak, klemmer deres chamois Handsker fast i Klaphatten med det ulastelige sorte Foer og det broderede Navnetræk, stopper omhyggeligt Guldkjæden i Vestelommen, hvis den hænger frem—Gudbevares, de var ruinerede for Tid og Evighed, om man saa dem med Guldkjæde til Kjole—sætter Monoclen i det ene Øje, og driver saa en Runde gennem Salene.

Pas de femmes, mon cher! Selv om der fandtes Tusinder af de allerdejlige Pigebørn, vilde de uvægerligt sige det Samme. Væsener i Brude-, Alpacca- eller niogfyrretyve-Francis-Kjoler hører for dem ikke til Kvindeslægten, og de Andre med Toiletter, Sminke og nøgent Bryst er kun undtagelsesvis arriverede saa tidligt.

De Blaserede vender derfor haanligt Dansesalene og den hele Stueetage Ryggen. Ovenpaa er de grønne Borde, der hører de hjemme. De staar og ser lidt først paa Baccarat'en, faar saa mellem to Fingre klemt en Louis op af Vestelommen og lader den søvngigt dratte ned paa Bordet, som om det egentlig ogsaa æklede dem at have med det at bestille. Men her gaar Naturen over Optugtelsen. Naar de har tabt en ti, tyve, tredive Stykker, begynder der at komme Fut i de livstrætte Herrer. Spillet er for dem Absinthen, der strammer op. Naar de efter et Par Timers Forløb forlader det med helt fulde eller helt tomme Vestelommer, nogle tusind Francis rigere eller fattigere, er de medgjørlige ogsaa i Dansesalen. De foragter end ikke en Kvadrille, selv med Udsigt til i Myldret at blive traadt paa den slæbende Fod.

Men det forstaar sig, saa er rigtignok Soupeuserne komne. Det er igjen en tredie Kategori. De er nok blaserede ogsaa, men kun paa Bunden. Blasertheden har faaet Glasur, ligesom Kinder, Læber, Hals og Arme. Og den Glasur er god. Latteren klinger ungt, den nøgne Buste skinner blinkende frisk, saa Øjet ser sig drukkent i den. De Blaserede glemmer at dingle med Overkroppen. Som Katten om den varme Grød, kredser de om de Nyankomne. Men Soupeuserne har deres egne Kavallerer med. Med dem valser og polkerer og ler og løber de og vender Alting paa den anden Ende. Der er kommet nyt Liv i det Hele. Og først og fremmest i Restavrationen. Den har hidtil staaet øde og forladt med en enkelt trist Englænder hist og her, som spleenlangsomt tyrede sin Otte-francis Soupér til en halv Flaske Medoc. Nu knalder Champagneflaskerne, nu fyldes Bordene, vittige Journalister holder Taler for Duchamel, for Jaluzot, for Mademoiselle Chose; og Mademoiselle Chose selv synger Kupletter af "Mascotte" og "le beau Nicolas" for at bevise, at hun er debuteer-fähig. Garconerne flyver, Vittighederne holder Festfyrværkeri, Latteren faar de Graadige i Dansesalen til at komme op og klumpe sig i Tilskuerklynger ved Dørene. Man slaar Bordene sammen. Prinsen betaler. Der er altid en Prins eller en Nabob paa Halvtreds. Og naar man ikke gider drikke hans Champagne længer og ryge hans Cigarer til halvanden Francis, saa laver man Kjæde og farter ned ad Trapperne og gennem Dansesale og Alhambrahal og Vinterhave og Billedgalleri og Korridorer, og haler baade Graadige og Blaserede uden Personsanseelse med ind i den overgivne Tummel. I et Par Timer er Velgjørenhedsballet det mest Parisiske af Alt, hvad man kan tænke sig af Parisisk, broget som Boulevarden, solfornøjet som en Dag ved de store Løb. Det har Stil, det Bal, hvori saa det mystiske "oeuvre" stikker. Den, som har fundet paa det først, har været en Fyr, som forstod sit Paris.

[Illustration: Udenfor Boulevardkafeen]

Jule- og Nytaarstiden.

Julen i Paris er ikke Julen hos os. Men at Pariserne slet ikke skulde kjende Noget til Julen, det er dog ogsaa en Overdrivelse. Det holder en Jul paa sin Maneer, en, som passer til dets Liv, dets Vaner og Tilbøjeligheder. Den er ægte parisisk, fuld af karakteristiske Træk, der spejler Befolkningens inderste Væsen, fremfor Alt fuld af store Modsætninger, som de netop hører hjemme i Modsætningernes mærkelige Stad.

Pariserne ere paa Boulevarden Juleaften. Ved den Tid, da vore Gader begynder at blive tomme, fyldes deres. Festlighed inden fire Vægge forstaar de ikke; de fejrer deres Bryllupsdag i Boulogneskoven, de maa have Offentlighedens store Sceneri som Ramme om deres Glæde, de maa bære den ud i fri Luft,

for at den skal kunne trække Vejret rigtig. Hjemmets Fest kan de ikke holde, de, hvis Sprog ikke engang har noget Ord for Hjemmet.

Inderligheden og Hjerteligheden, Alt det, der giver Julen dens Særpræg hos os, kjender man i Paris Intet til. Slægt og Venner gjør ikke lange Rejser for at være sammen, end ikke Julegaverne existerer. Først Nytaarsdag forærer Pariserne hinanden deres Presenter; det er som en Slags Kvittering for godt Forhold og stadig Forretningsforbindelse i Løbet af Aaret, paa samme Maade, som Urtekræmmerne hos os giver de Piger Chokoladekager, der har været flittige Kunder.

Men Alverden mærker alligevel, at det er jul. Paris skifter Fysiognomi; Byen forvandler sig imellem Jul og Nytaar til en gigantisk Markedsplads, det er netop dens ejendommelige Maade at holde Fest paa. Om Sommeren har hvert af de ydre Kvarterer og særlig hver af de tilstødende Smaalandsbyer, der halvt om halvt hører med til Paris, deres "fête foraine", paa den store Nationalfestdag faar den Lov til at brede sig over en halv Snes forskellige Kvarterer af Staden, men i Juleugen erobrer den endogsaa Paris's Allerhelligste, de store Boulevarder. Hele den over en halv Mil lange Strækning fra Madeleinekirken til Bastille-pladsen er fyldt med Træboder. Paa det mest befærdede Strøg, Boulevard des Capucines, Boulevard des Italiens og Boulevard Montmartre, staar de saa tæt ligeoverfor de store Butikkers Udstillingsvinduer, at der kun akkurat lige ved Træerne er en snever Passage, gjennem hvilken man kan smutte fra Trottoiret ud paa Gaden. Og selv i denne Passage har i Reglen en fattig Stakkel, der ikke besad Kontanter nok til at leje sig en Bod hos Kompagniet, som slaar dem op, anbragt sit Bord, hvorfra han under høje Raab priser sine Varer, i Reglen en eller anden ny Opfindelse: en Maskine til at skrælle Gulerødder med, en Plade til at sætte paa Stearinlysene, for at de ikke skal dryppe, et Værktøj, der paa samme Tid er Hammer, Ildtang, Proptrækker, Kniv og Fil, eller et nyt Slags Fyrtøj, paa hvilket Sælgerne søger at vække Opmærksomhed ved med hæst skrigende Stemme at præsentere det under Titulaturer som "*la mort des allumettes*", "*le feu miraculeux*", "*achetez votre feu pour toute l'éternité, dix centimes*", o.s.v.

Halvparten omtrent af, hvad der sælges paa Boulevardernes Julemarked, er nemlig nye Opfindelser. Det rige, fornemme Paris har ingen Længsel, som vi har det efter Julen. Længsel er atter et Begreb, for hvilket det franske Sprog ikke ejer noget Ord. Men i de smaa Værksteder, i de flittige Arbejderhuse—og de existerer i Hobetal—stræbes og spekuleres og slides der alligevel hele Aaret rundt med Juleugen for Øje. Den er den lille Pariserindustri's store Fest. Til daglig Brug har Paris ingen Plads for denne Industri. De storartede Nouveautémagasiner og lignende Forretninger holder den nede; Haandværkeren kan ikke etablere sig paa egen Haand i det Smaa, fordi han ikke kan tage Konkurrencen op med Masseproduktionen. Han maa arbejde i dens Sold under Betingelser, der stadig, bliver mere og mere ugunstige for ham, og være glad til, naar den vil give ham hans daglige Brød. Den lille Rente, Rygstødet for de kommende Aar, der spiller en saa væsentlig Rolle i enhver rigtig Franskmands Liv, kan han ikke tjene sig paa den Vis. Men saa er det, at Jule- og Nytaarstiden kommer ham til Hjælp. For en Bagatel lejer han sig en Bod paa Boulevarderne, og der er han eller hans Kone eller hans Sønner og Døttre uden nogensomhelst Afgift Handlende paa egen Haand den Snes Dage dette Marked varer. Det skulde i Grunden kun holde ud til Hellig tre Konger, men som oftest faar man Tilladelse til at lade Boderne blive staaende endnu en Ugestid efter. Det gjælder da at finde paa Noget, som kan faa Afsætning paa dette Julemarked. Og den parisiske Arbejder er Opfindsomheden selv. Man støder i disse Boder paa Hundreder af snilde Smaating, der røber hans Talent. Hele den Uendelighed af Luxus- og Nødvendighedsgjenstande, der gaar Verden rundt under Fællesnavnet "articles de Paris", har første Gang været udstillede i Juleboderne paa Boulevarden. I den oprindelige Skikkelse, hvorunder de dukke op der, har de maaske ikke havt den Fuldkommenhed, som de senere faar, det mangler Opfinderne i Reglen Midlerne til at give dem. Men de store Handlende, der er de flittigste Besøgende ved Juleboderne, aner gjennem de første, primitive Forsøg, hvad der kan komme ud af Opfindelsen, de sætter sig i Forbindelse med Arbejderen, hvem den skyldes, de sørger for, at han kan fuldkommengjøre den, og naar saa den næste Decembermaaned kommer, sælges Artiklen fin og straalende fra de store Nouveautémagasiner for siden at gjøre sin "tour du monde". Desværre, det er saa ikke længere den fattige Arbejders Ejendom; Masseproducenten giver ham kun Beskjæftigelse Aaret igjennem paa den Betingelse, at han udelukkende stiller sin Opfindelse til hans Raadighed. Men i hvert Fald det daglige Brød har den sikret ham, og den Snes Dages Salg paa Boulevarden har ogsaa givet en lille Spareskilling, der kan voxte ad Aare. Thi til næste Julemarked har han atter noget Nyt, og paa Julemarkedet tjenes der Penge.

Der er, saalænge Julemarkedet staar paa, et Mylr foran disse Boder og en Trængsel uden Ende paa Boulevarden. Men værst bliver det naturligvis selve Helligdagene. Man kan kun komme frem og slippe for at blive klemt ihjel ved at lade sig føre viljeløst med af Strømmen. Hastværk gjælder ikke. Paris har intet Hastværk i denne Tid; det handler og ser kun. Men der er ogsaa Nok at se paa. Alle de store Butikker holde naturligvis aabent; Alt har aabent i Julen. Theatrene giver første og anden Juledag

baade Matinéer og Aftenforestillinger, en Cirkus har endogsaa drevet det til at give tre Forestillinger paa samme Dag. De runde Plakat kiosker, hvorpaa de parisiske Fornøjelsesetablissementer annoncerer og som er et af de ejendommeligste Træk af Byens Gadefysiognomi, lokke med en uendelig Mylr af brogede Farver og brogede Adspredelser. Kaféer og Restaurationer ere fra Middag til Midnat eller rettere til et godt Stykke paa den anden Side denne, saa fulde, at man maa staa og vente for at faa Plads. Det ligger ikke for den parisiske Handlende at lade en saadan Lejlighed til at tjene Penge gaa ubenyttet hen. Han har ingen Helligdagsanordning, der binder ham, men han har en meget udpræget Fornemmelse af, at man gjør ham Konkurrence paa den anden Side af Fortovet, og hvor fattig end denne Konkurrence muligvis er, kunde det aldrig falde ham ind at foragte den. Saasnart han har tjent saa mange Penge, at han ikke vil tjene flere, bliver han fornem ude paa sit Landsted, men saalænge han driver Forretning, bukker og skraber han ud for hver Sou, Publikum vil lade flyde i hans Kasse. Bignon, Ejeren af Café Riche og en stor Part af Paris' fornemste Kaféer, er Millionær, men hans Søn staa med bart Hoyed og Serviet under Armen ude paa Gaden og bukker for Blusemanden, naar han bestiller en Bock; den unge Noël Peters har taget sin Doktorgrad i Jura, men saa saare han fik sin Faders Restauration i Arv, en af Paris' berømteste, gjorde han sig til Overgarçon i Lokalet. Størstparten af Paris's Handlende hører til ganske den samme Race Mennesker.

Fattigmandsboderne vis-à-vis dem er kun en Stimulation for dem til at vise sig i al deres Glands og Herlighed. Naar man i Juleboden skriger sig hæs for at anbefale en Ærmeknap til to Sous, der er nikkeleret "ved Elektricitet", saa søger Juveleren ligeoverfor at drage Opmærksomheden bort fra dette Raab ved at sætte elektrisk Lys paa sine Diamantsmykker til tyve Tusind Francs. Naar en ivrig Batignollesmand med en Svada uden Ende lokker Publikum til at betragte hans Maskine til at udhule Roer, saa neutraliserer Potel paa den anden Side af Fortovet hans Veltalenhed med Pærer saa store som Græskar, Druer af Dimensioner som Aprikoser, friske Jordbær og Ferskener. Gjør en ung Blomsterpige med et Smil og fagre Ord Reklame for sine stuedrevne Resedaer og Nelliker, saa fylder den store Blomsterbutik sine Vinduer med Tusind og en Nats Flora, med Rosenbuketter til to Hundrede Francs og med favnehøje Orangetræer, der bugner af modne Frugter. Der er ikke nogen Tid paa Aaret, hvor Paris's Butikker udfolder en saadan Rigdom som i Juleugen. Den ene Part af Publikum kommer for at kigge paa dem, den anden for at købe Nytaarsgaver. Det rige og det fattige Paris mødes i Stimmelen, føres nogle Minutter med af den samme Strøm og vender saa tilbage til Luxuspaladser eller Stuer, der er for fattige til at holde Ild i Kaminen. Julen samler dem Alle i Paris's Hjerter, paa de store Boulevarder.

[Illustration: Plakat Kiosken.]

Men det er forresten hele Byen, der er festklædt. De ydre Boulevarder og Pladser vrirler af Karusseller, af Gynger, af Gjøglere, der dandse paa Line indenfor en med Snor trukken Kreds, af Sonnambuler og Telte med Kæmpekvinder eller tohovedede Kalve. Overalt Gadeliv, som man end ikke ser det i den skjønneste Forsommertid. Kulden, hvis den skulde komme, respekterer Pariserne ikke. Men det er iøvrig næsten, som den selv respekterede Boulevardmarkedet. Den kommer kun yderst sjelden, mens det staa paa. I Regelen er det stadig blaa Himmel og Solskin med flere Graders Varme.

Den glade Tid begynder Juleaften. Allerede da er der sort af Spadserende overalt, og de fleste af Boderne lukker op. Men det er en Anteciperung. Først "Midnatsmessen" og den efterfølgende "Réveillon" ere i Grunden Festens Aabning. Midnatsmessen er en storartet Kirkekoncert, som kun Minoriteten af Pariserne forsømmer. Alle Kirkerne er overfyldte; udenfor dem, der er bekendte for at have de bedste Sangere, staa Publikum i Queue fra Klokken 8-9 for at komme ind. Særlig til Messen i Madeleinekirken, St. Roch og St. Augustin vil Alverden. Andagt kan der i den endeløse Trængsel ikke være Tale om; men Koncerten med dens glimrende Orgelmusik, dens Kor og dens Solonumre i komplet Operastil og sungne af komplette Operastemmer er det ganske vist nok Umagen værd at høre. I vor Julestemning vilde det Hele skurre stærkt, men til Pariserne Julefest er det en Ouverture, der passer.

Fra Kirken gaar Vejen til "Le Réveillon", det store Julemaaltid med dets obligatoriske Kalkuner. Der er dem, der holder det hjemme, men en Mængde har dog ogsaa arrangeret det paa Kaféer og Restaurationer. Disse er allesammen Julenat aabne til Morgenstunden, og fra dem allesammen lyder der Sang og lystig Tummel. Holdes der "Réveillon" paa orthodox Vis, maa Gildet ikke ende, før Solen er staaet op den næste Morgen. Det er den eneste Gang hele Aaret rundt, Pariserne har Forpligtelse til at drikke tæt. Til daglig Brug er de det sobreste Folkefærd, der eksisterer, men Julenat hører der en lille Perial til.

Saadan ser Julen ud i Paris. Forskjelligt er Alt dette, det er vist, fra vor stille, fredelige Fest med gode Venner inden sneomfyggede Mure. I det trængselsfyldte, tumlende, straalende Paris længes Nordboen efter Hjemmet. Men for Pariserne er det rette Hjem paa Gaden, i Færdselen og Livet, som spænder hans Handlekraft, paa Kaféen, hvor der deklameres og diskuteres, i det brogede Forretningsvirvar, hvor hans Øje spejder efter Planken, paa hvilken han skal redde sig fra at gaa tilbunds i det uendelige Menneskehav.

Med al dens Tummel, alt dens brogede Boulevardliv er Juleugen imidlertid dog nærmest kun et Slags Overture til, hvad der skal komme bagefter. Alle de Motiver, som ligger i den, faar endnu rigere Udfoldning senere, det Pittoreske Nytaarsnat, det Hexesabbathagtige særlig paa den første Dag af det nyfødte Aar. Man kan ikke med Rette beskyldte Pariserne for at de tager lunkent mod dette. Deres By er i straalende Gala, naar Midnatsklokkerne ringer det ind, alle Boulevarder tætpakkede af Mennesker, Alting i fuld Belysning. Ikke et eneste Udsalgsmagasin har lukket, i Konditor-, Blomster-, Legetøjs- og den Slags Boutikker stimier Publikum saaledes sammen for at gjøre Indkjøb af "Étrenner", at ikke engang et tripleret Sælgerpersonale kan tilfredsstille Begjæret. Alle Markedsbarakkerne sætter det bedste Ben foran for at tiltrække sig Opmærksomhed i den ekstraordinære Stund, da hver ægte Pariser er i Spendeerhumør, Udraabernes Lyrik er paa Kothurnen, de Spadserendes Munterhed søger at følge dens Flugt. Illuminationsgirandolerne, hvormed de Handlende har fundet paa at pynte deres Façade ogsaa til daglig Brug, de store, leende Klynger omkring mekaniske Legetøjsdyr, der hopper og kravler paa Fortouget, de futtende Petarder, hvormed man fra Vinduerne skyder det nye Aar ind, Alting sætter Liv og Lune i de drivende Menneskemasser. Og hvilket Skuespil er det da ikke, naar der over dette fantastiske Virvar af Farver, af de hvide, teltlignetjede Barakker, af deres Flag og brogede Lampetmylr, over den sorte Folketrængsel og den øredøvende Støj hvælver sig en Himmel, stille, stjernebesat og maanebeskinnet som den, der ser ned paa Neapels Golf, og naar Luften mættet til Overflod med denne ejendommelige Pariserodeur, der kommer fra Blomsternes og Damernes Parfume, fra Gassens og de store Restaurationers Udstraalinger, naar den ligger om En varm og lun, som om Foraaret vilde vaagne med den gryende Sol!

Men Paris er Kontrasternes By; naar Nytaarsnattens Rus er sovet ud, kommer Nytaarsdagen efter. Den er i den gode Seinestad de forfærdeligste tolv Timer, man oplever hele Aaret rundt. For hvert Skridt, man gaar, er der en betlende Invalid, for hvert andet en Lirekasse og for hvert tredje et Væsen, der skal have Drikkepenge. Man bliver jaget, hidset, slidt i, flaaet, som om man var kommen ud, ikke for at spadserere i Januarforaars Solskin, men for bogstavelig at fungere som Bytte for en Parforce-Jagt. Nytaarsdagen i Paris er Tiggeriets Festdag. Skjøndt det under almindelige Forhold er principmæssigt forbudt, florerer det dog bestandig paa Gader og Boulevarder med en Frækhed, som om der slet ikke eksisterede Politi. Men hver første Januar kvæler det formelig Byen under sig. Alverden har paa denne Dag Lov at betle, saameget den lyster, og det er utroligt, hvilke Hærskarere, der benytter sig af Tilladelsen. Hele det uhyggelige Paris, der til daglig Brug fører en lyssky, underjordisk Tilværelse i Forstædernes smudsige Gyder, spyer sin Befolkning ud over Boulevarderne, Kajerne og de brede Seinebroer. De samler sig familievis med Alt, hvad der kan præsteres af affældige Oldinge, Spedalske og udmagrede Diebørn. Har Familien det normale Tilbehør af Lemmer, Øjne, Næse og Øren, saa søger man ved Kunst at supprimere Et og Andet for at gjøre Indtryk. Pariservagabonderne er rene Hexemestre, naar det gjælder at gjøre sig til Blinde eller Krøblinge for en Dags Tid. Jo mere Jammer og Elendighed, man kan vise frem, desto flere Sousstykker skraber man ind. Alle Saar og Skrøbeligheder blottes og stilles til Skue, de værste Pjalter, man kan støve op, er paa denne Dag de bedste, Paris's Gader bliver til uhyre Hospitalsgange, Luxusstaden ser ud, som var den sølet ned i al Orientens Smuds og Misère. De spædeste Børn vralter omkring og spærrer En Vejen med deres fremrakte Tallerkener, Fruentimmerne hyler og trækker Kjolen fra det kræftbefængte Bryst, de lamme Oldinge, Invaliderne uden Arme eller Ben hyler, Luften gjenlyder af Jamren og Klynken, og om kap dermed hviner Lirekasser, Fløjter, Sækkepiber, Violiner, Harper og andre Rædselsinstrumenter.

Fortumlet flygter man ind i en Kafé. Men ogsaa der finder man Tiggeriet, det har kun faaet andet Kostume paa. Garçonerne ere saa fri "at tilbyde deres lille Nytaarsgave", det vil sige en Cigar med kulørt Baand paa til Herrerne og en Appelsin eller et Kræmmerhus Bonbon til Damerne. Hvis man betragter denne Nytaarsgave som en Tak for de regelmæssig efter hver Konsumation i Aarets Løb erlagte Drikkepenge, tager man imidlertid højlig fejl. Den er kun en Invitation til Extraducør i Anledning af det nye Aar. Er man blot set en halv Snes Gange, udebliver Cigarerne og Appelsinerne aldrig. Og den langt overvejende Part af Pariserbeboerne har idetmindste en Snes Kaféer eller Restaurationer, hvor de kommer nogenlunde hyppig. Slap man saa med dem, kunde det endda gaa an. Men det er i Paris Alverden, der skal have Nytaar: Brev-, Avis- og Pengepostbude, Frisørsvende, Handskejomfruer, Skræddertjenere, Theaterouvreuse og saa fremdeles i det Uendelige. Endogsaa Pigerne i Tobaksudsalgene have deres baandpyntede Tallerkener staaende paa Disken, altid omhyggelig fyldte med Fem- og Tifrancsstykker for at markere, at en Gentleman comme il faut ikke kan give mindre end en saadan Mønt. Det varer ved lige saa længe som Boulevardbarakkerne og længer endnu tidt. Før henimod Slutningen af Januar begynder Paris ikke at blive normal igjen.

Under Karnevalet,

"I overmorgen afholdes det næstsidste Operabal, der lover at blive ualmindeligt glimrende. De, der ønsker at deltage i denne enestaaende Karnevalsfest, maa derfor være om sig i Tide." Saaledes lød en Notits, som gik igjen, med nogle Variationer hist og her under samtlige Pariserbladets Theaterrubrik. Jeg fulgte det enstemmige Raad, afleverede itide mit Tyvefrancsstykke i et Lokationsbureau, og da

Midnatsklokken slog sine tolv Slag, styrede jeg gennem Kredsen af beredne Gendarmer mine Skridt op mod det straalende illuminerede Académie nationale de musique, hvor den enestaaende Fest skulde til at tage sin Begyndelse. Maskerne kom, under Latter og Hvin fra de sammenstimlede Tilskuerskarer, hoppende ud af Hundreder af Drosker, de brogede Silkekjoler raslede op ad Vestibulens Marmortrapper, Tusinde Lysreflexer fra Guld og Spejle, en Luft mættet med Blomsterduft og Parfumer, brusende Dandserhytmer fra Gungls Orkester bølgede de Indtrædende imøde. Det saae ganske vist overordentlig lovende ud, og havde Enden været Begyndelsen lig, vilde man ikke havt Anledning til at beklage sig over Bladenes Notits. Men desværre, det gaar med de parisiske Operaballer ikke anderledes end med saa mange skønne Sager, som kun taaler at ses paa Afstand. Klokken Tolv har man Hastværk med at komme ind til al den feagtige Pragt, hvis første Indtryk vækker de allerstørste Forventninger, Klokken Tre, naar Olivier Metra og den ungarske Maestro har løftet Taktstokken for sidste Gang, gaar man bort støvet og fortraadt, saa skuffet og slukøret som det er muligt.

[Illustration: Indgangen til Operaballet.]

Det kunde være ganske kuriøst at vide, om Operaballerne nogensinde har set ud, som Romanerne fortæller. En meget gammel Generation paastaar, at de i deres unge Dage har været baade morsomme og pikante. Men det er saa sin egen Sag med, hvordan Alting saae ud, dengang de Gamle var unge. Man bliver en Smule skeptisk til Slutning, naar man ret tænker over de enorme Tilbageskridt, Verden paa alle Kanter maa have undergaaet siden hine paradisiske Tider. Faktisk er det, at disse "enestaaende Karnevals-fester" nu langt fra er enestaaende morsomme; deres væsentlige Pikanteri er ikke synderlig forskjelligt fra det, hvis daglige eller rettere natlige Skueplads er Boulevardtrottoirerne mellem Faubourg Montmartre og Café Americain. Endnu i Romaner fra Firserne findes der overgivne unge Damer af den fornemme Verden, som én Karnevalsnat gaar paa Eventyr i Operaen, og hvis røde Skuldersløjfer medfører saa mærkværdige Kombinationer, at de kan fylde hele to tykke Bind. I Virkeligheden derimod har kun yderst faa anstændige Damer—naar da undtages Udlændinge, for hvem Alt er tilladt, og som tillader sig Alt i Paris—sat deres Fod paa et Operabal i de sidste halvtredsindstyve Aar; ialfald har de kun gjort det af Nysgjerrighed og under Ledsagelse af deres Mænd.

Hovedbestanddelen af det kvindelige Selskab er af den sletteste Art, og de fleste af Dragterne ere ligesaa smagløse som dekolleterede. Det er nemlig ikke længer Fashion for Fruentimmerne at være i Kostume. Hvad de mandlige Gjæster angaar, falder det end ikke en parisisk Urtekræmmersvend ind at klæde sig ud. De mandlige Masker er lejede allesammen uden Undtagelse. Skal de tilmed dandse, betales der dem forhøjet Taxt, og de sørger saa ogsaa for at maskere deres Ansigt, saa Ingen kjender dem i deres nedværdigende Bestilling. At dandse paa Operaballerne for sin Fornøjelse er rent ud forhistorisk, I de tre Timer, Dandsemusikken varer, springer de Ulykkelige, der er dømt til dette Trællearbejde i Kankan-Attituder omkring i den store Sal og giver med deres halvnøgne Dandserinder Forestillinger for dem, det kan mere at se paa disse lascive Scener. Men det er ikke Mange. Hovedparten foretrækker at betragte Operaballerne som en Slags Promenadekoncert. Med sin Klaphat under Armen driver man frem og tilbage i første Etages Couloirer, hvor Gungl spiller umiddelbart over Hovedtrappen, og kjeder sig med Anstand. Det mest overfyldte Sted er den store Foyer, til hvilken Adgangen ganske karakteristisk er forbudt Enhver, der er i Kostume. I Rotunden ved Siden af er der en Buffet, hvor et Vinglas fuldt af Øl koster en Franc; denne Buffets Priser er maaske, naar Alt kommer til Alt, det mest Aparte ved den "enestaaende" Karnevalsfest.

Karnevalsstygheden begynder først, naar Ballet ender. Pariserne er et for ceremonielt Folkefærd til at kunne more sig i Stuer; den gode Tone paalægger dem Hundreder og atter Hundreder af minutiøse Hensyn, som gjør dem stramme og stive inden fire Vægge. Udenfor derimod giver man Konveniensen en god Dag. De samme Herrer, som i Operaens elegante Lokaler end ikke af de mest overgivne Dandserhytmer kunde falde paa at lade sig forstyrre i deres langsomme, slæbende, blaserede Promenademarche, er øjeblikkelig, saasart de kommer ud paa Gaden, med til at dandse en Kvadrille midt paa Fortovet. Boulevardkaféerne har de Nætter, der er Operabal, aabent lige til Morgenstunden, og ligesaa dræbende kjedsommeligt der har været paa Ballet, ligesaa livligt er der paa Kaféerne.

Man gjør i det Hele taget det parisiske Gadekarneval Uret. Det skal være død ud, paastaar man. Ganske vist, paa den venstre Seinebred finder man det ikke længer, men ganske simpelt af den Grund, at man der i vore Dage overhovedet kun undtagelsesvis finder Udslag af det egenlige Pariserfolks Liv. Paris' Hjerter har flyttet sig med Aarene: det slaar i helt andre Kvarterer nu end i Studenternes.

Særligt "Mardi gras" er for den parisiske Arbejderbefolkning og for Smaaborgerne maaske Aarets største Festdag. Før den lange Fastetid, der i mange Familier overholdes med en vis Strengthed, gaar fire "fede" Dage, paa hvilke man ifølge Traditionen skal sætte Maven istand til at kunne staa imod de efterfølgende Savn. Tirsdagen, den sidste af dem, gjør Alverden det saa grundigt som muligt. De Smaafamilier, som paa denne Dag spiser deres Middag hjemme, kan tælles. Alt, hvad der eksisterer af Restavrationer, Vinknejper, Kaféer og lignende Steder, som i en snever Vending ogsaa kan servere Spisevarer, er til den Grad overfyldte, at der maa staa i Queue i halve Timer, før der kan opnaas en

Plads ved et Bord. Jo længere man kommer ud mod Yderkanten af Paris, desto galere er det. Oppe i Montmartre kan man en saadan Mardi gras finde Smaarestaurationer, hvor selve Kjøkkenet tages til Hjælp, og hvor der serveres Gjæsterne ved improviserede Borde, lavede af Vinkasser, store Kogekjedler og Sligt. Thi hele Familien slæbes med paa Spisekvarteret, fra den gamle Bedstemoder, der knap kan rokke afsted, til Skjødebarnet paa et halvt Aar og derunder. Til daglig Brug slides der i de parisiske Forstæder, saa man knap kan danne sig nogen Forestilling derom. Tre hundrede og tredsindstyve af Aarets Dage er Arbejdsdage for de Fleste, og tidt og mange Gange arbejdes der de atten Timer af Døgnet, uden at man nogensinde faar Sol eller Himmel at se. Man kan da tænke sig, hvilken Fest det maa være for saadanne Væsener en enkelt Gang at komme ud. Og naar man kjender en Smule til, hvilket naturligt, selv af al mulig Modgang uopslideligt godt Humor der er karakteristisk for det egenlige Pariserfolk, kan man ogsaa nok tænke sig, hvordan de maa more sig. Tummelen, Snakken, Latteren oversvømmer de smaa, til daglig Brug tomme Restavrationer i Paris' Yderkanter med et Liv, saa broget, saa animeret, at det spotter al Beskrivelse. Efter Middagen gaar man naturligvis ikke hjem; Lystigheden fortsættes ved Kafébordene udenfor paa Gaden, senere hen paa Aftenen under spadserende Driven langs Boulevarderne, der fra den ene til den anden Ende er et uoverskueligt Folkemarked, saa tæt proppet, at det paa sine Steder er rent umuligt at trænge sig gennem Menneskestrømmen. Paa de "store" Boulevarder er Trængselen i Aarenes Løb bleven mindre, men samtidig er den voxet paa de ydre. Til dem er nemlig nu Hovedparten af Maskerne fortrukne, siden de pæne Folk blev for blaserede til længere at tage Del i Løjerne. Men Karnevalslivet har næppe tabt derved. Maskerne er blevene adskilligt tarveligere ganske vist, men samtidigt ogsaa adskilligt mere oplagte til at slaa Gjækken løs. Rundt omkring paa Gadehjørnerne improviseres der til Musik af en Mundharmonika eller ganske simpelt til Akkompagnement af en overgiven Gadevise de vildeste Kvadriller, der naturligvis kun voxe i Overstadighed, efterhaanden som Grupperne flokkes om de Dandsende og opmuntrer dem med lystige Tilraab og Vittigheder. Snart er det en hel Flok Klodocher, der skrigende og horntudende stormer ned over Boulevarden og faar de smaa Arbejdersker til at flygte tilside under høje Hvin, snart en flagpyntet Kreaturvogn, paa hvilken Karrikaturer af forskellige politiske Personligheder bliver trukne i Triumf af lystige Ungersvende, der har faaet sig lejet et Dyrehoved og er ganske overordenlig fornøjede med sig selv, snart endelig lange Kompagnier af Maskerede med en eller anden hornblæsende Forening i Spidsen. At Lystigheden af og til slaar en Smule ud i Kaadhed, følger af sig selv, men Alverden er glad og fornøjet og morer sig virkelig; det forsoner dermed.

Naar det lakker henad Midnat til, begynder Indvandringen i Ballokalerne langs de ydre Boulevarder —der findes et for hvert hundrede Skridt. Til daglig Brug er disse Lokaler nærmest besøgte af et Publikum af endnu værre Art end det, der kommer i Bullier, og om muligt endnu mere blottet for muntert, naturligt Folkeliv end dette sidste Sted, der daglig bereder saamange paa Traditionen stolende Fremmede de allerstørste Skuffelser. Nu derimod stiller Sagen sig anderledes. Krapylet er ogsaa da med i den broget kostumerede Mængde, men det er ikke eneherskende. Smaa skikkelige Portner- og Haandværkerdøttre kommer i de guddommeligt kejtede Forklædninger, ledsagede af den hele Familie, Vuggebørnene medindbefattede, med Øjne, der straalere af Dandselyst, og med kirsebærrøde Trikotben, der ikke kan blive kjede af den saa uvante Motion. Man skulde tro sig milevidt borte fra Paris, midt inde i Hjertet af den uskyldigste kluntede Landsby.

Det hele Paris er paa Benene den egenlig store Karnevalsnat. Ogsaa det fornemme Paris; men det bliver paa sin egen Grund og fejrer der disse Tusind og én Nats Fester, om hvis overdaadige Æventyrpragt der af og til naaer Rygter til de smaa, fjerne Kroge af Verden, hvor man slaar Hænderne sammen og korsrer sig over, hvor Aviserne dog kan lyve. Aviserne lyver imidlertid ikke; Overdaadigheden fra hine Tider, da Kleopatra løste Perlerne op til Drikkevand, begynder virkelig at vende tilbage i det moderne Athen. Millionfyrsterne fra hele Verden har bestandig haft Passion for at forbause Paris med deres Overdaadighed, og da Paris er noget vanskelig til at lade sig forbause, maa de efterhaanden tage deres Tilflugt til større og større Extravagancer. De orientalske Nabober er i saa Henseende længst dethroniserede af Amerikanerne. Der fortælles saaledes blandt Andet om en Karnevalsfest i Mackayhotellet vis-à-vis Triumfbuen, hvor man unægtelig kom Kleopatrasikkene ganske nær. Familien Mackay hører hjemme hinsides Atlanterhavet og skal have sin exempelløse Rigdom fra Sølvminer derovre. Der er ingen Ende paa dem, hedder det; i hvert Fald er der ingen Ende paa Millionærfamiliens Luxus. Hotellet var ikke stort nok til at rumme de Gjæster, man vilde indbyde. Men det generede ikke Naboben. Som en ny Aladdin lod han i et Par Nætter, ved Hjælp af Hundreder af Arbejdere og nogle hundrede tusinde Francs, et Dandsepalais rejse sig paa hans Haveplads, ikke en interimistisk Sal, men et virkeligt Palais med røde Fløjls Vægge, Spejlglas, Marmor og Guld overalt, med indlagt Parketgulv og Sligt. I dette Palais serverede han sine fem hundrede Gjæster friske Jordbær, forskrevne fra Alverdens Sollande, Stører fra Rusland, Fuglereder fra Indien og Vildsvineskinke fra Ungarns Skove. Og ikke nok dermed; efter Bordets Overraskelser bragte Kotillonen en ny, om muligt endnu større. Istedetfor den ordinære Papirspynt indeholdt Knallerterne pragtfulde Silkebælter, Skærf, Tørklæder o.s.v., alle forsynede med et ægte Smykke, hvorpaa det amerikanske Vaaben var ciseleret, en lille Kotillonsfinesse, der havde kostet Hr. Mackay halvandet hundrede tusinde

Francs. Han havde den Tilfredsstillelse, at hans Fest berømmedes som den rigeste under Aarets Karneval. Men han skal tage sig iagt; der er Adskillige, som er lige i Hælene paa ham. Jordbærrene og Kotillonon bragte ham Sejren; næste Gang vil imidlertid en eller anden Konkurrent søge at overtrumfe dem, og Hr. Mackay maa saa finde paa nye Overtaskelser, hvis hans Renommé ikke skal gaa fløjten. Heldigvis for ham har han de uudtømmelige Miner; de er snart absolut nødvendige, naar man vil føre Hus i Paris. De primitive Tider, da man nøjedes med en Smule Aandrigthed i de fornemme Kredses Selskaber, de er forbi for længe siden.

Hos Republikens Præsident.

Hr. Jules Grévy er en rar, stiltfærdig Præsident, der ikke beskæftiger Verden altfor forfærdeligt med sin Personlighed. Ministerierne komme og gaa. Freycinet afløses af Ferry, og Ferry af Gambetta, og Gambetta igjen af Freycinet og Ferry; Hr. Grévy lader dem ganske roligt skifte. Han gaar paa Jagt med sine Venner i Provindsen og spiller Billard med sine Venner i Paris, og naar engang imellem en Avis, der vil give sig ud for at være inspireret af ham, tillægger ham en decideret Mening om Sagerne, saa kan man være ganske sikker paa, at den Dagen efter bliver nødt til at dementere sig selv. For en Republik, der gjør saa meget Spektakel som den franske kan der ikke tænkes nogen mere hensigtsmæssig Præsident. Hans Ro bøder en Smule paa Uroen ellers. Var han som de Andre, vilde der ikke være til at leve i Frankrig for bare Politik.

[Illustration: Ankomsten til Ballet.]

[Illustration: Jules Grévy, Republikens Præsident.]

Hele Aaret rundt er der i Grunden kun tre Gange Hr. Grévy virkelig beskæftiger Pariserne. Det er, naar han giver sine tre store Elyséeballer. Kunde han følge sit Hjertes Drift, strøg han ganske sikkert ogsaa dem. Men det—veed han—vilde Pariserne aldrig tilgive ham, og som en klog Mand finder han sig da i at ofre paa deres Passioners Alter. Han trækker det sørgelige Øjeblik ud saa længe som muligt, men henimod Midten af Februar begynder Aviserne saa smaat at raillere over Stilheden i Elysée; det er saa nødvendigt, at der gjøres Noget. Grévy kalder sin Overkok til sig og underretter ham om, at der maa kjøbes ind til det første Bal. Præsidenten for den franske Republik og Præsidenten for Kjøkkenet i Elyséepalæet have ogsaa ellers—paastaar man—hver Morgen deres regelmæssige Sammenkomster; men det er kun under Balforbereelserne, at disse huslige Konferencer udstrække sig til Timer. Kjøkkenchefen forlader dem med stolt løftet Pande i Bevidstheden om den Ærbødighed, hvormed Leverandørerne vil modtage ham, naar han kommer og gjør sine exceptionelle Bestillinger; Statschefen gaar fra dem tankefuld og med Skyer paa sin Pande. Han kan i det Hele taget ikke lide det Exceptionelle og allermindst den exceptionelle Luxus; Han finder det langt fornuftigere at anbringe sine Penge i Huse paa Boulevard Malesherbes end i Spise- og Drikkevarer, og han veed af sørgelig Erfaring, at et Elyséebal koster mange Penge.

Naar Præsidenten lader spille op til Dands i sit Palais, kan han nemlig ikke, som naar han gifter sin Datter bort, indskrænke sig til at invitere Familierne Grévy og Wilson med samt nogle ganske enkelte gode Venner af Huset. Hele Paris gjør Fordring paa at modtage Indbydelse, hele den Part af Provinserne og af Udlandet, som tilfældigvis opholder sig i Byen, mener at have om muligt endnu større Berettigelse til at stille samme Fordring. Saa saare Rygtet om, at Ballet nærmer sig, kommer ud i Staden, bestormes Præsidentskabets Sekretariat med Anmodninger i massevis om Billetter. Selv et Theater i Vælten, der er ifærd med at bringe et nyt Stykke af Sardou eller Dumas paa Scenen, kan ikke være mere plaget. Alverden kjender et Municipalraadsmedlem eller en Deputeret, der maa gaa i Ilden for dem ved denne Lejlighed. De har Allesammen deres alenlange Lister, og saa indflydelsesrige Personer er det i en Republik grumme vanskeligt at afslaa Noget. Legationerne paa deres Side ser sig ligeledes nødsagede til at stille store Krav. Hele Kolonien danner Queue udenfor Gesandtskabshotellet for at skrive sig paa Listen, og selvfølgelig betragter hver Enkelt det som en personlig Fornærmelse af Gesandten, naar hans Begjæring ikke tages til Følge. Det bliver paa denne Maade Hundredetusinder, der vil med til Grévys Bal; en halv Snes Tusinde af dem i det Allermindste kan man paa ingensomhelst Maade undgaa at tage med. Der føjes af Teltdug store Tilbygninger til Palæet, alle de til daglig Brug ubeboede Sale støves af og befries for deres Møbelovertræk, de Tusinder af Messing-Moderatørlamper, hvormed Huset ved en saadan Fest belyses fra øverst til nederst, poleres og fyldes, der bliver lejet Planter og Blomster til at dekorere med hos alle Parises Gartnere, Municipalgardisterne tilhæst kommanderes til Tjeneste for at holde de nærmeste Gader ryddelige, og Vognene begynder saa paa den højtidelige Aften at rulle ind i Gaarden.

Man er i Republik. Det ceremonielle Reglement fra Kejserdømmets Dage, der gjorde en Vogn uden Numer obligatorisk for Enhver, som indfandt sig til Hove, existerer ikke længer. Man kan komme i Droske eller tilfods ganske efter eget Behag. Adgang nægtes Ingen, som er i Selskabsdragt og præsterer et Invitationskort. Men det maa han ogsaa af med, og det er for Mange en stor Skuffelse. Det saae saa imponerende ud: en kæmpemæssig Karton af hvidt Glacépapir, hvorpaa i smagfuld

Snirkelskrift læstes: "Præsidenten for Republikken og Fru Jules Grévy udbede sig Æren af Hr. N. N.'s behagelige Nærværelse i Elyséepalæet den og den Dag", og nedenunder paa Foden den lille Bemærkning "on dansera". Paa en Visitkortskaal vilde det have gjort mageløs Effekt. Men Kontrollen ved Indgangen er yderst streng. Man har adopteret det samme System som i Parisertheatrene. Tre Herrer i kjole og hvide Halstørklæder sidde ved et stort Skrivebord og attrapere enhver Indtrædende med Anmodningen "votre carte, Monsieur". Der rives et Hjørne af den smukke Glacékarton, og naar man vil ind efter at have givet sit Overtøj til Opbevaring i et af de uhyre Skabe paa begge Sider af Entréen, maa ogsaa selve Kortet afleveres til Lakajen, der vogter Adgangen til den forreste Sal. Udgangsbillet kan ikke faas. Er man een Gang inde, maa man blive der, til man er træt og mæt af Herligheden. Stundom kan det endogsaa hænde, at man maa blive der længere, end man selv skjætter om. For at forebygge Trængsel, paastaa Nogle, Andre mene af faderlig Omsorg hos Præsidenten, for at hans Gjæster skal faa Alting at se, er der nemlig ved Elyséeballerne foreskrevet Selskabet en permanent Rotationsbevægelse. I den forreste Sal, hvor Præsidenten og Fru Grévy tage imod særlige Honoratiores, samt i de umiddelbart tilstødende, hvor Corps diplomatique opholder sig, er det for det almindelige Publikum ikke tilladt at blive staaende. Standser man et Øjeblik, har man strax en sortklædt Lakaj med Sølvkjæde om Halsen paa Siden af sig og bliver i en dæmpet, men meget bestemt Tone anmodet om at passere videre. I de mindre hellige Lokaler er det tilladt at blive, hvis man skjætter om det, men det er ikke tilladt at vende om og gaa tilbage til den Sal, fra hvilken man er kommen. Op ad Dørstolperne staar der, fra Ballet begynder, til det ender, plantet to høje, haandfaste, violette Lakajer i Drabantattitude og med Muskler som Saint-Marceau's Harlekin. Deres udstrakte Fod spærrer Døren. Vil Nogen fremad, trækkes Læggen i den hvide Silkestrømpe ærbødig ind, men for den, der vil tilbage til det forladte Paradis, spærrer den Passagen, og fra Cerberus'ens Mund lyder der et ubønhørligt "on ne passe pas". Hele Palæet, Stue, første og anden Etage med dets labyrinthiske Virvar af Sale, Trappegange og Korridorer maa vandres igjennem og Vandringen begyndes forfra igjen, før man kan komme til det Sted, man engang har forladt. Kun fire Sale i Midten danner en Undtagelse: to, i hvilke der danses, en, hvor man i uendelig Trængsel slaas om at komme til Buffeten, og en, pyntet med Palmer og bredbladede Planter, som er bestemt til Hvilested for de dansende Damer. Mellem dem har man Lov til at vandre, som man lyster. Det er ganske heldigt. En Kavaleer, der mellem Dansene ønskede at skaffe sin Dame et Glas Is, vilde, hvis han skulde gjøre den ellers foreskrevne Rotationsbevægelse, blive nødt til at absentere sig for et Tidsrum af mindst et Par Timer. Han kan bruge Tid nok, før han faaer banet sig frem mellem Rækkerne, der stadig staar opstillede ved Buffeten.

[Illustration: Ved Buffeten.]

Forøvrigt er det saa viselig indrettet, at dette lille Komplex af Sale, hvor man har Tilladelse til at bevæge sig frit, ogsaa er det eneste Sted i hele Palæet, hvor det er fornøjeligt at være. Toiletterne opholde sig ikke der; Trængselen er altfor umaadelig, til at de kan gjøre sig gjældende. Men Toiletter behøver man i Paris heller ikke at gaa paa Elyséebal for at beundre. Hvad der derimod træffes i dets Dansesale, det er netop det Sjeldneste, der ses i den store Seinstad: unge Piger uden Toiletter, i en simpel hvid Kjole, men med Foraarsroser paa de usminkede Kinder, med store, forundrede Øjne og Ansigter, der straalere af Henrykkelse over at være paa Bal, Fænomenet er overraskende, men det er ikke uforklarligt. Ved Siden af de sextusind Indbydelseskort, der udstedes til Kreti og Pleti fra Paris og Provinserne, de to tusind, som Amerikanere og Englændere erobre, samt det halvandet Tusind, der gives til andre Udlændinge, indbydes der ogsaa nogle Hundrede Personer af Hr. og Fru Grévys private Omgangskreds, det vil sige af det ægte parisiske Bourgeois. Det er til daglig Brug ikke med i Verdensstadens Rummel og Tummel, og det stiller fremfor Alt ikke sine Koner og Døtre til Parade mellem store Kokotter og smaa Boulevardløver. Men for Præsidenten har det saa megen Estime, at det ved hans Baller undtagelsesvis blander sig mellem den mylrende Skare. Dets Døtre møder med Balkortet ved Viftesnoren og med Sextenaarsglæde ved at danse, de skriver de unge engagerende Officerers Navne op paa Kortet med en Alvor, som var det Fredstraktater, de undertegnede, de valser og polkerer, som gjaldt det Livet, og med Studsen standser Udlændingene og Boulevardpublikummet. De har saa tidt forsvoret, at Dramaforfatterens Ingenufigurer findes andetsteds end i Digternes egen Fantasi; her begynder der at dukke en Anelse op hos dem om, at disse henrivende unge Væsener virkelig er tro Kopier efter Naturen. De faar et Indblik i et Paris, som de ikke kjender, men som de dunkelt fornemmer maaske er det, som det, naar Alt kom til Alt, lønnede sig bedst at stifte Bekjendtskab med. Det er formelig, som om Luften i Balsalen blev rensat af al den sunde Ungdom. Ellers er der Svedebadstemperatur og Pestatmosfære af Lampeos og sammenpakket Menneskemyrl allevegne. Man gisper og stønner, Hovedet værker, Tindingerne banker i Feber, før Rotationsbevægelsen er tilende, og man atter kan trække Vejret i de forreste Sale.

Men Pariserne holder trolig ud. Naar det blot ikke drejer sig om Politik, er der i hele Verden ikke noget taalmodigere Folkefærd end dem. Først henad Et kommer Ballets store Mærkværdighed, og til den maa man aldeles nødvendig være med, om ikke af anden Grund, saa af ren Nysgjerrighed. Lidt over Midnat viser der sig et oplivende Syn. Salenes Trængsel viger tilside og aabner i Midten Passage for en stolt fremadskridende Afdeling Militær. Man har savnet det hele Aftenen, og Savnet har været

saa meget mere paafaldende, som den stadselige republikanske Garde ellers plejer at pynte op allevegne i Paris, hvor der er noget Højtideligt paa Færde. Nu kommer den, høj og strunk og stram i sine lange Ridestøvler, hvide Benklæder, blanke Harnisker og Hjelme med den vajende Fjerbusk. De Fremmede bilder sig et Øjeblik ind, at det er Præsidenten, der gjør ceremoniel Promenadetur omkring mellem sine Gjæster. Men Hr. Grévy er ikke saa pretentiøs. Naar han i et Par Timers Tid har taget mod de Kommende og trænger til at hvile sig lidt i de for ham og hans Familie reservede Værelser paa første Sal, ser man en ældre, graahaaret Herre gjøre Forsøg paa at arbejde sig gjennem den roterende Mængde. Det er Statschefen, men forholdsvis kun meget Faa kjender ham og viger tilside. Han ser i sin sorte Kjole uden Ordensbaand ud som Pluraliteten af de mandlige Balgjæster, og Tjenerskab til at bane Vej for ham er der ikke Tale om. Republikansk Garde vilde han endnu meget mindre kunne falde paa at rekvirere til sit Behov. Det er Chefen for Elysée-palæets Kjøkken, den kommer for at assistere. Mærkværdigheden, som skal gaa for sig, er Aabningen af hans Souper, en rigtig Souper med koldt Kjøkken og Champagne i Strømme. Ved de almindelige officielle Fester haves der kun en ordinær Forfriskningsbuffet med Sandwich, The, Punsch og Konditorsager. De tre aarlige Elyséeballer er de eneste, ved hvilke Gjæsterne bydes paa Souper. De faar den ganske vist kun efter noget Besvær, men de faar den dog. Gardistkorpset stiller sig op ved de to Adgange til Salen, hvor den serveres. Den dem givne Parole er overordentlig streng. Der er dog altid et mystisk Ord, som gjør Passagen forbi de violette Tjenere mulig. Naar man hvisker dem "Corps diplomatique" i Øret, trækker de Silkelæggene tilbage. Men overfor Gardisterne hjælper ingensomhelst Parlamenteren og ingen Personsanseelse. Enhver maa vente, til hans Tur kommer, Og Pariserne venter; de stiller sig op i Queue og venter timevis, som de gjorde det i den elektriske Udstilling for at faa det Halve af en Arie paa Operaen at høre, som de gjør det ved deres Theatres Billetkontorer, ved deres Omnibusstationer og overalt. Vanen til at gjøre Queue er bleven deres anden Natur, og de finder ingen Inkonvensiens ved det længere. Med Mellemrum aabnes Soupersalonens Døre, og der slippes saa Mange ind, som den kan rumme. Naar Holdet er bespist, sendes det ud ad den anden Dør, og en ny Afdeling af Queuen kommer til Fadet. Det bliver saaledes ved fra Klokken Et til Klokken Fem om Morgen. Saa lukker Kjøkkenchefen Beværtningen, og de sidste Ventende maa gaa hjem med tomme Maver. De har kun den Trøst, at de ved at staa opstillede saa længe har erhvervet sig større Chancer for at faa deres Overtøj end de, der er brudt op paa et tidligere Stadium af Festen. At komme fra et Elyséebal ligesaa beklædt, som man er kommen til det, er at have vundet et Lod i Lotteriet. At komme derfra uden at være fortraadt, forpuffet og fortumlet af kvalmende Skjærsildstemperatur er en total Umulighed. Men Konvensiens fordrer, at Republikens Præsident og Fru Jules Grévy tre Gange om Aaret udbede sig deres tro Republikaneres Nærværelse til denne Fornøjelse, og Konvensiens fordrer ligeledes, at de tro Republikanere finde Nærværelsen saa behagelig, at de sætter Himmel og Jord i Bevægelse for at opnaa den. Konvensiens har nu engang Ingenting med det Begribelige at gjøre,

FORAAR I PARIS.

Den tyvende Marts skal ifølge den franske Almanak Foraaret begynde, og den tyvende Marts skal ifølge gammel Tradition det første Foraarstræ i Paris staa med grønne Blade. Der er et, der er foran alle de andre; og morsomt nok, som det hjemme i Kjøbenhavn er Holbergs Træ, saaledes er det her Molières, der lyser Vaaren ind: et rankt og rundkronet Kastanietræ ligefor Indgangen til Théâtre français. Der staar det midt i Byens Hjerte, og der er ikke een Pariser, som ikke kjender det og holder af det. Saa saare Vinterspleenens Taage letter, og den første gyldne Solflod breder sig og svømmer ud over Boulevarderne gjør han en Afstikker til Træet paa Theaterpladsen, saa tidt han kan komme til det. Længselsfuldt kiger han op til de violetbrune Knopper og følger deres voxende Bugnen. Den Dag, han paa Asfaltflisen finder det første dryssede, harpixfede Skjæl og ser det første grønne Blad deroppe titte frem, pjusket som en lille dunet Kylling, der lige kryber ud af Ægget, den Dag er hans store Fest. Thi med den begynder den herlige Tid, da hans kjære Paris Maaneder igjennem bliver, hvad han saa uendelig gjerne vil have, det skal være: den skønneste Stad i Verden.

Samtidig med Molières Træ springer hele Paris ud i et Nu. Under Boulevardkaféernes Solsejl mylrer det med glade Mennesker, der sidder paa Trottoiret og leer op til det piplende Grønne og til det endeløse Tog derude paa Gaden, hvor under blaa Himmel og Sol og brogede Parasoller Vogn efter Vogn farer afsted. De farer gjennem Champs-Élysées i Række ved Siden af Række, gjennem Boulogneskovsavenues Solbundtstraaler og ind mellem de løvende Alléer. Hele Vejen sidder der Tilskuershobe i Tusindvis, Børnene løber og leger mellem de knoppende Syrener eller jubler paa Karusselhestene eller staar og hviner af Glæde over Forestillingen paa Marionetteatrene. Henover Skovens lange, snorlige Ridestier galopperer Kavalkader af elegante Ryttere og Amazoner, i den zirlige lille Kabriolet promenerer Dandyen sine Væddeløbere og sin strunke, stoltpudsede Kudsk, de hvide

Frugttræer drysser deres Blomster, og under dem, paa de store, grønne Plæner, ligger der boltrende Grupper og bader sig i den varme Sol. Længere borte kommer Seinen, uden den mindste Krusning, spejlende hver lille Fjersky; der glider hen flygtig og luftig som Ringe fra en Cigar. Kanotiererne har faaet deres stramme Trikottrøjer paa og deres røde og blaa Huer, og i deres lange, spidse Baade flyver de afsted over Vandet og forsvinder bag Pynten under Hængepilens fantastisk-skjønne Hang af lysgrønt Løv. Hele Paris er ude og fylder sine Lunger med den vidunderlige Luft og svælger i Bevidstheden om, at den tre Maaneder paa Rad, lige til de store Juniløb er forbi, vil Morgen efter Morgen vaagne til den samme Herlighed og Fest.

[Illustration: Dandyen promenerer sin Kudsk.]

Pariseren har Ret: der er ingen Stad, der i Foraarsdragt er saa smuk som hans. Det er nemlig ikke blot Foraaret, der pynter Paris, men ogsaa Paris og Pariserne, der pynter paa Foraaret. Deres Parker og Avenues, deres Boulogneskov, den hele Omegn soignerer det og sørger for, at det kan vise sig fra sin fordelagtigste Side. De stadser paa det som paa et sødt Kjæledæggebarn, der dog trænger til rentvaskede Kinder og snehvid broderet Kjole og fintkruset Halsstrimmel for ret at kunne gjøre sin Sødhed gjældende. Det gjør de ikke saa ilde i endda. Der er aldeles ingen Anledning til at komme i lyrisk Fyr og Flamme mod en saadan Servering af Natur paa Præsenterbakke. Den trænger ikke til nogen Assistance, naar dens fulde Skjønhed staar i Sommerfloret; saa er der langt vidunderligere i en Skovskygges Ro, paa en duftende Kløvermark eller ved Aaløbet, der risler mellem Enge, hvor Guldsmede og blaa Sommerfugle sidde og drømme paa de røde Valmuer. Saalænge der derimod endnu ikke er hverken Romantik eller Skygge, men kun Søle og vissent Vinterløv under Skovtræerne, saalænge Kløvermarken hverken har Blade eller Duft og Aabredten højst en lille Anemone bag en graaskiden Snebunke, der er i Færd med at smelte, saalænge har den kjære Natur dog maaske en Smule for meget Slægtskab med de mindre propre Smaaglutter, hvem Næsen løber paa. Man skal være Moder for at have Blik for deres Englelighed, og man skal være idetmindste et Stykke af en Poet for at kunne goutere Foraar i det Kostume.

Pariserne er ikke Poeter; de pynter deres Foraar, som Watteau pyntede sine Hyrdestykkers Faar og Le Notre sine Versaillesparker. Det er en gammel Svaghed, de har, og den maa man tilgive dem. Der kommer noget saa udmærket Dejligt ud deraf. Paa den første Foraarsdag er Alt komplet, Alt i *grande toilette*, blankt og pillet og pudset. Det er Gjenfødselsfest, og Paris har Festens Dragt. Plænerne strækker sig grønne og tykke og bløde som Fløjli i Park Monceau. Der er ikke et Straa, der mangler i det svulmende, fyldige Tæppe; der er ikke et drysset Knopskjæl, der har faaet Lov til at ligge og sætte Plet paa Vaarens jomfruelige Klædebon. Riven har glattet Gangenes brune Gruskies og fjernet Alt, hvad der ikke skulde være der; de gule, fjedrende Stole staar paa Række og Rad i Solskinnet som til stor Ceremoni, de runde Blomsterbede pranger i Farver af Aurikler og store Stedmodersblomster og hvide Bellis og røde Ribes. Om den antike Søjlekolonnade ranker Efeuen sig uden et vissent Blad, og de unge Ællinger staar paa Hovedet i Dammen og plasker Vandperler op paa Laurbærbuskenes Blade. Ovenover Alt det kan det fine, lyse Bladløv sagtens tage sig ud, og som det er der, er det allevegne. Paris har Park ved Park, en lille, firkantet Square idetmindste ved hver anden Gadeende, hvor den første Foraarsskjønhed bliver poleret og fredet om og sat i flatterende Ramme med ikke mindre Omhyggelighed. Saa kommer det mylrende Virvar af Avenuenettet paa alle Kanter, med dets altid friskvandede Kjøreveje, med dets Fontæner, dets Statuer og Bosketter, og saa kommer endelig Boulogneskoven. Man kan tage en Droske til den paa Boulevarden og naa den i et Kvarter og for halvanden Franc. Den ligger som i selve Byen, og dens Foraarsapotheose giver hele Paris Relief.

De Fremmede er himmelraabende uretfærdige mod den stakkels Boulogneskov. Det har sin ganske naturlige Grund, det kommer simpelthen af, at de i Reglen aldrig faar den at se, før den er affloret. Deres Indvandring i Paris begynder først, naar deres Sommerferie begynder. Men saa er dens Glans forbi, saa er den flov som Moderne fra Faubourg Saint-Germain, baarne af Bondepigen ved et nordisk Kjøbstadmarked. Den skal ses helst i Marts eller April, tilnød i Maj, saa er den enestaaende i Verden. Den har da ikke blot den allersarteste og allereleganteste Foraarsdragt, som Natur og Kunst har kunnet komponere i Forening, men den har den gjennemtrukken med en Parfume af *Tout Paris* koncentreret i Essens. Det er, hvad man nu end vil sige, en ganske ejendommelig Ting. Gran- og Lindeduft kan være berusende, Orangers krydrede Vellugt ikke mindre. Men den er der Tusinder af Skove, som er fælles om. Boulogneskovens er der derimod kun en, der har, en eneste paa hele den samlede Klode.

Fra den Dag, da Foraarstræet ved Théâtre français staar i Knop, indtil Mylret af nummererede Fiakrer og Epiciertrængselen og Støvet paa den store Væddeløbsdag ved Longchamps har stænket Banalitet over de fornemme Allées, i de tre unge Foraarsmaaneder er Boulogneskoven obligatorisk for hver ægte Pariser-existens. En Promenade der hører til. Man kan bedre undvære Desserten til sin Diner, end man kan undvære den. Men der er kun een bestemt Promenade, som gjælder, den mellem Fire og Syv. Saa ruller Alt, hvad Paris har af Ekvipager, afsted til den, Faubourgernes Adel kommer i Karosserne à la Louis quatorze med den vældige Fadding vuggende sig paa Kæmpefjedre og med de

silkebestrømpede, stive Lakajer. Finansbaronerne kommer med det springende Fuldblod for den elegante Kabriolet, Politikerne, ukjendte igaar, magtstraalende idag og forglemte imorgen, kommer i Hyrevognen, der er lejet for deres korte Glorietid; Kunstens og Videnskabens Stjerner skjuler sig for profane Blikke i Baggrunden af deres lukkede Koupé, men udfordrende, brammende, med Rosenbuketter bag Hestens Øre og i Groomens Knaphul, stiller den store Kokotte sin straalende, friske Toiletteluxus og sin malede Skjønhed ud paa de polstrede Silkehynder. Alt, hvad der i Paris har et Navn, en Stilling, en Formue, ruller afsted til Boulogneskovstævnet. Fremmedkolonierne følger Trup, denne stadig voxende Mylr af Millionkonger fra alle Verdens Egne, der kommer en Sæson til Paris, for at Guldfloren, hvori de vælter sig, kan kaste en efemer Glans over deres obskure Tilværelse. Alle jager afsted over de friskvandede, brede Veje, gennem de blinkende Solbundtstraaler, ud til *le lac*. Der, ved Begyndelsen af den, hvor Svanehuset titter op mellem den skvulpende Gondolflotille, strammes pludselig Tøjlerne, og hele Strømmen af Kjøretøjer ruller langsomt videre i Skridt. Man gjør *le tour*, den verdensberømte *tour du lac*. Slentrende, standsende ved hvert tiende Skridt, fordi Trængselen er for tæt, kører man paa Parade i Queue langs den kunstige Skovsøs Bred. Der er tre, fire, undertiden fem Rækker Vogne ved Siden af hinanden og ikke en Armlængdes Plads mellem hver. "Baronesse d'Ange", den store parisiske Depravations-Baronesse, der altid kører selv, maa holde igjen, for at hendes hvide Hest ikke skal stikke Hovedet ind til Dronning Isabella af Spanien. Gambetta og Rochefort ruller Side om Side. Mde. Rothschild og Mile. Eva fra Fantaisies-Parisiennes reklamerer *vis-à-vis* hinanden for een og den samme Modehat fra igaar. Stadig i Queue'en, stadig standsende, bevæger man sig fremad til Enden af Søen. Paa den anden Bred er der maaske nok saa smukt i den lange, skyggende Allée, men denne anden Bred foragter man. Der er der ikke en eneste Vogn. *Le Tour* gjælder kun den ene Side, den holder man sig til. Saasnart man er kommen til Enden, vender man, alle Vognene paa een og den samme Plet, og slentrer tilbage igjen, ind i Trængselen, langsomt nedad mod Svanehuset, for, naar man har naaet det, at begynde forfra paany. Det er deri, Promenaden bestaar. Man, sidder stram og strunk, pyntet og fornem. Et Toilette uden Smag, et Smil paa urette Sted, en Bevægelse, der ikke var korrekt, vilde ligefrem sætte Plet paa Ens gode Navn og Rygte.

Landskabet selv er som denne luxuøse Ramme omkring det. Det kunde males paa Bagtæppet i en Féeriedekoration uden at idealiseres. Alt er her, hvad der kan udtænkes af fortryllende fin og yndefuld Natur. En bestandig spejlblank Sø med vuggende Gondoler og sejlene Svaner, Smaaøer, der romantisk bryder Udsigterne i Pynter, hvor Guldregnen hænger ud, saa at dens Blomsterklaser kysser Vandet, Klippevildnis med Kaskader mellem Bregner og Efeu og blaarankede Clematis, fantastiske Broer og blomstrende Bosketter og bløde, grønne Engskrænter, hvor de hvide Sommerfugle leger Tagfat. Og saa rundt omkring de brede, fornemme Alléer og de sarte Akacielunde og de lange Plæner, der ligger saa rolig, som om de var vuggede i Drøm af Duften fra de store, gulblomstrede Buske, der hegner dem ind. Ovenover det Hele Solen, som ingen Skovtykning tager Varmen og Glansen fra, men som lister sig legende ind mellem det unge Løv og tegner det igjen i Skyggerids paa Græsset nedenunder. Friskhed bestandig fra Vandbrusens vaskende Regn, ikke et Støvgran paa noget Blad, men smaa Draabeperler allevegne, der blinker i Solen som evig Foraarsdug over det fortryllede Land. Man kan saa tusinde Gange sige, at det er Kunst og ikke Natur, vidunderlig dejligt er det, hvad man end vil kalde det. Det er Foraaret, der holder kongeligt Indtog med kongelig Pomp. Hele dets Hof er der paa Parade i Galapuds for at hylde dets Komme.

Saaledes ser Pariser-Foraaret ud ved Boulogneskovens Sø. Men det ser ud omtrent ligesaadan paa alle Kanter af den store Luxusby. Allevegne er der fine Lystslotte og pudsede Parker, Skrænter med Villahaver og ranke Alléer til at pynte paa det, allevegne rammer Seinens bløde Bugtninger det ind med Romantik, allevegne ligger Kæmpestaden i Baggrunden med Solglans paa de forgyldte Taarnspir. Foraaret er dejligt, hvor det saa slaar sine Øjne op i den hele Verden. Men det har et Særpræg her, som det intet andet Sted har. Det er badet i Pragt, gennemsyret med Fest, hyllet i Elegancens skinnende Klæder. Det er parisisk fra Top til Taa.

[Illustration: Kaskaderne i Boulogneskoven.]

[Illustration: I Kammeret: En Tilhørerloge. Tegning af Mars.]

[Illustration: Kammerets Talerstol.]

I KAMMERET.

Hvis Parlamentarismen ikke allerede havde været opfundet andetsteds, vilde Franskmændene have opfundet den. Den er netop Noget, som passer for deres Behov. De trænger til at høre og høres. Først i

det talte Ord er Personligheden helt med, og det er i at give Personligheden som Indsats, at de har deres Styrke; først det talte Ord virker paa Sandserne, og de staar under Sandsernes Herredømme i al deres Færd.

Men havde Franskmændene gjort Opfindelsen, vilde der være kommen en hel anden Parlamentarisme for Dagens Lys end den, til hvilken Gjenboerne hinsides Kanalen har givet Tonen an. Ogsaa nu har de, for at akklimatisere den, maattet læmpe den adskilligt. De har, om man saa vil, oversat den fra een Races Liv i en andens. Den er i England en rolig, jævn, daglig Bestyrelse af Landets Forretninger. Men for en saadan Bestyrelse og for disse Forretninger har Franskmændene kun ringe Sans. De er ikke Politikere, som man er det i England. Der er Politiken bleven Kjød og Blod af Folket, det interesserer sig for dens smaa og store Sider uden Forskjel, den gennemtrænger hele Nationens Liv. Anderledes derimod med Franskmændene. De kan i et givet Øjeblik passionere sig for en Regeringsform, men ogsaa kun et Øjeblik. Saasnt de har den, ønsker de, at den faderligt skal vaage over dem i Et og Alt, uden at de behøver at tage Haand i Hanke med selv. De vil leve i Ro, de vil, at Regeringen skal sørge for Landets Sager, og at de selv maa have Lov til at passe deres egne. Mens i England hele Pressen er politisk og netop derigjennem har sin uhyre Udbredelse, klemmer, højst karakteristisk, de mest læste Pariserblade Politiken ind til et Minimum og stryger den undertiden rent for udelukkende at blive litterære. Politiken spiller kun en Rolle i Franskmændenes Liv, naar den gjør Spektakel, naar den byder Tilfredsstillelse for deres stadige Tørst efter Sensation. Det forklarer, hvorfor den engelske Parlamentarisme har maattet oversættes til fransk Behov. Den hedder i denne Oversættelse Tribunen, og den har i den undergaaet en fuldstændig Forvandling. Parlamentarismen i England er en Administration, Tribunen i Frankrig er et Skuespil.

Den theatraleske Iscenesættelse er det Første, der springer i Øjnene, naar man kommer ind i det franske Deputeretkammer. Selve Salen ligner et Theater. Den har sin Scene og sin Tilskuerplads. I en stor Halvkreds hæver de Deputeredes røde, magelige, højryggede Klædesbænke sig over hinanden, med saa stærk amphitheatralesk Stigning, at den bageste er naaet op til Rummets halve Højde. Omkring dem en Kreds af tyve joniske Marmorsøjler med Broncekapitæler, der bærer Loftsplatfonden, hvor Fragonnards Arabesker krandses den matte Glaskuppel, ned fra hvilken Lyset falder. I to Etagers Loger, anbragte mellem disse Søjler og byggede fuldstændig efter Mønster fra et hvilketsomhelst Parisertheater, har det profane Publikum Plads. Allevegne fra kan man, idetmindste ved Hjælp af Theaterkikkerter—og dem er der bestandig nok af baade i Loger og paa Amphitheater—tydeligt følge Alt, hvad der foregaar paa Scenen, det vil sige paa den mægtige Tribune, der indtager hele Rummet en face for Halvkredsen. Den er ikke nogen simpelt, enkelt, almindelig Talerstol, den er en formelig Bygning med Etagers, Trapper, tæppebelagte Afsatser, Ornamentsdekorationer og en hel lille Verden af permanente Beboere. Øverst throner i sin gyldne Lænestol Kammerets Præsident, omgivet af Staben af Sekretærer og øvrige Embedsmænd. Paa Trapperne farter Medlemmerne frem og tilbage; Huissierer holder Vagt der i deres elegante Kjoledragt med Sølvhalskjeden og den fine Kaarde. Nederst er Stenografbordet, flankeret stadig af lyttende Grupper, som Ivrigheden og Uroen ikke har tilladt at blive paa deres Bænke, og midt imellem, bag Talerstolens flatterende Brystværn, paa en Plads, der er saa stor som et almindeligt Stuegulv, samler da Tribunens egentlige Helt, Taleren, hele Salens Opmærksomhed paa sig.

[Illustration: Kammerets Præsidentstol.]

Ingen, som kan finde mindste Anledning dertil, undlader at vise sig paa denne Scene. I det engelske Parlament rejser den Deputerede sig ligesom hos os simpelthen op paa sin Plads og holder sit Foredrag der. Franskmændene derimod maa ved enhver Lejlighed paa Talerstolen, selv om det kun er for at meddele, at han frafalder Ordet. I det samme Øjeblik, han begynder at beskæftige sig med Politik, bliver Tribunen hans Afgud. Selve Politiseringen er som en hemmelighedsfuld Elskovsdrik, der drager ham til den med uophørlig, magisk Magt. Tribunen er Gjenstanden for alle hans Længsler, Maalet for al hans Ærgjerrighed. Thi Tribunen fører i Frankrig til Alt. Man vinder der ikke Position i det offentlige Liv Skridt for Skridt, ved i een betroet Post at lægge Evner for Dagen, der anbefaler til en højere, man tager sin Stilling med Storm i et langt Spring. Den ene Dag er man en ukjendt Deputeret, saa holder man en Tale, og den næste er man Minister. Er det sandt, at enhver fransk Soldat bærer Marchalstaven i sit Tornister, saa er det endnu hundrede Gange sandere, at enhver fransk Politiker allerede er godt paa Veje til Ministertabouretten, idet han sætter Foden paa Tribunens første Trappetrin. Hvorfor skulde ikke det Samme hænde ham, der er hændet Hundreder af hans Forgjængere? Han har altid Exempler fra de seneste Dage. Waldeck-Rousseau var en ung Mand paa nogle og tredive Aar, om hvis Kapaciteter Ingen havde Anelse. Saa fik han en Dag Ordet i Debatten om den juridiske Reform, og nogle Uger efter sad han som Medlem i det store Ministerium. Det er ikke en Undtagelse, det er kun et Paradigma paa Regelen. Gambettas Exempel staar som det mest lysende af alle. Han gik som en anden lille, brødløs Advokat omkring og holdt Taler ved Ølglas og tog paa Borg paa Kaféerne, da han tilfældigvis kommer til at føre Forsvaret i Baudins Proces. Det var ikke engang i Kammeret, men kun for Retsskranken, at hans Veltalenhed lagde sig for Dagen. Og dog var denne ene Tale nok til at skabe

hans Karriere. Han blev Deputeret, han blev Partifører, han blev Landets Diktator, saa at sige inden der var gaaet Aar og Dag, I det moderne Frankrig er Tribunen Valpladsen, hvor alle de store Sejre vindes.

[Illustration: Gambetta.]

Men man maa forstaa at vinde dem. Det er en Kunst, der er en hel Del i Slægt med Skuespillerens. Kommer man løbende fra Gaden op paa Scenen uden at kunne hverken gaa eller staa paa den, uden at kunne beherske hverken sin Stemme eller sine Gestus, og vil tage Publikum med Storm udelukkende i Kraft af den indvendige Genialitet, saa gjør man ynkeligt Fiasco. Det er paa Tribunen ligesaadan. Der spørges der meget mindre om, hvad man har at sige, end om hvorledes man siger det. De nye Ideer passer ikke der; den Virkning, de frembringer, er en hel anden end den, i Kraft af hvilken der sejres. De forbauser, men i enhver Forbauselse er der et Element af Modstand, før Forstaaelsen kommer. De griber ikke øjeblikkeligt og river med, og det er just deri, den sejrgivende Hemmelighed ligger ved Ordet, der flyver ud fra Tribunen. Det skal simpelthen reproducere de Ideer, der allerede er modne, det skal fange Tankerne, der ligger og slumrer i hver enkelt af Tilhørerne og præsentere dem saa pænt paaklædte som muligt, helst i en eller anden lille skarp Formel, der springer i Øret og kan blive Feltraab. Kan man finde den, er Slaget halvvejs vundet, og kan man saa med oratorisk Kunst ciselere Rammen udenom, der stiller den i tilbørlig Relief, saa er det vundet totalt. Gambettas umaadelige Succès ligger heri. Med de fem smaa Ord "*se soumettre ou se démettre*" har han styrtet Majregjeringen, skabt en hel ny Periode i den tredie Republiks Udvikling og stillet sig selv paa Pjederal som Landets Afgud. I de afgjørende Øjeblikke har han bestandig det lykkelige Klarsyn, der finder Formlen, som slaar ned: det er hans Genialitet. Og ved Siden deraf er han Herre og Mester i Tribunens tekniske Kunst. Naar man læser hans Taler, forstaaer man ikke deres Virkning. Men naar man hører dem, forstaaer man dem tilfulde, Stemmens uendeligt varierede Overgange, Ansigtets stadig skiftende Udtryk, Øjnenes Flammen, Kast med Hovedet, Gestus og Slag i Bordet, den Maade, hvorpaa han personligt stiller sig i Forhold til Auditoriet, fæstner dets Opmærksomhed ved direkte Spørgsmaal, lurar paa hver af dets Bevægelser og øjeblikkelig fanger selv den mindste af dem, for at støtte sig paa den, hvis den gaar ham med, og strax slaa den til Jorden, hvis den gaar ham imod,—Alt det er det Halve og mere end det Halve af hans Tale. Det er det, der har gjort ham til den, han er. Thi i den engelske Parlamentarisme er det Indholdet, paa den franske Tribune er det Formen, det gjælder.

[Illustration: I Kammeret: Deputerede paa deres Pladser. Tegning af *Mars*.]

Den er et Skuespil, og i den almindelige Bevidsthed bliver den ogsaa kun betragtet som et saadant. Kunde Pariserne faa Billetter at kjøbe til Deputeretkammeret, vilde der være Dage, da de gjerne betalte Hundreder af Francs for en Plads, men der vilde ogsaa være andre, da man ikke fik dem til at gaa i Palais Bourbon, om man gav dem Guld derfor. Er det kun en almindelig Forretningssag, der staar paa Dagsordenen, et Budgetspørgsmaal, selv om det drejer sig om nok saa mange Millioner, saa er der altid grumme trist i Salen. Logerne er tomme. Kun hist og her sidder en ensom Tourist og falder i Søvn efter forgjæves Forsøg paa at gjenkjende de berømte Hoveder, han har set i Fotografier, eller en Landvælger, der er kommen til Hovedstaden, har faaet Kort af sin Kandidat og nu bilder sig ind, den stakkels Mand, at han skal være med til en rigtig Fest. En tung Atmosfære, mættet med Kjedsomhed, fylder Rummet. Ogsaa Amphitheatrets Bænke er yderst sparsomt besatte. De Deputerede, som sidder der, gjør Orden i deres Skuffer, læser deres Post, besørger deres Korrespondence eller anstiller Tegneøvelser i Lovforslagenes Margina. Men Pluraliteten er ude i Koulisserne, faar en Passiar i *Salle des pas perdus*, drikker en Mazagran ved Buffeten, lader sig interview af Nyhedsreferenter, gjør Citationsnotitser i Bibliotheket til den Tale, de selv gaar svanger med. Af og til kigger de ind for at se, om Taleren ikke endelig er bleven færdig. Men han staar der endnu, bladende i sine Papirer, tumlende med Tal, som Ingen bryder sig om. Højst den Sagen vedkommende Minister gjør Forsøg paa at høre efter. Man har flokket sig i Grupper og snakker højt, hele Kammeret i Munden paa hinanden. Som Minutskud gjentager Huissieren ad hoc, den statelige Figur med de graa Bakkenbarter og de altid korsede Arme sit "*Faites silence, Messieurs—Un peu de silence, s'il vous plait,*" Præsidenten dundrer i Kathedret med sin store, gule Opskjærerkniv, et Par Sætninger af den ulykkelige Talers Foredrag bliver hørlige, men strax efter drukner igjen hans Stemmes Klang i den almindelige Summen og Mumlen. Varer det altfor længe, taber man til Slutning Taalmodigheden. "*Au vote, au vote!*" lyder det i Kor fra alle Ender og Kanter af Salen. Præsidenten farer op; han slaar et, to Slag paa Klokken, men Utaalmodighedskorets Bølger voxer kun højere derved. Han bliver heftigere, han kimer; den store, skingrende Allarmklokke gjør et Spektakel, saa almindelige Ører er lige ved at blive døve. Men de Deputerede er vant til den og har kun grumme lidt Respekt for dens Støj. Præsidenten maa rette en Appel til Taleren. Han kan ikke fratage ham Ordet, men han henstiller til ham, hvad han selv finder passende at gjøre. "*Au vote! au vote!*" brøler det opmuntrende Kor endnu mange Gange højere end før. Den stakkels Tribunehelt maa vige Pladsen; Stemmeurnerne gaar rundt. I Gruppemøderne har de Deputerede faaet Parolen; efter den afleverer de deres hvide eller blaa Stemmesedler. Mødet er tilende. Argumenterne fra Tribunen er der ikke ti Medlemmer af Kammeret der kjender, før de den næste Dag læser dem i Bladene. Den hele Forhandling har kun fremkaldt et Overmaal af

Indifferentisme.

[Illustration: Kammerpræsidentens Klokke.]

[Illustration: En Stemmeurne.]

Helt anderledes derimod, naar der er "grande séance". Det er ikke fuldkomment definerligt, hvad der falder ind under dette Begreb. Først og fremmest gjør naturligvis alle de Møder det, i hvilke man forsøger at vælte Regjeringen. Det er, som bekendt, en ganske yndet Sport i det franske Deputeretkammer, om den end stundom tager sig adskilligt mere bister ud, end den i Virkeligheden er paa Bunden. Saa stor en Anledning behøves nu dog ingenlunde altid for at faa en "grande séance" stillet paa Benene. Der udkræves dertil kun Sikkerhed for, at en af de yndede Tribuneaktører vil optræde. En meget almindelig Interpellation om et rent ubetydeligt Æmne kan være nok, saafremt den blot giver Lejlighed til oratorisk Duel mellem Kamphaner, som forstaar deres Kunst. Naar Clémenceau udbeder sig Oplysninger af Regeringen om, hvorfor en Politibetjent har pryglet en Kommunist ved en Gadetumult, eller naar Baudry d'Asson, Kammerets vilde Slagsbroder paa Højrebænkene, den unge Deputerede med det ligblege Ansigt, det store, sorte Rundskjæg og de altid ulmende Tendenser til Vesuveruption ønsker at vide, hvorfor der er bleven flyttet et Helgenbillede bort fra en Almueskole, saa er det strax en "grande séance" af allerførste Rang. Diskussionsthemaet har Ingenting at sige; det, det kommer an paa, er om Forhandlingen sætter Lidenskaberne i Bevægelse, saa der bliver Udsigt til Sensation, til et rhetorisk Skuespil *a grand spectacle*.

Gjør den det, saa bliver Kammermødet en stor Pariserbegivenhed. Alverden faaer travlt for at erobre Billetter ligefra Frisørsvenden, der plager sin Kundekreds mellem de Deputerede for denne nye Art Drikkepenge, som meget let lader sig realisere i klingende Mønt, helt op til de fornemste Damer, der vel endogsaa kan drive det til at stille en Præfektpost i Udsigt som Doucør for et passende Antal gode Logepladser. Damerne er det først og fremmest, der maa med. Lejlighederne til at udfolde Toiletteluxus bliver for den rigtig fine Portion af dem sjeldnere og sjeldnere, efterhaanden som Gjennemdemokratiseringen af Samfundet antager større og større Dimensioner. Under Marschallen var der endnu et Slags Hof i Palais de l'Elysée og ved de store offentlige Festiviteter. Men med Hr. Grévys Regeringstiltrædelse er det komplet forsvundet. Selv paa en Pariserdag som *Grand prix de Paris* er Publikummet paa Præsidenttribunen saa blandet med smaa Bourgeoiselementer, at den fornemme Dameverden finder det under sin Værdighed at vise sig der. "*Ça devient horriblement canaille*" skriver de royalistiske Blade, Den kvindelige Faubourgadel har foruden sine Tirsdage i Théâtre français og sine Fredage i Operaen egentlig kun Receptionerne i Akademiet og de store Kammermøder tilbage, hvor der er rigtig Fashion at vise sig. Og da det er Fashion ogsaa for det altformaaende Bourgeoisie, bliver Konkurrencen følgelig enorm. Det er aldeles utroligt, hvilke Intriger der undertiden kan sættes i Gang for at opnaa en Plads. Den stakkels Hr. Becherelle, Kammerets lille, vimse *chef de service*, er overmaade fortvivlet. Han vil saa gjerne være alle mulige Mennesker til Tjeneste, men end ikke de mest formaaende Medlemmer af Forsamlingen kan han skaffe en Krog, hvor de kan anbringe deres Venner. "Hans Sal" har været overfyldt allerede for flere Dage siden.

[Illustration: Hr. Becherelle.]

Saa maa da Størsteparten af de Nysgjerrige tage til Takke med at stille sig op paa Quaien udenfor Palais Bourbon. De staar der fra Klokken Tolv, skjøndt Mødet først skal begynde Klokken To. Stærke Delinger Politi trækker Kordon paa begge Sider og danner en Allée, gennem hvilke Vognene kan kjøre ind. Bagved denne Kordon er der sort af Tusinder af Hoveder. Pluraliteten kan Ingenting se, men de bliver troligt staaende i Trængselen alligevel. Skulde der virkelig passere Noget, kan de jo dog saa sige at de har været med, og det er til Syvende og sidst Alt, hvad de forlanger.

Ogsaa de Begunstigede, der har faaet Kort, kommer tidligt. Pladserne er desværre ikke numererede. Man har maattet sluge Frokosten; hvis det Forfærdelige indtraf, at man kom til at sidde paa anden Række, vilde det nye Toilettes Virkning være ødelagt. Man vilde maaske ikke engang blive opdaget fra Journalistloggen og følgelig heller ikke blive nævnet i Aviserne den næste Dag. Allerede Klokken henad Et begynder da Vognene at rulle ind i Gaarden. Det er, som der var stor Gallafest. Selv Pluraliteten af Deputerede lader sig det være magtpaaliggende at optræde standsmæssigt. Til daglig Brug kan det gaa an at komme tilfods, men naar der er *grande séance*, maa der Vogne til, og det tilmed helst en ikke numereret. Kun de allerrødste Medlemmer bruger Fiakrer. De gjør det grumme nødigt, men de tør ikke risikere deres Popularitet hos Tilskuerhoben paa Quaien.

Defiléen varer en Timestid. Klokken To er Salen fyldt, baade Amphitheater og Loger. Soldaterne i *Salle de la Paix* præsenterer Gevær, Fanfaren lyder, Kammerets Præsident begiver sig, eskorteret af Huissierer og Sekretærer, fra sin private Bolig til Forsamlingssalen. Han bestiger Tribunen, stiller sig foran den gyldne Stol og slaar et Slag paa Klokken. Mødet er aabnet.

Selve den store Forestilling begynder dog i Regelen aldrig strax. Ligesom i Theatrene har man som

oftest en lille *Pièce de rideau* til at aabne med, et Par smaa Lovforslag, som Ingen bryder sig om, og som kun er der, for at de Deputerede kan faa snakket af og blive enige om, hvilken Holdning de vil indtage til Dagens store Begivenhed, samt for at Damerne i Logerne kan faa Lejlighed til at studere Kammerets Fysiognomi gennem deres Kikkerter, maaske ogsaa til at blive studeret selv en Smule. Endelig, lidt efter lidt, dæmper den bølgende Uro imidlertid af. De Deputerede har indtaget deres Pladser, de smaa Lovforslag er vedtagne uden Opposition, Formanden slaar atter paa Klokken, denne Gang fastere og som med Tilkjendegivelse af, at det nu er Alvor, Betjentene besætter Opgangen til Tribunen, for at intet iltet Medlem i Stridens Hede skal forcere Adgangen til Talerstolen, Huissieren med de graa Bakkenbarter raaber sit "*Faites silence!*"—Turneringen begynder.

Undertiden kan det hænde, at den fuldstændig skuffer Forventningerne, at den bliver en lang, alvorlig Styrkeprøve med Tale efter Tale, hvori der er mange Argumenter og kun faa Personligheder, en ordnet Diskussion uden Storm og Torden, uden væsentlige Afbrydelser engang. Saa er man meget lidt tilfreds oppe i Logerne. Varmen bliver efterhaanden intensivere, Luften i det overfyldte Rum utaaleligt trykkende. Time slæber sig hen efter Time, og man tør dog ikke gaa, thi det vilde jo være altfor harmeligt, om det store Sammenstød indtraf netop som man var forsvunden. I Journalistlogerne erklæres Mødet for det mest kjedsommelige, der nogensinde er blevet afholdt, og Boulevardbladene gjentager næste Morgen den samme Dom. Man er slet ikke kommen for at overvære noget Saadant; man vil have Spektakel. Og det maa da ogsaa siges, at man faar sine Forventninger opfyldte tiere, end man bliver skuffet. Det er forholdsvis sjældent, at Partilidenskaben ved en *grande séance* ret længe kan holde sig i Tømme. Der dumper en lille, bidende Bemærkning ind, som bliver fanget op med Protester, Taleren hidses, han streger sine Angreb under, Pareringen bliver voldsommere, og i et Nu voxer Stormen til Orkan. Fra alle Kanter af Salen raabes og skrives, applauderes og interPELLERES der. "*Silence au Mexique*" brøler et regeringsvenligt Medlem under vilde Bifaldshyl af Majoriteten over til Højre. "*Silence à la commune*" svarer Baudry d'Asson eller Paul de Cassagnac tilbage i den voldsomste Extase. Præsidenten kimer, Larmen er saa altopslugende, at Huissieren ved Tribunens Fod ikke engang finder det Umagen værd at anbringe sit "*Faites silence.*" Man rejser sig fra sine Bænke, man flokker sig sammen i Grupper, Taleren forlader fortvivlet Tribunen og en ny sætter derop med Leopardspring uden at have Ordet og uden at blive hørt. Tumulten kan vare hele Kvarter ad Gangen, føre til personlige Sammenstød og Udfordringer, føre til, at Mødet foreløbig maa suspenderes. Man har dog saa faaet lidt mere af sin *grande séance*, end man egentlig ønsker. Idealet er, at Stormen kommer, men at den dæmpes igjen af en oratorisk Koryphæ, der behersker Forsamlingen med sin Autoritet, og at han saa, med de ophidsede Lidenskaber som Baggrund og med den Spænding, som de sætter paa det Hele, bringer Forsamlingen under Fortryllelse ved sin Veltalenhed og med et stort Bravourslag afgjør Dagens Kampagne til Fordel for sig og sit Parti. Parallelen med Theatret ligger atter lige for. Det er et formeligt Drama, man vil have. Udviklingen kan gjerne trækkes lidt i det Lange, om det skal være, med smaa skjæmtende Skjærmydsler, men Knuden maa strammes, Katastrophen maa komme, og efter den maa ogsaa komme den klare, forsonende, ophøjede Løsning paa det Hele, den, efter hvilken man gaar hjem med Ro i Sindet, men bevæget, løftet ud over det Dagligdags. Først naar man har dette Indtryk, er Alverden rigtig tilfreds med sin *grande séance*. Aviserne kan saa den næste Dag med rolig Samvittighed skrive Spalte op og Spalte ned om Mødet, naturligvis først og fremmest om dets smaa accessionelle Sider. De kan være sikre paa, at hele Paris vil sluge dem med Opmærksomhed. For den Slags Politik har Pariserne altid stor Passion; en, der er mindre nervepirrende, bekymrer de sig derimod under almindelige Forhold ikke synderligt om.

[Illustration: "Faites silence, Messieurs!"]

De er ikke Politikere i Hjertet. De er det kun, naar Politiker og Patriot bliver Et og det Samme. Men saa kommer ogsaa det Øjeblik, da den franske Tribune bliver mere end et sensationsvækkende Skuespil. Saadanne Øjeblikke har Verden set. Hvilke Scener end Forsamlingen i Palais Bourbon tidt kan frembyde, saa tør det dog aldrig glemmes, at den i lige Linie stammer ned fra den, som med Menneskerettighedernes Forkyndelse skabte vor moderne Tid, og at den aldrig endnu, naar det virkelig gjaldt, har vanslægtet fra sit store Ophav.

DET RØDE PARIS.

Paa den venstre Seinebred, i en af de længst bortfjernede Udkanter af Paris, ligger der mellem faldefærdige Rønner, i en mørk, ubrolagt Gade en lille, smudsig Knejpe, som man fra Centrum af Byen er over tre Kvarter om at naa i Droske. Bagved Skjænkestuen med dens grøntmalede Træborde og tilrøgede Vægge er der et større Lokale, som af og til plejer at blive brugt til Fêter af Quartier latin's

Gymnastik- og Sangforeninger. Ogsaa Kvarterets "Silkekaskjetter" producerer sig der jævnligt i koreografiske Evolutioner. Salen er rummelig, ganske godt oplyst og har Plads til tusind Personer. Naar man klemmer sig sammen som Sild i en Tønde, kan der ogsaa til Nød stuves halvandet derind.

En af de sidste Dage i Juli 1880 var der her stort Halloh. Salen var bleven festlig smykket, det vil sige man havde under Loftet ophængt en vældig, med rødt Flagdug omviklet Krands af den Slags, som anbringes udenpaa Skibe for at afparere Stød, og man havde dekoreret Væggene med tre, fire visne Granguirlander samt nogle Stumper rødt Shirting, mellem hvilke der hist og her var placeret Skillingsbilleder af "Martyrer", og af Kommunarder, der var blevne skudte paa Sartorysletten. Endvidere var Klaveret paa Musiktribunen blevet trukket frem, behængt med rødt Tøj og ved Hjælp af en foran det anbragt Skammel indrettet til Talerstol. Langs Væggene stod der lange Borde af uhøvlede Brædder, bedækkede med grove Duge og store Ølglas.

Anledningen til alt dette var saare højtidelig. Tro mod Traditionerne fra den store Revolutions Dage indviede den franske Ungdom den nye Frihedens, Broderskabets og Humanitetens Æra, som skulde brede sit Lys ud over hele Europa. Saaledes hed det idetmindste paa Indbydelsen. Oversat i et mindre festligt Sprog betød det, at en Borger Lagarde og en halv Snes andre akademiske Ynglinge i den franske Ungdoms Navn, men dog naturligvis uden nogensomhelst Bemyndigelse, havde indbudt de mest notable af de nylig hjemvendte, amnesterede Kommunarder til en "Punch d'honneur".

Festen skulde tage sin Begyndelse Klokken ni, men allerede en god Stund forinden var alle Pladser omkring Bordene fuldt besatte af Ungersvende med deres Piger, der stampende og syngende forlangte Punch og Smørrebrød paa Melodien "Les champions, les champions". Paa Slaget Ni viste Blanqui sig, eskorteret af et halvt Hundrede amnesterede Kommunarder i hvide Blouser og sorte Silkekaskjetter. De var næppe komne til Syne, før hele Selskabet hylede: "Leve Blanqui! Leve den sociale Revolution! Leve Kommunen!" Men Ingen tænkte paa at gjøre Plads for de ankomne Gjæster; sit Glas ved Bordet havde man faaet, og det vilde man ikke forlade, før man havde erholdt den lovede Punch i det. Da nu ogsaa Blusemændene fra Ny-Kaledonien var tørstige, og da de pressede paa for at faa Plads, var der en Stund al mulig Udsigt til, at Festen kunde komme til at tage sin Begyndelse med en lille Bataille. Men Borger Lagarde fik et praktisk Indfald. Han ringede med Formandsklokken og meddelte, at Blusemændene var Æresgjæster og kunde tage Plads paa selve Tribunen, hvor man ad en reserveret Dør vilde bringe dem de dem tilkommende fyldte Glas. Da der ikke længer var nogen Fare for, at man selv skulde gaa glip af Beværtningen ved at være imødekommende, aabnede Rækkerne sig, og Festforspillet endte. Der blev en Stund forholdsvis Ro, indtil endelig høje Raab nede fra Skjænkestuen meldte Rocheforts Ankomst. Han var arriveret tilvogns, ledsaget af sin dengang stadige Adjutant, Olivier Pain, og traadte nu ind i Salen, hilst af den vildeste Akklamation og af aldrig endende Brøl: "Leve Rochefort! Leve Kommunen!" I hans Følge saaes Staben af "Martyrer": Jules Allix, Amouroux, Eudes, Johannard, Benoît Malon, Guésde og andre forhenværende Kommunechefer. De tog Plads ved et for Festens Notabiliteter forbeholdt Bord umiddelbart nedenfor Tribunen. Mødet var fuldtalligt. Opvarterne præsenterede sig i Salen med langskaftede Kaffekander, hvoraf Punchen udskjænkedes samt med store Brødbakker fulde af "Sandwichs". De hilstes med endnu højere Hyldestraab end Martyrerne, sprang op paa Bordene for at kunne tilfredsstille Alle og stoppede endelig med deres Smørrebrød Munden paa Skraalhalsene. Formandsklokken ringede; den højtidelige Del af Festen tog sin Begyndelse. Det var en uendelig Række af Taler, i hvilke Essensen dog omtrent vedblev at være den samme. Ved det souveræne Folks Villie var de overvundne Helte fra 1871 vendte tilbage til Fædrelandet, fordi det republikansk-kommunistiske Frankrig satte sit sidste Haab til dem i den forestaaende Kamp, som Revolutionens Tilhængere vilde levere det kapitalistiske og opportunistiske Samfund. Fra denne Dag begyndte Kommunen igjen; næste fjortende Juli vilde hele Frankrig kun være smykket med røde Flag, og inden Aartiet var tilende, vilde hele Europa, hele Verden have fulgt Frankrigs Exempel.

Man lo i Paris meget af denne Fest og af alle dens smaa Intermezzoer. Den havde i Virkeligheden ogsaa nærmest gjort Indtryk af en Fastelavnsforestilling med dens skrigende Studenter og overgivne, halvfulde "Studentinder", med dens gamle, rødskjærfede Borgerinder, der fik Rundstykker i Hovedet, naar de blev altfor ivrige i at afbryde Talerne, med de hvert andet Øjeblik væltende Borde, med dens opstyltede Mord- og Brandfloskler, dens Pereaer for Bourgeois'erne, Kongerne og "le bon Dieu", dens hele øredøvende, barokke, bindegale Virvar og Spektakel. Men ikke destomindre var Dagen en Mærkedag i det røde Paris' Historie. Det traadte paa den ind i en ny Fase af sit Liv, det holdt Rejsegilde paa den nye Bygning, som det endelig lykkelig og vel havde faaet under Tag, til Erstatning for det Kommunepalais, der var blevet skudt ned af Versaillesstroppersnes Kanoner.

I hele Tiaaret efter Kejserdømmets Fald havde man kun kunnet arbejde saa smaat paa denne Bygning. De kraftigste Arbejdere var blevne skudte paa Sartorysletten eller vegeterede i Ny-Kaledonien, og Belejringsstilstanden holdt et saa uhyggelig skarpt Tilsyn. Saa at sige hver eneste Sten, man lagde til Bygningen, maatte lægges i Smug. Men saa blev Marschallen styrtet, der kom ubegrændset Tale- og Skrivefrihed, der kom først og fremmest den almindelige Amnesti. De gamle,

prøvede Arme vendte tilbage fra Landflygtigheden og fra Bagnoerne, Arbejdet kunde atter gaa for sig ved højlys Dag og med det Tryk paa sig, som var fornødent, for at det kunde blive til Noget. Efter den første "Ærespunch" for de hjemvendte Martyrer, fulgte en lang Række Banketter og lignende Festligheder, ved hvilke man søgte at gyde ny Olie i den kommunistiske Ild. Pariserne blev ved at le. De seer kun sjelden ud over den Dag, hvori de lever, og i Øjeblikket var det ganske vist mere Løjer end nogen alvorlig Samfundsfare, der var paafærde. Friheden selv, sagde man, vilde være den bedste Skranke for Udskejelserne, og dermed slog man sig til Ro. Man glemte, at der paa Bunden af al denne tragi-komiske røde Agitation laa et stort, alvorligt Samfundsspørgsmaal og ventede paa sin Løsning.

Det stod i Begyndelsen kun i Baggrunden med tætte Taager om sig. Lykkelige over igjen at kunne gjøre Spektakler, saa galt de lystede, flokkede alle Revolutionsmagerne sig sammen hulter til bulter uden andet fælles Maal end netop at gjøre Spektakler. Der kom da den første Periode i det røde Paris' nye Æra, den store Enighedstid under Banneret, som Kommunens Jeanne d'Arc rejste. Hele den sidste Halvpart af 1880, lige til hen paa Foraaret 1881, koncentrerer sig om den ligesaa pludseligt opdukkende, som pludseligt igjen forsvindende røde Helgeninde Louise Michel.

Hun er oprindelig Lærerinde og har, skjøndt hendes Forældre var Bønder, faaet en ganske god Opdragelse. Fra ganske ung paastod hun at have havt særlig Interesse for Historie. Da hun var bleven saa gammel, at hun kunde reflektere over, hvad hun havde læst, gik det op for hende, at hver Gang Frankrig havde befundet sig i en ulykkelig Periode, havde det været tilstrækkeligt "*de supprimer un homme pour sauver le pays*". Siden det Øjeblik har hun selv kun levet for at udføre et saadant Supprimeringsværk; hun følte det som en hellig Mission, der var betroet hende fra oven. At hun hidtil endnu ikke er kommen til at fuldføre den, er hendes tragiske Skæbnes, ikke hendes egen Skyld; hun har gjort sig Umage nok. Først var det Kejseren, der skulde være hendes Offer. Hun lod sig endogsaa, for at hendes Moder kunde have et Billede af hende, hvis hun blev henrettet, fotografere staaende ved et Bord med den ene Haand støttet paa et Dødningshoved og den anden løftet theatralsk hævnende i Vejret. Men den snu Napoleon vilde aldrig give hende den Lejlighed, som hun stadig lurede paa. Hele de ti Aar af hendes Liv, mellem Tyve og Tredives, var det hende ikke en eneste Gang muligt at trænge frem til Kejserens umiddelbare Nærhed, og følgelig kunde hun heller ikke komme til at støde Dolken i hans troløse Bryst. Da han var styrtet, kastede hun sine Øjne paa den nye "Undertrykker" Thiers. Hun tilbød Kommuneregeringen at gaa til Versailles og gjøre Brug af sit saa længe slebne Vaaben, og for at bevise, at hun var istand dertil, gjorde hun virkelig en Tour til Versailles og kom uskadt tilbage. Hun forlangte derpaa et officielt Mandat til at iværksætte sin Plan, men Ferré, den Samme, der lod Gidslerne skyde, mente overfor hende, at Revolutionen ikke burde bygges paa en Forbrydelse og forbød hende at fuldføre sit Forsæt. Stakkels Louise Michel! Hun lod sig da nøje med at iføre sig en Uniform som Nationalgardist og kæmpe ved Forposterne. Under Forsvaret af Fort Issy blev hun saaret, og da Versailles tropperne rykkede ind i Paris, meldte hun sig selv og erklærede, at hun vilde have rejst en Barriere af Flamme mod Undertrykkerne, hvis hun blot havde kunnet komme til. "Skyd mig," sagde hun til Krigsretten, "eller I er nogle Kujoner tilhobe." Men hun blev ikke skudt, hun blev sendt til Nouméa, hvor hun senere kom til at bo Dør om Dør med Rochefort, hvad der utvivlsomt ikke har bidraget saa lidt til hendes Popularitet, idet Lanterneskriveren efter sin Hjemkomst ved alle Lejligheder førte hendes Ros i Munden. Derovre skal hendes Mordlyst have valgt sig Kejserprinsen til Gjenstand. For at umuliggjøre en fremtidig napoleonistisk Restauration omgikkedes hun med Planer til at myrde ham. Men for tredje Gang mislykkedes hendes Forsæt, Zuluerne gik hende i Næringen.

[Illustration: Louise Michel.]

Ved sin Hjemkomst fra Nouméa fandt hun imidlertid Gambetta i hele hans Glorie. Han var bleven den første Mand i Republiken, han stod omgivet af en Popularitet, som selv Thiers i sine mest populære Dage aldrig havde naaet, Louise Michels Supprimeringsmission havde et nyt Maal. Hun kastede sig over det med Lidenskab. Maaneder igjennem afholdt hun den ene Folkeforsamling efter den anden, snart i Batignolles, snart i Belleville eller La Villette, og overalt strømmede den røde parisiske Arbejderbefolkning til for at høre "den store Borgerinde". Rochefort havde arrangeret en højtidelig Modtagelsesscene paa Saint-Lazarebanegaarden for hende, da hun kom tilbage efter Amnestien, og i sit nystiftede Blad "L'Intransigeant" leverede han Legende paa Legende om hendes ny-caledoniske Nonnegjerning. Hun havde under Landflygtigheden vist sig som en sand kommunistisk Helgeninde. Den Bolig, man havde givet hende, indrettede hun til Hospital for alle de syge Kommunarder, som hun kunde overkomme at pleje, hun underviste gratis Børnene i Omegnen og skjænkede stadig de Honorarer, hun modtog hjemmefra, for Smaaskrifter og Bladartikler, til ulykkelige Lidelsesfæller i Exilet. Da man i Betragtning af denne Adfærd tilbød hende Benaadning, afslog hun den og erklærede, at hun vilde blive paa Nouméa, saalænge der var en eneste Landsmand derude, der trængte til hendes Hjælp. Og ogsaa efter sin Hjemkomst søgte hun at give dette Helgenindery ny Næring. Hun afviste Udbyttet af en Indsamling, Rochefort foranstaltede til Fordel for hende. Folk, der besøgte hende i den lille Landsby ved Paris, hvor hun tog Ophold for at pleje sin syge Moder, fortalte, at hun levede i den yderste Armod, og hver Gang hun gav Møde i en Forsamling, undlod hun ikke, efter at have holdt sit

Foredrag, at oplyse Tilhørerne om, at hun desværre maatte forlade dem igjen, da hun paa det eller det Hospital havde en syg Veninde, som utaalmodig ventede hende. Hvor gjennemsigtig denne hendes ostentative Præsentation af sig selv som barmhjertig Søster end var, undlod den ikke at gjøre et umaadeligt Indtryk paa de parisiske Arbejdere, der ikke var vante til at se deres Førere i den Grad opoffrende og uegennyttige. Naar man talte med dem, hørte man dem idelig sige: "De seer jo, hun gjør Alt for os, Intet for sig selv." Det var det væsentlig, der gav hendes Agitation en saa overordentlig Tilslutning. Thi personlig bestikkende Egenskaber har hun ikke. Havde hun været smuk, vilde hun deri have havt en Betingelse for Herredømmet over Masserne. Men hun er tvertimod grim som de Færreste. Paa en lang, mager Hals sidder der et spidst, rottelignende Hoved med en stor, styg Næse, smaa sorte, stikkende Øjne og grove, mandlige Træk. Hendes Organ er tørt, rustent, hun taler uden Nuancer og uden Foredrag. Man faaer Indtrykket af, at hvad hun siger, er en Lektie, hun har lært udenad. Men hvert Ord siges distinkt, saa at Ingen i Salen gaar tabt af det, og hun fremsætter sine Meninger kort og fyndigt, som man ikke er vant til at høre i disse Forsamlinger. Efter hver Sætning gjør hun en lang Pause, under hvilken man i hvert Fald i hendes rigtige Popularitetsperiode var nærved at vælte Huset i endeløs Begejstring. Og naar Talen saa var færdig, var der i Regelen en lille rødskædet Pige ved Haanden, som overrakte hende en vældig, højtrødt Rosenbouquet, Louise Michel blev rørt til Taarer, takkede i bevægede Ord og erklærede, at hun modtog disse Blomster for at lægge dem paa den store Martyr Flourens Grav. Havde Jubelen ikke været vild før, blev den det nu. Flere Gange var man lige ved at hale hende ned fra Tribunen og bære hende i Triumf gennem Salen. Alt Sligt giver naturligvis Selvbevidsthed, og den har Louise Michel i allerhøjeste Grad, Hun staar paa Talerstolen i Stillingen fra Tyveaarsfotografiet, med fremstrakt Pegefinger og tager sig ud, saa hun virkelig uvilkaarlig vækker Tanken om en Slags Jeanne d'Arc eller saadant Noget. Hvad hun siger, er Fraser, men Fraser, der klinge, højtravende Ord om Folkefrihed fra Verdens ene Ende til den anden, om Revolutionens hellige Sag og om Pligterne mod Martyrerne, der have givet deres Blod for den, blandet med smaa, historiske Fortællinger om disse Martyrer fra Sartorys Slette, Versailles' Fængsler og Auberive. Selvfølgelig har hendes Foredrag et staaende Omkvæd, der gjælder hendes og hendes Medborgerinders Mission. Hun har mellem dem formelig skabt Skole, og hun møder stadig med en kvindelig Adjutantstab, af hvilke nogle, Paule Minck, Leonie Rouzade og Marie Cadolle jævnlig tage Ordet. "Vi Kvinder har været underkuede," siger hun, "men ogsaa vore Baand skal sprænges. Alle skal være ligeberettigede, og ogsaa vi vil være det. For at bevise vor Ret dertil, forlanger vi i den Kamp, der forestaar, at maatte føre det første Stød. Vi Kvinder vil præsentere vort Bryst. Der er flydt Blod nok, og man har nu kun Brug for nogle Faa, der kan tage Hævnens Vaaben i Haanden og ofre sig selv for de Mange."

Mens hun stadig forgjæves venter paa Lejligheden til at gjøre dette, er imidlertid Popularitetens Forgyldning saa smaat begyndt at gaa af hende. Hun viser sig endnu af og til ved større, højtidelige Anledninger, men Begejstringen for hende er blegnet, ti tusind Mennesker staar ikke længer som før i Queue i og udenfor Salle Levis for at opfange et Ord af den røde Manna, der flyder fra hendes Mund, hun er bleven "usée", som det, særlig i Paris, er de fleste populære Afguders Skæbne at blive det. Hun har slaaet sig paa Romanskrievningen og udsender regelmæssig et nyt Bind hver anden Maaned. Den røde Bevægelse, som hun en Stund bidrog til at give Vind i Sejlene, har ikke længer Brug for hende; den er kommen ind i nye Faser.

[Illustration: Paule Minck.]

[Illustration: Leonie Rouzade.]

Man havde en Stund levet paa Gjensynsglæden efter Nouméaaarene og paa rene abstrakte Deklamationsnumere. Der kom en Slaphedstid efter, og den kunde rimeligvis have varet adskilligt længere, end den varede, hvis ikke den Allarmanledning, som man gik omkring og søgte uden at kunne finde den, pludselig var dukket op under Skikkelse af Tuniskrigen. Hvem end de uheldige Resultater i Afrika skyldtes, saa var Alle enige om, at Kampen derovre hverken var forberedt med den nødvendige Indsigt eller førtes med den tilbørlige Energi. Stadig vedblev der fra den anden Side Middelhavet at komme Efterretninger, som foruroligede Paris paa den sørgeligste Maade. Regeringen manglede Fasthed, en ganske naturlig Følge af, at Frankrig styredes af et Ministerium, hvis væsentligste Beskjæftigelse i længere Tid var Forhandlinger om, naar det skulde indgive sin Demission, i hele to Maaneder var Landets Repræsentation under disse alvorlige Forhold ikke samlet, den røde Agitation kunde aldrig ønske sig heldigere Betingelser for sin Virksomhed. Man var paa sin Post; de store Anklagemøetings' Periode kom. Ideen om Folkets souveræne Ret til selv at konstituere sig som uappellabelt Tribunal var netop kort forinden dukket op med den forhenværende kommunistiske Overgeneral Luiliers Proces for og Domfældelse af Folkeforsamlingen i Ballokalet Elysée Montmartre. Opflammet af det Held, de der havde havt, betoges de Røde nu af en formelig Mani for at ville sætte under Anklage. Der blev Uge efter Uge i Anledning af "de skandaløse Myrderier paa den afrikanske Befolkning" og ikke mindst i Anledning af denne "Finanskrig, der kun var en skjændig Spekulation af rovbegjærlige Bourgeois'er, som vilde plyndre Staten", holdt Ret i store, myldrende, tumultuariske Folkeforsamlinger og fældet Dom under Skikkelse af Dagsordener, der satte Alverden ligefra Gambetta

til hele Samfundet under Tiltale. De Røde svælgede i Spektakelnydelser. Deres populære Dandsesale præsenterede sig i straalende Dragt. Fra Balkonen vajede der røde Flag i Mængde; foran Musiktribunen i Salens ene Ende var der rejst en stor Talerstol, betrukket med Rødt og flankeret af sorte Bannere, hvorpaa der med luerøde Tal stod "1871". Vaabenskjolde med Stokkebundter og Liktorøxer, Statuer af Republiken med den røde frygiske Hue paa Hovedet, lange, røde Silkefaner med gyldne kommunistiske Inskriptioner overalt. Ganske vist mindedes man i Regelen uhyggelig meget om Lokalets sædvanlige Anvendelse ved Skilte med Priser paa Øl og Brændevin, og ved den Lugt, der herskede derinde af disse Drikkevarer og af Hvidløg, og som ikke forbedredes ved Tobaksrøgen fra Hundreder af Kridtpiber. Men det generede ikke de selvbestaltede Dommere i Udførelsen af deres Funktioner. De talte og hvinte, brændemærkede Regeringen med samt de andre "Forrædere", som var i Pagt med den, væltede det gamle Samfund og lod Kommunen leve ret af Hjertens Lyst.

Til at ville sætte under Anklage var de Allesammen med, men saasart der blev Tale om, hvem det i Grunden var, Anklagen skulde gjælde, hørte Enigheden mellem dem op. Rødt er ganske vist altid rødt, men den røde Farve har jo utallige Nuancer. Karmoisin og Magenta, Koquelicot og Cerise skriger paa det Gyseligste, hvis man vilde falde paa at stille dem ved Siden af hinanden. Saalænge det i Samlingsperioden under Jeanne d'Arc-fanen kun havde drejet sig om Floskler ins Blaue hinein, havde Anarkister, Kollektivister og Intransigente broderligt kunnet gaa Haand i Haand; saa saare derimod et konkret Spørgsmaal tvang dem ind paa Undersøgelse af, hvad der skulde være Maalet for deres Spektakler, kunde der ikke undgaas en Spaltning. Rocheforts "L'Intransigeant" gjorde ganske vist Kæmpeanstrengelser for at holde Enigheden vedlige, men det nyttede ikke. Der kom Meeting ved Siden af Meeting, Høg over Høg. Kollektivisterne forkjættrede de Intransigente, de rene Anarkister forkjættrede igjen baade Kollektivister og Intransigente. Disse Sidste var kun Opportunisternes Arvetagere til Magten. Selv Louis Blanc blev stemplet som en Reaktionær. Han havde jo "slikket de kejserlige Generalers skimlede Støvler", blev der sagt i en Anarkistforsamling, en Hentydning til, at han stemte for Nationalforsamlingens Takkevotum til Hæren, efter Pariserkommunens Undertrykkelse. Mens de Intransigente simpelthen vilde have Ministeriet sat under Tiltale for Domstolene, erklærede Gauthier, en af de Højredestes Talsmænd, Sligt for ligefrem Idiotisme, Kun Forbrydere eller Stærblinde kunde fremkomme med et saadant Forslag. Nej, for Folkets Dom skulde de indstævnes, for de Mødres Dom, hvis Sønner førtes til Slagterbænken i Afrika, for de Fædres, de Brødres, hvis Støtter og kjæreste Slægtninge myrdedes uhævnede paa en fremmed Jord, Da der imidlertid var overvejende Sandsynlighed for, at Ministeriet ikke vilde vise sig saare villigt til at give Møde for en saadan folkelig, hellig og suveræn Domstol, foreslog Gauthier, at Folket efterat have drøftet Sagen og afsagt sin Dom over Ministeriet, skulde begive sig til Deputeretkammeret og forlange Forbryderne udleverede. Vilde yderste Venstres Deputerede forsøge paa at spærre Folket Vejen, skulde man gaa over deres Lig. Dommen vilde da blive exekveret og Forbryderne lide deres Straf. Af hvilken Beskaffenhed denne Straf skulde være, fik man ogsaa at vide, I Frankrig var det en gammel Skik, at Alt endte med en Sang. "Saa lad da," saaledes sluttede den unge Revolutionshelt sit Foredrag, "ogsaa de nuværende Institutioner i Frankrig, hele det nuværende Samfund ende med en Sang. Men denne Sang skal være sidste Vers af Carmagnolen: "à la lanterne! à la lanterne! à la lanterne!" Paa et af de sidste Meetings i Salle Levis gik man endogsaa endnu videre. De nys sammentraadte Deputerede, blev man enig om, havde ikke opfyldt deres Pligt og øjeblikkelig realiseret Folkets Trudslar. De var følgelig ikke Andet end en Hoben Forrædere, Menedere og Bedragere. Clémenceau havde aldrig været Andet end en forklædt Royalist af værste Sort, selv Tony Révillon, deres egen Repræsentant og Gambettas Besejrer, havde kun behøvet at sidde i Kammeret tre Dage for at blive gennemtrængt af dets Raaddenskab. Man havde følgelig kun Et at gjøre: lade hele denne Yngleæts Hoveder falde under Guillotinen. "Folkets Justitsredskab" blev i dette Møde med rene Ord anbefalet som en Nødvendighed, og man skiltes med Løftet om snart atter at overgive Paris til Luerne og saa ikke spare, hvad man sidste Gang havde været saa ufornuftig ikke at brænde.

Man kom dog ikke til at opfylde dette Løfte. Regeringen lagde Proces an mod Hovedtalerne paa Mødet for Ophidselse til Oprør, under et tidligere Meeting havde den samlet Kavalleri og Kanoner i en umiddelbart til Forsamlingssalen stødende Kaserne for at skride ind, hvis Spektakelmagerne gik fra Ord over til Gadedemonstrationer, og da endelig Gambetta kom til Roret, fandt de Røde det endnu hensigtsmæssigere at stikke Piben ind. De vidste ganske vel, at han i fornødent Fald ikke vilde være bange for at lade dem lugte Krudtet. Men Agitationen under denne Meetingsperiode havde alligevel i en vis Henseende styrket det røde Paris meget betydeligt. Den havde løsnet Taagerne omkring det; den havde tilvenstre udskilt de vildeste Anarkister, tilhøjre de blakkede, famlende Intransigente, men den havde samtidig i Midten formet et Parti med en Fane og et Program. Dette, de rene kollektivistiske Socialister, er det, der i Fremtiden vil tage Ledelsen af den røde Bevægelse i sin Haand. Det kan under givne Forhold faa Assistance fra beslægtede Revolutionære paa begge Sider af det, men kun det har Betingelserne for nogensinde at kunne komme til at spille en virkelig Rolle.

Anarkisterne tilvenstre for det er ikke noget Parti. Kun en lille Gruppe af dem, Blanquisterne, har Noget, der ligner en Organisation. Man har under de forhenværende Kommunardchefer Eudes,

Grangé, Vinant og Cournet delt hvert af Paris tyve Arrondissementer i Legioner og Batailloner med Formænd og Underformænd, der skal sørge for Udførelsen af det øverste Raads Beslutninger. Men den parisiske Arbejderbefolkning føler ingen Lyst til at indrangere sig i disse Legioner og Batailloner, thi der er Ingen af Cheferne, der kan fortælle dem, hvad man egentlig vil. Blanqui var født Konspirator. Der er Folk, der fødes til det, som der er Folk, der fødes Poeter, og Andre, der fødes Kokke. Hans Arvetagere har som han kun det ene Maal: at konspirere. Om det Program vil de aldrig kunne samle mere end nogle faa hundrede ligestemte Sjæle. Selv Hovedmassen af dem, der er tilsinds at vælte det hele Samfund omkuld ene og alene for at faa Lov til at vælte, selv de vil ikke indordne sig under det blanquistiske Frimurerselskabs strenge Disciplin. Gauthier angav under et af Meetingene deres Standpunkt. Ethvert Forsøg paa Organisation var efter hans Mening overflødig og reaktionært, og følgelig ogsaa Dannelsen af en hvilken som helst Centralkomitee. En saadan kunde jo i et givet Øjeblik konstituere sig som en Slags Regering til Folkets Undertrykkelse. Al den Organisation, som behøvedes, var Arrondissementskomiteer, der kunde skaffe Lokaler tilveje, i hvilke det frie Folk selv voterede sine Love, fældede sine Domme og sørgede for deres Udførelse. Med en saaledes beskaffet Samling af Revolutionære er der under normale Forhold ingen Anledning til at regne. De kan i tumultuariske Tider forstærke Grosset af en eventuel Omvæltningshær, men de kan ikke selv hverken forberede eller fremkalde nogen Omvæltning.

Heller ikke de Intransigente er noget fast formet Parti med et Program. De eksisterer kun i Kraft af Alliancer, det er dem, der giver dem deres Farve. Rochefort vil paa sin Viis akkurat det Samme som Anarkisterne: gjøre Spektakel for at gjøre Spektakel. Men under Kampen mod Gambettas Opportunisme kunde hans Blad vinde en forholdsvis meget betydelig Udbredelse og hans Tilhængere synes talrige, fordi det republikanske Partis yderste venstre Fløj med Clémenceau i Spidsen gik sammen med dem. Clémenceau aspirerede oprindeligt til en Ministerportefeuille under Gambetta, og det var først, da dennes autoritære Tilbøjeligheder begyndte at stikke Bukkefoden frem, at han i de Intransigentes Lejr søgte Kadrer for den Oppositionshær, hvis Chef han haabede at blive. Han har et Program, men det bunder til syvende og sidst simpelthen i den frie, demokratiske Republik, gennemført ud i alle dens Konsekvenser. Han vil fare med Damp, hvor de andre Republikanere ønsker en langsommere, gradevis Udvikling, men deres Endemaal er ikke forskjelligt. Der eksisterer i Frankrig foruden det store republikanske Parti med dets forskjellige Afskygninger og de gamle, Dag for Dag mere og mere forsvindende Konservativer, i Virkeligheden kun endnu een Lejr, der har et Program. Det er Socialisterne. Vil de Intransigente fremtidig spille nogen Rolle, maa de støtte sig til dem. De indseer det ganske vel selv, og alle deres Bestræbelser gaar mere og mere ud paa at skaffe sig Farve ved at skrive det sociale Spørgsmaals Løsning paa den Fane, paa hvilken de ellers vilde have saare vanskeligt ved at indskrive Nogetsomhelst.

Gambetta har i en af sine Taler sagt, at der i Frankrig ikke eksisterer noget socialt Spørgsmaal. Hans Udsagn ligger et Par Aar tilbage, og han kunde muligvis dengang delvis have Ret. Lige til den seneste Tid har det i Frankrig i alt Fald langt fra existeret med samme akutte Karakterer som i det Øvrige gamle Europa. For det Første er det allerede ved Revolutionen af 89 skaaret over paa Midten og den ene Part af det absolut fjernet lige siden da. Den agrariske Socialisme, saaledes som den efterhaanden med Naturnødvendighed maa udvikle sig i England, hvor Grundbesiddelsen er samlet paa nogle ganske faa Hænder, er i Frankrig en absolut Umulighed, simpelthen fordi dens Maal er naaet. I Frankrig er Jorden udstykket saa stærkt, som det overhovedet kan lade sig gjøre. Den langt overvejende Masse af Folket er i England ejendomsløse Nomader, i Frankrig er det en Nation af smaa Grundbesiddere, der sidder fast ved deres egen Jord og paa den lever, om ikke i absolut Velstand, saa dog under forholdsvis antagelige Kaar. Bag Socialismen i Englands og Tysklands store Industricentrer staar som et endnu mere truende Spøgelse det Tidspunkt, da Landbefolkningen drages med ind i Bevægelsen; den er den umaadelige Reservehær, som til Syvende og sidst giver Kampen dens solideste Støtte. I Frankrig derimod mangler denne Reserve fuldstændig; der kan der aldrig blive Tale om nogen agrarisk, men kun om den rent industrielle Socialisme. Og selv denne har ialfald lige til den seneste Tid savnet naturlige Betingelser for at kunne trives. Klimaet i Frankrig er mildt, Jorden rig, Lønnen ingenlunde knap i Forhold til Livsforbrødenhedernes Pris. Den naaer aldrig ned under et Gjennemsnit af fem Francs daglig. Det er ikke blot nok til at skaffe den flittige og paapasselige Arbejder et anstændigt Udkomme, men gjør ham det ogsaa muligt, naar han er sparsommelig—og det er jo netop en af de mest fremtrædende Dyder i den franske Nationalkarakter—at lægge til Side, saa han kan sikre sin Alderdom.

Det er da ogsaa først netop under de sidste Aars røde Agitation, at den socialistiske Bevægelse kan siges at have faaet nogen Vind i Sejlene. Der er naturligvis her kun Tale om den Socialisme, der hviler paa en økonomisk Basis og har økonomiske Maal for Øje. Lige siden Saint-Simons og Proudhons Tider har Samfundets herskende Klasser stadig frembragt dels enkeltstaaende Fantaster, hvis Doktriner ikke fandt nogen Tilslutning hos Folket, dels politiske Agitatorer, som søgte at blande socialistiske Fraser med ind i de Lokkemidler, de satte ud for Hoben, som de vilde lede. Men den egentlige, økonomiske Socialisme er hidtil ikke naaet ned til Folkets inderste Grund, den har lige til den allerseneste Tid ikke

været nogen Kræftskade paa det franske Samfund. Selv Kommuneopstanden i 1871 var i Virkeligheden et politisk Fænomen, fremkaldt ved rent exceptionelle Forhold og uden Forbindelse med en Udvikling før eller senere. Først efter den almindelige Amnesti begynder de socialistiske Tendenser at stikke Hovedet frem. De Rødes Ledere søger en Formel for deres Agitation, og de finder i det sociale Spørgsmaal den eneste, paa Basis af hvilken de har Mulighed for at faa Arbejderne med til en revolutionær Bevægelse. Under Meetingsperioden fremtræder den socialistiske Centralkomitee i Paris med Benoît Malon og Jules Guesde i Spidsen og udfolder, beskyttet af den ubegrænsede Tale- og Skrivefrihed, en overordentlig energisk Virksomhed. Den faaer i Bladet "Le Citoyen" sit eget Organ, samtidig med at ogsaa Malon gjennem Artikler i Rocheforts "L'Intransigeant" søger at bearbejde de Samfundslag, hvorfra Proselyter nærmest kunde ventes. Disse Artikler, der oprindelig kun var fremkomne rent sporadisk, bliver til Slutning, da de Intransigente indser Nødvendigheden af at slutte sig tæt til det nyopdukkende Parti, daglige, og samtidig bearbejdes Arbejderbefolkningen ved et Utal af smaa billige, populære Pièces og ved Foredrag i det Uendelige. Theorierne, der prædiktes, er simpelthen Carl Marx' Kollektivism, men de fremstilles med fransk Talent til Popularisering, og den franske Arbejder, der har et naturligt Hang til kun at passionere sig for, hvad han virkelig veed, hvad er, opdager hurtigt, at Kollektivismen netop er det, der giver hans vage revolutionære Trang et fast Program. Allerede paa den socialistiske Verdenskongres i Chur i Slutningen af 81 kunde den franske Delegerede Joffrin henvise til, at hans Parti, der ved Kommunalvalgene i Begyndelsen af Aaret kun havde talt 65,000 Tilhængere, ved Valgene til Deputeretkammeret i September var mødte med en Styrke af 106,000. Om nogle Aar vilde de, tilføjede han, efter hans Overbevisning være en Million og udgjøre "et Parti, mod hvilket Bourgeoisiet og Anarkisterne vilde kæmpe lige forgjæves". Om han end har taget Munden lovlig fuld, saa vil hans Profetier dog næppe blive gjort rent til Skamme. Socialismen er i Opkomst i Frankrig; den er ikke blot den eneste røde Bevægelse, der virkelig er at frygte fremtidig, men den er tillige den, der efterhaanden vil samle alle revolutionære Tendenser om sin Fane. Det er ikke alene, fordi dens Ledelse med Centralkomiteen i Spidsen er omhyggelig organiseret, og fordi den i Modsætning til de andre røde Partier fremtræder med et bestemt Program. Man faaer ingen Sæd til at voxer og trives i en Jordbund, som nu engang ikke egner sig for den. Men Ulykken er, at de oprindelig i Frankrig ugunstige Betingelser for en socialistisk Bevægelses Udbredelse i de sidste Aar har undergaaet saa væsentlige Modifikation, at et socialt Spørgsmaal virkelig er opstaaet, paa Basis af hvilket der kan rejses en Agitation. Kornhøsten er i flere Aar slaaet fejl, Phyloxeraen har ødelagt Vinmarkerne, og forskellige andre Omstændigheder har yderligere bidraget til at fremkalde en gennemgaaende Stigning paa alle Livsforhold. Selv om den franske Vindyrkning ikke har faaet sit Banesaar ved den ulykkelige Epidem, som har hjemsøgt Vinhaverne, vil der dog altid gaa Aartier, før Skaden kan være udbedret. Desuden maa der tages med i Betragtning det mærkelige økonomiske Fænomen, der endnu aldrig har slaaet fejl: at de ved forbigaaende uheldige Forhold i Vejret drevne Priser ikke synker, selv efterat Aarsagen, som fremkaldte Stigningen, er fjernet. Men samtidig med, at saaledes Dyrheden paa Alt er tiltagen og ikke kan ventes at ville forsvinde igjen, stiger ligeledes mere og mere den franske Arbejders Behov. Han er endnu betydelig heldigere stillet end sine Kaldsfæller i England og Tyskland; det rent materielle Udkomme kan han stadig faa uden Besvær. Det bliver ham imidlertid, efterhaanden som hans Intelligens udvikles, mindre og mindre tilstrækkeligt. Med den stadig voxende Følelse af Menneskeværdighed, med Nedrivningen af de selskabelige Skranker, med de tiltagende Bestræbelser for at gjøre selv den mest Ubemidlede delagtig i Videnskabens Resultater og aabne ham vid Adgang til de Kunstskatte, Civilisationen har sammenhobet, med alt det voxer ogsaa Arbejderens Trang til Noget ud over det for Livets Ophold absolut Nødvendige, han faaer en Sans for Nydelse, et Behov for Komfort og Luxus, som han hidtil har manglet, men som mere og mere energisk kræver Tilfredsstillelse.

Den stadige Stigen af Arbejdslønnen, hvori et saadant Krav havner, har hidtil været mulig i Frankrig. Siden Begyndelsen af Treserne har den franske Industri taget et umaadeligt Opsving. De da afsluttede Handelstraktater, som slog Frihandelssystemet fast, gav den et mægtigt Stød fremad; Dampens Udvikling af Kommunikationsmidlerne og af Produktionsmetoderne, Nødvendigheden af at gjøre den engelske Industri Konkurrence paa selve fransk Grund i Forbindelse med forskellige tilstødende gunstige Omstændigheder bidrog til at gjøre dette Opsving endnu stærkere; hele det sidste Tiaar af Kejserdømmet var en industriel Guldalder for Frankrig. Krigen medførte vel en uundgaaelig Stilstandsperiode paa et Par Aar, men den gav saa langt fra noget dødbringende Stød, at Fremgangen endogsaa fortsattes under Republiken, indtil den endelig henimod Slutningen af Halvfjerdserne naaede sit Kulminationspunkt. Denne Industriens Floreren frembød Betingelserne for, at ogsaa Arbejdernes stigende Fordringer kunde tilfredsstilles. Men Fremtiden vil i saa Henseende rumme Vanskeligheder, som Fortiden ikke har kjendt. Samtidig med, at Livsforholdene bestandig bliver dyrere og dyrere, og at Livsbehovet hos den arbejdende Klasse bliver større og større, vil der rejse sig en saa godt som uovervindelig Hindring for, at Arbejdslønnen yderligere kan forøges. Denne Hindring er den Konkurrence, som de Forenede Stater i Amerika efterhaanden byder Europa paa alle Handelsomraader. Paa Kornmarkedet er den allerede stærkt fremtraadt. De uhyre Landstrækninger derovre af jomfruelig Jord, hvis Frodighed gjør det muligt for en Kolonist med sine egne Hænder at kultivere et ti Gange saa stort Areal som en fransk Agerdyrker, har bragt Korn i Handelen, der i Håvres

Havn kan sælges billigere end det, som kommer fra Normandiet. For mangfoldige Industriens Vedkommende har den nye Verden en ligesaa uendelig Rigdom af Materiale og en ligesaa billig Arbejdskraft. Den har end yderligere enorme Driftskapitaler og et Virksomhedsinitiativ, der lader de europæiske Industridrivende langt tilbage. Kampen, som den har aabnet paa Kornmarkedet, er den i Færd med at gennemføre paa saa godt som alle Industriens Omraader; denne Kamp vil udvikle sig videre og videre, og det gamle Europa vil her faa en ganske overordentlig farlig Konkurrent. Priserne vil trykkes, Arbejdslønnen vil trykkes med dem.

Forholdt det sig nu som i gamle Dage, at de store industrielle Foretagender var i Hænderne paa Enkeltmand, vilde Sagen maaske endda ikke være saa betænkelig. Disse private Industridrivende vilde indse Faren for dem selv ved ikke at imødekomme deres Arbejdere saa meget, som det paa nogen Maade lod sig gjøre, de vilde finde sig i at lide nogle hundrede Francs Tab om Dagen for dog at kunne stikke et ganske smukt aarligt Udbytte i deres egen Lomme, de vilde sige sig selv, at om man end giver Afkald paa at tjene Millioner, for at Ens Medmennesker ogsaa kan leve som Mennesker, saa er Hundredetusinder heller ikke at foragte. Men en saadan, af Humanitets- eller Klogskabshensyn dikteret Imødekommen mod den arbejdende Klasse er ikke længere mulig. Thi de Tider er forbi, da den store Industri var i Hænderne paa Privatpersoner; det er nu saa godt som overalt i Frankrig Aktieselskaber, der har overtaget Driften, det vil sige et uforsonligt Administrationsraad, der ikke giver sig af med Humanitetshensyn, og hvis Klogskabshensyn udelukkende munder ud i, at Udbyttet kan blive saa stort som muligt, for at Aktierne kan stige og Aktionærernes stadig videre og videre gaaende Fordringer om Renter af deres Penge kan tilfredsstilles. Med andre Ord: man befinder sig overfor den skarpt tilspidsede, rent abstrakte og uforsonlige Kamp mellem Kapital og Arbejde.

Delvis er de her antydede Forhold endnu kun i Færd med at forme sig i Frankrig, men Udviklingen af dem kommer med Nødvendighed og synes i ethvert Tilfælde saare vanskelig at standse. Det er i Sammenstødet af dem, at den socialistiske Centralkomite i Paris vil finde den Jordbund for sin Udsæd, som hidtil har manglet, men som Omstændighederne synes hurtig at skulle opdyrke for den. Og jo flere Proselyter den hverver mellem selve Arbejderbefolkningen, desto ivrigere vil ogsaa de revolutionære Politikere blive for at gaa dens Ærinde og derved om muligt fremkalde de rørte Vande, hvori de kan komme til at fiske. Med deres Hjælp gaar Alting grumme hurtig i Frankrig. I Tydskland er man og vil sandsynligvis endnu i et uoverskueligt Tidsrum være i Stand til at holde den socialistiske Bevægelse nede ved administrative Forholdsregler. Man udsteder Love mod Socialisterne, man erklærer Belejringsstilstand, man undertrykker Blade, arresterer og dømmer Partiførerne. I England har Demokratiet gennem Aarhundreder bøjet sig saa dybt under Autoriteten, at der uden Stød udefra sikkert vilde gaa nye Aarhundreder, før det atter kunde løsgjøre sig saaledes fra den, at en Eruption blev mulig. Begge Steder mangler Befolkningen desuden det Initiativ, som Tilspidsningen af en Katastrofe fordrer. Det franske Folk derimod er iltet og hurtigt til Alt. Det vilde aldrig have kunnet finde sig i at lade et Spørgsmaal som for Exempel det irske trække ud i over firsindstyve Aar. Saa saare Spørgsmaalet har rejst sig tilstrækkelig pointeret til, at det fordrer en Afgjørelse, taaler man ikke, at denne skydes ud. Dertil kommer yderligere det, at man har Lov til fuldstændig frit at diskutere ikke blot Regeringsformens, men hele Samfundets Omvæltning og Sprængning saa bindegalt og i saa ophidsende Udtryk, som man lyster. Under saadanne Forhold kan et stort Samfundsspørgsmaal, naar det en Gang er stillet, ikke længe blive holdt in suspenso. Og der er da, tiltrods for Frankrigs oprindelig ringe Modtagelighed for den socialistiske Smitte, en overvejende Rimelighed for, at det alligevel vil blive den første Skueplads for dens Hovedengagement med det bestaaende Samfund. Det røde Paris har opdaget dette Hovedengagements Mulighed; det koncentrerer allerede og vil fremtidig yderligere koncentrere alle sine Kræfter paa Forberedelserne til det, for endelig, naar Kampens Tid er moden, at fremkalde Explosionen, saaledes som Paris under alle Revolutioner har gjort det. Det er en økonomisk, ingen politisk Omvæltning, der gaas imøde. Det sociale Spørgsmaal vil fremtidig være Indskriften paa de Rødes Banner. Det er deres Styrke. Kollektivismen er en vild, umulig Løsning paa Samtidens store Hovedspørgsmaal, men saalænge ingen anden er funden, er dens Doktriner de farligste, det røde Paris kunde bruge som Løftestang for sin Agitation.

PAA BØRSEN.

Lige ved Boulevarderne og heller ikke langt fra Paris's anden, store Hovedaare: Louvre- og Palais-Royalkvarteret, ligger Børspladsen. Den er Centrum for Byens Labyrinth af Gader, og den er Brændpunkt tillige for disse Gaders tumlende, mangfoldige Liv. Mudderen og Mylderet er der under bestandig Højtryk. Minut efter Minut ruller de fyldte Omnibusser ind paa Asfaltfliserne og sætter deres Menneskeladninger af. Men andre staar i tætte Klynger og venter paa at indtage de ledigblevne

Pladser. Numrene raabes op. De, hvis Tour det er, trykker og skubber og slider sig frem gennem Trængselen. Vognene proppes paany Med en Behændighed som Akrobaten, der dandser mellem Æg, vikler Kudskene sin kluntede Karosse ud af det sammenfiltrede Virvar, og det gaar saa atter i Galop til alle Kanter af Kæmpebyen. Saaledes bliver det ved hele Dagen igjennem til paa den anden Side Midnat endogsaa. En Hærskare af Avissælgere vandrer omkring og rækker paa lange Stænger deres Blade og Flyveskrifter op til Passagererne ovenpaa Vognene og raaber og raaber. *Voilà le crime de Boulevard Malesherbes! Voilà la France! la 2me edition! Faut voir le bombardement d'Alexandrie! Les dernières détaillées! Voilà le scandale de l'Elysée! Voilà, la mort de Gambetta, dix centimes!*—en ustandselig, broget Blanding af Sandhed og Røverhistorier imellem hinanden, men mest det Sidste, de vildeste Sensationsfantasier, man kan finde paa for at pirre de blaserede Øren og faa Tosousstykkerne til at regne ned fra Imperialen. Overalt Travlhed, overalt jagende Mennesker, Stimmel og Larm.

Og dog kommer der en Tid paa Dagen, da hele denne Uro drukner næsten i en, som er endnu uendelig mange Gange vildere, og da alle disse hundredtunge Raab kun gjør Virkning som enkelte dæmpede Violinstrenger i et stort, fuldtbesat Orkester. Denne Tid er de Eftermiddagstimer, i hvilke Mammontemplet paa Midten af Pladsen samler sin Menighed, Saalænge Guldkalvens Kultus staar paa, er det ikke mere blot Verdensstadssummen, man hører, og Verdensstadsmylder, man seer omkring sig; det Hele er potenseret op til en Højde, draget ind i en dæmonisk Sfære, hvor menneskelige Begreber og menneskelige Betegnelser ikke længer strækker til.

Der findes i det moderne Paris ingen anden Kultus, der er saa udbredt som den, hvis Helligdom er Templet paa Børspladsen, ingen anden, der har saa fanatiske Tilhængere, og fremfor alt ingen, der er saa moderne som den. Dens Præster er ikke her en Kaste for sig af stive, tørre, forretningskolde Væsener, der Ingenting har med den toneangivende Stab af "la vie mondaines"'s Regimenter at bestille. Tvertimod. Man kan holde Revue over hele den Verden, der svømmer ovenpaa i Paris, der tumler sig i dens Nydelsessol og sætter Præg paa dens offentlige Liv; for hvert Hundrede vil man finde Halvfemsindstyre, hvis Valgsprog og Trosbekjendelse, hvis hele Tilværelses Indhold rummes i den ene Sætning: *je vais à la bourse*. Hvor let end Pengene tjenes i en By som Paris, saa gives de dog endnu lettere ud; hvor stor den Løn end er, der betales for mangt et Arbejde, saa er Luxus'ens Krav dog endnu større. Med en halvhundrede tusind Francs om Aaret kan et enligt Menneske kun akkurat lige knibe sig igjennem, naar han vil spille en Rolle i det "Tout Paris", der er med til Alt; hvor mange Hundrede-Tusinder en Families Budget skal raade over, for at den kan gjøre Figur i samme eksklusive Verden, er aldeles uberegneligt. Men blot Halvtredsinstyre Tusind er allerede Renten af en Million, og Formuer paa en Million, de er sjeldne endogsaa i Paris. Paa den anden Side skal man være svært i Skuddet eller have en exceptionel Position, naar de Halvtreds skal tages ind som Vederlag for det, man udretter med sin Intelligens eller sit Arbejde. Saa er det da, at hele dette "Tout Paris" supplerer sin Kasse ved at "gaa paa Børsen". Har man en Smule Bekjendtskab, blot paa anden eller tredie Haand, til Matadorene, som regerer der—og et saadant Bekjendtskab har de Allerfleste i disse Samfundslag—koster det under almindelige Forhold ikke synderligt Besvær at forøge den aarlige Indtægt med baade tyve og halvtreds og tidt med endnu mange flere Tusinder. Gaar man det moderne Pariserliv efter i Sømmene, vil man finde, at det er forbausende Mange, der forstaa denne snilde Kunst.

I hvert Fald er det aldeles utroligt Mange, der giver sig ud for at forstaa den. Den er Fashion for Tiden. I gamle Dage hørte man til de misundte og beundrede Medskabninger, naar man enten selv var et Stykke af en Poet, en Maler og Billedhugger, eller dog paa en eller anden Maade kunde regnes med til deres Kreds. Nutildags er det Finantsmændene, der staar paa Piedestal som Samfundets Halvguder. Det er dem, der samler Mængdens Opmærksomhed, hvor de viser sig, det er dem, man slaas om at have i sine Saloner, det er deres Gjøren og Laden, der fylder Boulevardbladenes Nyhedsspalter. Paa den moderne Pariser-Himmel er der Stjerner ogsaa, og det baade saa klare og skønne, som der nogensinde har været. Men de gjør ikke nær saa meget Spræl som den store, guldrøde Børskomet med dens lange, lange Hale af mere eller mindre obskure Smaamillioner. For rigtigt at være med i "Tout Paris"'s Liv er det saa halvvejs nødvendigt at være med i den Hale. En Kavaller *comme il faut* fra Firserne må "gaa paa Børsen". Har han ingen Trang eller Lyst til Finantsoperationer, maa han dog i hvert Fald lade, som han beskjæftiger sig med dem. Veed han ikke Besked om, hvorledes det er gaaet med Suez og Spanierne og Ottomanerne idag, og hvorledes der er Rimelighed for, at det vil gaa med dem imorgen, saa er han et Menneske uden Spor af Interesse, en Stakkel, der gaar omkring uden at forstaa sin Tid, og som denne Tids mere Oplyste selvfølgelig ikke tager med i Betragtning.

I tætte Strømme bevæger da umiddelbart efter Frokosttid de Andægtiges Skarer sig til Templet. Rue Montmartre, Rue Vivienne og Rue Richelieu er ikke til at passere. Vognfloden fylder dem, glider svagt fremad og gyder sig ud i Børspladshavet, men den faar stadig igjen Tilløb fra alle Kanter. Paa Pladsen rangerer Ekvipagerne sig op som Kavalleriregimenter og danner en uigjennemtrængelig Skjoldborg omkring den hellige Bygning. Klokken halv Et kommer Ypperstepræsterne, *le parquet*, de edsvorne, af Staten ansatte Vexelmæglere, hvis Antal aldrig maa overstige tyve, og som derfor ogsaa er saa lukrative Stillinger, at der tidt betales indtil en Million for et Agent-de-change-Patent. De første Kurser

slaa op. I lange, febrilske Spring styrter de Kommende ud af Vognene, endnu før de er standsede, og farter op ad den høje Marmortrappe. Kun den skønne Part af de Andægtige maa blive tilbage, de har ikke Adgang til Templet. Men til at sidde roligt hjemme har deres Troesiver, deres Feber, deres Lidenskab været altfor stor. De er fulgte med og stikker nu det lille Hoved med de spændte Ansigtstræk ud af Koupéviduet og sender forventningsfulde, urolige Øjekast op til den store Bygning, hvor deres Hjerte er med hvert eneste Slag, som det rummer, op til de smaa Tal, der staar paa Tavlen mellem Søjlerne, deres Sorgens og Glædens Evangelium, det eneste, de kjender. Larmen deroppe fra naaer fortumlende ned til dem, den kribler med hemmelighedsfuld berusende Magt gennem hver Nerve og gjør det lille Hoved ørt, som Kjærligheden gjorde det i de unge Dage, de knap mindes længer. Den breder sig ud over dem, denne dæmoniske Larm, ud over Vognborgen, over Pladsen, over alle Gaderne rundt omkring. Den naaer helt op til Boulevarderne, fyldende Luften med Feber, dragende til sig, magnetisk forunderligt, overdøvende, hvor fjernt og dumpt den end klinger, selv de skarpeste, mest skrigende Stemmer tætved En. Den har over sig det Samme som Støjen af en stor, styrtende Fos inde mellem Bjergene. Den er uhyggelig, denne Støj, den klemmer for Brystet, den jager Svedperlerne frem paa Panden, men den lokker alligevel, den paaskynder Skridtene, den sluger i sin Tummel Alt, hvad man seer og hører og tænker.

Mellem Søjlekolonnaden, der løber rundt omkring Bygningen, og inde i selve Børshallen er det mere end Støj og Larm. Et Tordenbrag kunde rulle umiddelbart over Guldkalvtemplets Tag, det vilde ikke høres. Den umaadelige Sal er proppet af en Menneskestime, der staar saa tæt, at der ikke kan sættes en Fod mere paa Gulvets Mosaikfliser. Og Alle skriger de i Munden paa hinanden.—*Jai—qui est-ce qui a?—Je prends!—je vends!—Heu! combien?—Un et quart on fait!—Je prends de l'Omnibus!—Je vends du cinq!—Laissez le passage libre!* tordner den høje Børsbetjent i sin statelige blaa Uniform, den Eneste i hele Myldereren, der intet Øjeblik mister sin kolde, værdige Ro. Men de Andre hører ham ikke. Med funkende Øjne og fægtende Arme, med hele Legemet i Fart søger de at arbejde sig frem i Trængselen. Oppe fra Galleriet, der løber rundt omkring Salen, seer det ud dernede som et vildt, sammenfiltret Haandgemæng, som en titanisk Kamp mellem Forrykte. Paa Trappen og i Kolonnaden kan Dagens Begivenheder endnu diskuteres med Ord og de store Nyheder, der indbringer Snese og Hundrede Tusinder, hviskes gode Venner i Øret i smaa, hemmelighedsfulde Sætninger, der alene forstaas af de Indviede. Men inde i Salen tales der kun med Gestus. Jo mere bevæget Markedet er, desto bredere bliver de. Paa de store Baissedage seer det ud, som Alverden vilde prygle hinanden. Man farer sammen med opspilet Mund, med udsprede Arme og med Haanden løftet som til Slag. I det næste Øjeblik synes den at skulle falde ned paa Gjenboens Kinder. Men det er kun en *Façon de parler*, en af Børs sprogets mange mærkelige Terminusser. *C'est un Krach!* raaber den ene Haand, *c'est un vol!*, raaber den anden, og man forstaar hinanden.

[Illustration: Kurserne slaas op paa Børsen]

Tummelen og Trængselen og Galehusvirvarret voxer og voxer lige til Klokkeren Tre. Saa er det, Dagens sidste Kurser sættes, og saa er det, man i en Fart maa bestemme, om man vil kjøbe eller sælge. Alle strømmer til *le corbeil*, den runde, gitterindhegnede Kreds, hvor Agents-de-change'erne har Plads. Haandgemænget naaer sit Kulminationspunkt. Man trykkes og skubbes og brøler og river og flaar i hinanden, som om det gjaldt Livet. Hundreders og atter Hundreders Velfærd i hvert Fald har det vel ogsaa i de bevægede Krisetider ofte gjældt. Men det gjælder ikke saa sjældent mere endnu. Efterdønningerne af Larmen derinde naaer ikke blot ud over Plads og Gader, den naaer stundom helt op til de stille Sale, hvor det ikke er om Aktiers Stigen og Falden, men om selve Landets største Interesser, der tages Bestemmelse. Som Børspladsen er Knudepunktet for Byens Gadeliv og Gadefærdsel, saaledes er Pariserbørsen snart sagt Hjertet i det moderne Frankrig. Den regulerer de vigtigste Udslag af dets offentlige Liv. Man har set det tidt allerede, og man vil faa det at se oftere endnu. En fransk Regering er kun stærk, naar den har Børsen ubetinget for sig, den vil endog have Vanskelighed ved at holde sig, naar den har den ubetinget imod sig. Gambettas ellers næsten uforklarlige Fald saa hurtigt, efterat han var kommen til Magten, og da Alle antog, at han fra en uoverskuelig Fremtid holdt Frankrigs Skæbne i sin Haand, skyldes hovedsagelig Børsens Aversion mod hans Finantsminister Allain-Targé. Med Rette eller Urette betragtede Finantsmatadorerne denne Mands Budgetsystem som faretruende for Udviklingen af Landets Velstand; man gjorde direkte Forestillinger i denne Henseende til Gambetta, og da han i Tillid til sin Styrke modtog Børsudsendingene koldt og ikke ansaae det nødvendigt at lytte efter deres Raad, erklærede man ham Krig gennem en almindelig Baisse paa alle Papirer. Der sluttede sig andre Allierede til, men denne Baisse var det store Artilleriskyts, som selv Frankrigs hidtil populæreste Politiker ikke kunde holde sig imod. Omvendt blev Sympathierne paa Børsen for Léon Say det Freycinetske Kabinetets Hovedhjørnesten. Det havde hverken Sammenhold eller Program, det havde Intet, som kunde indgyde Tillid til det undtagen netop dets Finantsminister. Men han var Rothschilds og de store Børsherrers Mand. Det var deres Syn paa Sagen, der gennem ham fik Indpas i Budgetdispositionerne og i Mangt og Meget af den almindelige Politik ogsaa; havde de tre Præsidenters Ministerium ikke fulgt Vejen, som Børsen viste det, saa vilde dets Dage have været talte, inden der var gaaet Uger. Naar man i Paris skal

sige sin Mening om et politisk Spørgsmaal, saa er det første Dokument, man raadspørger, Børsens Kursseddel. Gaar den nedefter, saa ryster man betænkeligt paa Hovedet, selv om man ellers kunde have nok saa mange Grunde til at finde det, der er i Gjære, fortræffeligt; gaar den derimod i Vejret, saa betragter man det strax som selvindlysende, at det er det eneste Fornuftige og for Landets Velfærd Tjenlige.

Et saadant Fænomen vilde være utænkeligt, hvis det i Børslivets Tummel alene var Finantsmatadorernes Millioner og de nydelsesgraadige Pariserlediggjængeres Indtægtskilder, der stod paa Spil. I Virkeligheden drejer det sig om noget langt Mere og noget langt Betydningsfuldere. Templet paa Børspladsen er Frankrigs Hjerter, ikke fordi der i det spekuleres og spilles og svindles, men fordi det er Forvalteren af Landets Velstand og derigjennem Betyggeren af dets Fremtid, Hævderen af dets Position imellem Staterne.

Det er under den tredie Republik, at Pariserbørsen i Ondt som i Godt er kommen til at spille den dominerende Rolle, som den spiller. Men Spirerne til det maa søges længere tilbage. Allerede det andet Kejserdømme gav Stødet. Det var det, der gjorde Paris til et Slags uhyre Karavanserai for den hele civiliserede Verden, det var det, der skabte paa den ene Side den store Industri og de store Spekulationsforetagender, paa den anden det potenserede Luxus- og Nydelsesliv, der naaede sin Apotheose under Verdensudstillingen i 66 og i Aarene mellem da og den ulykkelige Krig var ikke langt fra at skeje ud i et moderne babylonisk Bakkanal. For at kunne bære de med dette "vie surchauffée" forbundne Udgifter begyndte den fornemme Verden allerede da at gaa paa Børsen. Saalænge Adelen holdt sig fornemt og forventningsfuldt tilbage, gik det endnu an at leve paa Resterne af de fra Revolutionen reddede Formuer, skjøndt de selvfølgelig ved idelig Udstykning var svundne mere og mere ind. Men da man, blændet af det tredie Kejserdømmes Glands, fandt sig beføjet til saa halvt om halvt at lægge Fornemheden af og vise sig paa Arenaen igjen, var det nødvendigt, at man ogsaa saae sig om efter Midlerne til at hævde sin Position. De gamle Dages Fordom mod Forretnings- og Finantspekulationen var forsvunden. Selve Hoffets nærmeste Omgivelser øste af den nye Berigelseskilde med fulde Hænder. Millioner var en Støtte for Regeringen, og den hædrede og begunstigede den paa alle Maader. Pengenes Aristokrati blev mere og mere det eneste respekterede, og jo dybere Alverden tog Hatten af for det, desto Flere blev der ogsaa, der fandt det baade ganske fornuftigt og ganske hensigtsmæssigt at give de gamle rustne Vaabenskjolde et nyt Overtræk af Louisd'or-Guld. Børsen gjorde ingen Vanskelighed ved at paatage sig dette Forgylderarbejde, den følte sig vel endogsaa baade støttet og smigret ved, at man henvendte sig til den derom. Dens Prestige, dens Indflydelse forøgedes, dens hele Liv fik Dag for Dag under Kejserdømmet mere og mere Vind i Sejlene.

[Illustration: I Børssalen Klokken Tre.]

Det er imidlertid først under den tredie Republik, at den er naaet til Højden af sin Position. Krigen havde gjort en Standsning i dens Forretninger, men denne Standsning var forholdsvis kort, og umiddelbart før den kom Milliardlaanene. De gav med eet Slag et uhyre, enestaaende Opsving i dens Liv, de blev et ligefrem Vendepunkt i dens Tilværelse. Greben af patriotisk Begejstring og i fuld Tillid til Frankrigs udtømmelige naturlige Hjælpekilder strømmede hele Landets Befolkning til med sine opsparede Kapitaler. De af Regeringen forlangte umaadelige Summer blev overtegnede tredive Gange i Løbet af en eneste Dag, man stod i Queue hele Natten igjennem for at komme af med sine Penge, Alverden var greben af et formeligt Raseri efter at faa Kouponer i det nye Laan. Med Beundring var Frankrigs Venner, med indædt Misundelse dets Fjender Vidne til denne overvældende Aabenbaring af Landets Rigdom. Men ogsaa indenfor selve Rigets Grændser kunde den ikke undgaa at vække Forbauselse og, da Forbauselsen havde sat sig, at blive dragen til Indtægt. Man havde faaet det mest evidente Bevis paa, at Pengene var der og kun laa og ventede paa at blive anbragte; man benyttede sig af, at alt dette Guld nu engang var kommet ud af Gjemmerne, og at Lysten til at gjøre det fluktuerende var bleven hidset ved Umuligheden for Mange af at komme til at deltage i Milliardlaanene, man bød det nye Afløbsrender, og det og meget mere til østes i dem. Det ene store Forretnings- og Spekulationsforetagende dukkede op efter det andet. Stadig overtegnedes de forlangte Kapitaler i en Haandevending, stadig steg og steg Papirerne.

Ganske naturligt steg da ogsaa med dem Børsens Tiltrækningskraft. Der bredte sig som Oliepletten Dag efter Dag ud over flere og flere Lag af Samfundet, indtil den endelig sluttede i en formelig Epidemi: Berigelsesvanviddet. Vort Aarhundredes Franskmand har bestandig betragtet deres Liv som forfejlet, naar det ikke endte med Erhvervelsen af en Formue. Man havde oprindeligt nøjedes med at forlange den som Resultat af en Ungdom i ihærdigt Arbejde. Men hvad der gik for sig paa Børsen, forstyrrede lidt efter lidt Hovederne. Man saae Exempler paa, at Folk lagde sig tilsengs som smaa Rentierer den ene Dag og vaagnede som Millionærer den næste. Saadanne Exempler maatte nødvendigvis virke fortumlende. Man begyndte med at ville være rig i Løbet af to, tre Aar, man endte med at ville være det i Løbet af en Uge eller to. De alvorlige, grundmurede Børsspekulationer blev lagte til Side, man kastede sig over Spillet. Alverden spillede paa Børsen. Landets første Slægter gav Tonen an; der var Navne som Rohan, Gontot-Biron, La Panouse, Broglie o. s. v. med i alle

Kombinationer. Det dirigerende Bourgeoisie fulgte efter. Selv Folk, der indtog betroede Stillinger i Republiken, betænkte sig ikke paa offentlig at knytte deres Navne til Finantspekulationer, og naar Politiken gik galt for dem, kastede de sig helt og holdent i Armene paa Børsen. En eller anden forhønværende Ministers Navn kunde ikke undværes og var ogsaa stadigt med paa Aktieprospektusserne. Deputerede og Senatorer figurerede saa hyppigt paa dem, at der endogsaa blev Tale om Love, som kunde sætte en Stopper for dette Uvæsen. Og mens Spillevanviddets Smitte saaledes gik fra Dør til Dør paa Samfundets Højder, trængte den samtidig ogsaa længere og længere ned i Dybderne. Den trængte saa dybt ned, som den overhovedet kunde komme. Kudsk og Tjener, der saae deres Herre kaste Penge ud, skjøndt de vidste, at han ingen Formue ejede og Ingenting bestilte, de lærte snart at opdage den udtømmelige Guldkilde og at øse af den selv. Portneren saae en skønne Dag Kudskene sige Tjenesten op og anskaffe sig Hest og Vogn. De Operationer, der gav saa mageløse Resultater, mente han, maatte han dog ogsaa forsøge. Og saa spillede Portnerne, og Portnerne fortalte om de store Summer, de vandt, til Urtekræmmer og Spækhøker og Grønthandler, og ogsaa de fulgte Trup. Og Grønthandlerne smittede Sælgekonerne, og saadan i det Uendelige.

Udenfor Børsen, paa Bænkene langs Omnibuskontoret og under Træerne, sad i lange Rækker de gamle "Boursicotières" og drev Spekulationen i deres værdiløse Aktieskrabsammen fra antidiluvianske Aartier med ikke mindre fanatisk Raseri end den hele myldrende Stimmel inde i Templet. Sygdommen havde naaet sit Højdepunkt, der maatte komme en Katastrofe.

[Illustration: "Les boursicotières".]

Den kom i Affairen med "*Union générale*", Bontoux's berømte Bank, det sørgeligste, men tillige mest drastiske Exempel paa Børsspekulationen og dens Udskejelser i det moderne Frankrig. Bontoux havde før Firserne kun været lidet bekjendt, da han pludselig dukkede op paa Pariserhimlen som den af Lykken mest begunstigede Finantsmand i hele Verden. Han havde, da han grundede sit Bankforetagende, havt den kloge Inspiration at støtte sig til Mac Mahons nærmeste Omgivelser og knytte til sig Folk, der gennem denne stod i høj Gunst hos Kejseren af Østerrig og de østerrigske Ærkehertuger, Mænd som Vicomte d'Harcourt, Marquis de Bouvois, Baron de Wimpfen, Baron de Bourgoing gik strax fra Begyndelsen Haand i Haand med Bontoux, og de skaffede ham efterhaanden ved deres Indflydelse en Mængde Koncessioner i Østerrig, Ungarn og Serbien. Paa Basis af dem gjorde "*Union générale*" og dens Affødning, den østerrigske "*Länderbank*", eller *la timbale*, som den kaldtes i Frankrig, udmærkede Forretninger og erobrede i forbausende kort Tid saa godt som hele Østerrig fra de tidligere Forretningsmænd. Men dertil kom yderligere en anden, meget vigtig Omstændighed. Bontoux's Bank optraadte med Pretensioner paa at skulle være et Slags eksklusivt katolsk Finantsforetagende, bestemt til at modarbejde Jødernes, særlig de tyske Jøders Indflydelse paa det parisiske Pengemarked og i det Hele taget gennem den altformaaende Pengemagt kæmpe paa enhver mulig Maade for den ene saliggjørende katolske Kirke. Den støttedes som Følge deraf af hele Gejstligheden i Frankrig og Østerrig, og det var Folk, der sad inde med Penge. Greven af Chambord tog personlig ikke mindre end halvtredie tusind Aktier, og selve Paven i hvert Fald lovede man som Participant i og Støtte for Banken. Dens Papirer gik da i Vejret med utrolig Hurtighed. Aktierne lød paa 500 Francs, af hvilke der dog aldrig blev indbetalt mere end halvfjerde hundrede. Kort før deres Udstedelse stod de imidlertid i 700, saa steg de til 1200, saa til 2000, 2200, 2500, og godt og vel et Aar efter Bankens Grundlæggelse var de naaede op i ikke mindre end 3200 Francs.

Selvfølgelig kunde det ikke være gaaet naturligt til. Der havde været Tillid og berettiget Tillid til Bontoux's Foretagende, men den rent ud mirakuløse Stigning havde han og hans Banks Administration kunstig skabt. Under Kampen med de jødiske Bankierer, der dannede Konsortier for at fremtvinge Baisse paa "*Union générale*"'s Papirer, havde denne selv søgt at holde Kurserne ved strax at opkjøbe de af dens Aktier, der blev tilbudte. Da den raadede over store Pengemidler, var det en Stund gaaet godt, og Millionkongernes Konsortier var flere Gange blevne sprængte. Men til Slutning kunde Katastrofen ikke udeblive. De to, tre Gange slagne Børsmatadorer rottede sig sammen igjen, og tilsidst sejrede de. Kampen blev aabnet paa et andet Punkt, Suez-kanalens Aktier var ved en meget betydelig og meget rig Spekulants Agitationer efterhaanden blevne drevne op til en ikke mindre fabelagtig Højde end "*Union générale*"'s. Fra 900 var de stegne til 3500. Den nævnte Spekulant havde først ved alle kunstige Midler, blandt Andet ved at raade sine Venner til at købe, faaet det paagjældende Papir til at stige og stige i det Uendelige, og da saa Højdepunktet var naaet, kastede han pludselig sine 60,000 Aktier paa Markedet uden at underrette Nogensomhelst derom i Forvejen, ikke engang sine nærmeste Venner. Disse tresindstyve tusind Aktier budte ud paa en eneste Dag medførte naturligvis et meget betydeligt Fald. Papiret selv sank fra 3500 til 2000, og den almindelige Baisse kunde samtidig ikke undgaas. Dette Øjeblik benyttede Koalitionen af Børsmatadorer for at ramme Bontoux dødeligt. Ved et uendeligt Salg fremkaldte de en saa uhyre Baisse, som Paris's Børs endnu aldrig havde set paa noget Papir, ikke engang i Mirès's Dage. Da dette umaadelige Salg ikke mødtes af nogen Kontramine, og da Banken ikke længer havde Summer nok til at købe op som før, sank "*Union generale*"'s Aktier paa en enkelt Børsdag fra 3200 til 1300, altsaa noget nær 2000 Francs pr. Aktie. Det kom som et Tordenslag over

Paris, og det medførte en almindelig Panik. Den langt overvejende Pluralitet af dem, der led Tab paa Unions Papirer, var Spekulanter, som ikke sad inde udelukkende med dette Papir. For at skaffe Penge maatte de sælge over en Hals ogsaa alle andre Papirer; deres Agenter maatte ligeledes sælge for at dække dem, og Baissen bredte sig da og oversvømmede hele Pengemarkedet. Tusinder og atter Tusinder mistede Alt, hvad de ejede og havde, det var Milliarder, der 5 disse Dage blev tabte paa Børserne i Paris og Lyon. Fra den ene Ende af Frankrig til den anden hørte man kun om Ruin paa Ruin. Naturligvis havde der mellem Spillerne ogsaa været forsynlige Folk, som havde hørt op, mens Legen var god, men de Fleste var blevne ved at spille, til Baissen kom, og paa en eneste Dag styrtede da alle deres Luftkasteller sammen. Ikke blot Alt, hvad de havde tjent, og Alt, hvad de ejede, gik tabt i denne Ødelæggelse, men Mange kom kun ud af Krisen med en Gjæld paa Halsen, som de kunde behøve Aar af deres Liv til at dække. Der var særlig een Klasse af Mennesker, som Katastrofen ramte haardt: Kunstens og Literaturens letsindige Verden med dens store Behov for Luxus, dens stærke Fantasi og dens gamle Tro paa, at Guld og grønne Skove engang maatte dumpe som stegte Duer ned i Munden paa den. Af hundrede Literater, Journalister og Artister af alle Slags, var der næppe ti, som ikke i større eller mindre Grad kom under Indflydelse af Berigelsesvanviddet. Verdensberømte Stjerner, der havde gjort Karriere og tjent sig en Formue, satte Alt overstyr, saa de maatte begynde forfra igjen med tomme Hænder; unge Journalister med en maanedlig Gage paa fem, sex hundrede Francs, tabte ti, tyve Tusinde. Regelen var, at Alle mødte paa Likvidationsdagen med de Summer de skyldte. Men med hvilke kæmpemæssige Anstrengelser og med hvilke utrolige Opoffrelser af Venner og Bekjendte de skaffedes tilveje, kan Ingen danne sig nogen Forestilling om, der ikke selv har haft Lejlighed til at kaste et intimt Blik ind i disse sørgelige Forhold. Hele Kunstens og Literaturens Verden blev forarmet ved Katastrofen; de, der ikke selv havde spillet, blev det ved at hjælpe deres Kammerater med den sjeldne Redebonhed og Tjenstvillighed indbyrdes, der er et af de smukkeste Træk i den franske Nationalkarakter. Overfor Fremmede har Pariseren Høfligheden paa Læberne og Hjertet lukket; Ven mellem Ven har han derimod Hjertet og Pungen aaben paa vid Gab.

Denne Redebonhed til at hjælpe, i Forening med den umaadelige Evne paa alle Kanter til at kunne gjøre det, forhindrede, at Katastrofen med "Union générale" blev nogen almindelig Krach. Foruden Bontoux's eget Foretagende gik kun et Par enkelte andre større Banker tilgrunde i Krisen. Landets Velstand ramtes ikke føleligt af den, og den gjorde da maaske kun godt, som Udbruddet af de Sygdomme, der renser Blodet. Den har vel næppe forhindret, at der kan følge andre efter, men den har dog for en Stund gjort de Funktioner normale, som Børsen er bestemt til at udføre i det moderne franske Samfund. Dens Betydning for Landet tør ikke undervurderes. Der har været store Tider, da Frankrigs Aandsliv, da dets mægtige, smittende Idéer, da dets Kunst og Literatur gav det den første Plads mellem Nationerne. Der har været andre ogsaa, da det var de franske Vaabens Gloire, der lagde Verden for dets Fødder. Men Tiderne skifter. Det nytter ikke at bedrage sig selv: i vore Dage er de materielle Krav for stor en Magt, til at Tænkere og Digttere kan anvise et Land dets Rang mellem Staterne. Som Frankrig har været Vuggen for alle Menneskehedens store, moderne Idéer, saaledes er det endnu det ukrænkelige Tempel, det eneste maaske, hvor de har Asylret mod en, om end sygnende, dog endnu mandsstærk Reaktion. Det er deri, at denne levedygtige Nation har sin inderste Styrke, men det er ikke dens Styrke udadtil. Og heller ikke dens Vaaben er det eller vil blive det i en Fremtid, som menneskelige Øjne kan overse; en demokratisk Republik som den franske bliver aldrig nogen Militærmagt. Skal Frankrig hævde sin Position i vort Aarhundredes Slutning, saa bliver det, fordi det er saa lykkeligt ogsaa nu at have, hvad Tiden gjør til det Største og Vigtigste, fordi det er det rigeste Land i Verden. Det er dets lykkelige Jord og Folkets Arbejdslyst og Arbejdsdygtighed, der forskaffer denne Rigdom, men det er Templet paa Børspladsen, der forvalter og frugtbargjør den. Pariserbørsen behersker ikke blot det franske, den behersker det hele internationale Finantsmarked. Der er ikke noget stort Pengeforetagende Verden over, som ikke bliver udbudt paa den, der er intet Land, der kan skaffe de nødvendige Kapitaler tilveje, uden at det benytter den som Forretningsagent og Mellemand. Da Italien for nogen Tid siden vilde udstede et Laan paa halvfemte hundrede Million og af politiske Antipathier mod Frankrig lod det udbyde paa Londonerbørsen, gjorde man ynkeligt Fiasco og var nødt til at komme til Paris alligevel. Der indgaar til Frankrig hvert Aar omtrent to Milliarder som Renter af franske Penge, anbragte i Udlandet; det er altsaa en Kapital af henved halvhundrede Milliarder, dette Land har været rigt nok til at laane den øvrige Verden. En saadan Rigdom vilde aldrig være kommen, hvis man som i gamle Dage havde gjemt Udbyttet af sin Jord paa Kistebunden eller i Strømpeskafter. Alle Samfundslag har lært at bringe det til Børsen, derfor er det, at Frankrigs Formue fordobles og fordobles. Og med Formue naaer man vidt i vore Dage, Penge regerer Verden, Millionerne regerer Krigene endogsaa. Frankrigs Position i Europa ligger i Pariserbørsens Haand, det er af den Grund, at den ikke med Urette, til en vis Grad idetmindste, kan, trods alle dens Udskejelser, betragtes som Hjertet for hele det moderne franske Samfund.

[Illustration: "C'est un Krach!—C'est un vol!"]

KUNST OG KUNSTNERE.

Frankrig har aldrig havt nogen rigtig Kunstperiode før netop i vore Dage. David skabte Skole ganske vist, men han blev dog egentlig, den eneste virkelig Store i hele Kredsen, der samlede sig omkring ham. Folk som Fragonard eller Watteau staar ene, og de er faa endda. Først henimod Fyrretallet, med Piejaden, hvis største Navne var Delacroix, Millet, Théodore Rousseau og Corot, begynder den franske Kunst at gjøre Epoke. Siden da har den taget svær Fart. Den staar nu ikke blot forrest mellem al moderne Kunst, den ikke blot fæster hele Verdens Opmærksomhed paa sig, den har forøget Kunsthistorien med et nyt Kapitel, der er fyldigt som de betydeligste af de gamle og interessant som de interessanteste. Den kan have sine svage Sider, det er der Ingen, der falder paa at nægte. Men den har det umaadelige Fortrin, at den strutter af Liv og Friskhed, og at dette Liv er selve den Tids, i hvilken den er født. Den klæder vore Dage i kunstnerisk Kjød og Blod. Den gjør det med store Evner, med en uendelig Sum af Energi og med levende Sandhedskærlighed tillige. Det er Forklaringen af, hvorfor den holder Alle fangen under sit Trylleri.

Og som Tiden er en Floreringsperiode for den franske Kunst, saaledes er den ogsaa en højst behagelig Tid for de franske Kunstnere. Deres Position i det moderne Parisersamfund er ligesaa dominerende som misundelsesværdig. Regeringen og Selskabet slaas om at udmærke dem, Fru Fortuna øser Louisd'orregn ud over dem uden Ende. Maleriet er, efterhaanden som Luxus'en i de sidste Aartier er stegen og stegen, mere og mere blevet dens første Fornødne. Et Hus, der er indrettet *comme il faut*, kan ikke undvære sit Galleri, selv det beskedneste Hjem maa, naar dets Beboere vil regnes med til den dannede Verden, have et eller andet Kunstværk i sin Salon. At det hænger paa Væggen der, er ligesaa nødvendigt, som at der hænger Diamanter i den gifte franske Dames Øren. Om man har Noget i Kjøkken og Kjælder faar blive, hvad det er, men Brillantørenringene og Malerierne, de er som Klæder paa Kroppen, Velanstændigheden forlanger deres Existens. Med Begjæret stiger Varens Pris. De enorme Summer, der betales for den franske Malerskoles Arbejder, har sin første Grund i, at de er Nødvendighedsgjenstande for den moderne Pariserluxus; men den er ikke den eneste Grund, der kommer andre til ogsaa.

Hvert Foraar kommer Amerikanerne. Det er en formelig Invasion. Siden Frankrig blev Republik, har Flirtationsforholdet mellem Franskmand og Yankeer Dag for Dag udviklet sig til større og større Intimitet. Ved enhver Lejlighed hædres Søsterrepublikken paa den anden Side Havet. Dens Sæder og Institutioner fremstilles som et Exempel til Efterlignelse, dens Stjernebannere myldre ved Siden af Trikoloren, naar der er Fest i Parises Gader; dens Pariserkoloni feteres, kjæles for, lovprises i Aviserne og begunstiges af *la vie mondaine*. Med al den Opmærksomhed er Amerikanerne yderst tilfredse, og de gjengjælder den ved at bringe Paris deres Penge. De har imidlertid saa mange af dem, at selv Seinstadens vildeste Adspredelsesliv ikke kan sluge dem alle. Og naar disse vor Tids Nabober tager hjem igjen, tager de da med sig, hvad de kan faa fat paa af "rigtigt Parisisk". Maleriet er Modeluxus ogsaa hos dem, og det franske Kunstmarked har paa den Maade faaet et uhyre Opland. Der er Malere, som udelukkende "gjør Forretning" hinsides Atlanterhavet, der er enkelte Kunsthandlere, som tager mange Millioner ind derfra hvert Aar.

Fremdeles har ogsaa Spekulationen kastet sig over Kunstværkerne. Man kjøber nutildags Malerier ikke blot for Fornøjelsens, men ogsaa for Fordelens Skyld. Pengene, som man anbringer i dem, trækker store Renter, mens Billederne hænger og pynter op og giver deres Ejermand Air og Anseelse. Naar man har havt dem en halv Snes Aar, kan man næsten være sikker paa at faa dobbelt saa stor en Kapital ud af dem, som man har sat i dem, og er man en Smule Kjender og lidt praktisk, kan man tidt gjøre det paa langt kortere Tid endogsaa. Med Franskmandenes udprægede Forretningssands har det naturligvis ikke kunnet vare længe, før de gjorde den Opdagelse. Langt Flere, end Nogen troer, har draget sig den til Indtægt. Ved at spekulere i Aktier klæber der dog endnu for visse Kredse noget mindre Nobelt, men at spekulere i Malerier, det er en god Forretning, der har de tre store Sider forenede: at tilfredsstille Spekulationstrangen, at være en fin, douce, fornem Spekulation. og dog at give rigtig godt i Lommen. Mod den kan ingen moderne Franskmand have Nogetsomhelst at indvende. Paa den Maade er da det at være fransk Maler, der er en Smule i Skuddet, efterhaanden blevet ensbetydende med at være et Lykkens Skjødebarn, der har alle mulige materielle Goder liggende udbredte for sig. Hans Arbejder vil Alle kjøbe, og de er de eneste, man vil kjøbe nutildags. De gamle Italienere er sejlede ganske agterud. Der er en parisisk Kunsthandler, der ti Aar i sin Boutik har havt hængende en Primaticcio, som han vil sælge for tusinde Francs, men som han ikke engang til den Pris kan komme af med. Samme Mellemand kan derimod med den største Lethed faa femten tusind for en lille Akvarel af Detaille, malet paa en Dag eller to, og bliver det ham muligt at faa fat i et diminutivt Maleri af Meissonier for tredive, fyrretyvetusind Francs, saa gjør han store Forretninger. Mesterens bekjendte Billede "La charge des Cuirassiers" har Amerikaneren Stewart kjøbt for 300,000. Naturligvis gaar der af saadanne Summer ikke lidt i Mellemandlerens Lomme. Goupil kunde, da han gav Gérôme sin Datter, give hende to Millioner i Medgift og dog beholde en tyve, tredive Millioner tilbage for sig

selv. Megen Svindel løber der ogsaa med ind, saaledes ved Auktioner, hvor Kunsthandleren "poussere" sine Malere ved selv paa anden Haand at drive deres Arbejder i Vejret, som dengang for Exempel et Billede af en Spanier Villegas af temmelig underordnet Rang blev betalt med 125,000 Francs. Den Slags Priser kan selvfølgelig ikke holde sig i Længden. Men hvor meget end Kunsthandlerne meler deres egen Kage, og hvor mange uholdbare Reputationer de end skaber, saa er saa meget dog sikkert, at en fransk Kunstner i Firserne, der har Talent, ogsaa med stor Lethed i Kraft af det bliver en velstaaende, endog en rig Mand. De Tider er forlængst forbi, da Millet manglede Brødet til sine Børn, og Rousseaus "Le givre", som han selv kun med Nød og næppe kunde faa fem hundrede Francs for, det er nu hundrede tusind værd. De store moderne Mestere har fyrstelige Indtægter og fører et Liv som Fyrster. De har deres egne komfortable Hoteller, deres Villaer i Syden og i Omegnen af Paris, deres Stalde staar fulde af Heste, deres Saloner bugner af Luxus. Meissonier ejer paa Boulevard Malesherbes et Hus til en Million, og i Poissy et andet, hvis Værdi er endnu større. I hans Samling af Billeder, stikker der saadant Noget som fem, sex Millioner. Han er nu ganske vist fire og tresindstyve Aar, og han har siden 1833, da han debuterede, malet en femten, tyve Billeder aarlig, hvis Gjennensnitspris nu idetmihdste er en halvhundrede tusinde Francs. Men selv de rent Unge har ingen Anledning til at klage over, at Kunsten ikke lønner sig. Der var paa en af de sidste Saloner af van Beers udstillet et Billede, som man vistnok kjender, da det er reproducet allevegne: den unge Pige, som Marineofficeren fører ned ad Dampskibstrappen efter et Besøg ombord. For at danne mig en Forestilling om, hvorledes de unge Kunstnere blev betalte, spurgte jeg ham engang, hvad han havde faaet for det. Han havde ikke kunnet faa det solgt, svarede han meget beskedent. Da jeg undrede mig over, at et Arbejde, der havde gjort saa megen Opsigt og behandlet et saa hyggeligt, tiltalende Sujet, ikke kunde finde Kjøbere, kom Sandheden imidlertid frem. Der havde været Liebhave nok, men man havde kun budt ham nogle og tyve tusind Francs for det, og han fandt den Pris latterlig lille. Van Beers hører endda ikke engang til de Medaillerede. Naar han stiller saadanne Fordringer, kan man slutte sig til, hvorledes de Unge betales, der trods deres endnu ikke fyldte tredive Aar allerede er naaede til Succès'ens Højde, Folk som Bastien-Lepage, Gervex eller Dagnan.

I hele sin ydre Fremtræden er da ogsaa denne unge franske Malerskole en ganske anden Race Mennesker end dens Forgængere, der førte Bohémienliv paa den venstre Seinebred. Det lange, vildt flagrende Haar, de bulede Filthatte, Farveklatterne paa den slidte Frakke, Bochdrikningen med Grisetter, Kreditten paa Knepperne, Kankannaderne i Bullier og alt det er der næsten ikke Skygge tilbage af længer. En ung Kunstner fra vore Dage er en Kavaller *comme ti faut*, klædt efter sidste Mode, fint dannet, elegant, beleven i sin hele Færd. Han spiser sin Middag hos Sylvain eller Peters og lægger ingen Vægt paa, om den koster ham en halv Snes Francs, naar det, han faaer er godt, og han i behageligt Selskab kan ryge sin fine Cigar til Kaffen. Naar han kommer sammen med sine Venner, konverserer han om, hvad der er passeret i "la vie mondaine" og ved de sidste Premièrer; naar man bliver præsenteret for ham, byder han En sit Kort, paa hvis Fod der staar angivet Dagen, da han tager imod. Og aflægger man ham saa et Besøg, finder man ham i det fine Monceaukvarter installeret paa det Allerbrillanteste. Hans store, luftige Atelier er en fantastisk Modtagelsessalon, fyldt med de kostbareste Sager, dekoreret med orientalske Tæpper og Draperier, antike Kunstmøbler, gamle Vaaben, Sévresporcellain og en Mylder af sjeldne Bibelot'er, der kan gjøre artistisk Virkning. Her kan selv Damer af den fornemme Verden komme til ham for at se ham ved Arbejdet eller tage hans Studier i Øjesyn, og det hænder heller ikke saa sjældent, at de kommer.

Thi den moderne Maler i Paris er en af "Selskabet" saare søgt Mand. Han lever kun lidt sammen med Kammerater. Noget fælles Kunstnerliv, som det endnu findes i Rom eller i tyske Byer, der er Centrum for Malerne, det eksisterer aldeles ikke i Paris. Der er smaa artistiske Kredse paa en halv Snes Mennesker, som samles en Gang om Maaneden til Middag: den, hvis Hovednavne er Bastien-Lepage, Dagnan og Courtois for Exempel, den, som tæller Cazin, Gervex og Finnen Edelfelt mellem sine Medlemmer, eller "Les Rigoberts", hvor Detaille, Vibert, Jacquet, Leloir og Flere samles for at more sig med at efterligne Dyr og den Slags Plaseer. Men disse smaa Dinerer er ogsaa snart sagt det Hele, man faaer Tid til at offere Vennerne. Man drukner i Indbydelser fra alle Kredse af "le monde", En Soirée er mislykket, naar Værtinden ikke kan gjøre Stads med en eller anden Kunstner i Vælten. Eller rettere sagt: med en Maler, thi Billedhuggerne holder sig væsentlig udenfor denne "mondaine" Sus og Dus. De betales endnu forholdsvis daarligt og fører et Liv som Kunstnerne i gamle Dage, og det skjøndt der mellem dem findes Talenter af allerførste Rang. Paul Dubois er en af Verdens største Mestere, Falguière, Frémiet, Chapu og adskilligt Flere vil have beholdt deres Plads i Kunsthistorien, naar mangen Maler er glemt, som Parisersalonerne nu ligger paa Knæ for. d'Épinay og tildels de St. Marceaux er ikke destomindre saa at sige de Eneste af Billedhuggerne, der er paa Moden. Men navnlig den Første er det ogsaa tilgavns. Amerikanermillionærerne navnlig kan ikke leve uden d'Épinay. Er der Nogen, der kjender ham, saa bliver han bestormet med Billetter. "De maa absolut præsentere d'Épinay hos os iaften." "Jeg vil være Dem ganske overordentlig forbunden, hvis De kan faa d'Épinay til at spise til Middag hos mig, Frøken Chose vil gaa i Graven, hvis hun skal rejse hjem uden at have faaet ham at se," saaledes lyder det i Kor fra alle Kanter. Og er det muligt engang imellem at slippe fra Salonerne, saa er Cirklerne der strax med deres Krav. Det er i dem stadig Kunstnerne, der maa agere Maîtres de

plaisir, det er dem, der maa arrangere og dekorere og spille Komedie og Gud veed hvad. Hvorledes de med alt det faaer Tid til at være saa flittige, som de i Virkeligheden er, det er en Hemmelighed, som kun den forstaar, der kjender til det Utrolige, der kan naaes i Paris.

Flittige er de nemlig, selv de i Selskabslivet mest søgte af dem. Franskmændene er i det Hele taget begavede med en Arbejdsdygtighed, som ikke blot tilnærmelsesvis naaes af noget andet Folk. Men hos deres Kunstnere, hos deres Digtere og Forfattere findes denne Evne potenseret til en fabelagtig Højde. Man behøver blot at tælle Balzacs, Victor Hugos, George Sands eller Alexandre Dumas Bøger for at have et klart Billede af, hvilket titanisk Arbejde disse Navne repræsenterer. Antoine Baryee har alene produceret Mere, end alle andre Billedhuggere tilsammen, Delacroix' og Rousseaus Værker er utællelige. Og denne uendelige Produktivitet gaar paa ingen Maade Haand i Haand med manglende Samvittighedsfuldhed. Tvertimod. Der er et Træk, der er overordentlig karakteristisk, og det er tilmed hentet fra en af de mest produktive af alle moderne franske Malere, Meissonier. En af hans Specialiteter er, som bekjendt, hans Heste. Da han begyndte at male dem paa sine Bataillebilleder, holdt han sig endnu til Skoletraditionerne, men det blev ham snart ikke nok. Han vilde studere Naturen og gjengive den. Er det imidlertid allerede vanskeligt at faa en Hest til at staa Model, naar den skal være i Ro, saa bliver det saa at sige ugjærligt at portrættere den i Bevægelse. Meissonier bar sig saare snildt ad. Han lejede i Poissy, i Nærheden af sit Hus, en lang, flad Slette og belagde den med Skinner. Paa disse Skinner anbragte han et Slags bevægelig Lænestol, i hvilken han tog Plads med sit Album i Haanden. En Tjener tilhest travede eller galopperede ved Siden af ham, alt eftersom han havde Brug for den eller den Oplysning, medens en anden skjød Lænestolen frem paa Skinnerne, parallelt med Hestens Side. Paa den Maade kunde Kunstneren vende hjem med hele sin Skizzebog fuld af Tegninger. Det var for Størstedelen rent ud hieroglyfiske Skizzer, men han forstod dem selv; naar han var tilbage i sit Atelier, resumerede han disse Studier i Voxstatuetter, og efter dem malede han saa. Det er paa den Maade, de unge franske Kunstnere mere eller mindre bærer sig ad alle, og det er paa den Maade, de faar Sandhed og Liv og Troskab i deres Billeder.

[Illustration: Meissonier]

Der er jo ganske vist ogsaa ved Siden af dem Resterne af Akademikerne, for hvem Traditionen er Alt og Naturen Ingenting. Der er Klassikere som Cabanel, og der er *l'art bourgeois* med Typer som Bouguereau. Bouguereau er Medlem af Institut de France, han leverer det fineste, elegantest slikkede Arbejde, der kan tænkes, han holder Ligtaler over sin Ven Boucicault, Ejeren af Bon Marché, og han driver selv ved Siden af Kunsten en indbringende lille Biforretning som Husvært. Samtidig med, at han sender sine Venus'er til Salonen, sender han til Amerika hellige Jomfruer med smaa Lam, som han aldrig vilde vove at vise frem i Paris; han gjør sig til af at male et Hoved hver Dag, prutter med sine Modeller om fem og ti Francs og tager Hundredetusinde ind om Aaret. Han er kort sagt en god, fornuftig Borger og en Kunstner, der aldrig løber løbsk. Folk som han vil altid have et beundrende Publikum, særlig i Paris, hvor Eliten ganske vist er større end noget andet Sted, men hvor samtidig de Profanes Mængde er ligesaa forfærdelig stor, som den er forfærdelig intetsigende. De Unge gaar imidlertid hverken i Skole hos ham eller hos en Kunstens Corneille som Cabanel. Der er en skandinavisk Kritiker, der ved Wienerudstillingen har resumeret sit Indtryk af det moderne franske Maleri i følgende Slutningspassus: "Den franske Kunst er i Dekadence, og naar den gamle Bouguereau engang lukker sine Øjne, hvem skal da føre Idealet frem?" I det har han upaatvivlelig Ret, at der imellem hele de Unges Kreds ikke vil være nogen Eneste til at tage Arv efter gamle Bouguereau, der nu forresten kun er fem og halvtresindstyve Aar. Men med Hensyn til Dekadencen ser han dog vistnok lovlig sort paa Tingen, og hvad Idealet angaar, saa hører det jo nu engang til den Slags luftige Taager, som det er saa sin egen Sag at faa fat paa og blive rigtig enig om, hvad er.

Sikkert nok: den franske Kunstner grubler ikke synderlig over "Idealet". Franskmændene forstaar overhovedet kun daarlig den Sport at ligge paa Ryggen og fantasere over deres egen Villen og Stræben og sende blaa Cigarringe og blaa Drømme op i Luften. De gaar løs paa Realiteten. Det er det, der er Styrken i deres Nationalkarakter, og det er det, der er blevet Storheden i deres moderne Kunst. Den hele lange Række af unge Malere har i Virkeligheden ingen anden Læremester end Naturen. Det er ogsaa derfor, at man kun i højst uegentlig Forstand kan tale om en moderne fransk Skole. Der er ikke en enkelt, der er omtrent ligesaamange, som der er Kunstnere af Talent. Selv Mestere som Gérôme og Bonnat kan ikke siges at have skabt Skole; de har kun vækket og udviklet en Kreds af Talenter, der senere er gaaede deres egne Veje. Men navnlig Bonnat har unægtelig i saa Henseende gjort saare meget. Hans Elever er ogsaa de talrigste. Der er saa mange Studerende paa hans Atelier, at de om Vinteren kan arrangere store Maskefester mellem sig selv indbyrdes, og oppe ved Avenue de Clichy har der endogsaa rejst sig en hel lille By af Atelierhuse udelukkende for Bonnats Elever. Det er til ham, Størsteparten søger af de unge skandinaviske Kunstnere, der kommer til Paris. Og der kommer efterhaanden Mange af dem, i hvert Fald Svenske, Nordmænd og Finner, Danskerne derimod har kun lige begyndt at finde Vejen til Paris. Næst efter den spanske og den belgisk-hollandske er den skandinaviske Malerkoloni den talrigste og den, der spiller den største Rolle. Wahlberg, Salmson og

Hagborg har allerede en Stund havt Billeder paa Luxembourg, Edelfelt, hvem den samme Ære nylig er bleven tildelt, kappes om Parisernes Gunst med de af deres egne unge Malere, der er mest i Vælten. Smith-Hald, Berndtsson, Heyerdahl, Cederstrøm har ligeledes baade Position og Publikum, og adskillige Yngre er paa gode Veje til at faa det Samme. Paa den sidste Salon havde over fyrretyve skandinaviske Kunstnere Arbejder udstillede.

"Salonen", den aarlige Udstilling i det forhenværende Industripalads i Champs-Élysées, er Brændpunktet for det hele Kunst- og Kunstnerliv. Den er da ogsaa et overordentlig talende Vidnesbyrd om, hvilken betydelig Rolle Kunsten spiller i det moderne Parisersamfund. Antallet af udstillede Arbejder er enormt og Interessen for dem fra Publikums Side ikke mindre stor. Under fem, sex tusind Numere har Salonkatalogen aldrig. At alt det skulde være virkelige Kunstværker, er nu naturligvis umuligt, saa meget mere umuligt, som Salonen ingenlunde er den eneste Afløbsrende for Paris's aarlige Kunstproduktion. Ved Siden af den er der en Myr af andre separate Udstillinger; en halv Snes "Cirkler" med artistisk Tilsnit har hver deres, i Kunsthandleren Petits nye pragtfulde Lokale i Rue de Sèze er der ligeledes stadig Saloner i det Smaa, og Masser af enkelte Grupper eller Kunstretninger slaar sig hvert Øjeblik sammen for at præsentere Publikum deres Værker, hvor de kan komme til det. Det hører snart til Umulighederne at opdage en eneste Dag Aaret rundt, da der ikke er mindst to eller tre offentlige Kunstudstillinger. Man faaer ligeoverfor denne umaadelige Produktion et Indtryk af, at hele Paris maa være en By af Malere. Svært skal det nu i Virkeligheden ogsaa falde at finde en Familie, hvor ikke idetmindste eet Medlem dyrker Kunsten. Er der ikke en Neveu eller en Fætter, saa er der i ethvert Tilfælde en Niece eller en Kusine eller en Tante. De er utallige disse ældre eller yngre Frøkener, der giver sig af med Pensel og Palet. Ogsaa de har den ene Udstilling efter den anden, paa hvilke der ikke maa komme Andet end Billeder malede af Damer. Det vil nu dog kun sige signerede af Damer, thi de Frøkener er kun faa, der ikke paa en eller anden Maade faaer fat paa en rigtig Maler, som de da ikke giver Slip paa, før han har "korrigeret" deres Billede, hvilket næsten altid bliver ensbetydende med, at han gjør det Hele om. Alt det er Modegalskab og det ynkeligste Dilettanteri, der kan tænkes. Det holder ogsaa paa "Salonen" sit Indtog med Faner og klingende Spil; Halvparten af de sex tusind Numere har kun ganske overordentlig lidt med Kunst at bestille. Men det gjør Ingenting, de hjælper den alligevel; jo bredere Pyramidens Basis er, desto højere naaer dens Spids i Vejret. Er der altid uhyre meget Daarligt paa Parisersalonen, saa mangler der heller aldrig Værker, der vil leve bestandigt ved Siden af det Bedste, som nogen Tid og nogen Kunstretning har frembragt.

[Illustration: Paa Salonen Vernissagedagen.]

Kan man saa fortænke Pariserne i, at denne Salon for dem er Hovedbegivenheden i Aarets Liv? En Maaned i Forvejen drejer den almindelige Konversation sig udelukkende om den, Bladene er fra Ende til anden Indiskretioner om den, Alle, som har det Mindste med Kunstnere at gjøre, maa spærre sig inde for ikke at blive flaaet ihjel af Nyhedsjægerne. Dagen, da den aabnes, eller rettere Dagen forinden, "*le jour de vernissage*", er en af de allerstørste Pariserdage, Oprindeligt skulde det kun være Kunstnerne, der paa den havde Adgang til Helligdommen for at gjøre sig bekendte med, hvor deres Billeder var blevne ophængte af Komiteen, og for at lade dem faa det Overtræk af Fernis, som de ikke maa have, naar de indsendes til Bedømmelse. Men efterhaanden er det blevet "Tout Paris", der er med til den store Generalprøve. Har man nogensomhelst Pretensioner paa at høre til den Part af Befolkningen, der tæller, saa maa man vise sig paa "*le jour de vernissage*", det koste hvad det koste vil. Det er Titusinder, der paa den skaffe sig Adgang; hvorledes de faaer den, er en Gaade, men ind kommer de. Fra Klokken Elleve er alle Salene proppede fulde; man støder paa en Berømthed for hvert Skridt, man gaar. Og Alle har uhyre travlt; man skal ikke blot se hinanden, men ogsaa Billederne. Naar man Klokken Et, To samles til Frokost hos Ledoyen eller i Moulin rouge, maa man kunne sige sin Mening om alle Hovedværkerne og kunne give Salonens Fysiognomi. Det er ved den med Vernissagedagen uadskillelige Rosbif og Saumon, sauce verte, mellem denne Myr af Herrer med Rosetter og Damer i lyse Foraarloiletter, som allesammen kjender hinanden og vexler Hilsener og Haandtryk og Indtryk, at Afgjørelsen træffes, om det er en daarlig Salon eller en af Mellemslagsen. Er det ikke der, at Priserne uddeles, saa er det dog der, at de Lykkelige udpeges, som kan vente sig dem. Flyver deres Navne paa Vernissagedagen fra Mund til Mund ved de smaa Borde i Ledoyens Have, saa kan de med rolig Samvittighed bestille Champagnen strax, saa er de sikke paa deres Medaille. Den Dom, Vernissagedagens Publikum fælder, bliver ligesaa sjældent underkjendt som Premièrepublikumets i Theatrene.

I sex, syv Uger efter Vernissagen er Salonen saa Paris's Centrum. Den fine Verden har ligesom i Théâtre français og Operaen sin bestemte Dag, Fredagen, da den samles der. For at den kan anstille sine Kunstbetragtninger uden at løbes paa Ærmet af den store Mængde, koster Adgangen paa denne Dag fem Francs. Der er i den demokratiske franske Republik saa mange Inkonsekvenser, at man sagtens kan begaa den ogsaa. Man siger, at man har været nødt dertil; Tilstrømningen er i hele Udstillingstiden til daglig Brug saa stor, at Palaiet næsten ikke kan rumme Publikum. Alle maa have været paa Salonen, for hvor man kommer hen, tales der ikke om Andet. Højst karakteristisk er det, at

Aviserne, der kun uhyre sjældent kan faa Plads til med et Par Ord at omtale en nys udkommen Bog, allesammen fylder Spalte paa Spalte mange Numere i Rad med Kritiker over Kunststillingen. De skriver kun, hvad de er sikke paa bliver læst. Men de kjender deres Publikum, de veed, at deres Salonartikler hører til det, der sluges. Som den franske bildende Kunst i vore Dage er et Hestehoved foran Literatur, saaledes er der heller ingen Tvivl om, at Interessen for den næst efter Theatersværmeriet i hvert Fald er den af alle aandelige Interesser, der er stærkest og har bredt sig videst ud i det moderne Paris.

[Illustration: Bonnat]

LITTERATUR OG AVISER.

Nationalbibliotheket i Paris skal af Alt, hvad der trykkes i Frankrig og dets Kolonier, have et Exemplar tilsendt gratis. Lige ned til det mindste cochin-chinesiske Provindsblad og den obscureste Gadevise, der bydes tilfals i Bellevilles Baggyder, maa Alt, hvad der udgaar fra en Bogtrykkerpresse, aflevere denne Tribut. Det er paa den Maade muligt stadig at være fuldstændig paa det Rene med den litterære Produktions Omfang; Antallet af de litterære Fødsler kan opgives med samme Nøjagtighed som Antallet af de almindelig borgerlige. For Øjeblikket beløber de sig til lidt over 30,000 om Aaret. Det vil sige: med saamange Volumina forøger den lovbefalede Tribut aarlig Nationalbibliotheket, og Rang som Volumen faar Pjeser, Smaa- og Flyveskrifter først, naar de er slaaede sammen til et Bind paa nogle hundrede Sider.

En saadan Produktion er enorm; den naaer Millionen i Løbet af en Menneskealder. Og den langt overvejende Part af den udgaar fra Paris. Af ti franske Forfattere lever de ni i Hovedstaden, og selv de, der ikke gjør det, lader dog deres Bøger udkomme der. Forlagsvirksomheden udenfor den er rent forsvindende. Den indskrænker sig saa at sige til nogle provençalske Digtsamlinger i Avignon og Nîmes. Selv Byer som Marseille og Lyon giver sig ikke af med at trykke Bøger. Som alt Andet er ogsaa hele det litterære Liv centraliseret i Paris.

Men man mærker det i Grunden ikke synderligt. Literaturen gjør "*grande besogne*", men den gjør ikke stort Spræl. Udkommer der et nyt Værk af Victor Hugo, af Zola eller Daudet, saa vækker det Opsigt ganske vist og bliver en Begivenhed, hvorom Aviserne skriver, og hvorom de fleste Dannede taler. Men det er kun ganske, ganske enkelte Bøger, der har en saadan Evne til at samle Opmærksomheden og blive Dagens Løver. De fleste kommer til Verden i al Stilhed og gjør deres Karrière uden Allarm. En Roman kan være trykt og solgt i tyve, tredive tusind Exemplarer, uden at den har staaet nævnt i et Blad, og uden at dens Existens noget Øjeblik har været et brændende Thema for Konversationen. Paris er ingen litterær By i den Forstand, at en Hovedpart af Befolkningens Interesse samler sig om Litteraturen. Den er altfor stor, og den har altfor mange andre Sager at beskjæftige sig med, til at den kan være det.

Pariseren i Almindelighed læser heller ikke meget. Han gjør det, saalænge han er ung, før han endnu har taget alvorlig fat paa at bryde sig Bane. Fra den Tid medbringer han navnlig et yderst omfattende Bekjendtskab med den ældre Litteratur. Han kan sine franske Klassikere paa en Prik og har dem altid paa rede Haand til Citater. Men saa saare han træder ind i Livet som Mand, har han ingen Stunder længer til Læsning. Forretningerne, Kampen for at gjøre Karriere optager ham helt. Konkurrencen er saa uendelig; sætter han ikke alle Evner og Kræfter og Tanker ind paa at byde den Stangen, saa gaar han tilbunds. Kun hvad der strengt kommer hans Gjerning ved, kan han beskjæftige sig med. Og naar der endelig engang imellem bliver Raad til Hvile, er han for nervøs overanspændt til at kunne søge den i Bøger. Rundt omkring sig har han Adspredelse nok, der ikke koster Besvær. Desuden har han sine Aviser. Ved deres Hjælp veed han altid saa megen Besked om Alting, at han kan tale med. De diskuterer ikke blot Politik, de strejfer baade Historie og Naturvidenskaber og meget Andet ogsaa, og saa er de tidt baade aandfulde og underholdende. Pariserens Gjennemsnitstrang til belletristisk Føde tilfredsstilles rigeligt af Bladenes Causerier og Romanstof. Ud derover strækker hans Læsning sig ikke. Hans Kjendskab til den egentlige Litteratur skal man ikke stole paa, selv om han giver sig Mine af at have det; han har det kun paa anden Haand, gjennem Referater af sine Damer.

De læser nemlig; de gjør det baade for sig selv og for Mændene med, og de gjør mere end det: de kjøber Bøger. Jeg gjorde engang i Selskab med en Parisérinde en Rejse paa en Maanedstid. Der var megen Jernbanefart, og hun læste bestandig. Paa hver større Station, hvor Toget stoppede, var hun strax ude for at kjøbe Bøger; hun kunde konsumere tre, fire Stykker om Dagen. Da vi kom tilbage til Paris, gjorde vi op hvor mange hun havde anskaffet sig forudem dem, hun havde faaet tillaans af sine

Medrejsende; hendes Bibliothek var under Rejsen blevet forøget med fem og tyve Bind, Det er allevegne i større eller mindre Grad Damerne, som den skønne Litteratur lever af. Men i Frankrig er de ikke alene mere læselystne, de har ogsaa baade mere Otium til at læse og flere Penge til at købe Bøger for end andetsteds. Og saa er de desuden nødte til at købe. Lejebibliotheker eksisterer ikke tilnærmelsesvis i det Omfang som for Exempel i Skandinavien og Tydskland, Læseforeninger og Læsemapper er Noget, man overhovedet slet ikke kjender til. Det er den ene store Hovedstøtte for det franske Bogmarked, den andener, at det har hele den civiliserede Verden til Opland; Paris exporterer godt og vel Halvparten af sin litterære Produktion. Paa den Maade forklares det, hvorledes en fransk Roman, der gjør Opsigt, kan trykkes i tyve, tredive, halvtreds, ja med enkelte af Zolas har man endogsaa set i hundrede Oplag, mens selv tydske Forfattere, der er saa populære som Spielhagen og Heyse, i Regelen maa nøjes med fire, fem af samme Størrelse.

[Illustration: Emile Zola]

Dette betydelige Salg gjør, at i Frankrig en Forfatter, der har noget Talent; kan leve frit og uafhængigt af sin Pen. Men det er ogsaa Alt. Skriver han ikke for Theatret, der kan blive en Guldgrube, og gaar han heller ikke i Tjeneste hos Journalistiken, der aabner ham Vejen til Meget, bliver hans Position vanskelig mere end netop taalelig. Som Kunstneren er han paa ingen Maade situeret. Hverken "la vie mondaine" eller Regeringen tager ham under Armene. Han er ikke i Mode. Atter her kommer det karakteristiske Træk hos Franskmandene igjen, at de kun kan passionere sig for hvad der gjør Indtryk paa deres Sandser, hvad der kan blive et Skuespil for dem. Det kan Malerierne, føjede sammen til store Udstillinger, hvor man flokkes som i Theatret, men det kan en Bog aldrig. Desuden har Kunstneren visse selskabelige Fortrin, som Forfatteren i Regelen mangler. Han kan gjøre Fruen Foræringer med sine Skitser, han kan tegne Portrætter og Karrikaturer af Selskabet, han er som oftest livlig, glad, underholdende og meddelsom, Forfatteren derimod optaget af Bogen, hvormed hans Tanker sysler, indesluttet, langt mere tilbøjelig til at gjøre Iagttagelser og gjemme sit Vid til sit Arbejde end til at tynde det ud i selskabelig Elskværdighed og Aandfuldhed. Hvad Pariserne siger om Zola: at han er en ren Bjørn i en Salon, omtrent det Samme kan der siges om Hobetal af deres moderne Forfattere. Derfor holder man sig til det Talent og den Esprit, som man finder i deres Bøger, og bekymrer sig ikke synderligt om dem som Mennesker. De forlanger ikke bedre; de har paa den Maade deres Ro og Frihed til at arbejde. Der er kun den mindre behagelige Omstændighed ved det, at ogsaa Regeringen gaar i Modens Spor og lader dem sejle deres egen Sø. For Malerne har den *École des beaux-arts* og *Prix de Rome* og Salonen og Kjøbet af deres Billeder til de talrige offentlige Gallerier, for Forfatterne Ingenting, højst engang imellem en lille Bibliothekarpost paa et Par tusind Francs. Understøttelser paa Statens Budget til Litteraturen eksisterer ikke i Frankrig. Akademiet uddeler vel aarlig tresindstyve tusinde Francs under Form af Prisbelønninger for de bedste til det indleverede Arbejder; men Akademiet er en fuldstændig privat Institution, dets gode Gjerninger kan Staten ikke tage sig til Indtægt. Den interesserer sig nu engang ikke for Forfatterne, den viser det allerbedst ved Fordelingen af sine Æreslegionskors. For hvert, der gives til dem, gives der fem til Malerne; mellem disse er der ganske unge Mennesker paa nogle og tyve Aar, der er dekorerede, Forfatterne maa helst have graa Haar, før der tænkes paa dem. Victor Hugo er endnu kun Officeer, Mange, hvis Navne Aar igjennem har været paa Alles Læber, ikke engang Riddere.

[Illustration: Akademiet og Pont des Arts.]

Udenfor Selskabets og Regeringens Opmuntringer er der jo ganske vist nok en anden. Der er den fornemme, kuplede Bygning ligefor Pont des Arts, Udødelighedstemplet for de fyrretyve Akademikere, Men ogsaa dets Glorie er som saa mange andre blegnet svært med Tiden. Der har efterhaanden i de privilegerede Lænestole siddet Række paa Række af Folk, hvis Adkomst til Pladsen var saa tvivlsom, at man nu seer Talenter af anden og tredie Rang frabede sig den Ære at vælges ind i Kompagniet. Positionen, som det skulde skaffe sine Medlemmer, kan i vore Dage nærmest kaldes rent illusorisk. Mellem ti tusind Parisere vil man knap finde en, der kan saameget som blot nævne Navnene paa alle de Fyrre. Balzac fik engang i et af sine mange penge- og modløse Øjeblikke det Raad af sin Forlægger: at forbedre sin Situation og sin Popularitet ved at bejle til en Plads i Akademiet. "Det vil ikke skaffe mig een Læser til og endnu mindre en Kjøber," svarede Digteren, "Vil jeg være læst, maa jeg gjøre mig til Deputeret; det er den eneste Vej, man har til Popularitet i Frankrig." Han tænkte i Virkeligheden ogsaa en Stund paa at blive det, men det lykkedes ligesaa lidt for ham som for den gamle Dumas.

Havde han levet i vore Dage, vilde han have gjort sig til Journalist, og han vilde da uden Besvær kunne være kommen saa højt tilvejs paa Lykkens grønne Gren, som han lystede. Aviserne slaar Litteraturen ihjel, plejer man at sige. Det er et Postulat, der i høj Grad trænger til Bevis. Sikkert er det i hvert Fald, at Forfatterne slaar de ikke ihjel. De rækker dem i Frankrig materielt en hjælpende Haand af den allerstørste Betydning, og en Haand, der med Begjærlighed gribes af Alle. Selv om en Bog, i hvilken der er Talent, uden Vanskelighed opnaaer flere Oplag, tjenes der dog ikke Kapitaler paa den, Forfatteren honoreres i Frankrig med en vis Sum for hvert trykt Exemplar. Den er i Almindelighed fyrretyve Centimer, og yderst sjældent over halvtreds. De franske Bøger er saa billige,

Trykningsomkostningerne saa store, at Forlæggeren ikke kan betale mere. Oplaget er paa femten hundrede Exemplarer, og Forfatterens Indtægt for et enkelt kun mellem sex og halvtottende hundrede Francs. Naar der kommer hundrede, som af Zolas "Nana", saa løber det jo ganske vist op. Men hvor mange Gange sker det, uden at Skandalen hjælper med dertil? Selv den mest renommerede og mest læste af alle moderne Romanforfattere, Daudet, selv en saa fabelagtig populær Skribent som Jules Verne naaer kun sjældent de halvtreds. Lad det nu ogsaa repræsentere en Sum paa fyrretyve tusind Francs, saa maa man jo dog huske paa, at det er et Maximumstal. Fem, sex Oplag er allerede ganske pænt for en almindelig Roman. Men med Indtægterne af dem vilde det falde grumme haardt for en Forfatter at leve i det dyre Paris. Han har imidlertid ogsaa andre Resser. Før hans Fortælling udgives som Bog, trykkes den som Feuilleton i en Avis, og den betales ham der med mellem tyve Centimer og en Franc Linien.

Feuilletontrykket bliver følgelig for de mindre bekendte Forfattere tidt Hovedsagen. Det bryder derhos Begynderen Vej. Der findes i Paris en halvhundrede Dagblade, som hver har Behov for fem, sex Romaner om Aaret, ikke at tale om den mylrende Mængde af literære Uge- og Tidsskrifter. Af Oversættelser ser man højst en hvert andet Aar; den debuterende Forfatter kan altsaa i Regelen ikke have Vanskelighed ved at faa sit Arbejde anbragt i en eller anden Avis. Har det staaet trykt der, findes der altid en Forlægger, der er villig til at udgive Fortællingen som Bog; Publikummet er tilstrækkelig stort, til at Afsætningen stadig stiger, jo mere bekendt Arbejdet bliver.

[Illustration: Alphonse Daudet.]

Til Feuilletontrykket før Bogudgaven kommer yderligere de mange senere Reproduktioner i Provindspressen. De omtrent to tusind Provindsaviser skal have Romanstof ligesaa vel som Pariserbladene, og heller ikke de kjender til Oversættelser som Udvej. Det er da for alle Parter blevet indrettet yderst praktisk. Bladet kan aftrykke hvilkensomhelst Bog det ønsker imod at betale den Honorartaxt, hvorom det engang for alle er blevet enigt med "Société des gens de lettres". Dette Selskab modtager et Exemplar af alle periodiske Skrifter, der udkommer i Frankrig og dets Kolonier, kontrollerer Reproduktionen, indkasserer Honorarerne og fordeler dem ved hver Maanedes Slutning til sine Medlemmer. Taxten for et saadant Aftryk er ganske vist meget billig, undertiden ikke hundrede Francs engang, men der er saamange smaa Bække, at de alligevel til Slutning gjør en Aa. Det hører ingenlunde til Sjeldenhederne, at en Roman bliver trykt i over hundrede forskellige Provindsblade. Kun tillades den saakaldte Fraklipningsmethode naturligvis ikke; det er en Uskik, der overhovedet ikke kjendes i Frankrig.

Til at tage mod den Haand, Dagspressen saaledes byder den rene Literatur, anser ingen fransk Forfatter sig for fornem. Endogsaa de største af dem bringer ikke blot deres Romaner til Aviserne, de gjør sig til stadige, saa at sige daglige Medarbejdere. Zola var Theaterkritiker ved "Voltaire" endnu efter at have skrevet "L'Assommoir", i "Le Temps" Redaktionsstab findes Navne som Legouvé, Scherer og Jules Claretie, i "Debats" John Lemoine, Cuvillier-Fleury, Paul Leroy-Beaulieu og adskillige Andre, der er i hele den franske Skjønnerliteratur ikke een fremragende Personlighed, som ikke har været mere eller mindre nært knyttet til "Figaro", der er mellem alle de yngre Romanforfattere i Vælten—ja, man kan gjerne tage selv de lyriske Digtere med—næppe nogen, som ikke samtidig er Journalist. Indtægtsspørgsmaalet spiller derved ikke den afgjørende Rolle alene. Det er et Lokkemiddel ganske vist, thi Pariserbladene betaler godt. Den første Artikel i "Figaro" honoreres aldrig med under to hundrede Francs, og tidt med mere, naar det er et særlig fremragende Navn, der staar under; bekendte "Kronikører" som Albert Wolff eller Aurelien Scholl faaer tredive tusinde Francs aarlig for et Par ugentlige Artikler, en Gage af ti, femten Tusind kan betragtes som Minimum for en Journalist med noget Talent. Men det Væsentlige, der samler alle Evner omkring Dagspressen, er dog den indflydelsesrige Stilling, den Dag for Dag mere og mere kommer til at indtage.

Pariserbladene har ikke den Position overfor den store udenlandske Politik som de engelske Aviser, det er ganske vist; de staar i saa Henseende tilbage selv for betydeligere tyske Blade. Det kan ikke være Andet, de har lige til den senere Tid ladet Udlandets Forhold ligge hen uden at beskjæftige sig med dem. Interessen for dem er hos Franskmandene først bleven vakt efter Krigen og er endnu ingenlunde overvættets stor. Desuden tillader et Pariserblads Økonomi ikke de umaadelige Udgifter, som Kolleger paa den anden Side Kanalen kan offre for at være velunderrettede. De engelske Blade er faa og har en enorm Udbredelse, de franske derimod snart utællelige. Saa saare en Politiker i Frankrig er begyndt at spille en Rolle, maa han have sit eget Organ i Pressen. Abonnentkredsen bliver derved nødvendigvis meget indskrænket. "Figaro", der trykkes i 60,000 Exemplarer, er en Undtagelse, i Regelen kan selv de ansete Pariserblade ikke gjøre Regning paa et Oplag af mere end mellem ti og tyve tusind. Dertil kommer yderligere, at deres Avertissementer er saa godt som ingen, mens en Avis som "Times" derimod har alle sine Udgifter dækkede med mindre end Halvparten af, hvad det tager ind ved sine Annoncespalter. Den ligesaa hurtige som detaillerede Velunderrettethed om Alt, hvad der passerer hele Verden over, der er de engelske Blades Hovedstyrke, kan Pariserpressen ikke byde, fordi den hverken har Læsekreds eller Plads eller Pengemidler dertil. Den gjør i de senere Aar ogsaa i saa

Henseende betydelige Anstrengelser; de udenlandske Korrespondenters Antal stiger stadig—medens der saaledes før Krigen kun var tre Pariserblade, der havde faste Korrespondenter i Berlin er der nu mindst et Dousin—og Blade som "Temps", "République française", "Débats" eller endogsaa "Liberté" søger bestandig at gjøre sine Læsere Rede for Alt, hvad der hænder i Udlandet af Betydning. Men Mangt og Meget skal alligevel forandre sig, før de paa dette Omraade kan naa deres engelske Kolleger.

I alle Spørgsmaal, der angaar Frankrig selv, er de franske Blade derimod baade bedre betjente og har større Magt end noget andet Lands Presse. Som Franskmandene er fødte Talere, er de ogsaa fødte Journalister. Adskillige af deres mest udprægede Nationalejendommeligheder kommer dem herved tilgode, først og fremmest deres klare Logik og deres Aversion mod al unødvendig Brede. Hvad de har paa Hjerte, forstaar de, baade naar de skal forklare det med Ordet og med Pennen, at samle i et springende Punkt, i en Frase maaske undertiden, men i ethvert Tilfælde i en Frase, der slaar ned. Dette springende Punkt bliver Centrum i deres Journalartikel som i deres Tale. Omkring det bygger de, for at belyse det, akkurat saa meget op af Fakta, Argumenter og Konklusioner, som der er nødvendigt, for at det ret kan glitre og funkle, og de slutter af, mens de spillende Blink endnu holder Læserne fangne. Artiklen er gjennemsigtig fra Ende til anden, den vækker intet Hovedbrud, og man taber intetsteds Traaden. Naar man er færdig, staar dens Tanke anskuelig og klar for En, og Alt, hvad der kan ligge i den af Interesse er kommet helt til sin Ret. Denne Evne til at skrive, udviklet som den er det i Frankrig til formelig Kunst, kan ikke Andet end betydeligt forøge Indflydelsen, som Pressen altid maa øve i et Land, hvor den er den almindelige Stemmerets Tolk, hvor Diskussionen er ubegrændset fri, og hvor alle Talenter kappes om at yde den deres Assistance. Journalistiken er i det moderne Frankrig den Vej, som sikkest og lettest fører enhver Ærgjerrighed til Maalet. Fra Avisernes Redaktionskontorer staar Dørene aabne paa vid Gab til alle Statens øverste Poster. Deputerede, Præfekter, ministerielle Embedsmænd, selv Ministre og Gesandter vælges ud mellem Journalisterne. Thiers begyndte sin Karrière i Pressen, og siden ham er der saa at sige ikke en af de Republikens Mænd, der har styret Landets Regering, som ikke oprindeligt er kommen sammesteds fra. Selv Jules Ferry skylder en Række Artikler i "Temps": "Les comptes fantastiques d'Hausmann" sin Notoritet. Bladene er simpelthen en Forskole til Magten; undertiden bliver de endogsaa en Retraite fra den. De har været det for begge den tredie Republiks to mest fremragende Politikere, for Gambetta, der umiddelbart efter det store Ministeriums Fald navngav sig som Leder af "République française", og for Jules Simon, der som Direktør for "Gaulois" daglig selv skrev Artikler i Bladet. Det er Træk, der tilstrækkelig tydeligt karakteriserer Pressens Position i det franske Samfund.

Medaillen har imidlertid ogsaa sin Revers, Pariserbladene nyder en høj Grad af Anseelse, og de gjør det med Grund, fordi den Sum af Dygtighed, der offres i deres Tjeneste, er ganske overordentlig stor. Men de drager sig stundom denne Anseelse og Indflydelse til Indtægt paa en Maade, som kaster betænkelig Skygge over dem. Materielt er de ikke stillede under de gunstigste Forhold. Deres Budget udviser aldrig færre Udgifter end fem, sex hundrede Tusind Francs om Aaret, og for enkelte af de bedst betjente kan Summen endog løbe op til over en Million. Det kan kun meget faa tage ind ad reglementeret Vej. Andetsteds er Bladenes Hovedstøtte Avertissementerne; i Paris spiller denne Indtægtskilde kun en forholdsvis underordnet Rolle. Mens Antallet i England af Industridrivende, der indrykker Annoncer i Aviserne, er over fire Millioner, kan det i Frankrig kun sættes til nogle faa hundrede tusind. Pressens Publicitet er dyr, mener de; dens Læsekreds saa spredt, at de for at have noget Udbytte af deres Avertering maatte gaa til en hel Uendelighed af Blade. De foretrækker da at hjælpe sig paa anden Vis, ved Gadeopslag, ved Uddelingen af Adresser eller allerhelst ved splinternye Opfindelser, der rigtigt kan tiltrække sig Opmærksomheden. Fremgangsmaaden, der følges af en Ekviperingsforretning "Old England" paa Boulevard des Capucines, er i saa Henseende meget betegnende. Dag ud, Dag ind ruller fra Morgen til Aften en halv Snes yderst ejendommelige Kjøretøjer med dens Adresse rundt i Gaderne. De er rødmalede og seer ud som store Skildpadder, kun lige Hestens og Kudskens Hoved stikker op af den enorme, rullende Skal. En saadan Kuriositet kan Ingen undgaa at lægge Mærke til, og koster den end noget mere end Bladannoncerne, hjælper den dog ogsaa ti Gange bedre end de. Dernæst er de franske Blades Afsætningsmaade uheldig. Kun faa af dem har en fast, solid Abonnentkreds; Gadesalget fra Kioskerne er det betydeligste. Der er Pariseraviser, der af hele deres Oplag paa ti, tyve tusind Exemplarer knap afsætter fem hundrede ved Abonnement. Resten spredes gennem Kiosksalg, men det kan variere med flere Tusinde; man er saaledes aldrig i Stand til at beregne Oplaget, og hvad man vinder den ene Dag, taber man den næste. Af Paris's omtrent elleve hundrede Dagblade og periodiske Skrifter er der næppe mere end godt og vel et hundrede Stykker, der kunde vedblive at bestaa, hvis de skulde leve af, hvad Pressen ellers ordinært plejer at leve af. Den faaer i Frankrig ikke en Skillings Tilskud af Regeringen; der eksisterer ikke Skygge af Reptiliefond, den eneste Begunstigelse, der vises ministerielle Organer, er Forsyning engang imellem med interessante Nyheder. Men den har et helt andet udtømmeligt Fond, den har Børsen, den har "Finanserne" at støtte sig til. Den sælger sin Indflydelse, og den faaer den glimrende betalt.

Der er i Paris omtrent hundrede bekendte Bankinstitutioner. Mindst de firsindstyve af dem lever udelukkende paa Spekulationsforretninger, og kun en eneste, "Banque de France", befatter sig slet

ikke med dem. Saadanne Spekulationer kan selvfølgelig ikke føres igennem uden stor Publicitet, og uden at deres Ros idelig og idelig trompetes ud gennem Aviserne. I den daglige eller ugentlige Finantsoversigt har da hver Bank sin Linie eller sine to, tre, fire Linier, hvor dens Aktiers Stigning stadig bebudes, hvor dens Kurser erklæres for faste eller saadant Noget, og for det betaler den sine to, tre, fire tusind Francs maanedlig, alt efter det paagjældende Blads Betydning. Det er Forklaringen af, hvorfor ethvert periodisk Skrift i Paris, litterære Ugeblade, videnskabelige Tidsskrifter, Kunst- og Modeblade, ja lige ned til Organer for Skomagere og Portnere, allesammen har deres Finantsbulletin. Den er *nervus rerum gerendarum* i det Hele, det er den, der kjæles for, det er den, der betaler. Forretningen kan drives svært i Vejret; af "Figaros" Finantsspalter har Bladet selv ganske vist ikke mere end halvtredie hundrede Tusind Francs om Aaret, men Selskabet, som man har været saa uforsigtig at forpagte dem paa Aaremaal, tager to Millioner ind. Det er nemlig ikke blot den daglige lille Reklame, der kaster af sig. Hver Gang en ny Emission skal finde Sted, hver Gang et nyt Foretagende skal grundlægges, hver Gang kort sagt Bankerne trænger til Publicitet efter en større Maalestok, maa de ogsaa betale store Summer. Ved en Emission for et Par Aar siden af 500 Millioner Obligationer fordelte "Crédit foncier" tolv Millioner mellem Bladene. Hver nok saa ubetydelig Avis havde herved en Renindtægt af 12—15.000 Francs, de større, mere udbredte Blade det Dobbelte og Tredobbelte. Man kan uden Overdrivelse regne, at der i de sidste sex Aar er blevet indført mindst for fem, sex Milliarder nye Værdipapirer paa Pariserbørsen. Af dem allesammen har Bladene faaet sendt deres rigelige Part "til Anmeldelse".

Og saa er det desuden ikke alene Børsen, som Aviserne har gjort tributpligtig. "Figaros" Reklamekonto udviser en aarlig Nettoindtægt for Bladet af henved tre Millioner Francs. Alting betaales der. Der er ikke et Nummer, i hvilket den, der forstår at læse mellem Linierne, ikke finder mindst een Artikel, som er skreven for Penge. Reklamerne for de store Handelsforretninger er gennemsigtige nok; dem kan Enhver opdage, men de gjør dog deres Virkning alligevel. Publikum har nu engang en mærkværdig overtroisk Respekt for, hvad der har været rost i Avisen, om det saa er Sælgeren selv, der har skrevet Rosen. Ved Siden af disse Handelsreklamer er der imidlertid mangfoldige andre. Bladomtalen er nødvendig for Enhver, der vil komme ovenpaa i den parisiske Kamp for Livet. Naar en ny Bog engang imellem anmeldes, har Forlæggeren i Regelen betalt derfor. En ny musikalsk Stjerne kan ikke dukke op paa Pariserhimlen, uden at den først har konstateret sin Glands med Guld, øst i Bladenes Kasse. Det er ikke nok at have Talent, Talenter er der ingen Mangel paa i en By som Paris, man maa ogsaa have et Navn. Naar man har naaet det, tjener man Millioner, men for at faae Navnet skal der ikke blot meget Talent til, men ogsaa mange udlagte Penge. Selv de alvorligste Pariserblade kan ikke sige sig ganske fri for at være inficerede af Reklamesmitten. De egentlige Boulevardblade har den gennemsyret fra Ende til anden. En Part af deres talrige Redaktionsstab er ikke Andet end Reklameagenter. De faar deres Gage for Artiklerne, de skriver, men den er kun nogle faa hundrede Francs om Maaneden. Ikke destomindre tjener de Tusinder, Resten kommer ved "les affaires", det vil sige ved de Reklamer, de skaffer Bladet, og af hvilke der betaales dem fem og tyve Procent. Hvert Blad har sin Administrationsdelegerede, der omhyggelig bekiger alle Notitser, før de kommer i Avisen, for at undersøge, om de ikke skulde skjule et eller andet anbefalende Ord, der, hvor fortjent det end kunde være, alligevel falder indenfor det parisiske Reklamebegreb og følgelig maa vejes op med Guld ved Kassen, før det kan faae Lov til at passere. Da Sauvages Fødeby indviede en Statue af den geniale Opfinder, maatte den betale hvert af Boulevardbladene tusind Francs for at omtale Festen. Byen var et Badested, og Festen lokkede Folk til dette, følgelig blev Sagen strax klassificeret som Reklame. Paa den Maade er det, at de elleve hundrede Blade i Paris allesammen kan leve, paa den Maade er det, at deres Ejere og Ledere kan holde fyrstelige Landsteder som Girardins i Enghien, paa den Maade endelig er det, at ogsaa indenfor Litteraturen den fordums Bohémientype fuldstændig er forsvunden. Den har i hvert Fald skiftet Ham, saa den ikke er til at kjende igjen. Bohémien'erne fra Firs drømmer ikke og sulter ikke, de gjør ingen gale Streger, de "gjør Forretninger". Ovre i Quartier latin har de sunget Visen, som nu er moderne der:

C'est vingt-cinq francs, c'est vingt six francs,
C'est vingt-sept francs cinquante,
C'est ça qui est le vrai bonheur....

Da de vandrede over Vandet og bragte Boulevardbladene deres første litterære Fantasier, har man rystet paa Hovedet af dem og givet dem Kursus i Aartiets store Visdom: *Il n'y a que les affaires*. Nu, saa har de lært at tude med de Ulve, de er iblandt. De gaar ikke paa Knejper, de gaar paa Børsen, de skriver ikke Vers, de skriver Reklamer; det betaler sig bedre.

Men disse Bohémien'er i nye Klæder er kun Marodører ved Journalistikens store Armee. Den har en Elitegarde af Kombattanter, hvis Dygtighed præger hele Hæren. Og paa samme Vis gjør man Uret i at tillægge det Ormstukne ved Pariserpressen altfor overdreven Betydning. Det er en Sygdom, der er kommen naturligt, næsten uundgaaeligt i Følge med det moderne Parisersamfunds overdrevne Jagten efter Guld. Den egentlige Redaktion er desuden, undtagen ved enkelte Boulevardaviser, uberørt af

Reklamevæsenet. Det er en Forretning, som drives af Ejeren og hans Agenter, som beriger ham, og som tillader ham at betale Bladets Stab af Kapaciteter. Var "Finanserne" der ikke, vilde han ikke kunde samle alle de Penne, der nu gjør Pariserpressen til den, som idetmindste med Hensyn til Talent staa uovertruffen i Verden. Det gaar her som allevegne: Lys og Skygge følges ad og hænger uadskilleligt sammen.

PARIS SOM THEATERCENTRUM.

I.

Hvor mange Komedier har I i Frankrig? lader Voltaire Candide spørge.—Fem, sex tusind, svarer Abbeden.—Det er mange, siger Candide, men hvor mange af dem er der gode?—Femten, sexten, lyder Svaret.—Det er mange, siger Martin.—Abbeden kunde i vore Dage trøstigt føje et Nul til begge Tallene. Sandt nok: Forholdet mellem dem blev ikke større derved. Men det behøves heller ikke; Martin har Ret, det er stort, som det er. Frodigheden i det franske Theaters Væxt er uendelig, og de gode Frugter, den sætter, i hvert Fald saa mange, at intet andet har fler at byde paa. Her mere end noget Sted kan man kun maale ved Hjælp af Paralleler.

Paris er den By i hele Verden, der har flest Theatre. Hver Aften kappes fyrretyve store Skuespilsale om at drage Publikum til sig. De er oftere helt end halvt fulde; de tager over tyve Millioner Francs ind om Aaret, det vil sige i Gjennemsnit mere end en halv Million hvert. Deres Repertoire leveres udelukkende af Frankrig selv, og der er aldrig Mangel. Er end ikke denne Syndflod af Komedier lutter Mesterværker, saa er de dog af den Beskaffenhed, at Pluraliteten fra Paris gjør Rejsen over den ganske civiliserede Jord. De bliver spillede paa de største Nationalscener og i de mindste Provindsbyer, og allevegne er det væsentlig kun dem, som Folk vil se. Rejsende kommer fra alle Kanter til Paris med det Hovedformaal at gaa paa Komædie. Selv det mindste Parisertheater har sine fremragende Kræfter, og dog bliver der saa mange betydelige Talenter tilbage, at de maa tage baade Europa og Amerika til Opland og sprede sig i rejsende Trupper der. Hvor de franske Artister kommer hen, selv i Lande, hvor deres Sprog ikke forstaas, fylder de Huset. Deres Portræter sælges i hver Flække, hvad der gaar for sig paa de parisiske Scener, bliver Begivenheder, som refereres af Alverdens Aviser, og som allevegne interesserer.

Denne den franske dramatiske Kunsts exceptionelle Position er et Resultat af mange Ting. Først og fremmest beroer den naturligvis paa særlige Anlæg hos Nationen. Germanerne med deres Tankes vide, vage Horisonter, med deres stærkt udviklede Følelsesliv og deres Trang til at spejle Tilværelsen i Abstraktioner, de bliver i deres Digtning overvejende Lyrikere. Franskændene derimod med deres store Sands for logisk Klarhed og Koncentration, Franskændene, hos hvem en let Esprit erstatter den fuldstændig manglende Sentimentalitet, hvis Øjne ikke ser vidt, men som opfanger den Verden, der ligger lige for dem, med Fotografobjektets Nøjagtighed, de faar ganske naturligt deres Force ikke som Poeter, men som Komædieforfattere. De er et gammelt Kulturfolk, der gennem Aarhundreder har følt sig som en mægtig Nation, der har været vant til at træde op og gjøre sig gjældende. Det har givet dem den Sikkerhed og Smidighed over deres Person, der skaber Selskabsmænd og Skuespillere.

Saa kommer dertil den store Tradition, Sammenhængen i den franske dramatiske Kunsts Udvikling. Det er en Kjæde, der fortsætter sig med Led ved Led uden Afbrydelse. Théâtre français holdt sit Tohundredearsjubilæum med Grund. Det er stadig i den Grad Molières Hus, at man endnu der spiller hans Komedier med Træk opbevarede fra Lærer til Elev ned gennem snart en halv Snes Generationer. Paris har i Konservatoriet sit Skuespilleruniversitet, hvor alle unge dramatiske Talenter maa tage deres Examinering, før de kan blive til Noget. Har de ikke gaaet den Skole igennem, har de ikke der ved Siden af naturlig Begavelse vist, at de forstaar deres Metier, at de har lært det, som kan læres i deres Kunst, saa kan der for det Første ikke være Tale om, at de faaar Ansættelse ved nogen af Nationalscenerne, og saa tager heller ikke de nogenlunde ansete private Theatre imod dem. Baade i Skuespilkunsten og i den dramatiske Digtning forlanger Franskændene først og fremmest teknisk Færdighed. Men det vil i Virkeligheden kun sige, at de forlanger Sammenhæng i Udviklingen. De forlanger, at hvert nyt Talent skal bygge videre paa den Grund, der allerede eksisterer; jo højere han kan bygge, desto bedre, men klatter hver Enkelt sine Murstumper op for sig hist og her, saa bliver det i Tidens Løb kun en Bunke spredte Ruiner. Fortsætter Efterfølgeren derimod sin Forgængers Værk, saa kommer der til Slutning en Bygning ud deraf, hvori der er Helhed og Skjønhed, som bliver staaende, og som vækker Beundring. Det er en saadan Bygning, det franske Theater er blevet til.

Ved Siden af den Betydning, Traditionen har, ved Siden af Franskændenes Evne til at skrive og

spille Komædie, er der dog ogsaa en tredie Hovedgrund til, at deres dramatiske Kunst er naaet saa højt i Vejret. Den er i endnu større Omfang end noget andet Udslag af Nationens Liv centraliseret i Paris. Tydskland har Snese af Theaterbyer, til hvilke Interessen stykkes ud, hvor Kræfterne fordeler sig, og hvor Kappestriden spredes, Frankrig samler Alt i Paris. Selv Provindsstæderne med to, tre hundrede tusind Indbyggere bliver ikke Konkurrenter. De har deres Theatre, der endogsaa tidt subventioneres af Kommunen, men det er og bliver Provindsscener uden Selvstændighed. De faaer udelukkende deres Repertoire fra Paris. Marseille har nogle enkelte Gange gjort Decentralisationsforsøg og opført nye Stykker af indfødte Forfattere, men disse Forsøg har bestandig havt det ynkeligste Resultat. Nogen virkelig fast Trup af Skuespillere findes heller ikke udenfor Hovedstaden. Selv ved de største Provindstheatre skifter Selskabet hvert Aar; de unge Talenter, der en Sæson ikke har kunnet faa Ansættelse i Paris, finder sig i at udvandre for kortere Tid, men de har altid Hjemlængsel, og saa saare Lejligheden tilbyder sig, ombytter de gjerne endog en Førsterangsposition i Provindsen med det beskedneste Engagement ved et Parisertheater. Dermed er det imidlertid endnu ikke nok. Paris er i Færd med paa Theatrets Omraade ligefrem at afskaffe Provindsen og erobre den som umiddelbart Opland under sig. Naar et nyt Stykke har gjort særlig Lykke paa en af de parisiske Hovedscener, tilkøber en Direktør, der ligger ledig paa Torvet—og de mangler aldrig i Paris—sig af Forfatteren Eneret til Opførelse i Provindsen. Ved de forskjellige Theatre laaner han Artister, som man i Øjeblikket ikke har Brug for. Da Repertoiret som oftest er det samme Maaneder i Træk, er bestandig en Part af Personalet ubeskjæftiget, og den overlader man ham gjerne for derved at formindske sine Udgifter. Han sammensætter sig saa af disse Laan et Selskab, indstuderer Stykket, ofte under Forfatterens personlige Ledelse, og gjør med det Tournée rundt i hele Landet. Eller ogsaa er det en af de store Stjerner i Vælten, der benytter den samme Fremgangsmaade, tager nogle Maaneders Ferie ved sit Theater og i den Tid viser sig for Provindsen i sine Glandsroller. Skuespillerinder som Judic, Variétés uforlignelige Vaudevillesangerinde, har i sin Kontrakt med Theatret en udtrykkelig Bestemmelse om, at hun i to Maaneder ved Midvintertid skal være ude af Repertoiret for at kunne rejse i Provindsen. Efterat de var bragt i Mode af selve Théâtre français Senior Got, er det nu særlig hende, der har givet de moderne Rundrejser af Parisertrupper et umaadeligt Opsving. De slaar de lokale Theatre ihjel; Lyon med sine halvfjerdehundrede tusinde Indbyggere er kommen saa vidt, at Municipalraadet ikke kan finde Direktører til de to Theatre, det subventionerer. For Provindsbeboerne kan det være ubehageligt, men den dramatiske Kunst selv faaer en umaadelig Løftestang i denne stadig større og større Koncentration i et eneste straalende Brændpunkt, hvor alle Kræfterne, al Interessen, al Glandsen hobes op. Kunsten er nu engang aristokratisk. Den kan ikke føre tarvelig Borgerexistens i smaa Føderativrepublikker, den trænger til et stort Kongedømme med et glimrende Hof, hvor den er *en vue*, hvor dens Turneringer bliver Fester og dens Sejre Triumfer. Først da er den i sit rette Element, først da har den Solen over sig, der kan folde alle dens Evner ud i Blomst. Men et saadant Hof for Theatret er det moderne Paris og bliver det daglig mere og mere.

[Illustration: Théâtre français's Senior: Got.]

II.

Opførelsen af et nyt Stykke paa en af Hovedscenerne eller blot paa en af dem, der har Renommée som "parisiske", er en Begivenhed i Byens Liv. Saasnaart en saadan "Première" nærmer sig, kommer Alverden i Bevægelse. At faa Adgang til den er næst efter Æreslegionskorset det højeste Maal, der kan sættes for en parisisk Ærgjerrighed. Ingen Anstrengelser er for titaniske, ingen Offre for enorme, naar en Première-Billet kan blive Resultatet af dem. Man bestormer Forfatter og Direktør og Skuespillere, man farter rundt og smigrer sig ind hos deres Venner og Venners Venner, man lover deres Leverandører sin Søgning, man bestikker deres Tjenestefolk, man gjør det Utrolige for at komme i Besiddelse af en saadan Billet. Den er nemlig mere end Adgangskortet til en Fornøjelse, den er et Slags Adelsdiplom, der rangerer En ind i den lille Kreds af nogle faa hundrede Privilegerede, som tæller i Millionbyens Menneskehav. Først naar man hører til Première-Publikummet, er man "Nogen" i Paris.

Til en første Forestilling er der ikke Tale om at købe sin Billet. Billetkontoret lukker slet ikke op, og det modtager heller ikke Bestillinger. Theatret har sine Lister, hvorpaa man maa staa for at komme med, og det er om at blive indskreven paa dem, at det drejer sig. Først er der "*la feuille du service de la presse*". Bladene har i Paris ikke permanente Frikort til Theatrene. De kan til de ordinære Forestillinger indsende en af Chefredaktøren underskreven Begjæring om Pladser, der da i Regelen altid stilles til Disposition, naar de haves. Ved Siden deraf har de Medarbejdere, der staar i nærmere Forhold til Theatret, en lignende Ret, og endelig sendes der til alle Premières hver af Hovedaviserne en eller to "Fauteuil d'orchestre". Ugeblade og andre mindre udbredte eller mindre indflydelsesrige Blade faaer først denne "service" til den anden Forestilling. Men de større Aviser er mange i Paris, allerede Fribilletterne til dem fylder en betydelig Part af Huset. Saa er der det Publikum, hvis Nærværelse Theatret selv af andre Grunde sætter Pris paa, det vil sige de store Berømtheder i kunstens, Litteraturens og Politikens Verden. Ogsaa dem sendes der Indbydelser til Premieren som til en anden stor, offentlig Fest. De pynter Salen, og ethvert Theater, der estimerer sig selv, lader sig det ved sine

første Forestillinger være magtpaaliggende at kunne fremvise "en smuk Sal". Endelig kommer de, der betaler. Man tager imidlertid heller ikke dem i Flæng. For at blive indskreven paa Listen over de Lykkelige, der mod Erlæggelsen af forhøjet Pris kan hente Billet til alle Premièrer, maa man allerede indtage en meget fremragende Stilling i det parisiske Selskabsliv eller ogsaa have særligt formaaende Protektion, og selv med den altid vente længe, ofte aarvis, til der ved Dødsfald bliver en Plads ledig. Ligesaa vanskeligt det er at komme paa de parisiske Premièrelister, ligesaa urokkelig sikkert bliver man nemlig ogsaa staaende der, naar man een Gang er der. For erhvervede Rettigheder har Franskændene en umaadelig Respekt. Et karakteristisk Exempel paa denne Konservatisme er en lille, for faa Aar siden ved et af Boulevardtheatrene passeret Historie. Der var kommet en ny Direktør. Da Dagen nærmede sig for Sæsonens første Forestilling, gik han med sin Generalsekretær Listen igjennem over de Personer, hans Forgænger havde leveret Service. Der fandtes paa denne Liste ved Siden af Navne, som Alverden kjendte, ogsaa ikke faa andre, som man først ved at forhøre sig for hos hele Theaterpersonalet kunde faa en eller anden Oplysning om. En Frigænger, en vis Hr. Durand, vidste imidlertid slet Ingen Besked om. Man henvendte sig til Regissør, til Skuespillere, man gjennemsøgte Navnene paa alle de Forfattere, der havde leveret Stykker til Theatret; forgjæves, Hr. Durand var og blev en Gaade. Nu vel, mente Direktøren, det kunde jo muligvis være, at han engang havde været anonym Medarbejder af et eller andet Stykke, det var bedst at lade ham staa. Og han blev staaende. Saa en Dag indfinder imidlertid en Herre sig under Prøven og ønsker at tale med Direktøren. Direktøren kan Ingen modtage nu, bliver der svaret. Herren trænger paa; "sig blot, at det er Hr. Durand, for mig er han ganske sikkert tilstede." Det meldes, og øjeblikkelig farer naturligvis Direktøren bort fra Prøven for endelig at faa at vide, hvem den mystiske Hr. Durand er. "Undskyld, at jeg forstyrrer," siger en lille, soigneret Herre, der venter i hans Kontor, "men jeg staar i Begreb med at forlade Byen og vilde gjerne forinden..."—"Maa jeg bede Dem tage Plads, for Dem er jeg naturligvis altid tilstede. Hvormed kan jeg være til Tjeneste?"—"Sagen er den, at jeg har solgt min Forretning, og da jeg nu selv flytter fra Byen, ønskede jeg gjerne, at den Billet, Theatret hidtil har været saa god at sende mig, kunde gaa over paa min Efterfølger." Hr. Durand var Skrædder; han havde for en Snes Aar tilbage syet for en af Theatrets Skuespillere, der havde haft Vanskelighed ved at betale og derfor havde skaffet sin Kreditor Service til Theatret.

Ethvert Parisertheater har sine Durand'er. De har maaske sjældent fortjent deres Service ved Naalen, men saa har de fortjent den paa anden, ligesaa ejendommelig Vis, mest ved indflydelsesrige Damebekjendtskaber. I Regelen gaar deres Tilværelse imidlertid ikke saa stille hen som Hr. Durands. Naar man hører til det stadige Premièrepublikum, har man den eneste Egenskab, der i Paris erstatter Talent og Formue: man er kjendt. Man hører til "Tout Paris", man hører til de Toneangivende. Den gamle Adel eksisterer ikke længer, men Premièrepublikumet er traadt i Stedet for den. Ved de rigtigt store, opsigtsvækkende Premièrer leverer endogsaa Boulevardbladene Plantegninger over Theatret med Navnefortegnelse over alle de exceptionelle Medborgere, der indtager Pladserne.

Uden tvingende Nødvendighed giver følgelig heller Ingen Afkald paa den eller de Billetter, han har Ret til efter Listerne. Til hver, der ikke afhentes, er der hundrede Ansøgere. Ved de store Theatre faaar de mest Protegerede dem, ved de mindre overlader Direktøren dem mod det Fire-Femdobbelte af forhøjet Pris til Billetsjouerne, der saa driver Handel med dem i en Vinbod ved Siden af Theatret og ikke sjældent forlanger flere hundrede Francs for en nogenlunde ordentlig Plads. Naar undtages Théâtre français, hvor Parterret og øverste Etage altid skal sælges ved Kassen, afhændes ogsaa alle Galleribilletterne til de samme Mellemandlere. For en eller to Louisd'orer kan de i Regelen faas tilkjøbs der. En saadan Pris betales gjerne af Pariserne. Blot at have været i Huset ved en Premièr, selv om man Intet har kunnet se eller høre af Stykket, det er allerede en stor Ting.

Naar Bladene den næste Dag beretter om en saadan Gallaforestilling, har de ved Siden af deres Kritik over Stykket ogsaa en særegen, udførlig Artikel om Publikum. Man faaar at vide hvem der har været i Theatret af Berømtheder, hvad Damerne har haft paa, hvem der har besøgt dem i deres Loge, hvad de har sagt i Foyeren og andre slige interessante Ting. Flere Dage efter er Premièren det, Alting drejer sig om. De Lykkelige, der har været til den, faaar Halvgudsglorie om sig i Befolkningens Øjne. De overhænges af Venner og Bekjendte, de spørges ud, de maa fortælle og fortælle om den store Begivenhed, som havde de været med til et Slag, ved hvilket Nationers Skæbne afgjordes.

Aftenen selv har over sig et umiskjendeligt Præg af Fest. Herrerne kommer i Kjole, Damerne i nedringede Selskabstoiletter. Hvor Øjet kiger ind i de lukkede Loger, glitrer det af Diamanter, store Buketter ligger paa Brystværnet og fylder Salen med en tung, duftmættet Atmosfære. Endogsaa helt oppe under Loftet er man pyntet; der er navnlig der fuldt af Tyveaarsynglinge i det elasteligste Galla, med frisk Frisering, guldknappede Spadserestokke, Monocler og smaa Lommespejle, der omhyggeligt studeres, mens Tæppet er oppe og Klakken paa Bænkene foran med sine løftede, applauderende Arme spærrer Udsigten til Scenen. De unge Mennesker har gjort sig saa fine ikke blot af Respekt for Premièren, men ogsaa fordi der er Mellemakterne. I dem har de nemlig Lov til at gaa ned i Foyeren og stille deres Ulastelighed til Skue, mens de med den ene Tommelfinger i Vestens Ærmegab og med den

anden Haand støttet tungt til den guldknappede, slæber deres smaa lakerede Sko og deres hele fine Person hen over det blankbonede Gulv, med et muggent, blaseret Udtryk, som var de dybt krænkede over af Hensyn til deres Ven Direktøren ikke at have kunnet lade deres sædvanlige Parketplads staa ledig og endelig skaffe sig en Friaften i det tumlende parisiske Festliv, der gjør det af med dem til Slutning.

[Illustration: En Première-Loge.]

[Illustration: Alexandre Dumas fils.]

Mellemakterne, der ved en Premièreforestilling altid er meget lange, giver dem Revanche for Lidelserne i Varmen og Mørket oppe under Hanebjælkerne. De føler sig uhyre. Men Foyeren er ogsaa uhyre fashionable. En almindelig Aften kommer den noble Part af Tilskuerspublikummet der ikke. Man aflægger hinanden Visit i sine Førsteetages-Loger og promenerer lidt udenfor dem i den brede, med bløde Tæpper belagte Gang, hvor man er for sig selv, men man udsætter ikke sine Koner eller Døttre for i Foyeren at blive bekiget af dubiøse Blik eller deres Toiletter for at blive klemte op ad en malproper Arbejderbluse. Ved Premieren derimod er det en anden Sag. Saa har man hele Theatret for sig, man er som et sluttet Selskab, man kan bevæge sig, hvor man vil, Foyeren seer ud som en Salon, fyldt af Gjæster. Gruppe ved Siden af Gruppe, forbundne allesammen, med Undtagelse maaske netop af Ynglingene fra Galleriet, til en Helhed ved Hjælp af ivrigt gestikulerende Herrer, der farter omkring fra den ene til den anden for at rapportere et Giftermaal, et Dødsfald, en Udnævnelse eller en Skandale, de allernyeste Begivenheder, der er passerede i den fælles eksklusive Verden, som hele dette Premièrerepublikum tilhører. Hvert andet Hoved kjender man igjen fra Fotografivinduerne. Det er ingen Overdrivelse, naar Bladene tidt ved en saadan Forestilling fortæller, at Alt, hvad Paris rummer af Berømttheder, var i Huset.

[Illustration: Korridoren udenfor første Etages Loger.]

Baade Forfatter og Aktører anstrenger sig af yderste Evne for at tilfredsstille dette sjeldne Areopag. Der er i mange moderne Komedier Repliker, hele Scener undertiden, som kun er skrevne for det, og som væsentlig kun forstaas af det. Et Stykke gaar i Paris aldrig saa fuldendt over Scenen som ved den første Forestilling. Man holder Prøve paa Prøve Maaneder igjennem, til Alt er saa godt, som man overhovedet kan gjøre det, og i en stor Kraftanstrengelse serverer man da Buketten af Evnernes og Samarbejdets Potensering for Premièrerepublikummet. Dets Dom er absolut afgjørende og uden Appel. Falder et Theaterstykke i Paris den første Aften, saa er der ikke nogen Mulighed for, at det kan rejse sig igjen; gjør det derimod Lykke, er det aldeles uberegneligt, hvor længe det kan blive ved at spilles. Selv efterat det er blevet ombesat med Middelmadigheder; saa det ikke er til at holde ud for Kjedsommelighed, slaas Publikum om Billetter. Det har Ryet; er man i Paris kommen op at flyve paa dets Vinger, saa flyver man svimlende højt, helt op til fem, sex hundrede Opførelser *de suite* endogsaa.

[Illustration: Croizette.]

III.

Strax Morgenen efter Premieren bringer de virkelig parisiske af Pariserbladene udførlige Artikler om det nye Stykke. Theatrene begynder i Paris til forskjellig Klokkeslet, halv otte, otte, halv ni alt efter Stykkets Længde, men de hører aldrig op før Midnat; en første Forestilling kan med sine lange Mellemakter tidt trække ud til et, halv to. Anmelderen har da et drøjt Stykke Nattearbejde. Det nytter imidlertid ikke; Publikum er altfor spændt paa Udfaldet af den store Aften, til at det kan vente. Lyder Parolen paa, at det er Noget, som hele Paris vil strømme til for at se, saa begynder det ogsaa at strømme ligestrax. Allerede den første Dag er Huset udsolgt til ti, tyve Forestillinger, eller til saa mange, som Billetkontoret kan naa at sælge til. En saa alvorlig Begivenhed som Overdragelsen af en Theaterbillet gaar nemlig ikke for sig uden adskillige Formaliteter. Man maa opgive sit Navn, der omhyggeligt føres ind paa Theatrets Forkjøbslister og paa Billetten selv. Ønsker man at medføre Damer, maa derom ligeledes Underretning gives. De har nemlig i Paris ikke Adgang til Gulvpladserne, det tillades dem kun at overvære Forestillingen fra Logerne. Til disse sælges ikke enkelte Pladser, man maa kjøbe en hel Loge, det vil sige mindst fem, sex Billetter. Saa skal Damen ved Kassen gjennemse Listerne for at se, hvad hun har ledigt omtrent ved det Tidspunkt, da man ønsker at gaa i Theatret, Kjøberens skal, hvad der ikke er mere end billigt, da det drejer sig for ham om en Udgift paa halvhundrede Francs eller derover, undersøge Theaterplanen for at se, om den paagjældende Loge konvenerer ham, kort sagt: det er en hel Historie, før man endelig har sit Bevis i Lommen for, at saa og saa mange Pladser tilhører En den og den Aften om en fjorten Dages Tid. Men Pariserne er ikke utaalmodige. Deres hele Ræsonnement er det, at det maa være en ganske mageløs Fornøjelse, der venter dem, naar der er saa megen Rift om den og saa megen Vanskelighed ved at komme til at deltage i den. De strømmer til, og de bliver ved at strømme.

Parisertheatrene prospererer da i Virkeligheden ogsaa alle, hvor mange der end er. Det kan hænde, at en Direktør beregner sit Budget galt, saa at han personlig gjør daarlige Affærer, men en mere omsigtsfuld Efterfølger bringer hurtigt Ligevægt igjen mellem Indtægter og Udgifter. De sidste er ganske vist med de stadig videre og videre udviklede Fordringer til Udstyrelsens Rigdom og Korrekthed efterhaanden blevne meget betydelige; man har set Stykker, som Feeriet "Tusind og een Nat", koste en halv Million, før de kom paa Scenen; men de Summer, der tages ind, tillader en saadan Luxus. Billetpriserne er dyre. De nogenlunde ordentlige Pladser koster mellem fem og ti Francs. Den gennemsnitlige aftenlige Indtægt bliver paa den Maade for de Theatre, der er lidt i Velten, fire, fem Tusind, de større kan ganske vel gjøre Regning paa at have en halv Gang saa meget til. Om Operaen er her slet ikke Tale. Dens aftenlige Indtægt varierer mellem sexten og tyve tusind, men en Parketplads koster ogsaa der tretten Francs til ordinær Pris, og den kan aldrig faaes undtagen til forhøjet. Hvad Théâtre français angaar, saa har det i de sidste Aar hver Aften taget Maximum ind, det vil sige ni, ti tusind Francs. Der er heller ingen Udsigt til, at Tallet vil dale. Vanskeligheden ved at kunne tilfredsstille Riften om Billetter er saa stor, at man endog saa alvorligt har tænkt paa at indrette den ligeoverfor liggende Fløj af Palais-Royal til et nyt Theater, saa at man hver Aften kunde give Forestillinger paa to, med hinanden indbyrdes forbundne Scener.

Med Theatrene svælger ogsaa Forfattere og Aktører i Guld. De Førstes Honorar er mellem ti og femten Procent af Bruttoindtægten. Er det en stor Succès, kan de paa den Maade tage indtil en halv Million ind paa en enkelt Komædie. Ved Théâtre français, hvor de mere fremragende Skuespillere og Skuespillerinder, de saakaldte "Sociétaires", deler Theatrets Overskud mellem sig, er en aarlig Indtægt af hundrede, hundrede og tyve tusind Francs ganske almindelig, og selv ved Privattheatrene spiller de virkelige Stjerner ikke for ringere Gage. Judic's Engagement ved Variétés sikrer hende en halv Million for fem hundrede Forestillinger, Jeanne Granier, den unge Sangerinde paa Renaissance, til hvem Paris's Operettekomponister kappes om at skrive Roller i Smag med "den lille Hertug", har firsindstyve tusind Francs for to hundrede Forestillinger.

Naturligvis: disse Guldfloeder er ikke Kunstens Maal, og de er heller ikke Maalestocken for, til hvilken Højde den er naaet i et Land og i en given Periode. Men det kan ikke nytte at nægte det, i vore Dage er de meget virkningsfulde og saa halvt om halvt uundværlige Midler til at naa de høje Maal. Jo mere fristende Lønnen er, desto stærkere anspændes ogsaa Evner og Kræfter for at fange den; jo bedre et Arbejde betales, desto større Omhyggelighed kan der anvendes paa det. Enhver fransk Forfatter har Sigte paa Theatret; det er Valpladsen, hvor hans afgjørende Sejr skal vindes. Eet Held der er nok, saa er hans Karrière gjort, det bringer ham Ry, Position, materiel Uafhængighed. Til en saadan Valplads gaar man saa rustet, som man kan blive. For Aktørens Vedkommende er Sagen den samme. Føler den unge Mand Kald for Scenen, har han ingensomhelst Grund til ikke at følge det. Theatret er baade i Stand til at veje hans Talent op med Guld og til at byde ham en social Stilling, som han skal have stort Besvær ved at naa ad anden Vej. At de franske Skuespillere lige til for nylig ikke kunde blive Riddere af Æreslegionen, var en Anakronisme simpelthen, der var bleven staaende ind i en Tid, hvor den absolut ikke hørte hjemme. Under den tredie Republik er den dramatiske Kunstner fuldkomment lige saa anset som enhver anden Talentets Mand. Han er en feteret Gjæst i de fornemste Saloner, han omgaas paa lige Fod med Folk i Statens øverste Poster. Coquelin er nærmeste Ven med Frankrigs første Politiker og dets tilkommende Overhoved. Dupuis afslutter literære Konventioner med Rusland og indstiller franske Forfattere til russiske Ordensdekorationer, selv en udelukkende Farceskuespiller som Christian er Maire i den Kommune, hvor han har sin Sommervilla. Staten giver med sine Subventioner allertydeligst Attest for, hvilken Respekt den har for Theatret. Operaen, Opéra-comique, Théâtre français og Odéon faaer halvanden Million aarlig i Statstilskud. Det har hverken Literaturen eller de bildende Kunster. Og iøvrigt er jo nu ogsaa Skuespillernes Udelukkelse fra den nationale Dekoration hævet. Got bærer sit røde Baand, og han bærer det saa berettiget som Nogen i Landet.

Theatrets Prosperitet drager imidlertid ikke alene Talenterne til sig, den udvikler dem ogsaa. Den giver Skuespillerne, hvad der saa mange andre Steder fattes dem, den tilbørlige Tid til at udarbejde en Figur. Det er højst karakteristisk, hvilken Betydning der i Frankrig tilskrives en Rolles "Création". Allerede Ordet angiver, hvorledes der deri lægges en ikke blot reproducerende, men originalt skabende Virksomhed. Man taler om de Roller, en Skuespiller har "kreeret", som man taler om en Digtets Værker. Og man gjør det tidt med megen Grund. Figurer som de, Got og Coquelin viser os i "Les Rantzau", er i Virkeligheden skabte af dem. Men den Uendelighed af fine, karakteriserende Træk, hvorved de har gjort Jean Rantzau og den gamle Skolelærer til saa levende Menneskeskikkelser, som der nogensinde er set paa en Scene, de er ogsaa kun Resultatet af et meget stort og meget samvittighedsfuldt Arbejde. Coquelin har i sex Maaneder anvendt flere Timer daglig paa at udforme det Billede, han havde tænkt sig, og i to, tre Uger umiddelbart før Stykket skulde gaa, lod han alle sine øvrige Roller doublere for ikke ved noget Andet at distraheres fra sin nye "Création". Sligt er ikke muligt, hvor Theatret skal slide for Brødet; kun naar det er situeret som i Paris, kan det tillade sig en saadan aristokratisk Soignering. Der har Talentet alle Betingelser for at kunne perfektionere sig. Og ethvert kan komme paa sin Plads. Det er ikke der en enkelt eksklusiv Scene, hvorom al Interessen

samler sig, der er en hel Række af Theatre, som kan byde den dramatiske Kunstner en Position af første Rang. De største Forfattere forsyner deres Repertoire, et ligesaa intelligent som talrigt Publikum fylder deres Sale, de har Traditioner, de har Anseelse, de har Rigdom, Alt, hvad der kan stille Talentet i Relief. Derfor kommer det til dem. Palais-Royal har gennem Aartier stadig havt og har endnu en Samling af komiske Skuespillere, der er aldeles uforlignelig, Judics Kunst er saa overlegen som nogen Skuespillerindes, og Variétés har foruden hende en Dupuis, en Baron, en Lassouche, en Léonce, det er ikke muligt at faae nogen i sin Art mere fuldendt Forestilling at se end der. Vaudeville har Blanche Pierson, Renaissance Granier, selv ved Smaatheatre som Nouveautés finder man Kræfter som Brasseur og Mlle. Ugalde. Der er knap noget eneste af samtlige Parisertheatre, som ikke i en eller anden Retning kan byde noget Udmærket.

[Illustration: Samary]

IV.

Denne Floreringstilstand er et Resultat af Paris's exceptionelle Stilling, først og fremmest som Centrum for det hele dramatiske Liv hos en Nation, der paa dette Punkt har ganske særlige naturlige Anlæg, som det umaadelige Verdenskaravanserai dernæst, i hvis Fornøjelsessvælg daglig Tusinder og atter Tusinder af Rejsende fra alle Jordens Egne øser deres Guld. Før Jernbanerne kom, var en Snes Opførelser af et Stykke det Almindelige, halvtreds det kun overordentlig sjældent naaede Maximum; nu spilles Alt det tidobbelte Antal Gange. Sæson efter Sæson kommer man højere og højere i Vejret, Kulminationspunktet er aabenbart ingenlunde naaet endnu.

[Illustration: Dandserindernes Paaklædningsloge.]

Sine betænkelige Sider har disse Forhold imidlertid ogsaa. De ligger mindre i den Mangel paa Tilførsel af friske Kræfter, som Udslukningen af det dramatiske Liv i Provindsen kunde synes at maatte drage efter sig. Hvor de end kommer fra, myldrer det stadig med nye Talenter. Ved Théâtre français for Exempel er aldrig saasnt Madeleine Brohan begyndt at blive, gammel, før man har Sarah Bernhardt, og efter hende Croizette, for slet ikke at tale om Reichemberg og Broissat. Før Croizettes Stjerne endnu er blegnet, dukker Samary op, og næppe har hun faaet Tid til at gjøre sit Talent gjældende, før der paa Trinet under hende er en Yngre, Baretta, til at fængsle Opmærksomheden. Allesammen er de komne i ikke synderligt over en halv Snes Aar, det er ikke blot en uafbrudt Rækkefølge, det er en Succession, der formelig jager hinanden. Heller ikke den Mangel paa Plads for den dramatiske Produktion, der bliver en Følge af Masseopførelserne, har noget Ængstende ved sig. Theatrene i Paris er saa talrige, at det virkelig Gode altid vil kunne komme frem. Desuden er Komponisterne allerede begyndt at ty til London, Bruxelles og St. Petersborg; bliver Tumblepladsen paa Parisertheatrene virkelig de dramatiske Forfattere for snever, vil de hurtigt følge Exemplet. Derimod ligger der i Beskaffenheden af det Publikum, som Fremmedtilstrømningen leverer, en alvorlig Fare. Selv om det forstaar Fransk, mangler det dog Parisernes dramatiske Opdragelse. Det er tilfreds, naar det faaer en Komædie at se, der har Ry; Udførelse og S sammenspil kan saa være, hvordan det vil. Naar et Stykke er gaaet nogle hundrede Gange i Træk, og de oprindelige Kræfter ikke længer kan holde ud at spille i det, ombesættes det med andre, der er dem langt underlegne; men Udlændingene, som nu udgjør Tilskuernes Pluralitet, lægger ikke engang Mærke til det. Denne Uskik har allerede grebet saaledes om sig, at man endogsaa paa Théâtre français kan se den franske Literaturs Mesterværker gaa over Scenen paa en Maade, der er noget nær skandaløs. Meget ofte forstaar de Rejsende ikke engang Fransk. De tyer da til de Theatre, hvor der er Noget for Øjet. Udstyrsstykkerne, særlig de saakaldte *pièces à femmes*, bliver ved denne Tilstrømning ligesaa ængsteligt talrige som ængsteligt blottede for Alt, hvad der har det Mindste med dramatisk Kunst at gjøre. Man ser Stykker som det vanvittigt meningsløse "Tusind og en Nat" gjøre en aldeles formidabel Lykke, give ti, tolv tusind Francs hver Aften ved flere hundrede Opførelser ene og alene, fordi det vrimler paa Scenen med Heste, Hunde og Elefanter, og fordi der i Dekorationer, overlæssede med Guld og Farver og fantastiske Lysvirkninger, præsenteres Masseudstillinger af unge Kvinder i Kostumer, der som oftest allerhøjst er Antydninger af Kostume. Man kalder det Ballet, men dandse kan kun den enkelte Primadonna, og hun er forskreven fra Udlandet, idet Dandsen nemlig er en Kunst, der overhovedet ikke kjendes i Frankrig. Resten er Smaapiger fra Portnerloger og Modemagasiner, Sypiger og Kunstnermodeller, af hvilke man ikke forlanger andre sceniske Kvalifikationer, end at de kan tage sig ud i Trikot. Udvalg har man nok af altid, skjøndt en saadan Ballet er en hel lille Armee. Saa saare det rygtes, at et nyt Udstyrsstykke er paa Stabelen, strømmer de smaa theaterlystne Evadøttre i Hobetal til fra alle Kanter af Paris for at lade sig hverve, og man har Kasernen overfyldt i en Haandevending. Gagen er kun en Snes Sous pr. Aften, Tjenesten streng, Behandlingen, de faaer, rent soldatermæssig. Men de har Ungdom og Fantasi de Smaa, de har megen Livslyst som Vind i Sejlene og meget lidt Moral hjemmefra med som Ballast. Naar der er et Par Minutters Fritid fra Omklædningerne uden Ende, og de sidder oppe i Paaklædningslogerne med deres Kammerater og fortæller hinanden Fehistorier om Forgængerinderne, saa glider det snevre Rums Vægge tilside, og ude i Baggrunden dukker der det ene lokkende Billede op

efter det andet. Theaterlivet har sine Changementer større, mere uforudsete endnu end de i Eventyrkomedien dernede paa Scenen. Hvad der er hændet de Andre, hvorfor skulde det ikke kunne hænde dem? De har jo nu ogsaa "deres" Theater, "deres" Loge, "deres" Prøver, og de kan anskaffe sig smaa rosenrøde Visitkort, hvor deres Navn staa i Snirkelskrift og et fint lille "du théâtre de la chose" nedenunder. Det er det første Skridt, Skridtet, der koster. Siden gaar Alting af sig selv. Før Stykket er spillet til Ende, kan de være flyttet fra Paaklædningslogen over i "deres" Hotel, *un vrai petit bijou* af et Hotel med Rosentræsmøbler og lyseblaat Silketapisseri. De kan kjøre i Boulogneskoven i "deres" Vogn, med "deres" Heste og "deres" egen lille søde Groom. Hvem veed, maaske kan der paa Visitkortet staa "comtesse" eller "baronne" og en Krone ovenover, som er ægte, og som har Ret til at staa der. Nede mellem Kulisserne er der ikke blot Brandfolkene til at kurtisere. Der kommer saa mange distinguerede kjoleklædte Herrer op, baade unge med Esprit og Humør og gamle med Diamanter i Brystet og Diamanter paa Fingeren. Og de er saa mageløst elskværdige, og de inviterer til Souper og sender Etuier fra Rue de la Paix og Fontana. Man spørger *maman* hjemme, hvad man skal gjøre. Maman siger som Mme. Bichon: "Il y a des situations dans lesquelles on est obligé de prendre quelqu'un." Og saa gjør den Lille *son choix*, og Alverden er tilfreds—saalænge det varer.

[Illustration: Mellem Kulisserne.]

Kun Fru Thalia har skjellig Grund til ikke at være det. Engang imellem tager en eller anden Avis sig af hendes Sag og holder Formaningstaler mod Theatrenes Forvandling til Menagerier og Fruentimmerbazarer. Men Fremmedtilstrømningens Guld har en Klang, der lyder højere og sødere i Direktørens Øren. Han stopper det i Lommen og tager de smaa Formaningstaler med paa Kjøbet, og Forholdene bliver, som de er. Nu, Noget af den Slags maa der naturligvis ganske nødvendigt altid findes i en By som Paris. Faren er kun, at det ikke breder sig. Og i saa Henseende er der et fortræffeligt Bolværk til at standse: Parisertheatrenes uhyre Konservatisme. Man møder den for hvert Skridt. Saasnt man kommer ind, finder man ved et højt Bureau tre fine Herrer i Kjole og hvidt Halstørklæde, der anmoder om Ens Billet. Det er dog ikke for at beholde den. De bytter den simpelthen om med en anden, som man saa afleverer ved den egentlige Indgang. Hvad de skal gjøre godt for, er der Ingen, der begriber. Men de har siddet der saalænge som Theatret har staaet, og derfor bliver de ved at sidde der. Hele Aftenen sidder de og pynter op i Entréen og viger ikke af Stedet. Man har en Fornemmelse, som var de Grundpiller, og som Theatret maatte styrte sammen, hvis de forsvandt. Er man kommen ind i Korridorerne, har man "Ouvreuserne" paa Halsen. De skal anwise Ens Pladser. Det vilde være langt simplere, om Billetterne bar Numer, som alle andre Steder i Verden, men saa var Ouvreuserne ingen Nytte til, og de er et gammelt Inventarium, der for enhver Pris maa bibeholdes. Saadan er det i Smaat og saadan i Stort. Det, at den franske Theaterforfatter næsten aldrig vover sig ud fra Salonerne, ud i den frie Natur mellem andre Mennesker end netop Parisere og Grever og Baronesser, det er et Udslag af akkurat det Samme. Det er, om man vil, ikke Andet end Respekt for Traditionen; Alt, hvad der er godt i vor ufuldkomne menneskelige Verden, har jo i Regelen ogsaa sin svage Side. Men hvad det end er, saa vil det bevare den virkelige, ægte Komædie paa de Pariser-scener, hvor den har gammel Hævd paa at florere. Deres Antal er mange. De vil beholde Pariserne som Publikum, og de vil altid trods Udstyrstheatrene faa en saadan Forstærkning af de Fremmede, at de kan gjøre glimrende Forretninger selv med det Gode, de præsterer, og at der følgelig ingen Grund er til Forandring. Paris's Ophøjelse til Theatercentrum ikke blot for hele Frankrig, men saa halvvejs samtidig for den hele civiliserede Verden bringer da saaledes i Theatrenes forøgede materielle Velvære den franske dramatiske Kunst en stor Støtte, uden samtidig at medføre væsentlige Farer for den. I gamle Dage har Talentet muligvis kunnet leve af Kildevand og Maaneskin. Det er for vort Aarhundredes mindre primitive Mennesker vanskeligt at sætte sig ind deri. Nu kan det det i hvert Fald ikke længer; i vor Tid trænger det til god Vin og god Føde, naar det ikke skal faa Svindsot. Paris er saa heldig baade at have dramatiske Talenter nok og at kunne give dem tilstrækkelig Føde til, at de kan voxer sig store og stærke.

[Illustration: Théâtre français' Yngste: Mlle. Baretta.]

SOMMERLIV OG FESTER.

Grand prix de Paris.

Paris har ligesaavel som London sin Saison, visse Maaneder af Aaret, da Befolkningens fine Portion er forpligtet til at lyksaliggjøre Hovedstaden med sin Nærværelse, og da følgelig Byens Liv naaer sin højeste Potens. Men man er dog ikke ganske saa rigorøs som hos de stive Britter. De kan ikke, uden at sætte deres gode Navn og Rygte paa Spil, vise sig i Westend-Palæerne en eneste Dag før den 1ste Maj,

og de kan heller ikke uden Risiko for, at de mest kompromitterende Rygter bringes i Omløb om dem, atter forlade disse Palæer før netop den 1ste August. Selv for den allernobleste Franskmand er derimod et Pariserophold tilladeligt paa hvilkensomhelst Tid af Aaret, det kan være ham til Behag. Paris gaar det an at foretrække, endogsaa naar "Alverden" er i Nice og Cannes, paa Jagtslotte paa Landet, eller i Badevillaer ved Kysten. Men sin Sæson har Byen alligevel. Den falder sammen med den Tid af Aaret, da Paris er skjønnest. Saasnt de første Foraarsbebudere kommer, kommer ogsaa den fornemme Verden hjem fra Rivieraen ved Middelhavskysten. Paris er da paa sit Højeste. Den svælger i Fester, den bugner af Luxus. Theatrene byder paa Sensationspremièrer, de berømte Virtuoser kommer fra alle Jordens Kanter og lader sig høre ved Koncerter, hvor den simpleste Plads er til en Louisd'or, der arrangeres straalende Velgjørenhedsmarkeder og elegante Bazarer, hvor Grevinder og Hertuginde og Fyrstinder staar i Butikerne, den officielle Verden giver sine store Galamiddage, Faubourgnernes, Pengeens, Kunstens og Litteraturens, ja selv Demimondens Aristokrati kappes om at holde Soiréer og Baller hver eneste Aften. Saaledes bliver det ved at gaa tre, fire Maaneder paa Rad, indtil endelig det hele tumlende Fornøjelseliv den første Søndag i Juni ender med en Slutningsfête, der stikker alle de andre, med *le grand prix de Paris*, Frankrigs Derbydag, de store Væddeløb paa Longchamps-Sletten.

Denne Dag er efterhaanden bleven en af Paris allerstørste Festdage. Det er i Grunden kun Nationalfesten den 14de Juli, der er mere. Og der er endda den Ting at bemærke, at ved Nationalfesten holder Ikke-Republikanerne sig tilbage for at protestere; til de store Løb derimod maa Alle med uden Menings- og uden Standsforskjel. I den fornemme Verden har det allerede under Kejserdømmet hørt til god Tone at tage Afsked med hinanden ved et Glas Champagne paa Sadelpladsen, før man lægger sig paa Landet, og denne gode Tone er med Aarene trængt ud til bestandig bredere og bredere Samfundslag. Nu er der knap en sølle Calicot længer, der ikke finder Longchampsudflugten nødvendig for at hævde sin sociale Position. *Le grand prix* er den Dag, da alle Parisernes Sparegrise, selv den beskedneste Arbejderfamilie, slaas i Stykker. Og har man ikke nogen Sparegris, saa har man dog altid en eller anden Gjenstand, man kan sætte paa Mont-de-Pitié for at komme med. Man skal til Longchamps, hvordan det saa gaar. Det er ikke egentlig for Løbenes Skyld; Pariserne sidder der ikke som Englænderne nogen medfødt Sportsmani i Blodet. Det er just heller ikke for at more sig; naar man vil være ærlig, veed man ganske vel, at Dagens Besvær tidt bliver større end dens Morskab, saafremt man da ikke har hele Lommen fuld af Guld. Men man maa afsted alligevel. Naboer og Gjenboer, alle mulige Bekjendte er med, saa kan man jo dog ikke blive siddende hjemme. Og saa er der ogsaa een Grund til. Man giver sine Penge ud paa Væddeløbsdagen i det stille Haab, at de skal komme ind igjen med Renter og Rentes Rente. Man vædder. Alle gjør det; Sadelpladsens Publikum sætter Tusindfrancsnoter paa Spil, Tribunernes Hundredefrancsedler og den store, vulgære Masse paa "Grønsværet" Louisd'orer og Femfrancer. Spilleraseriet er en af Kræftskaderne ved det moderne Parisersamfund. Det er ikke blot paa Børsen, at Alverden gjør Forsøg paa at tjene sig rig i en Haandevending; overalt, hvor man kan komme til det, tumler man med ind i den vilde Parforcejagt efter de rullende Guldstykker. I de parisiske "Cercles" tabes og vindes der ved Baccarat-Bordet Millioner hver eneste Aften, og den Del af Befolkningen, der ikke kan betale de Hundrede, to eller tre Hundrede Francs aarlig, som det koster at blive Medlem af en saadan Spilleklub, rangerer sig da paa anden, billigere Vis ind i Fru Fortunas Tilbederlegion. Efter Frokosttid, næsten hele Dagen igjennem, er de parisiske Kaféborde fulde af smaa grønne Klædesplader, paa hvilke de jevnere Samfundsklasser, helt ned til Arbejderen, vover deres surt fortjente Ugeløn i Ecarté; der pareres ved Billarderne, der spilles i Smug alle Slags Hasard i ethvert Beværtningslokales Bagstuer, der spilles kort sagt af Alle og overalt. Væddeløbsdagen er en velkommen, saa at sige med det Officielles Stempel paatrykt Anledning til at tilfredsstille denne uhyggelige Passion under exceptionelt fristende Forhold, i fri Luft, Menneskemyr og Sommersolskin, omgivet af Festvirvarets nervepirrende Ramme. Enhver maa til Bookmaker'nes Boder. Der er Hundreder af dem, og de gjør uhyre Forretninger allesammen. Naar det kommer til Stykket, er det maaske først og fremmest dem, der gjemmer Alruneæblet, som paa den store Væddeløbsdag drager alle Mennesker til Longchamps-sletten.

[Illustration: "Bookmakeren"]

Allerede tidlig paa Morgenstunden begynder Udvandringen. Da det dog alligevel skal være Feriedag, vil man gjøre den saa lang som muligt. Og desuden gjælder det ogsaa at være betids paa Pletten for at faa en Plads, hvor man nogenlunde kan se. Forsynede med appetitlige Frokostkurve sætter formelige Hære af Smaaborgerfamilier sig i Bevægelse i Retningen af Suresnes. Fra Klokkerne otte gaar der overfyldte Jernbanetog, Seinedampere, Sporvogne og Omnibusser hvert andet Minut. Det er, som om det gjaldt en Massestorm paa Mont Valérien. Men de mylrende sorte Striber af Menneskemyrer kravler ikke op ad Højen, de følger Trup over Suresnesbroen og spreder sig saa og besætter hver Grønsværsplet i Terrænet mellem Neuilly, Boulogneskoven-Kaskaderne og Seinen. Der pakker de Kurvene ud og holder efter Marchen Siesta i de kølige Skovskytter. De har behov at forberede sig til at kunne staa imod Eftermiddagens Trykken og Trængsel og Støv og Solhede; allerede før Et maa de sige Farvel til Træerne og foretage deres Kapløb ned til Snoren, som indhegner Væddeløbsbanen. Samtidig er ogsaa Vognene begyndt at komme rullende. *Grand prix* er Pariserkudskenes store Festdag. De, der

nyder den Ære at throne paa aristokratiske Selvejerekvipagers Bukke, faar Lov til at stille Husets Maximum af Forspands-, Seletøjs- og Kjøretøjs-luxus paa Parade, de ordinære Hyrekudske har den Tilfredsstillelse at faa et saadant Maximum af Kjørepenge, som de ikke fortjener nogen anden Dag af Aaret. I Reglen slaar Bekjendte sig sammen allerede flere Uger i Forvejen for at leje en Vogn til de store Løb. Prisen er da noget over et halvhundrede Francs for de almindelige Droschker og for Kjøretøjer med et større Antal Pladser i Forhold dertil. Men har man ikke været forsynlig og lejet paa Forhaand, kan det meget vel hænde, at man paa selve Dagen ikke slipper under det Dobbelte. Ved den Slags Lejligheder er en parisisk Droschkekudsk grumme lidt medgjørlig. Han farter op og ned ad Boulevarderne og ryster overlegent paa Hovedet, selv om man stiller sig op paa Fortovet og holder Louisd'orer frem og viser ham. Han tør ikke standse, har engang en af dem forklaret mig. Inden den gentile Herre paa Fortovet naaede ud til Vognen, kunde en brav Bourgeois springe op og tvinge ham til at kjøre *à l'heure* hele Resten af Dagen. Han giver sig ganske rolig Tid, til han kan se sit Snit og faa god Ladning. Han veed, at for hver Time, der gaar paa den store Væddeløbsdag, stiger Vognene i Pris, til der til Slutning saa at sige ikke er en eneste længer at faa indenfor Paris's Fæstningsværker.

Fra Klokken to holder de i endeløse Rækker ned over alle Vejene, der fører til Longchamps. Man vilde naa et Tal af over ti tusinde, hvis man var i Stand til at tælle dem. Thi fra Klokken to, det Tidspunkt, da det første Løb begynder, er Sadlepladsen, Tribunerne, den store Grønsværslette, Alt fuldt af hver sin forskjellige Art af Tilskuerepublikum. Der kan være indtil tre hundrede tusind Mennesker klumpede sammen paa dette Sted. Man kan overse hele Terrænet fra Tribunernes øverste Bænke; det er et Syn, som det næppe nogetsteds paa Jorden er muligt at finde et Sidestykke til. Der er her ikke Tale om spredte Grupper; det er, som om man vilde tænke sig en vældig, uoverskuelig Kornmark, bevokset ikke med gule Straa, men med Menneskekroppe. Vrimmelen er ligesaa tæt, Fladen, der dannes af de mørke, hattebeklædte Hoveder, ligesaa sammenhængende kompakt som den, der dannes af de bugnende Ax. Hist og her stikker røde Parasoller frem som glødende Valmuer; unge Piger er sprungne op paa Vognsæderne og staar der i deres lysfarvede Sommertoiletter som blaa Kornblomster eller gule Agerkaalsstilke og sætter brogede Pletter i den sorte Mark. Hele Fladen gynger og vugger sig som kruset af Vindkast, men ind i Mylren kan Øjet ikke se, det kan kun ane derinde en mystisk, æventyrlig Uendelighed af muntre, vxlende Folkelivsbilleder, som sætter Fantasien i Bevægelse og ligesom fylder Rummet med en kondenseret Essens af Liv og Glæde. Fra denne Hovedmasse strækker sig ud, langt, langt bort i det Fjerne, langs hele Væddeløbsbanens Snor, tætte sorte Myregange af andre Tilskuerklynger; Bakker med rigt schatteret Skovbryn indfatter Billedet, over det Altsammen ligger Guldglands af den varme Junisol.

[Illustration: Paa Tribunen.]

Og saa er der Maleriets Forgrund, som man har lige ved Siden af sig. Hver af Tribunerne fortsættes forneden af en Enceinte, fyldt med Straastole. Ogsaa der er der tætproppet af Tilskuere. Det er den fashionable Part af Publikum. Allerede paa Femfrancspladserne opdager man det ene extravagante Toilette ved Siden af det andet; paa dem, hvor det koster en Louisd'or at komme ind, holder de formelige Saturnalier. Det store Finantsaristokratis, stundom den virkelige Faubourgadels Damer med, og de store Kokotter overbyder hinanden i Opfindsomhed. Deres Fantasi bryder sig ikke om at tage Skjønheden med paa Raad, det gjælder kun at vække Opmærksomhed. Om de seer ud som Paafugle og Pappegøjer, er dem ligegyldigt, naar der blot bliver lagt Mærke til dem, og de kommer i Avisen den næste Dag. De leverer Forestillingens Ouverture, og Kappelstriden mellem dem kan paa sin Vis være fornøjeligere end Kapløbet inde paa Banen. Hvert Øjeblik gaar der som et elektrisk Stød gjennem Tribunepublikummet.

[Illustration: Paa "Grønsværet".]

Alle rejser sig op, Beundrings-Ah'er og Vittigheder regner ned rundt omkring, man applauderer, man hviner tidt himmelhøjt. Det er et Parasolmonstrum i Solbrandsfarver og oversaaet med Fuglereeder, man har opdaget inde paa Sadlepladsen, en Frøken med Lueforyldningsbroderier paa den hvide Atlaskeskjole eller en havfrueagtig Fremtoning i Sivgrønt: sivgrøn En-tous-cas, sivgrøn Kjole, sivgrønne Strømper og sivgrønne Sko, Altsammen bedækket fra Top til Taa med en Mylr af ganske smaabitte Sneglehuse. Det er kun i Paris, at man ser Sligt, og det er selv i Paris kun den ene store Væddeløbsdag, at disse Toilette-Orgier rigtigt kan faa Lejlighed til at slaa Gjækken løs.

[Illustration: I Enceinten.]

Signalklokken ringer, Jockeyerne farer ud paa deres stolte, fine, adelige, men gyselig magre Væddeløbere. Tribunepublikummet har studeret Programmet, det kjender Dyrene paa Jockeyernes Farver, og det raaber deres Navne for at gjælde for Sportsmænd, der veed Besked. Men nogen overdreven Enthousiasme for de første af Løbene er der dog egentlig ikke. De maa mere betragtes som en appetitvækkende *Pièce de rideau* før den rigtige, store Forestilling. Det drejer sig kun om fem, sex tusinde Francs, Summer, der paa en saadan Dag er altfor ubetydelige til at kunne vække nogen virkelig

Spænding. Og saa er der ogsaa det, at man ikke er absolut sikker paa, om disse Løb nu ogsaa kan betragtes som rigtig alvorlige. Man fortæller om saa megen "*blague*" ved Smaaløbene, om bestukne Jockeyer og Ejere, der med Vilje lader deres Dyr tabe, fordi de i hemmelig Forstaaelse med en Bookmaker har store Pæerer imod dem. Alle mindes Affæren fornylig ved Chantilly. En Jockey blev kastet af og kom slemt til Skade, og det oplystes da, at han var betalt af sin Herre for at holde Hesten tilbage. Men Dyret havde været stærkere end han; dets Instinkt fortalte det, at der var Noget i Vejen, og det skilte sig saa af med sin Rytter og sørgede paa egen Haand for at komme ind som Numer Et. Der skal gaa mange af den Slags Ting i Svang, veed man, og det svækker Interessen. Med "*grand prix*" derimod er det en anden Sag. Der gjælder det baade Æren og Prisen, og den sidste er ikke mindre end hundrede tusinde Francs. Det kan pirre.

[Illustration: I Enceinten.]

Der kommer en umaadelig Bevægelse mellem Publikum, saa saare Tallene begynder at springe frem paa den sorte Tavle, hvor de Løbendes Numere markeres. Alle rejser sig op. "*Assis! assis!*" brøles og hvines der fra Tribunerne, men Enceintepublikummet nedenfor dem tager ikke Notits af deres Raab. Damerne springer op paa Stolene og holder deres Kikkerter i Beredskab; selv den mest stikkende Sol har de i dette Øjeblik ingen Tanke for. "Hvem løber?" det er det første store Nysgjerrighedsspørgsmaal, det gjælder om at faae besvaret. Det ene Tal springer frem efter det andet; til "*grand prix*" er der altid ti, femten Konkurrenter mindst, og man trækker sig kun grumme nødtigt tilbage. Selv om den ikke har nogen Udsigt til at vinde, er det dog altid en uhyre Rekommandation for en Hest, et Slags Adelsdiplom, at den har været med ved det rigtige store Løb. Man kiger paa Programmet, man henter biografiske Notitser om Dyrene hos Naboerne rundt omkring. Der er da ingen Overraskelse i Gjære? Der findes forhaabentlig ikke mellem Deltagerne i Løbet nogen af de hemmelighedsfulde Ubekjendte, som, opdragne i Smug af en Førsterangstrænør paa et eller andet fjernt, øde Sted, pludselig dukker frem og gør alle Sportsmændenes Beregninger til Skamme? Man har set Sligt ikke saa sjældent endda. Og findes der en saadan Konfusionsmager, saa er jo alle Chancer, hvorpaa man har støttet sine Væddemaal, ikke to Sous værd. Har man derimod udelukkende med bekjendte Løbere at gjøre, saa er det i Regelen muligt at forudse Resultatet med nogenlunde Sikkerhed. Der mangler sjældent en stor Stjerne, mod hvilken der kun pareres med Enere mod Tiere.

Men hvor bliver den af, denne Dagens Helt? Dens Tal staar endnu ikke paa Tavlen. Om der var tilstødt et Uheld! Om den pludselig var bleven indisponeret og ikke kunde vise sig paa Arenaen! De store Væddeløbere er ømfindtlige som de store Primadonnaer. Ængsteligheden begynder at brede sig. De, der har været bag Kulisserne, beroliger imidlertid. Der kan umulig være hændet Noget. "Bruce" er kommen fra England med specielt for den lejet Extratog, og siden sin Ankomst har den stadig været omgivet af en Livvagter paa sex fuldt paalidelige Karle, der med ladte Revolvere har vaaget over, at ingen snedig Bandit sneg sig ind i dens Stald, beruste den med Brød, dypet i Vin, eller paa anden Vis gjorde den uskikket til at lade sine Evner straale i det skønneste Lys. Den er sund og frisk, glødende af Kampiver, forsikrer de; de har været i Stalden endnu om Morgenen. Herrer og Damer seer paa dem med beundrende, misundelige Blikke; Hjerterne hører op at banke i Uro. Og der er jo virkelig ogsaa dens Tal paa Tavlen. Et højt, tusindtunget Hurraraab hilser det. Men det skjæres over paa Midten, Signalklokken klemter, og der bliver i samme Nu Stilhed over den store Væddeløbsbane som i Theatret, naar Tæppet hæver sig. Alles Øjne vender sig mod Sadelpladsens Enceinte. En efter en i Række kommer Jockeyerne ridende ud derfra. De gjør en lille Galop for at presentere sig ned over Banen en face for Tribunerne. Saa standser de foran Dommerestraden, en ny Klemten, og Løbet begynder. Hvor der strækkes Hals, hvor der hvines, hvor der vinkes med Lommetørklæder og Hatte og Parasoller i Et uendeligt Brøl fylder hele Sletten. Hver Tilskuer raaber sin foretrukne Dystløbers Navn og bliver ved at raabe det under hele Løbet, som om Hesten kunde høre det, og som om det uvægerligt maatte føre den til Sejer, naar det blot overdøvede alle andre. Der kommer de frem ved Skovbrynet. "Invincible" er foran! Nej, "Bruce" tager den igjen! Den holder sig! Den øger Distancen! Hurra for "Bruce"! Hurra! Hurra! Hurra!

De tager ingen Ende disse Hyldestraab, medens den lykkelige Jockey, førende sig som en Heros, promenerer Dagens Sejervinder i Triumf hele Væddeløbsbanen rundt. Gommeuxherrer og Sportsmænd paa Sadelpladsen flokker sig lykønskende om Ejere og Trænør. Den Første tager ved dette ene Løb en halvandet hundrede tusind Francs ind foruden de betydelige Summer, Bookmakerne muligvis samtidig har ladet flyde i hans Kasse; den Sidste er efter denne Dag Sportsverdenens store Stjerne, til hvis Gunst hele det unge Aristokrati bejler mere end til nogen moderne Skjønheds, og hvis Tjeneste betaales højere end en Adelina Pattis og en Faures Toner.

Efter "*le grand prix*" følger der atter andre, mindre Løb med Priser fra sex til femten tusind Francs. Det Hele ender først henimod Aftentid. Men Væddeløbslettens Publikum tyndes ud langt tidligere. Den fornemme Part maa se itide at faa fat paa sine Kjoretøjer, der kan gaa Timer, før de findes, og den store Hob maa tilbage for fra Stolene paa begge Sider af Champs-Élyséesavenuen at være Vidne til det nye Skuespil: *le retour des cours*, den uendelige Mylr af straalende Ekvipagers Hjemkjørsel i Parade. Hele

den brede Allée er opfyldt af et ustandseligt Tog, det er en formelig Hær af Vogne, og det varer Timer, før Revuen tager Ende. Her holdes Hovedmønstringen over Toiletterne; hvert Minut bringer Overraskelse paa Overraskelse. Er "*le grand prix*". Slutningen af Parisersæsonen, saa er den ogsaa dens Apotheose. Man vil vise Udlændingene sin kjære Stad i al dens Herlighed, før man overlader den til deres Indvandring. Fra den første Mandag i Juni har de Lov til at fylde den med Rejsekostumér og røde Baedekere, men den store Væddeløbsdag skal den være sig selv, være paa Højden af sin Glands og Pragt. Og det er den.

Badeliv ved Kysten.

Sommervarmen i Paris er som oftest ingenlunde uudholdelig. Saalænge Solen befinder sig paa Himlen, er i Reglen ogsaa Vandslangerne i Bevægelse, En hel Hær af Arbejdere er fra Morgen til Aften beskjæftiget med at holde Alting vaadt, der bliver sprøjtet og sprøjtet paa Makadamiseringen, Husfacaderne overrisles, Gaardene sættes under Vand, Trottoirerne skures og vaskes i en Uendelighed. Det giver Friskhed og Kjølighed, saa den store Bys Indeklemthed ikke trykker.

Men alle Regler har desværre sine Undtagelser. Af og til, naar Temperaturen stiger særlig højt, og Sommeren bliver særlig tør, vil Dhuys og Vannes, de to smaa Floder, der forsyner Paris med Vand, ikke længer gjøre deres Skyldighed. Saa begynder Paris's Trængselstid. Byen begraves i Støv. Som en tæt, brunliggul Taage stiger det op fra de milelange Boulevarder og Avenues. I de første Morgentimer staar denne Taage endnu lavt, som om den ikke rigtig selv vidste, hvorvidt den vilde løfte sig i Vejret eller løse sig og forsvinde. Men efterhaanden som Byen vaagner, efterhaanden som der kommer Folk og Færdsel, med hver ny Vogn og hver ny Fodgænger hæver den sig højere og højere. Den ruller ind over Byen i voxende Skyer, der breder og breder sig fra Kvarter til Kvarter. Indtil henimod Middag kan Solen endnu skinne igjennem dem, saa de tager sig ud som en fin, langsomt faldende Regn af smaa Guldatomer. Men Time efter Time fortætter de sig. Længere frem paa Dagen er det en fedtet, kvalm, okkergul Os, der hyller Alting ind, saa massiv, at man ikke kan se fra Lygtepæl til Lygtepæl. Det Hele er forvandlet til et ubegrændset askefarvet Hav, i hvilket Mennesker og Vogne, Træer og Huse glider sammen. Saa saare man stikker Hovedet ud af Døren, er i det samme Nu Hals, Lunger og Brystkasse fyldte med Støv; naar man har gaaet en halv Gade ned, seer man ud som en Melmand, vil man sætte sig ved et Kafébord paa Trottoiret, maa det først fejles rent med en Kost. De lukkede Fiakrer ruller langsomt og bedrøveligt gennem Gaderne, som om det tommetykke graa Lag paa Taget af dem tyngede, saa de ikke kunde komme afsted, over de lange Boulevarder er der næsten ikke et eneste grønt Blad at opdage. Alle Vinduer og Skodder holdes den hele Dag hermetisk lukkede, men Støvet ude fra Gaderne trænger sig gennem hver lille Sprække og Aabning, laver Skyer, lægger sig i Lag overalt.

Paa saadanne Dage er det, at selv de Parisere, for hvem Paris er Alt, faaer Sommerrædsel for den store Stad og flygter. De mindre enragerede Boulevardtilbedere har allerede taget Vejen afsted før dem. Under den nye atheniensiske Republik kræver Vinteropholdet i Paris stadig mere og mere enorme Udgifter Sommeren er den Tid, da man sparer op til dem. Under Foregivende af, at man har Behov for Landluft, afskaffer man hele det store Træn fra Sæsonen, sætter sig paa landlig Diæt og vegeterer i en Krog for atter, naar Selskabssalene i Paris paany aabnes, at kunne udfolde sin Pragt og Luxus i dem. Det er væsentlig dette Hensyn, der allerede strax efter "*le grand prix*" begynder at lægge Paris øde. Under de to følgende Maaneder forsvinder dens Beboere mere og mere. I Slutningen af Juli er den berøvet saa at sige hele sit "tout Paris", det lille Frimurerselskab af udvalgte, ægte Parisere, der til daglig Brug ligesom gjennemsyrer hele Staden og giver den dens Fysiognomi. Ikke Spor af Elegance eller Chiched; Herskabsvogne og Toiletter er blevne saa sjeldne, at de vækker Opsigt, naar de viser sig paa Boulevarderne, Droschkekudskene har saa lidt at bestille, at de endogsaa om Søndagen formelig plager Folk for at tage dem i timevis. Boulevarderne er halvt tomme, mest befolkede med Arbejdere, stønnende Forretningsfolk og langsomt drivende engelske Lorder og Misser.

Paris er paa Landet. Man tager til sit Château, naar man har enten et virkeligt Château eller en lille, afsides liggende Gaard, hvilken der med god Villie kan tillægges dette stolte Navn; man flytter til Villabyerne i Omegnen, naar man er nødt til stadig at ture ind i Forretninger, eller man rejser til Badestederne ved Bretagnes og Normandiets Kyster. Man gjør helst det Sidste; det er mest Fashion.

Disse Badesteder skyder derfor ogsaa mere og mere op som Paddehatte. I gamle Dage var der væsentlig kun Trouville; nu tælles de snart i hundredevis. Et af de yngste, der samtidig har vist sig i Besiddelse af virkelig Livskraft, er Etretat. Det er det, vi vil besøge.

Etretat er voxet meget hurtigt i Vejret. For tredive Aar siden laa der paa dette Sted kun et Par enkelte Fiskerhytter, fremskudte Forposter fra Fécamp. Men Alphons Karr kom tilfældigvis dertil og opdagede Stedet, ligesom en engelsk Lord nogle Aar tidligere havde opdaget Cannes. Karr byggede sig en Villa i den lille, lune Dal mellem to høje, hvide Skjærgaardspynter, skrev om Stedet, fik sine Venner derud og propaganderede saa godt for det, at han nu, naar han kommer dertil, kan spadserere gennem en lang Gade, der bærer hans Navn, og hvor de Handlende i deres Butiksvinduer har udstillet alle

Paris's Luxusartikler. Foruden denne Hovedgade er der et Virvar af Veje, langs hvilke der ligger prægtige Landsteder med Haver i den rigeste Mangfoldighed. Etretat og den nærmeste Omegn har snart en halv Snes Tusind Beboere. Pariserne og Badegjæsterne fra den anden Side af Kanalen, der er blevne kjede af Wight og Brighton, har kastet deres Kjærlighed paa det, og et Sted, der tages under Armene af saadanne Magter, behøver ikke mange Aar for at komme i Flor. I Virkeligheden har Etretat allerede overfløjet de fleste normanniske Badesteder. Trouville skræmmer trods de demokratiske Tider Folk bort ved et altfor blandet Selskab, og Vandet ved dets Kyst viger desuden stadig mere tilbage, saa at man tidt maa kjøre lange Strækninger ud for at naa det. Deauville er for aristokratisk og Fécamp for provinsielt. Dieppe er vel endnu i Mode, men Parisermoder skifter hurtig, og Vinden blæser ad Etretat til. Naar man vil have et Billede af ægte fransk Badeliv, skal man for Øjeblikket tage dertil.

Turisten, der kommer for et Par Dage, vil være henrykt. Det stolte Hav med dets stadig vexlende Ebbe og Flod, de hvide Skjærgaardsklipper, som springer ud i det og danner en Række af mægtige Portaler, mod hvilke de herligste Triumfbuer kun er Legeværk, det muntre, brogede Badeliv paa Bredden, den friske Luft oppe paa Toppen af de grønne Bakker, Musiken fra Kasinoet—alt det vil sætte ham i Begejstring, og han vil uden Betænkning erklære Etretat for et Paradis. Men Verden har nu engang kun sjældent Paradiser undtagen for Turister, der kommer og gaar. Og da muligvis En eller Anden, som læser denne Skildring, kunde bygge Rejseplaner paa Grundlag af den, foretrækker jeg istedetfor Turistens Lyrik at levere et Billede af Stedet, som det virkelig er, naar man kjender det.

Ubetinget fornøjelig er selve Badningen. Er man kun vant til at gaa i Vandet fra nordiske Badehuse, vækker den Forbavselse i første Øjeblik, og det er meget muligt, at adskillige af vore Damer strax efter Ankomsten vil erklære, at Sligt kan de paa ingen Maade være med til. I sidste Instans bliver jo imidlertid alle den Slags Ting kun en Konvenienssag. Hvad alle Mennesker gjør, kan ikke i Længden vedblive at være stødende for den Enkelte. Amerikanere, Englændere, Russere og andre Folkefærd følger da ogsaa uden Betænkning Stedets Skik og blander sig uden Hensyn til Alder eller Kjøen i den brogede Vrimmel af Badende. Der er særlig to Tider paa Dagen, da denne Vrimmel præsenterer sig mest malerisk, nemlig om Formiddagen umiddelbart før Frokosten og lidt ud paa Eftermiddagen, i Timerne mellem fire og sex. Alt, hvad Etretat rummer af Badegjæster, befinder sig da paa Skrænten, som fra Kasinoterrassen fører ned til Vandet. Under Sommerparaplyer og røde Parasoller lejrer man sig i Grupper paa de smaa graalige Rullesten, hvormed Bredden er bedækket, plasker i Vandet eller slaas om en Badehytte, hvor man kan klæde sig af og paa. Disse smaa Træhuse findes i et Antal af hundrede eller saa omtrent umiddelbart nedenfor Terrassen; men i den rigtige Badetid kan man dog ofte komme til at staa og vente halve Timer ad Gangen, før man faaer fat i en ledig Badehytte. Damernes og Herrerne er ikke adskilte; at en ung Frøken staar paa Vagt, naar man kommer op af Vandet, og tinger om Hytten efter En, hører til Hverdagsbegivenhederne, ligesaa godt som at en Herre, uden at støde den gode Tone, banker paa Døren til en Dames Paaklædningsværelse og spørger, om han snart kan afløse hende. Alt gaar her paa Badeskrænten for sig fuldstændig *sans gêne*. En Badetur er her det Samme som et Rideparti eller en Skovudflugt andetsteds. Om Aftenen sætter man i Kasinoets Dandsesal hinanden Stævne til Badningen den næste Formiddag. En isoleret Vandgænger hører til de store Sjeldenheder; i Regelen er det hele Selskaber af Damer og Herrer, der følges ad og i deres Badedragter venter paa hinanden for at tumle i Trup og paa Parade ned ad Gangbrættet over de smaa Rullesten og saa hoppe i Vandet.

[Illustration:]

Badekostumet er for Damernes Vedkommende Bluseliv, tidt holdt sammen af et broget Skjærf, Benklæder, hvis normale Længde er til noget nedenfor Knæerne, en stor, koket Solhat samt Sandaler.

Trods al sin Simpelhed tillader det dog en Utallighed af Variationer. Mellem den bedagede Pebermøs folderige, til Anklerne naaende Dragt af sort Merino og den unge, overgivne Amerikanerindes soignerede Trikottoilette af lysblaat Uldmusselin, kantet med Guldgalon, stærkt nedringet, uden Ærmer og stumpende ovenfor Knæet, kan man vælge Overgangsformer nok, der blotter eller dækker alt, efter hver Enkelts Behov og Tilbøjeligheder. Herrerne møder som oftest i sribet Trikot, der ender midt paa Laaret. Anseer de sig ikke for præsentable i det Kustume, er det dog ogsaa tilladt for dem at skjule Naturens Skrøbeligheder under en Blusedragt i Smag med de gamle Jomfruers. Selv i den kan de stundom være tilstrækkeligt komiske. Under Vandringen mellem Badehytterne og Vandet plejer begge Kjøen at have en Badekappe kastet over Skuldrene; den er imidlertid ingenlunde absolut nødvendig, og det er kun Faa, der ikke under alle Betingelser lader den flagre, som den vil. Den er mest til for Vandringen opad efter Badet. Under dette lægges den helt nede ved Bredden, fortøjet med et Par af de største runde Sten, man kan faa fat paa, og saaledes, at man strax kan kaste den om sig i det Samme man kommer op af Vandet. En Parade efter Badningen forbi det talrige, inspicerende Tilskuerpublikum er af let En Bademester forstaaelige Grunde ikke hensigtsmæssig uden disse Kapper.

[Illustration: En Bademester.]

Badningen er langt mere et Fornøjelsesparti end en Sundhedsforholdsregel. Man bliver ofte indtil tre Kvarter i Vandet, og man bestræber sig for at more sig saa godt som muligt. Fra Enden af det høje Springbrædt styrter baade Damer og Herrer sig ud paa Hovedet. Herrerne springer Buk over hinanden, slaar Kolbøtter over hinandens Ryg eller under Brædtet, vælter sig undertiden ud i Klumper paa en halv Snes Stykker ad Gangen og søger i det Hele taget paa alle Maader at vise deres Dødsforagt for det vaade Element. Ved deres Kunster vil de dog sagtens ogsaa stundom tiltrække sig en eller anden badende ung Frøkens Opmærksomhed. Damerne kan i Reglen svømme, og de foretager ofte lange Ekspeditioner ud ad Havet til, sammen med deres Kavallerer. Undertiden tager den Skønne ogsaa Plads i en af de smaa, kvikke Joller, der ligger ved Bredden, jager afsted i den, fulgt af Herresværmen, og styrter sig, naar hun er kommen langt ud, i Bølgerne, for saa at lade deres Favntag bære hende ind igjen. Fartøjets Bjergning overlader hun ubekymret til den, der har Lyst til at tage sig af det. De Damer, der ikke er indviede i Svømmekunstens Mysterier eller ikke dristige nok til at vove sig langt ud, holder sig paa lavt Vand, faar Undervisning af Bademestrene eller af nærbekjendte Herrer, overpjadsker hinanden med Vand og bliver hvert Øjeblik bange for Bølgerne, som ruller hen over dem og slynger dem omkuld eller vælter dem ind mod Land, Bølgegangen paa Normandiets Kyst er som oftest ganske respektabel, og de Badendes Kamp med den paa det lave Vand kan fremkalde de pudsigste Scener, naturligvis stadig ledsagede af Tilskuersværmens højkrøgede Latter, Tilraab og Vittigheder. Undertiden hænder det ogsaa, at en nærgaaende Bølge skyller helt op til de nærmeste Stolerækker og over Hals og Hoved jager deres Indehavere op ad Skrænten, samtidig med, at den fører Badekapper og Sandaler, som de Badende har ladet ligge mellem Stenene, tilbage med sig ud i Havet. Naar Sligt hænder, er der ingen Ende paa Latteren, Virvaret og Tummelen. Hver søger at redde Sit, men Ingen kan naturligvis finde netop sine Ejendele.

[Illustration: Opgangen fra Badet.]

[Illustration: Paa Rejefangst.]

Den Slags Scener er morsomme. Men det er just ellers ikke let at faae Tiden til at gaa, og det er netop en af Skyggesiderne ved Opholdet i Etretat, naar det udstrækkes over et længere Tidsrum. Folk, der ligger ved et Badested, har i Regelen den Anskuelse af Tilværelsen, at Badeliv nødvendigt maa være ensbetydende med Driverliv. Hos Badegjæsterne i Etretat synes denne Opfattelse at være bleven til et Dogme. De betragter Driveriet som uafviselig Pligt, ikke blot for sig selv, men ogsaa for deres Venner og Bekjendte, Naboer og Gjenboer. I en lille Krog som Etretat hører Alverden efter en fjorten Dages Forløb uundgaaelig til en af disse Kategorier. Den, der har Trang til at bestille Noget, skal derfor blive borte fra et saadant Sted; selv om han skjuler nok saa godt, at han tager sig noget Alvorligt for, vil det dog blive opdaget, betragtet som en Forbrydelse imod den friske Luft og Landliggeriet og energisk modarbejdet baade ved theoretiske Forelæsninger og ved praktiske Forstyrrelser. Dette kunde endda gaa an, hvis det var muligt at drive Maaneder hen i Etretat uden at trættes; men dertil bliver Stedets Adspredelser og hele Liv i Længden for ensformige. Det kan være særdeles morsomt for en Gang eller to at være med til Yndlingssporten ved disse Badesteder, vade i stort Selskab med bare Ben og primitive Kostumer omkring mellem Skjærgaardsklipperne og gaa paa Jagt efter Rejer, men det er dog den Slags Fornøjelser, som ikke egner sig til at gjentages hver Dag. Krocketspillet paa de store Plæner omkring Byen synes at være et Privilegium for Englænderne, og Ture op til Bjergtoppene gjør man een Gang i tredive Graders Varme, men saa aldrig mere. Skove findes ikke i Etretats Omegn, og en Ridetur er en dyr Fornøjelse, da man ikke kan faae en taalelig Ridehest at leje under tyve Francs.

Til daglig Brug er man i Virkeligheden saa godt som udelukkende henvist til Kasinoet, det vil sige til saadan Noget som en Stump Pariserboulevard paa halvtredsindstyve Alens Længde, begrænset paa den ene Side af Badeskrænten, paa den anden af en Kafé med de højeste Priser og den sletteste Opvartning, der eksisterer i hele Frankrig, saavel som af Spille-, Læse-, Koncert- og Dansesale.

Næst efter Badetimerne er det Kasinobesøgene, der spiller Hovedrollen i Badegjæsternes Tilværelse. Naar man ikke hører til de Millionærer, der paa deres Villaslotte udenfor Byen lever i fornem Ro, omgivne af parisisk Luxus og alle en storartet Kystnatures Skjønheder, er man i Etretat ikke bedre installeret end i en hvilkensomhelst diminutiv Fiskerlejlighed andetsteds. Stundom er man endogsaa værre faren, idet man lever indestængt i en lille Kjøbstads snevre Gader, uden Haver og uden Udsigt til Havet. Komfortable Hoteller findes ikke. Etretat har endnu kun to saadanne Institutioner, der selvfølgelig ikke kan rumme meer end et Minimum af de Besøgende. Pluraliteten lejer sig en Lejlighed af den Slags, hvor man jager Benene gennem Sovekammervæggen, naar man vil strække sig lige i Sengen. Opholde sig i den Slags Huler meer end højst nødvendigt, gjør man naturligvis ikke, og Kasinoet er og bliver derfor eneste Tilflugtssted. Hvad enten man vil eller ej drives man ned til det paa alle Tider af Dagen. Pariserne spiller Écarté, en meget høj Écarté—der tabes og vindes stundom Titusinder paa en enkelt Haand—medens Pariserinderne spadserer op og ned ad Boulevardstumpen og viser deres Toiletter, eller af og til gjør en Tour ned paa Rullestensskrænten for at hente det ikke sjældent frugtbart forhaandenværende Stof til Railleri over, hvor gyseligt den eller den tager sig ud i Vandet, og saa sætter sig i Skyggen under Kasinokaféens Solsejl for at lade dette Smaarailleri udvikle

sig til de forfærdeligste Historier om Veninder og Veninders Veninder. Englænderne gaar omkring i Jockeyjakke og har Spleen, mens Englænderinderne derimod sørge for den almindelige Morskab ved at præsentere sig i hvide Trikotkjoler med højrrøde Livbaand samt alenlange Sko og sorte Strømper.

Om Aftenen paatager Direktionen sig Underholdningen. Hveranden Aften er der Komædie eller Koncert, hveranden Bal. Af og til kommer ganske vist Kunstnere som Faure og Mounet-Sully og lader sig høre ved disse Koncerter, men til daglig Brug er de hverken bedre eller daarligere end Badestedsunderholdninger i Regelen, hvilket alligevel ikke afholder Damerne fra at staa timevis i Queue for at erobre en Siddeplads i den hede Sal. Til Dandsen er Tilstrømningen ikke mindre. Tilsynet overholdes saa strengt, at Damer, hvis Rygte er slet, ikke faaer Adgang, og det hører følgelig endnu med til god Tone at indfinde sig ved disse landlige Baller. De reglementerede tre Gange om Ugen vandrer hele Ungdommen—og meget ofte ogsaa en stor Part af dem, man udenfor Frankrig vilde kalde Alderdommen—hjem fra Kasinoballet ligesaa drivvaade, som de om Formiddagen er komne op af Badet. Især paa Englænderinderne er der ingen stor Forskjel at se, da deres Bade- og deres Balkostume omtrent er ens. Naar de møder paa Ballet, sidder kun deres Trikottrøjer lidt mere stramt.

Alt det kan, som sagt, være ganske fornøjeligt at se paa og være med til nogle Dage. Men for Uger, ikke at tale om Maaneder, turde det hænde, at Adskillige vilde finde det lovlig monotont. Havet ved Normandiets Kyst er ganske vist stort og imponerende, men det er ofte trist og melankolsk som Normandiets Himmel. Luften skal være styrkende, siger man, men Alverden gaar dog omkring og klager over Vejret; paa Skjærgaardsklipperne voxer der hverken Blomster eller Blade, og de lange, grønne Bakkeskraaninger ender med at blive ensformige, naar man gaar og kiger paa dem Dag ud, Dag ind. Man skal tage til Etretat som Turist for nogle Dage. Saa morer man sig kosteligt over at se "tout Paris" gaa og tumle om mellem Rullesten paa Kysten. Men naar man har plukket Buketten af dette Kuriosum, saa skal man flyve afsted igjen. Boulevardstumpen foran Kasinoet er for lille til aldrig at blive kjedelig, men for meget Boulevard alligevel, til at man kan bilde sig ind, at man er i Naturen.

Nationalfesten.

Siden Verdensudstillingen 1878 har det republikanske Frankrig hvert Aar ved Midsommertid sin store nationale Festsdag svarende til, hvad Napoleonsdagen var under Kejserdømmet. Et helt Aarti omtrent havde Paris baaret Sorg efter Krigen og afholdt sig fra alle offentlige Forlystelser. Men saa kom den stolte 1ste Maj, da Kæmpeværket paa Marsmarken stod færdigt og aabnede sine Porte for de Fremmede, der strømmede til fra alle Jordens Egne. Fredens Gjærning havde læget Krigen Saar. Paris var atter sig selv: Verdens beundrede, lokkende Metropol, Mekkastaden for Turisternes Pilgrimsfarter og Maalet for alle de Hjemmeblivendes Længsler og Drømme. Den Dag blev Sorgen lagt i Frankrigs Hovedstad og over hele Landet. Festens Faner kom frem igjen og pyntede den mylrende By, Marseillaisens Toner foer tusindstetnigt jublende, elektriserende gjennem alle Gader. Den 30te Juni fulgte efter, Nationernes Fest, Verdensdronningens Gallaceremoni for de Hundrede-Tusinder, der havde samlet sig til Turneringen ved hendes gjenfødte Hof. Siden den Tid fejrer den franske Republik hvert Aar sin Fødselsdag. Den har valgt dertil den 14de Juli, Aarsdagen for Stormen paa Bastillen, Indvielsesdagen for den store Revolution, hvis Arv den har taget, og hvis Gjærning den fortsætter.

Denne nationale Fest holdes over hele Landet, i enhver Provindsstad og hver Landsbyflække, men hvor store Anstregelser man end gjør sig allevegne, bliver det dog, selv Alt tilsammentaget, Ingenting mod Paris's Fest. Pariserne har en Evne til at kunne arrangere Fester som intet andet Folkefærd i hele Verden. Ingen anden By er en saa vidunderlig hurtig. Leder for Stemningens Elektricitet som Paris, ingen anden udstyret med dens Midler til at kunne pynte sig i Fest, ingen anden Befolkning først og fremmest begavet med det samme Sind som Pariserne til at kunne vælte alt Muligt af sig og fornøje sig som Børn i uskyldig, overstrømmende Glæde. Disse Egenskaber maa ved enhver ny Lejlighed føre til nye, storartede Manifestationer; de vil blive ved at gjøre det, hvor gammel end Nationalfesten bliver.

[Illustration: Lygter hænges op.]

En hel Uge allerede forinden den fjortende begyndes der baade af de offentlige Myndigheder, og af Private paa Stadens Udsmykning. Overalt tømmer og hamrer man, hænger Lygter op, bygger Æreporte, rejser Mastetræer, pynter Huse og kjøber Flag først og fremmest. Trikolorhavet voxer og voxer, indtil Byen til Slutning formelig er druknet under det. Pariserne flager ikke, som man gjør det i mindre extravagante nordlige Egne af Verden. De hænger Faner ud af hvert eneste Vindue i hvert eneste Hus, de pynter Façaderne med tætsammenpakkede Emblemer af dem, de spænder dem som Theatersoffitter tværs over Gaderne fra Tag til Tag, der hæver sig ved hvert tyvende Skridt kolossale Master, hvorfra Faner vajer i Snesevis. Selv den fattigste Arbejder i Belleville stikker sit Flag ud; de store Nouveauté-magasiner sælger dem for et Par Francs Stykket, og det er der i Paris Ingen, som ikke har Raad at betale for at kunne være med til at fejre Nationalfesten. Men for Pariserne extatiske Begejstring er ikke engang dette Flaghav nok. Butikernes Vinduer udstiller slet ikke Andet end trikolorfarvede Salgsgjenstande. Det kjøbende Publikum svælger i trikolore Kjoler, trikolore Damehatte og

Herrekaskjætter, trikolore Strømper og trikolore Halstørklæder, trikolore Vifter og Lommetørklæder og Dukker for Børn; alt Muligt, hvad der sælges, maa, naar Nationalfestdagen nærmer sig, være trefarvet, selv Herrernes Seler og Damernes Korsetter. Man er ikke nogen god Borger, naar man ikke er trefarvet indvendig saavel som udvendig. Ikke engang Heste og Vogne gjør en Undtagelse fra Regelen; de stakkels Dyr farer afsted med hele Hovedet druknet i diminutive Flag, og der er ikke en Omnibus, uden at der vajer mindst fire Nationalbannere fra dens fire Hjørner. Nogle Droschkeejere maler selve Vognene blaa, hvide og røde, pynter Kudskene med trefarvet Liberi og anskaffer sig trefarvede Dækkener til Hestene. Samtidig er Gaderne overspændte med et saadant Væv af Guirlander og Blomster, at man i de snevre af dem slet ikke kan se Himmelen. Det er netop dem, der i Regelen er de rigest pyntede, og Alt, Tage, Mure og Vinduer, er da forsvundet under Løv og Farver, ja selv Trappegange og Gaarde pynter man med trikolore Papirsstrimler og med højst primitive trikolore Vaabenskjolde. Er der et Rum paa ti Kvadratalen, hvor der ingen Flag og ingen Dekorationer findes, bliver Folk staaende stille og spørger hinanden, hvad der kan være i Vejen. Selv Sælgekonernes Frugt- og Légumevogne maa holde Nationalfest, hvis de ikke vil tabe de gode Republikanere, de har til Kunder. Paa alle Damelivstykker og i alle Herreknaphuller seer man "la fleur nationale". Arbejderne anskaffer sig trikolore Lærredshuer, og Damerne anbringer trefarvede Fjer i deres Hatte; Børnene gjør man trefarvede fra Top til Taa.

Og saa oprinder da selve den 14de Juli. Paris er underlig paa en saadan Dag. Den skifter lige fra Morgenstunden Karakter, saa at man ikke kan kjende den igjen. Det sædvanlige Liv er borte og erstattet af et helt nyt. Paa de andre Helligdage, selv paa de store af dem, gaar Handel og Færdsel sin vante Gang. Først henad Aften, naar Forstædernes Beboere gjør deres Spadseretur ned paa de store Boulevarder, kommer der lidt af Søndagspræget over Byen. Men paa Nationalfesten er det anderledes. Hvorsomhelst og paa hvilkensomhelst Tid af Dagen man sætter sin Fod i Gaderne, mærker man, at der er noget Aparte over Staden. Der er først og fremmest en ganske ejendommelig Fred. Alle Butikker uden Undtagelse er lukkede, de store offentlige Haller, hvor man flere Dage i Forvejen har gjort endnu mere omfattende Forberedelser til Festen end alle andre Steder, de er nu rømmede for deres Boder og forvandlede til vældige, guirlandebehængte Sale, hvor om Eftermiddagen Dandsen skal tage sin Begyndelse. Der arbejdes ikke paa noget Værksted, selv Posten standser sin Virksomhed fra Klokken elleve om Formiddagen. Efter den Tid tømmes der ingen Brevkasser og uddeles ingen Breve; Postbudene drager i store Klynger med hinanden under Armen gjennem Byen og synger Marseillaisen, yderlig fornøjede over Fridagen, den eneste, de har Aaret rundt. Den rastløse, travle Tummel er borte. Folk driver ganske langsomt, skikkelige, søndagspyntede Grupper med en Mylr af Børn, og de standser hvert Øjeblik for at kige paa Flagpynten og Transparentbillederne, der skal illumineres om Aftenen. Af og til flokker man sig sammen midt paa Gaden. En af de talløse Foreninger for Instrumentalmusik har stillet sig op der omkring et Stativ, der bærer et trikolordraperet Republikhoved med frygisk Hue og flankeres af Foreningens medaillebehængte Faner. Man opfører Koncert, og unge begejstrede Mænd holder Taler til Forsamlingen mellem Numrene. Pludselig bliver en lille Pige, klædt paa som Frihedsgudinde, løftet op over Massen, og man raaber Vivat for hende. Men over det Altsammen, selv midt i Tummelen, er der den samme fredelige Søndagshøjtidelighed, en absolut Fornemmelse af, at man er ude i den dejlige Sommersol for at hvile sig efter Hverdagsslid og for at have det hyggeligt og rart. Pariserne er ganske overordentlig elskværdige paa denne Dag. Man ler til hinanden og vexler smaa gemytlige Bemærkninger med hinanden i Forbigaaende, som om man var gode Venner, der mødtes, man gaar omkring med en underkuet Trang til at sladre og til at være forekommende, og man griber med Begjærighed den mindste Lejlighed, ved hvilken den kan give sig Luft. Man gaar saa vidt, at man rømmer sin Plads for hinanden i Queuen ved Omnibusser og Sporvogne, og det vil sige Meget.

[Illustration: Forberedelse til Nationalfesten i Hullerne.]

Thi henimod Ellevetiden skal hele Paris afsted ud ad Longchamps til, hvor den store Revue finder Sted om Eftermiddagen Klokken to i Overværelse af Republikkens Præsident og med de officielle Tribuner fyldte af alle de Notabiliteter, som Byen har kunnet holde tilbage efter *grand prix*. Det er, i hvert Fald for Damernes Vedkommende, ikke overdrevent mange. Der er uhyre sparsomt med Toiletter derude, Revuen er Longchampsslettens store populære Fest. Men den er ogsaa populær tilgavns. Den Part af Paris's Befolkning, som paa denne Dag undtagelsesvis kommer paa Farten, er den tarvelige Verden, som ellers hele Aaret rundt sidder flittig, hjemme ved Arbejdet, og den er altid ellevild af Begejstring over at se sine Soldater. Paa selve Revuesletten gjør den ikke synderlig Spektakel; den staar taalmodig og lader sig stege af Solen, medens de tyve, tredive tusinde Mand defilerer, og bryder kun engang imellem ud i et pænt, anstændigt Hyldesttilraab, naar en for dens Hjerte aldeles uimodstaaelig Deling drager forbi: Saint-Cyreløverne, Pompiererne eller et saadant Korps. Men paa de smaa Kaféer i Suresnes, Saint Cloud og deromkring, hvor Soldaterne trækker over, naar de har defileret forbi Præsidenttribunen, der giver man til Gjengjæld det glade Humør saa meget mere overgivent frit Løb. Parisermylren og Pariserlystigheden er i disse Timer derovre paa den anden Side Boulogneskoven.

Byens store Hovedaarer bliver tommere og tommere, jo længere man kommer ud paa Eftermiddagen. Den Part af Befolkningen, der ikke er i Boulogneskoven, klynger sig sammen paa Pladser og Squarer, hvor Orphéons-Foreningerne giver Koncert, eller i asfaltbelagte, stille Sidegader, hvor Kvadrillerne har taget deres Begyndelse allerede umiddelbart efter Frokost. Vandrer man ved Middagstid ned over de store Boulevarder, vil man knap tro, at det er dem. De ligger endeløse foran En, fejede rene for al den brogede Færdsel, som ellers tumler afsted over dem. Der er ikke en Vogn at se, saa langt Øjet kan naa. Efter Klokken sex er al Kjørsel i Gaderne forbudt, og Kudskene har sørget for at tage sig saa godt betalte om Formiddagen, at de ikke finder nogen Gene ved at holde sig Ordren efterrettelig. I de til Boulevarderne stødende Sidegader drager man sig med ægte Pariserhumør og i ægte Feststemning den sjeldne Lejlighed til Indtægt og flytter Middagsbordet midt ud paa Gadeasfalten. Der sidder hele Familien under aaben Himmel og krydrer Festmaaltidet med en Tilgift af frisk Aftenkølighed, og en Hærskare af smaa italienske, guitarspillende og dansende Piger leverer for et Par Sous Underholdning dertil. Ingen bliver staaende og seer paa det, som man vilde gjøre andetsteds; den Slags Indfald forekommer Folk i Paris at være en ganske naturlig Ting.

Befinder man sig imidlertid et Sted paa Boulevarden, hvor man netop ikke kan kige ind til en saadan Pariseridyl, kan man let komme paa besynderlige Tanker. Foran En ligger den lange, øde, graa Vej, allevegne omkring seer man Faner og patriotiske Symboler, paa Afstand hører man Trommehvirvler, underlige uharmoniske Horntoner og en uafbrudt Knalden og Plaffen. Det er som et Bombardement; saadan, kommer man uvilkaarlig til at tænke sig, maa Paris have set ud under Belejringen. Og dette Bombardementsindtryk forstærkes kun, naar man drejer ind i en af de Gader, der fører bort fra Centrum. Politipræfekten udsteder stadig Plakater, ifølge hvilke den saa yndede Afbrænding af smaa Sprængbomber og andre Fyrværkerisager hører til de ikke engang for et Folk, der morer sig, tilladte Adspredelser. Men Pariserne anerkjender paa Nationalfesten Ingenting som forbudt og bryder sig ikke om Politiet. Dette er paa sin Side saa fornuftigt midlertidig at suspendere sine Forretninger og holde Ferie ligesom Postbudene. Kun ganske umaadelig sjældent seer man en enkelt Betjent i Gaderne, og er han der, er han ikke i Funktion. Det er blevet slaaet fast som Regel ved den parisiske Nationalfest, at Befolkningen selv agerer Politi, og hidtil har det ikke været forbundet med Ulemper. Da nu Befolkningen ikke har Noget mod Sprængbomber, tvertimod, saa faaer de Lov til at rase saa galt de vil, og det er undertiden ganske forfærdelig galt. Efterhaanden som man kommer op mod de ydre Boulevarder, op til Arbejderkvartererne, hvor Aftenfesten bestandig har sin mest støjende og overgivne Karakter, blændes og døves man fuldstændig af disse Raketter, Sole, Sværmere og Bomber, der farer ud fra hvert Vindue og hver Gadedør med Tilbehør af Artillerisalver. Her er der alt Andet end øde. Menneskeflokkene mylrer som Myrer afsted midt i Ildregnen. Hvergang det plaffer og sprutter, hviner Folk himmelhøjt af Fornøjelse. Faaer de Fyrværkeriet i Ansigtet selv, bliver de jo nok yderlig fortørnede et Øjeblik og farer med vældige Eder over mod den, der har brændt det af, som skulde det gaa paa Livet løs. Men det varer kun et halvt Minut. Naar han pænt har afgivet sin Undskyldning og erklæret, at han ikke har gjort det med Villie, forsvinder Vreden igjen ligesaa hurtigt, som den kom. Godmodigheden ligger paa Bunden her som overalt paa den glade Nationalfestdag.

Hele Staden over begynder ved Mørkets Frembrud Illuminationshavet at sende sine Strømme ud i alle Retninger. Det breder og breder sig, gigantisk som Paris selv. Der er ikke den fjerneste Krog af Kæmpebyen, hvor det ikke naaer hen, selv det milevide Terræn paa den anden Side Fæstningsværkerne, over hvilket Paris spreder sine yderste Forposter, selv det har sin Part af Aftenens Fæeventyrs-Fest. Men paa enkelte Steder koncentrerer Anstrengelserne sig. Snart er der over de store Boulevarder mellem Mastetræer, der følger efter hinanden for hver tredie Lygtepæl, trukket prægtige Gaskroner, fem i hver Række, snart er det en af de offentlige Pladser, hvor en ny Statue afsløres i Tusind-og-en-Nats-Glands af elektrisk Lys og bengalske Blus og trefarvede Illuminationsguirlander, slyngede mellem hinanden saa tæt som Lianer, snart atter er det Boulogne- eller Vincenneskoven, der er valgt til Festens Centrum. Inde i Krattet hænger Tusinder af røde Papirslanter og tager sig ud, som om Buskene bar store, forunderlige, fosforiserende Frugter, paa Søerne vimler det af Smaafartøjer, overhængte med kinesiske Balloner, Raketternes og de farvede Fyrværkeribombers uophørligt dryssende Regn falder som Myriader af Stjernesud ned over Vandet, og det elektriske Lys, der straalende ud allevegne inde fra Træernes Tykning, lægger sit dagklare, fantastiske Skjær over det Hele og fuldender Illusionen af, at man vandrer i en fortryllet Skov. Gjennem hele Avenue de Champs-Elysées er der mellem Træerne trukket dobbelte Rækker af Gasguirlander med mælkefarvede Kupler, og de samme hvide, skinnende Perlesnorsrader fortsætter sig som et Net ud over den umaadelige Concordeplads og oversvømmer den med Lys, mens farvede elektriske Blus kaster deres magiske Skjær ind i Fontænerne paa begge Sider af Obelirken. Tuilerianlægget er blevet en Aladdinshave med store, straalende koulørte Frugter paa alle Træerne, Kirkernes Spir rager op som flammende Kæmpetakler, om alle de offentlige Bygningers arkitektoniske Linier slynger Gasguirandolerne sig og forvandler dem til Fepaladser i Lueforgyldning. Vidunderligt er der ved Seinen. Saa langt man kan se, spænder Broerne sig over Vandet snart i gylden Gasillumination, snart i hemmelighedsfuld dæmpet Taageglands af røde orientalske Lygter, paa Floden selv glider de smaa Dampere saa tæt behængte med Illuminationspynt, som var de byggede kun af farvede Balloner, og Flammestraalerne fra Palaierne paa

Quaien spejler sig i det mørke Vand som tusindslyngtet Guldfiligran. Overalt er Paris druknet i Lys og Flamme, alle vegne krydses den mørkblaa Nathimmel af Raketter fra de sex Kæmpifyrværkerier, som Municipalaadet i Aftenens Løb lader afbrænde fra højtliggende Punkter af Byen.

Ejendommeligt og mest parisisk er dog, hvad Smaaborgerne præsterer i de snevre Handlgader i Midten af Byen og ude ad Forstæderne til. Paa begge Sider langs Fortouget er der bygget Espalier af ganske smaa farvede Glaslygter, føjede sammen i trikolort Arrangement til en lang, løvganglignende Allée af Portal ved Portal, lukket for begge Ender med store Soldekorationer i samme brogede Lygtebygning. Eller ogsaa er der paa selve Husenes Façade hængt kulørte Papirslanter op, der dækker hver eneste Mursten, saa det seer ud, som hele Huset var bygget af dem. Ud fra Taget skyder der samtidig lange Stænger, som bærer Buketter af illuminerede Papirblomster, de hænger paa Snore over Gaden, og de gløder som store St. Hansorme i Laurbærbuskene, hvormed man til Overflod har fyldt Fortouget. Uafbrudt stormer Skarer af marseillaisesyngende Mænd og Kvinder med Lanterner i Form af kæmpemæssige Konvolveler afsted gennem disse Gader, røde og blaa bengalske Blus kaster deres fantastiske Skjær over Mandfolkenes frygiske Huer og over Fruentimmernes store, trefarvede Kokarder paa Haaret, Sværmerne, der sendes ud fra Husenes Vinduer, drysset deres Ildgnister som Konfettiregn ned over Mængden. Nu mærker man, at Pariserne er i Paris igjen. Alle de to Millioner er paa Farten, og Masser af overfyldte Jernbanetog har i de sidste otte og fyrretyve Timer bragt en lille en til i Reserve ind til den festpyntede, festdrukne, fristende, forunderlige Hovedstad. Fra Ende til anden er den en tumlende, overgiven, uendelig Markedsplads. Alle Torve er blevne til Dandsesale, alle Fortouge udenfor Kaféerne til Vauxhalshaver med mylrende, lystige Gilder. Langs de ydre Boulevarder, fra Place du trône hele Kredsen rundt lige til Batignolles, paa den venstre Seinebrede Boulevarder, ja selv midt inde i den fine By, paa Théâtre-français- og Børspladsen holder man *fête foraine*. Hvor den er karakteristisk for Pariserne! De morer sig med Ingenting. Den blotte Bevidsthed om, at det er Fest, gaar dem til Hovedet og beruser dem med Jubel. Deres Yndlingsfornøjelse er Karusellerne. Der er en for hvert tiende Skridt over hele *fête foraine*-Bæltet, og man staar i Queue ved dem allesammen for at komme op paa Træ-Bucefalerne. Øjnene straalere, man leer og hviner af Glæde, mens man strækker Brystet frem og stikker efter Ringen, og mens Udraaberne hyler de fingerede Stationers Navn, som man farer forbi. Der er en vittig Kronikør, som engang har sagt, at hvis han blev Regering i Frankrig, vilde han begynde med at udstede et Dekret, lydende paa, at Karusellhestene skulde være i permanent Rotation paa alle Pladser og Squarer. Naar det var gjort, kunde han rolig lægge Hænderne i Skjødets. Intet Oprør vilde nogensinde banke paa hans Dør, thi de nationale Lirekasser vilde standse Insurgenterne, og de nationale Karusellheste vilde vide at dreje Opinionen til hans Fordel. Ved Siden af Karusellerne er der Barakker med hele Theatre, hvor man opfører store patriotiske Skuespil i mange Tableauer. Der er et af dem, "Børnene fra 93", som stadig gjør stormende Succes. Jeg har kun set de sidste Tableauer, men de er mageløse. Saavidt jeg kunde skjønne, hang Stykket ikke sammen, men fremstillede i skjønnsom Afvexling Billeder af den store Revolutions Historie. Det ene var en Scene mellem en hel Bunke Østerrigere og en fransk Soldat. Østerrigerne vilde have ham til at forraade hans Generals Planer, og da han ikke vilde det, skulde han skydes. Men Franskmanden jog dem under Tilskuernes Jubel paa Flugt allesammen med et Gevær i den ene Haand og en Feltkjæde i den anden. Saa kom der et ganske lille Tableau, hvor et Barn laa paa Dødslejet; det var død, forklaredes der, fordi dets Moder ikke havde villet raabe "Leve Republikken". Og endelig endte den hele Komædie med et Tableau i bengalsk Belysning, hvor Østerrigerne og Franskmanden og den antirepublikanske Moder og det døde Barn allesammen stod og viftede med Palmegrene op til en Republikstatue med frygisk Hue paa Hovedet. Da det var forbi, fik Østerrigerne og Franskmanden Trommer om Livet og stillede sig op udenfor Theatret og raabte ind til en ny Forestilling.... Hvor man kommer hen, døves Ørerne af saadanne Svadaer, for hvert Skridt maa man standse og høre paa disse uforlignelige oratoriske Virtuosstykker af Udraabere til Menagerier og Marionetteatre og elektriske Fruentimmer og Fiskemænd og Kæmpekvinder og Somnambuler, af Markskrigere, der faaer et nyt Tandpulver til at blive en verdensomvæltende Opfindelse, eller af Kroupierer i Skjorteærmer, der byder ind til Spil, ved hvilke Ingen kan tabe og Alverden vinde Formuer. Grupperne flokker sig, man trænges og ler og siger Vittigheder. Og stadig farer der Sprængbomber ind, hvor Mylren er tættest, og syngende og trompende og trompetende Processioner drager forbi med kulørte Lygter paa Hattene. Skjænkeværterne stiller hele Fade med Vin ud paa Gaden og lader dem strømme for hvem der vil drikke, Spækhøkeren ved Siden af vil ikke staa tilbage og kaster trefarvede Æg i Grams til hvem der vil gribe. Paris holder Fest! Tre Millioner Mennesker tumler mellem hinanden med Følelsen af, at idag er Alting tilladt, idag maa man vende Verden paa den anden Ende, om man har Lyst. Man hviner og jubler og jodler, men man gjør ikke en Kat Fortræd. Hele Natten igjennem er Byen i Delirium. Men naar Morgenen kommer, er der Ingenting sket alligevel, som den Besindigste kunde ønske usket. Beruset af Fanehavets Farver og af Illuminationens Glands i deres straalende, vidunderlige Fester har Pariserne moret sig og været, hvad de er, naar de morer sig, hvad de er inderst inde paa Bunden af deres Natur: store, godmodige, elskværdige Børn.

Sommer-Søndage ved Paris,

Udenfor Fæstningsværkerne, i et Bælte, der snevrer sig ind hist og her, men vider sig ud paa andre Kanter til flere Miles Brede, strækker sig rundt om hele Paris et Overgangsdistrikt mellem Land og By, som Pariserne kalder *La banlieue*. Det har Landets friske Luft og grønne Sommerpynt, men det har den bymæssig arrangeret mellem Boulevarder og Alleer med Navnebrædt paa Hjørnerne, Sporvognsskinner og Gaslygter. Det er Omegnen, der i Tidens Løb er bleven inkorporeret af selve Staden. De forhenværende Smaalandsbyer er blevne til Arbejderforstæder, Markerne mellem dem stykkede ud til Byggegrunde, paa hvilke der har rejst sig Landsted ved Siden af Landsted, forbundne ved Haver og Parker til et stort, sammenhængende Villakvarter, et solbadet, farvebroget Sommerparis udenom den graa Kæmpeby.

Her er Pariserens forjættede Land. Et Hus og en Have i Banlieuen er Endemaalet for al hans Stræben, den lokkende Belønning for et Livs Slid, Lykken saa stor, som han kjender den.

For at naa den arbejder og arbejder han og paalægger sig alle Savn. Selv efterat hans Bedrift har gjort ham til en velstaaende Mand, lever han i et Hul uden Luft og Lys, under sig ingen Luxus og ingen Hvile. Saalænge "Renten" ikke er tjent indtil den sidste Hvid, er han i Arbejdsdragt fra Morgen til Aften. Men kommer saa endelig den store Dag, da han har Summen fuld og rund, siges der ogsaa for bestandig Farvel til Butik og Værksted. Han kjøber sit "Terrain" og drager med Kone og Børn til Banlieuens Kanaan. Hans Ærgjerrigheds Higen kan have stilet højere eller lavere, alt efter den Klasse af Samfundet, han hører til, men i Kubikmetre kan den altid maales.

Denne Kolonisation af en stille, vegeterende Menneskerace, for hvem Livets Uro er endt, som hygger sine Haver og poder sine Pæretræer og forresten lader Verden sejle sin egen Sø, den lægger over Banlieuebæltet en Grundstemning af stor Hvile og forunderlig Fred. Verdensstadsfeberen gaar af En i det Samme man sætter sin Fod udenfor Paris's Porte, Luften i de lange, ligesom slumrende Alleer er fyldt med noget Blødt, Bedøvende, en sind- og tankeberoligende Essens af Rentier-Velvære. Heller ikke Landliggerne gjør noget Skaar heri. De maa betale deres Sommerotium i en møbleret Banlieueejlighed saa dyrt, at de føler sig moralsk forpligtede til at vegetere tilbunds. Men ved Siden af denne faste og fluktuerende Befolkning er der de nomadiserende Gjæster, Søndagspublikumet, som kun kommer for nogle Timer, og som kommer for at more sig, den lange Skare af smaa Bestillingsmænd, som aldrig naaer op paa "Rentens" grønne Gren, eller af smaa Haandværkere og Handlende i de unge Aar endnu, da Slidet først lige er begyndt. De er til daglig Brug bestandig ved deres Gjerning, Uger, Maaneder igjennem uden Hvile. Det er en stor Vildfarelse, naar man bilder sig ind, at Pariserne altid er paa Farten for at more sig. Tvertimod, intet andet Folkefærd er saa sparsommeligt med sine Fornøjelser som de. Kig ind i Portnerens Celle, Han er i Regelen Haandværker ved Siden af, Skrædder, Skomager eller Sligt. Man finder ham ved sit Arbejde fra Solen staar op, til han henad Midnat gaar i Seng for at unde sig den Smule Søvn, han kan faa, naar han hvert Øjeblik skal trække i Snoren, som lukker Porten op for Natte-Efternølerne. Kig ind i Blanchiseusens Stue. Hun holder ikke Kaffeselskab eller Faddersladder med Naboerne; man vil Dag ud og Dag ind til et hvilket som helst Klokkeslet finde hende uforanderligt paa samme Plet, ved sin Vaskebalje eller Strygebrædt. Besøg de smaa Butiker. Ejeren, hans Sønner og Døttre staar ved Disken uafbrudt, og Ingen af dem forlader maaske Maaneder igjennem deres Plads undtagen de Par Øjeblikke, da de skiftes til at gaa ind i Værelset ved Siden af og sluge Maden i sig. Man har ingen Helligdagsanordning, og man laver sig ingen selv. Hver Fridag, der tages, bliver kjøbt med Opoftelse af Indtægt, og den tages derfor kun sjelden. Men river man sig endelig løs engang og gjør et "*partie de campagne*", saa skal det følgelig ogsaa være Fest tilgavn. Livslysten har sparet sig op, mens den sad stænget inde saa længe; den maa nu have Luft i en Udladning, der kan forslaa.

Saa fyldes da Banlieuebæltet i Følge med disse Landtours-Gjæster og til deres Behov med en Rummel og Tummel uden Ende. Allevegne er der *fête foraine*, *bal champêtre*, Kavalkadeoptog, Rosenbrudskroninger, Regattaer, en Invasion af Fornøjelsesvirvar og Fornøjelseslarm à *grand orchestre*. Men underligt nok, den glider ind i den stille Banlieuestemning uden at skurre; man er vant til Kontraster, man kommer fra deres eget souveræne Kongerige, man vilde savne dem, hvis man ikke fandt dem igjen herude under andre Former. Disse Kontraster er det just, der gjør Banlieuen saa ejendommelig parisisk. Bestandig skifter Karakteren, det er en broget Vexlen af Kaleidoskopbilleder, man bliver aldrig kjed af den.

Hovedstederne, hvortil der tures ud, har desuden i Regelen ogsaa hver sin Specialitet. Versailles og Saint-Cloud har deres *grandes eaux*, de vidtforgrænedede Springvandssystemer, der hørte med til Le Nôtres Parkanlæg, og som endnu paa bestemte Sommersøndage sender deres taarnhøje Straaler op over de store Plæner, paa hvilke i tusindfoldigt Mylr Grupper af beundrende Smaaborgere har lejt sig. Bougival har sin *Bains-mixts*, hvor de smaa Kokotter og Butiksdandyerne kopierer Trouville, sine Illuminationsfester paa La Grenouillère-Øen og sine Kanotierballer. Asnières og Neuilly har deres store Sommermarkeder, der varer Maaneder i Træk, Nanterre sine Pompier-Processioner, Suresnes sine Rosenbrude, Sannois sin Mølle, Maisons-Laffitte, Auteuil, Vesinet deres Væddeløb. Man har hundrede

Steder for et at tage hen. *Petit Journal* indeholder hver Lørdag en Fortegnelse paa flere Spalter over Punkter i Paris's Omegn, hvor der den næste Dag er Noget paa Færde. Befordringen er saa overmaade let. Fra den halve Snes Jernbanestationer, som Paris har, futter der Tog afsted som Minutraketter i alle Retninger. Ved Enden af Avenue de Villiers er der et Punkt, hvor man, naar man boer højt tilvejs, mellem Levallois-Perret og Clichy har Udkig i Horisonten til en Stump af Saint-Lazares og Nordbanens fælles Linie. Det er mine egne Vinduer, saa jeg kan tale om det. Stumpen seer paa den lange Afstand ikke ud, som den havde meer end en Snes Alens Brede, og der er dog ikke noget Sekund fra Morgen til Aften, uden at mindst een graa Røgslange bugter sig hen over den. Paa en halv Snes Minutter og for nogle faa Sous spreder disse Tog hundrede Tusinder over Banlieuen, uden at der nogetsteds er Trængsel eller Besvær ved at komme med. Og ved Siden af dem er der saa ovenikjøbet baade Sporvognene, der gaar lige til Saint-Denis, Saint-Cloud og Versailles, og endelig Mouch'erne paa Seinen ikke at forglemme, de kvikke smaa Dampbaade-Omnibusser, en ægte parisisk Specialitet og det fornøjeligste Sommerbefordringsmiddel, der kan tænkes.

"*Du côté de la Seine*", er i de ni Tilfælde af ti Maalet for Landpartiet, Pariserne nærer en ganske umaadelig Kjærlighed til Seinen; deres Passion for den er næsten meer endnu, den er et Slags Kultus, de tilbeder den, som Brahminerne tilbeder deres Ganges, Alene Ordet Seinen faaer deres Hjerte til at vibrere.

[Illustration: Sommer Søndag i Saint Cloud]

Det er som Alt, hvad de elsker ved deres skønne Land, ligger bundet i dens Flodseng. At hans Støv maatte komme til at hvile "*sur les bords de la Seine*" var den store Napoleons sidste Ønske. "*Au milieu de ce peuple français*", føjer han til. Det er netop det: Seinen er Frankrigs Midte, Frankrigs Sjæl, Frankrig selv. Jeg veed en ung Mand, der laa syg Tusinder af Mile fra Hjemmet. Han tæredes hen af en Sot, som Ingen kjendte, og som Lægerne Intet kunde gjøre ved. Saa sendte en Pariserinde ham en Flaske af Seinen Vand, og han kom sig. Lad det saa nok saa mange Gange være Afguder, det er den Slags Afguder, der udgjør Verdens Skjønhed.

Kun saalænge de er ved Seinen, har Pariserne den Sindslikevægt, der sætter dem i Stand til rigtigt at nyde Landturen. Kommer de blot en Smule bort fra den, bliver de strax nervøse, ubehjælpsomme, de føler sig allerede halvvejs som i et fremmed Land, hvor de tager kejtet paa Alting. Men med Seinen er de fortrolige; ved den morer de sig som i et Lag, hvor man kun er mellem sig selv, hvor man er sikker paa Alt omkring sig, og hvor man kan give sig helt hen. Der er nu det Gode ved det, at denne deres Kjærlighed til Floden bliver gjengjældt. Kan de ikke undvære den, saa kan den paa sin Side heller ikke rive sig løs fra dem og deres By. Den slynger og snor sig i Bugtning paa Bugtning frem og tilbage over det hele Banlieuebælte. Hvor man kommer hen, er den. Man har sluppet dens Løb og troer, den fortsætter det mod Nord; pludselig finder man den igjen i den stik modsatte Retning. Man har fulgt den langs Boulogneskovens ene Side, man gaar tværs gennem Skoven og træffer den igjen paa den anden Kant ogsaa. Den er som Byens Nisse, der titter op allevegne og leer til En og siger, jeg flytter med. Den gjør En rent tummelumsk paa Banlieuens Topografi. Selv Folk, der er barnefødt i Byen, kan ikke finde Rede i de Bugtningers Labyrinth. De veed kun, at deres kjære Flod er allestedsnærværende. Men det er ogsaa Alt, hvad de forlanger at vide.

Valfarterne til dens Bredder begynder med den første Foraarssøndag i April allerede, og Pilgrimsskarerne bliver stadig tættere og tættere, jo mere Sommervarme Solen faaer. Der er Partier ved disse Bredder, der er forunderligt skønne. Vejen, som fra Meudonskoven følger Højdedragets Kam over Sévres og Saint-Cloud til Suresnes, giver ved hvert andet Skridt fra store, træoverskyggede Plæner aaben Udsigt over Floddalen. Mylren af Villaslotte stikker deres fantastiske Arkitektur i Vejret og ligesom klæder Bakkeskrænterne i Fest. Pynter og Øer med gamle Træer skyder sig ind i Flodløbet og laver disse hemmelighedsfulde Kroge, hvor Fantasien kan ane det Vidunderligste bag det lukkede Grønne; hele Terrænet vugger sig milevidt bølgeformigt op og ned med leende Landskaber, hvor de smaa Banlieuebyer ligger i brogede Kalejdoskopfigurer strøede ind mellem Lunde og Parker, og hvor selve Millionstadens Virvar af Tage og Taarne danner Baggrundsrammen. Allevegne er Billedet nyt, vexlende i Stemning, stort, straalende, farvefuldt og sommerfornøjet. Men det er ikke det alligevel, der drager Pariserne til Landtour ved Seinen. De har ikke nogen særlig vakt Sands for Naturskønheder. En af deres Kronikører, der er mest "parisien", har engang ærligt skriftet, at han var ude af Stand til at forstaa nogensomhelst anden Landskabsromantik end den, han kunde tage i Øjesyn fra et Kafébord med Marmorplade, *sous la tonnelle*, hvor han bekvemt kunde strække sine Fødder paa Asfaltgulv. Det bredere Pariserpublikum er ikke absolut saa fordringsfuldt som han. Det kan nøje sig uden Marmorpladen og med Gruskies istedetfor Asfalten, men Kafébordet og Løvtonnellen undværer det nødigt. Det klattrer op paa Seineskræntshøjderne, men det gjør den Tour af saa hurtigt som muligt. Hvad det vil deroppe, er ikke Andet end forvise sig om, at det kan se Paris. En saadan Kigen paa sine egne Vinduer fra et Udsigtspunkt i Omegnen hører med til et parisisk *partie de campagne*, som skal være fuldt tilfredsstillende. Men naar Hjertet er blevet beroliget ved Gjenkjendelsen af Triumfbuen, Trocadero og Invalidekuppen, saa har man ogsaa fyldt sig med al den Naturskønhed, man har Behov.

Man stiger ned til sin kjære Seineflod igjen og helliger Dagen til Glæderne ved dens Bredder. De Gamle lejer sig en Medestang og lover at skaffe "*la friture*", til Middagen, et Løfte, hvorved de dog i Regelen tilskriver sig selv mere og Fiskene mindre Kløgt, end begge Parter viser sig at besidde. De Unge dyrker Kanotiersporten, den Sommerfornøjelse, der af alle har højest Kurs hos den jevnere parisiske Befolkning. Pluraliteten er Medlemmer af en eller anden Kaproningsforening, og man møder naturligvis saa i Kostume: Skjorte med broget Sømandskrave eller Lærredsfrakke med Guldankre, Lærredsbenklæder med kulørte Striber ned langs Sømmen, hvide Gamascher og under alle Betingelser Kanotierhat, det vil sige en stor, primitiv Straakaske, forsynet med saa formidabel Skygge som muligt. Først naar den er alenbred, gjør dens Ejermand rigtig Lykke. Saaledes udstyret og med en Kjæreste eller idetmindste en "Veninde" ombord, anbringer man sig i de lange, spidse Kaproningsbaade, der er helt oversaaede med Flag. Hvor varmt end Solen brænder, roer man under Hvin og Jubel og Vittigheder omkap hele Dagen. Undertiden kæntrer Baaden, og det hele Selskab dratter i Floden. Men det bryder man sig ikke om, saa er Morskaben først rigtig. Saa lægger man sig til Tørring i Solskinnet paa Bredden, slaas med Sand og Græs og Hatte, holder Fløjtekoncert paa sine Mirliton'er, raaber Vivat for de Andre, som flyver forbi, glemmer, at der er en Verden, som er kjedelig og besværlig, og husker kun paa, at den Dag idag er viet til Ungdom og Solskin og Alt, hvad man kan finde paa af Piaseer. Bliver Humøret et Øjeblik en Smule mat, er man stadig ikke længere fra den lille, landlige Kafé, end at et Glas Absinth eller en Flaske *petit bleu* hurtigt kan sætte det i Aande igjen. "Tonnellen" har sit egentlige Hjem ved Seinebredden, og den trives og formerer sig der med stadig voxende Frodighed.

Festens Glandspunkt er Middagen i disse vinløvomrankede Verandaer. I selvmedbragte Madkurve og Græsplæner som Spiseborde seer Pariserne undertiden en Nødvendighed, men aldrig nogen Poesi. De vil leve højt, naar de er paa Landtour, og de forlanger en Diner, som der er Stil i. Flasker med Støv paa og i Kurv har Vorherre skabt for Poularder fra Mans, og selv de ganske smaa Seinebredsrestaurationer skiller dem ikke ad. Men den Slags Flasker—og en lille, stiliseret Middag under Tonnellen i det Hele taget—har sjeldne Gaver til at sætte Kronen paa, hvad en Dag i Sol og Sommerluft har bygget op. Naar Markedsfestens Karusseller og Udraabertrompeter—der er nemlig bestandig en Markedsfest i umiddelbar Nærhed—ovenpaa Døsigheden i de lumreste Eftermiddagstimer atter henimod Aften lader deres Musik skingre for fuldt Orkester, saa er ogsaa Seinebredsgjæsterne tilstrækkelig animerede til med fuldaabne Arme at tage imod denne Musiks Invitation. Mirlitonfløjten bliver sat i Aktivitet af tusinde Struber, og under dens Akkompagnement marcherer man til Festen. Dandseestrader, Forevisningstelte, Karusseller, Gynger, Skydebaner og Somnambulevogne oversvømmes af støjende Skarer. Larmen stiger og stiger, kun de store Parktræer staar stille og forbausede og seer ned paa dette tumlende Virvar. Den hele Nat igjennem faaer de ikke Ro til at slumre ind. Der er kun een Allieret, der kan komme dem til Undsætning og skaffe dem Ro: "Ouragan"en, Tordenskyllen, der aabner Himlens Sluser og jager Landtourpublikummet hjem og i Seng. Men den forbarmer sig ikke saa sjeldent over de stakkels Træer. Den hører næsten uundgaeligt med til en parisisk Sommersøndag. Man er saa vant til at faa den som Slutning paa Plaseren, at ingen nogenlunde forsigtig Familie gjør sit *partie de campagne*, uden at hvert Medlem af Selskabet er forsynet med Paraplui. Og selv Ouragan'en hjælper saa med til Fornøjelsen. Den giver Festdagen en Ende med Eclat. Éclat er der tilgavns i en ægte parisisk Sommerskylle. Det er ikke Regn, den kommer med, det er Vandfald, Saa overgivent kaadt vælter den sine Strømme ned over Stimen, der klumper sig sammen og trækker til Jernbanestationen under eet sammenhængende Parapluitag, at det er umuligt at blive fornærmet over den. Man vælger da det Fornuftige, man morer sig, man leer himmelhøjt over hinandens Gjenvordigheder, og Landtouren slutter med et Virvar, et Spektakel, et Humør uden Lige.

Saaledes seer Parisernes Sommerudflugter ud næsten allesammen. Skovtoure kjender de saa at sige ikke. En Times Jernbanefart fra Byen har de Fontainebleauskoven med dens aarhundredgamle Kæmpeege, dens vildtromantiske Klippekløfter, dens Søer og Vandfald, en af de største og en af de skjønneste Skove i Europa. Men den frister dem ikke. Forvilder de sig en enkelt Gang derud, naaer de under alle Betingelser ikke længer end til Karussellerne ved Fonsardkløfterne lige i Udkanten af den. Endog Skoven ved Saint-Germain, der ikke ligger længere fra Paris end Dyrehaven fra Kjøbenhavn, er saare sparsomt besøgt. Gjennem dens prægtige Alleer ruller Herskabsvogne i Mængde, men Folkeliv er der ikke. Man kan af og til paa en af de aabne, med alenhøjt Græs bevoxede Pletter træffe et Selskab, der holder Skovtour paa nordisk Vis med Madkurv og selve Jorden til Bord, eller inde i Skovtykningen, paa Skrænten ved en lille Bæk, nogle Grupper unge Folk, der giver Fuglesangen Akkompagnement. Men man kan saa ogsaa være sikker paa, at de Første er meer eller mindre beslægtede med den adstadigere gifte Kunstnerverden, og at de Sidste for højst en Uge siden er indtraadte i den lykkelige Livsperiode, da de synger med Digteren:

Rien ne rime comme deux lèvres, Les plus doux vers sont les baisers.

Foruden Seinebredderne er der kun ganske enkelte Steder, der er virkelig *en vogue*. Det mest populære er Sceaux. Der er her ingen Flod, men der er "Robinson". Sceaux's Robinson har en umaadelig høj Stjerne saavel hos Pariser-Bourgeois'en som først og fremmest hos den parisiske Student

og "Studentinde". I hvilket Slægtskabsforhold Stedet staar til Eneboeren paa den øde Ø melder Historien Ingenting om. Hans Portræt i Legemsstørrelse findes over Indgangen til Beværtningshaven, Lysthusene er anbragte i Træerne og dækkede med spidsbuede brune Straatag af den Slags, som man seer paa Billederne i Campes Bog. Parisernes Fantasi har ikke Mere behov, Barndoms minderne tager dem strax fangen, og de morer sig som Børn i disse Lysthuse. Enkelte af dem har man endogsaa bygget helt i Toppen af gamle halvhundrede Fod høje Træer. En lang Vindeltrappe slynger sig op om Stammen, og øverst oppe i Kronen, med Udsigt lige til Paris, staar da Bordet, om hvilket et Selskab paa en halv Snes Personer kan spise til Middag. Maden hejses op i Kurve, Bestillingerne gjøres gennem Raaber, det er højst originalt. Værten er bleven Millionær ved det Indfald, og den lille Banlieueby et Søndagsvalfartssted af de allermest besøgte. Den har sin egen Jernbane, en uhyre kuriøs diminutiv en, der snoer sig som en Snog ind mellem Hegn og Haver, løber rundt om Blomsterbede og bider sig selv i Halen. Den har ogsaa sin egen Sport, Søndagsrytteriet paa Heste og Æsler. Det er ikke de ædleste Exemplarer eller de mest rapfodede Gangere. Men Ungdommen paa Ryggen af dem elektriserer. I den vildeste Galop gaar det afsted gennem Skoven; En bliver liggende i Grøfterne derude, hver anden Amazone kommer hjem uden Hat, med vildt flagrende Haar og sønderreven Kjole. Men hvad gjør det! Det løste Haar klæder godt, og til en ny Kjole bliver der sagtens Raad, før man skal i Skoven næste Gang. En skummende Tisane i Robinsonteltet kjøler de hede Kinder, men holder Temperaturen i det hede Blod. Fra Trætoppen seer man Solen lægge Aftenglands over Skoven, og naar Skyggerne stiger, vandrer man ned og plukker Roser og Kys i Haven underneden. Men mest det sidste; det er den Slags Romantik, som Pariserne bedst forstaar.

Det eneste Sommerudflugtssted, som lokker ved ren Romantik, er Enghien. Men det har derfor ogsaa sit Publikum i en Sfære, der ligger over de populære Lag. Bredderne af dets fortryllende Sø er krandsede med Villaer, hvis Ejere er store Financierer, som tæller Rentekapitalen i Millioner, og Søndagsgjæsterne paa denne Sø holder ikke deres Indtog til Musik af Mirliton'er og Kanotierhurlumhej. De glider sagte omkring mellem de sejlende Svaner, mellem Aakandekrat og drømmende Blomsterøer. Fra en stille Krog, hvor Hængepilen bygger Løvkuppel over Søspejlet, kaster de Fiskesnøren ud i det grønne Vand, eller de vugger sig, naar Solen daler ned bag Montmorencys Høje ud paa et Tæppe af Purpur og Guld og driver og drømmer og synger Serenader omkap med Sangerne derinde i Villaernes Fehaver. Det er et douce Publikum, som man i Parisertrængselen ellers kun seer lidt til, væsentlig rekruteret fra den Part af *le monde*, som hverken har *le grand monde's* Præsentationsmidler eller Præsentationstrang, Embedsmænd med unge Døttre uden Toiletter og uden Sminke, beskedne Artister, Folk, der lufter sig ud fra Studerestuer og Bibliotheker. Hele Dagen igjennem har Enghien kun grumme lidt af Banlieuekarakteren. Men naar Aftenen kommer, stikker den Hovedet frem. Der er ingen Karusseller, men der er *Jardin des roses* med dens Spillekottage, dens Sommertheater, dens Promenadekonserter og dens Kokotter. Det er Seinebredsmorskaben om igjen, blot i en lidt finere og en lidt mindre morsom Forklædning. Vil man til ren Natur, skal man ud over det milebrede Sommerparis. Saa langt Banlieuen naaer, slæber Pariserne Verdensvirvarret med sig. Men paa den anden Side Banlieuen kommer hverken det eller de selv. Der, ved Fontainebleau, ved Chantilly, ved Compiègne, hvor man vil, ligger de store Skove og hyller sig i uberørt, jomfruelig Ensomhed. Der er der Naturfred og Naturstilhed saa meget man lyster.

[Illustration: Ved Seinebredden.]

[Illustration: Jean Aicard læser "Othello" højt hos Mme Adam.]

PARISERE EN ÉVIDENCE.

Mme. Adam's Salon.

Parisersalonerne har gennem Aarhundreder spillet en uhyre Rolle. Fra Hotel Rambouillets Tid hele det gamle Kongedømme til Ende var disse smaa toneangivende Selskabscentrer i Virkeligheden Frankrigs Hjerter. Der dirigeredes med souveræn Magtfuldkommenhed Smag og Mode, der dikteredes Moralens Love, der styredes endogsaa med fine, umærkelige Drejninger Politikens Ror. Revolutionen mejede Hovedet af dem som af alt aristokratisk Konspirationsvæsen. Men de kom igjen med Kejserdømmet. Naaede de end aldrig under dette helt op til gammel Glands og Herlighed, saa var de dog paa gode Veje til det, da den tredie Republik pludselig holdt sit Indtog og atter vendte op og ned paa det bestaaende Samfund. Med den gamle Tingenes Orden forsvandt de gamle Saloner. Nye i deres Billeder er der ikke dukket op i det moderne Frankrig. Hvis der nogensinde vil gjøre det, vil det i hvert Fald vare en Stund endnu. Salonens første Livsbetingelse er en Slægt af Patriciere. Det har Paris i vore Dage ikke. Det har kun Millionens Aristokrati, og det kan pynte sig op saa straalende det vil, det bliver

aldrig Andet end Plebejere alligevel.

Forsaavidt de gamle Adelsslægter virkelig eksisterer længer—man hører saa lidt til dem, at man har Grund til at tvivle derom —er det i hvert Fald saa godt, som om de ikke eksisterede. De venter paa deres hvide Faneridder i Tornerosepalaiet, hvor de hviler saa blødt i Spindelvæv og sover en saa sød Søvn, at det vilde være Synd, om Vorherre ikke blidt lod den glide over til at blive evig. Men deres Samfundsposition har Ingen taget i Arv. De politiske Storheder er kun Statens første Mænd i Kraft af deres Stilling. Det er ikke engang det gamle Bourgeoisi, de er udsprungne fra. De har næsten alle uden Undtagelse svunget sig op fra aldeles Ingenting, de er uden selskabelige Forbindelser, og de har endogsaa tidt i deres Fortid Hindringer for at faa dem. De Kredse, som Ægteskabs-, Familie- og gamle Venskabsforhold knytter dem til, er langt under dem, til hvilke de selv er naaet op. Saalænge der ikke er kommen Orden i Alt det, saalænge der ikke har formet sig nye Slægter, i hvilke det er Tradition at være Nummer Et, saalænge vil de selskabelige Forhold i Frankrigs Hovedstad befinde sig i Kaos. Den vil have, hvad den har nu, sit "Tout-Paris", en Samling af enkelte Personer fra højst forskelligartede Samfundslag, hvem Stilling, Talent, Penge eller rene Tilfældigheder for en Stund gjør til Notabiliteter, som mødes paa Gader og Stræder, i Theatre, ved Fester, overalt, hvor der er Noget paafærde, og som der skaber Opinionen, men den vil ikke have noget *société*, nogen fast sluttet, toneangivende Kreds, hvis Saloner er Pariserlivets Centrum.

Af alle de Mænd, der har været *en vue* siden Republikens Indførelse, har Ingen gjort endog blot Forsøg paa at skabe en Salon i de gamles Mønster. De har uden Undtagelse indskrænket sig til deres officielle Receptioner, denne Form for selskabeligt Liv, som den tredie Republik har Æren af at have opfundet, og som er den kuriøseste, der kan tænkes. Præsidentens Elyséefester er Modellen. I Stil med hans *Bal-omnibus* forvandler Ministre og Sousekretærer, Seine- og Politipræfekt, Kammerets og Senatets Formænd, hele Rækken af den store Administrations Funktionærer skiftevis deres Beboelseslejligheder til Fortsættelser af Gaden. Man udsteder ikke Invitationer, men Billetter som til en anden Revue. Har man et Koncertprogram at byde paa, der er noget exceptionelt, saa gjør man sig kostbar, men ellers staar Portene paa vid Gab for Gud og Hvermand, der vil komme. Man ønsker Intet hellere end at se sine Saloner proppede, det giver en Air af Popularitet, der i disse for politiske Magthavere saa usikre Tider ikke er at foragte. Selv kjender man ikke Tiendeparten af sine Gjæster, og man lærer dem heller aldrig at kjende. Præsentationer betragtes som overflødige. Publikum indfinder sig uden at sige Goddag, driver rundt og kiger paa Ansigter som i en Theaterfoyer, træffer maaske ved et Tilfælde, men et Tilfælde, der kun hænder sjældent, en og anden Bekjendt, drikker et Glas Punsch med ham ved Buffeten, og gaar saa igjen uden at sige Farvel. Det er karavanseraiaagtig Stimmel og Tummel, broget og mylrende nok, men med selskabeligt Liv har Alt det ikke mere at gjøre end Honningkagemarkedet paa Place du trône. Man har stærkere Fornemmelse af at være i Selskab udenfor en Kafé paa Boulevard des Italiens end i en af den officielle Verdens Receptionssale. Publikummet paa Kaféen er betydeligt mere ensartet end i disse Sale, Samtalen hundrede Procent mere animeret, den Esprit, der gives ud, tusind Gange saa stor. Der er i hele det moderne Paris kun een Salon, som uden at plumpe ud i disse Omnibusfesters Banalitet hæver sig op over at være en ren privat Stue, med hvis Liv og Tildragelser Offentligheden Intet har at skaffe. Heller ikke den er de gamle Saloner om igjen, den har væsentlige Karaktermærker, som er absolut forskjellige fra dem, men den er dem oversatte i det Samfund, som nu eksisterer, og det er det netop, der giver den dens Interesse. Den er et Centralisationspunkt for Talentsiden af "Tout Paris", det første Forsøg paa at samle som i et Hovedkvarter alle de Kombattanter fra højst forskellige Lejre, som har virkelige Evner og Kræfter at offre Udviklingen af det nye Frankrig, der er født med den tredie Republik.

Generalissimus i dette Hovedkvarter er Mme. Edmond Adam, en af de mest aand- og talentfulde Damer i det nuværende Paris, halvt Descendent af den store Revolutions Kvinder, halvt af *l'ancien régimes* Salondamer. Naturen har ved en Samling af Egenskaber, der kun sjældent findes forenede hos en og samme Person, prædestineret hende til den Plads, hun indtager, og Tilfældet har redebont rakt Haanden til, at hun kom paa sin rette Hylde. Hun er i Besiddelse først og fremmest af Ungdomskildens Hemmelighed. Hverken legemligt eller aandeligt synes hun nogensinde at skulle ældes. Skjøndt hun allerede en Stund har været Bedstemoder, gjør hun Indtrykket af at være en Dame paa nogle og tyve Aar. Hun er endnu stadig en *jolie femme*; hendes udtryksfulde, uhyre bevægelige Ansigt, store, klare, mørkeblaa Øjne, en lille Mund med et ejendommeligt Barnesmil, rigt kastaniebrunt Haar, blændende hvide Arme og Tænder giver hende en Charme som de mest Indtagende af hendes Kjønn. Over hele hendes Person er der et Liv, i hendes Maade at være paa en ungdommelig Fart, som smitter. Hun er dernæst til Fuldkommenhed fortrolig med Kunsten at være Værtinde. Selv naar der er Hundreder i hendes Salon, forstaar hun at dele sig mellem dem allesammen, samle Grupper, hviske et intimt Ord i Øret paa En, mens hun leer med Andre, drage Folk fra alle Hjørner, og som maaske aldrig har set hinanden før, ind i en fælles Konversation, sno sig selv som Islæt ind allevegne, saa at hele Væven kommer til at hænge sammen. Skjøndt hun ikke blot er æsthetisk producerende, men halvvejs lærd Forfatterinde, er der ikke noget Øjeblik, hvor hun faaer ringeste Stænk af Blaastrømpen. Den lette Esprit, hvormed hun fører Samtalen, er de gamle Saloners Causerie, men hendes Kundskabers Omfang,

hendes Dømmes analytiske Klarhed fængsler en Taine, en Renan, en Pasteur ved Siden af hende alligevel. Dertil er hun en glødende Patriot, en overbevist Republikanerinde, levende interesseret for alle sociale Fremskridt, interesseret i det Hele taget for Alt, hvad der hører hendes Tid og dens Mennesker til, og heller ikke bange for selv at være aktivt handlende ved Lejligheder, hvor hun kan være det, uden at hendes Ynde som Dame lider derunder.

Selv med Alt det vilde hun dog i denne Millionens Tidsalder have manglet en væsentlig Betingelse for at skabe Salon i Paris, hvis Tilfældet ikke havde været ligesaa gavmildt mod hende som Naturen. Det har gjort hende hovedrig, og det har derved gjort saavel hende som Republiken en stor Tjeneste. Datter af en fattig Provindslæge ægtede hun, næsten Barn endnu, en af sin Faders Kollegaer, der heller ikke havde Synderligt. Ægteskabet blev ikke lykkeligt, saa lidt lykkeligt, at hun tog bort fra Hjemmet og i Paris søgte at skabe sig en Existens paa egen Haand ved Hjælp af sit Talent som Forfatterinde. En Række Noveller, og navnlig forskellige fortræffelige, fint malende Landskabsbeskrivelser, som hun udgav under sit Pigenavn Juliette Lamber, tiltrak sig Opmærksomhed. Hendes personligt indtagende Egenskaber kom til, hun skaffede sig mange Venner, og alle Huse aabnede sig for hende. Da hun nogle Aar senere blev Enke, anholdt den bekjendte Senator Edmond Adam om hendes Haand; hun gjorde paa samme Tid et absolut Inklinations- og et glimrende Fornuftparti. Den Formue, dette Giftermaal bragte hende, var ligesaa betydelig som den Position, det gav hende, Hendes Mand var nær knyttet til alle fremragende Kapaciteter i det liberale Frankrig, den fortryllende Værtinde, han havde ført ind i sit Hjem, drog dem ganske naturligt endnu mere til dette, hun selv førte sin talrige Kreds af literære Venner med sig, og allerede dengang begyndte hendes Salon at blive et Samlingspunkt for, hvad Paris rummede af Talent og Dygtighed.

Saa kom Krigen, Belejringen og Republiken. Der er i en af hendes Bøger, en Samling oprindelig kun for hendes Datter bestemte Dagbogsoptegnelser, som hun imidlertid senere har udgivet under Titelen "Le siége de Paris", en Passus, der giver et mageløst Billede af hende i denne Periode, den maaske i hele hendes Liv, da hun har været mest sig selv. Hun taler om den Aften, da efter Budskabet om Sedan Republiken var bleven proklameret, og alle Mennesker strømmede sammen paa Pladsen udenfor Kammeret. Hun var mellem dem. "Den skønne Statue af Strasbourg," skriver hun, "er bedækket med Blomsterpynt og omringet af tilbudende Grupper. Der behøves en Sang, en Hymne for denne Kultus; det er endnu engang Marseillaisen. Man istemmer Refrainet af denne Krigssang, der er bleven som en Psalme. Efter Refrainet holder de unge Mennesker, der smykker Statuen, og som stadig vedbliver at modtage Blomster, Løvværk og Guirlander, pludselig inde, og blivende i deres Stillinger, bevarende deres Gestus, synger de, opflammede af en ubevidst men herlig Kunsts Inspiration, den første Strofe af denne Hymne, til hvilken i sin Tid Strasbourg har begejstret Rouget de l'Isle. Ved Verset:

"Entendez-vous dans nos campagnes
Mugir ces féroces soldats"

tror vi at høre Preusserne i Alsace og Lorraine. Kan jeg, Alice, gjengive Dig den Bevægelse, som denne Strofe vækker hos os, denne Strofe, der taler om vore Børn, og som disse Ynglinge synger, af hvilke den ældste ikke er tyve Aar. Ved det sidste Vers bryder den unge Alsacer, der har klamret sig til Statuens ene Arm, ud i Hulken. Mængden føler sig greben, som man kun gjør det i de store Øjeblikke af sit Liv. Der staar Taarer i Alles Øjne. Det tager Enhver af os fangen som Svimmelhed. Vore Følelser, vore Ønsker, vor Begejstring søger hinanden, blandes, forener sig og danner nu kun et eneste Ønske, en eneste Følelse, en eneste Begejstring. Vor Existens har, rensat i Patriotismens Aandepust, intet Personligt længer; den bliver helt fælles, helt national. Min Stemme tilhører mig ikke mere, den klinger for mit Øre, den gaar ud af min Mund, uden at det er mig bevidst. Jeg har afført mig selv, og jeg er beruset af dette hemmelighedsfulde Væsen, der i sig forener saa mange forskellige Kræfter, saa mange hinanden modsatte Elementer, saa mange Interesser, saa mange stridende Følelser, og jeg elsker det højere end mig selv: min Kjærlighed til Fædrelandet er stærkere end Døden! Jeg vier mig til Frankrig!"

Disse smukke Ord gjorde hun til Sandhed. Under hele Belejringen stod Mme. Adam i første Række mellem de heroiske Pariserinder, som har gjort denne Periode til en af de mest opløftende i Frankrigs Historie. Hun indrettede Lazarether, hun sørgede for Uddelingen af Livsfornødenheder til de Fattige, hun plejede personlig de Saarede, hun var allevegne, hvor hendes Hjælp gjordes nødvendig, og hun var ved sit Initiativ og sit Exempel paa en Maade Forsvarsregeringens højre Haand. Det stillede hende endnu nærmere til de nye ledende Mænd i hendes Land, og da der atter kom Fred og ordnede Forhold, blev hendes Salon ganske naturligt Mødestedet for den unge republikanske Verden, hvis fremragende Medlemmer saa at sige talte hinanden hos hende. Umiddelbart efter Krigen havde hun gaaet endnu en tung Prøvelse igjennem, hun havde mistet sin Mand. Men de store Naturer voxer kun større igjennem Sorger; hele hendes Tilværelse var fra nu af dobbelt viet Frankrig og dets nyvaagnende Liv.

I den første Periode efter Krigen var hendes Salon væsentlig politisk. Gambetta og hans Venner udgjorde Generalstaben, men de mødtes hos hende med Repræsentanter fra alle republikanske Lejre,

og meer end een Akkord er bleven sluttet, meer end een fælles Operationsplan mod Reaktionen er bleven lagt i Mme. Adams Hotel. Hendes ugentlige Dinerer, ved hvilke hun søgte at samle de af Opinionens Ledere, som hun med sit kloge Blik saae havde Behov at finde hinanden, var længe mellem de store Begivenheder i Paris's Liv, og man debatterede, hvad der blev forhandlet ved dem, med større Interesse, end hvad der forhandlede i Ministerraadene. Først da den endelige Sejr var vunden, da Republiken ved Marechalens Fald og Grévys Overtagelse af Præsidentskabet var traadt ind i sin legitime Existensperiode, først da begynder det politiske Skjær over Hotellet paa Boulevard Poissonnière at vige Pladsen for et mere literært. Saalænge Kampen mod fælles Fjender stod paa, kunde de forskjellige Partiførere endnu arbejde sammen, men da Striden efter Sejren førtes over i Republikanernes egen Lejr, blev de selv Fjender, som end ikke den mest indtagende Værtinde var i Stand til at forene under samme Tag. Mme. Adam er kun Diplomat, saalænge Patriotismen gjør hende dertil. Hun siger det, hun tænker, seer og forudseer uden Omsvøb og uden Frygt for at støde. Hun har i alle politiske Spørgsmaal sin egen Mening, som hun ikke underordner under noget Partis; det har gjort hendes Forhold baade til Gambetta og adskillige Andre kjøligere end i den første Tid. Hun staar endnu paa en venskabelig Fod med ham, som hun i det Hele taget kan glæde sig ved Sympathi hos alle, selv de mest fremskredne republikanske Partier, men den intime Samvirken er ophørt, hver gaar nu sine egne Veje. Maaske har ogsaa det Offentlighedens grelle Lys, som Avisernes Indskretioner mere og mere lod falde over hendes Salon, bortskræmmede fra den de tidligere Oppositionsledere, der efterhaanden selv blev de Styrende og med deres nye officielle Stilling nødsagedes til at paalægge sig selv en Reservation, som de tidligere havde kunnet sætte til Side; nok er det, Mme. Adams Salon har i de sidste Aar noget skiftet Karakter, den er nu overvejende litterær og artistisk, dog naturligvis uden derfor at stænge Døren ogsaa for andre Interesser. Ved hendes Onsdagssammenkomster finder man stadig Senat og Kammer talrig repræsenteret, og maaske er det ikke engang ved et Tilfælde, at Militæretaten under den sidste Vintersæson en efter en saae alle sine Celebriteter dukke op i Hotellet paa Boulevard Poissonnière.

Hvad selve dette angaar, udmærker det sig i Grunden kun ved sin Simpelhed. Man finder i de fem, sex jævnt store Sale, i hvilke Mme. Adam samler sine Gjæster, Intet af den moderne parisiske Luxus. Hele Hotellets Indretning er holdt i en borgerlig, noget gammeldags Stil, der er ingen skrammererede Lakajer, Betjeningen besørgeres af Tjenestepiger i sorte Merinoskjoler, der bydes The rundt og holdes hverken Beværtningsbuffet eller Vestiaire, hvor man faaer Nummer paa sit Tøj og betaler dets Opbevaring med en halv Franc. Allerede disse ydre Smaating hjælper paa Hyggen. Selv naar Gjæsterne hober sig sammen i hundredevis, beholder man Indtrykket af at være i et Hjem. Heller ikke de banale Koncertsoiréer eksisterer. Coquelin'erne siger en Monolog engang imellem; Bornier, Silvestre, Richepin eller andre Poeter læser deres Digte op; naar der er fremragende Virtuoser eller Sangerinder mellem Gjæsterne, improviseres der ogsaa af og til et lille musikalsk Intermezzo, men Paris's Stjerner lejes ikke, som det er Mode hos Finans- og Amerikanermillionæerne, for to, tre tusind Francs til at forvandle Salonen til en formelig Forestillingssal. De rent litterære Soiréer, der er Mme. Adams Specialitet, er en helt anden Sag. Digteren giver ved dem hendes Gjæster en Primeur af sit nye Værk og søger en Elitekreds's Dom om det, før han sender det ud til det store Publikum. Derouléde har paa den Maade læst sin Moabit, Aicard sin fortræffelige franske Gjengivelse af Othello hos hende, hun selv har budt sine Gjæster Premierer af forskjellige af sine Arbejder, og "Tout Paris" har med Rette betragtet disse Aftener som Sæsonbegivenheder. Til dem indbydes der kun Herrer. Hun selv samt de to bekjendte Forfatterinder Henry Gréville og Claude Vignon repræsenterer alene det smukke Kjøen, Derimod træffer man ved hendes sædvanlige Onsdagssammenkomster en talrig Kreds af Damer. Det er *le vrai monde*, og den Part af den til og med, i hvilken der findes ikke blot diamantoversaaede Fruer, men tillige unge Frøkener. Derfor sluttet der i Regelen ogsaa med en improviseret Dands, der varer til Morgenstunden, og som er højst animeret. Flere Gange i Vinterens Løb samles desuden alle Husets Venner til større Fester, stiliserede Kostumeballer og Sligt. Mme. Adam kan være *grande mondaine* som ingen Anden.

Ved Siden af alt det har hun sin *Nouvelle Revue*, en Konkurrent til eller rettere en Afløser af *Revue des deux mondes*. Buloz's gamle Tidsskrift har endnu Kurs i Udlandet, tildels ogsaa i Provindserne. Men for det moderne Paris er det altfor gammeldags, der læser kun Faa det længer. Mme. Adams har indtaget dets Plads. Den samme Kreds, hun som Værtinde samler i sin Salon, samler hun som Udgiverinde og Redaktør i Revuen. Hun dirigerer selv Alt, hvad der vedrører den. Hun læser de indsendte Artikler igjennem og sender Forfatterne Breve med motiverede Forslag til Rettelser, hun udfinder Æmnerne, som hun ønsker behandlede og, hvad der er vanskeligere, de Folk, som kan behandle dem, hun skriver endogsaa selv Oversigten over den inden- og udenlandske Politik. Ondskabsfulde Tunger paastaar, at hun altid har Halvmørke i sine Saloner for at skjule, at hun sminker sig. De gjør hende Uret. Er der en Hensigt i denne dæmpede Belysning, saa er det at skjule Øjnenes Træthed og Overanstrengthed efter Nattearbejdet. Ogsaa i sin uendelige Virksomhedsstrang og Virksomhedsevne er hun en Type paa den unge Generation, hun samler omkring sig; ikke mindst i saa Henseende fortjener hun at staa som en Pariserinde *en évidence*.

Frankrig har ikke, som man til daglig Brug troer, for Tiden kun eet Overhoved. Det har to ligesom Japan, et verdsligt og et aandeligt. Det verdslige fører Titel af Republikens Præsident og troner i Palais de l'Élysée, det aandelige hedder *le grand Maître* og har sit Tempel i Avenue d'Eylau. Af disse Landets to øverste Stillinger kan der ikke være nogen Tvivl om, hvilken der er den betydeligste. Præsidentskabet varer kun et kort, begrændset Aaremaal, og selv indenfor det er det ingenlunde absolut sikkert. Grand-Maître Værdigheden derimod er given for Livstid, og ogsaa i Tilfælde af, at Titulaturens Indehaver skulde afgaa ved Døden ophører den kun for at ombyttes med en patriotisk Helgens endnu mere opløftede Position. Præsidenten maa omgive sig med et Ministerium, der "har Landets Tillid"; *le grand Maître* vælger selv sine Ypperstepræster, uden at spørge nogen Opinion tilraads, og de forretter Tjenesten i hans Tempel uden at være ansvarlige for Andre end ham selv. Præsidenten har Modstandere, der gjør ham Livet surt, *le grand Maître* hyldes af alle Partier. Fra den rødeste Radikale til den hvideste Legitimist bøjer enhver Franskmand sig anerkjendende for Victor Hugo. Han er for dem ikke nogen Samtidig længer, hvis Gjerning kan være underkastet Kritik, de seer i ham selve Personifikationen af deres Lands Geni i det nittende Aarhundrede, en endnu levende Ahne for det hele moderne intellektuelle Frankrig.

Med ærbødig Beundring vender de da Blikket mod Templet i Avenue d'Eylau. Her er det, at *le grand Maître* sidder i hellig Majestæt, grundende over Tilværelsesgaadernes sidste Hæmmeligheder, og herfra er det, han udsteder sine dybe Profetier om Verdensfredens og Folkebroderskabets kommende Vidundere. Han grunder Dagen igjennem og nedskriver paa store Folioblade i Runer, som kun de Indviede forstaar at tyde, de Aabenbaringer, der viser sig for ham. Enkelte af disse Aabenbaringer bringes strax til Verdens Kundskab, men Pluraliteten opbevares i Templets Allerhelligste, det vil sige i *le grand Maître's* Skrivebordsskuffe, indtil en værdigere Efterslægt kan ansees moden for dem. Da det vides, at disse Templets skjulte Skatte saa godt som alle er i dramatisk Form, gjør stundom en ulykkelig Theaterdirektør, der ikke kan drage Publikum til sit Hus, Forsøg paa at faa en af dem udleveret. Men det er altid forgjæves. Det gaar med disse beaandede Folioblade som med den sjeldne, sekelgamle Vin, der kun maa udskjænkes draabevis til Syge og Lidende. Hele Dagen lukker *le grand Maître* sig inde med sit Geni. Men naar Aftendæmringen begynder at sænke sig, drejer Templets hæmmelighedsfulde Port sig lydløst paa sine Hængsler, og de Troendes Skarer indfinder sig til Tilbedelse, først Præsterne og siden de mere Profane.

Som ægte demokratisk Helgen indskrænker *le grand Maître* sig ikke til at modtage de Andægtige een Gang ugentlig. Hans Tempel er tilgængeligt hver Aften, og Adgangen staar aaben for Enhver, der kommer i Ledsagelse af en Troende samt forsynet med et almindeligt menneskeligt Visitkort. Der bankes tre Gange med en middelalderlig Dørhammer, og en sortklædt Kvindeskikkelse med krusstrimlet Kappe og en Lygte i Haanden viser sig derpaa efter et Kvarters Forløb med en stor Jernnøgle, som aabner Indgangen til Templets Forhal. Man afleverer sit og den medfølgende Troendes Visitkort; den sortklædte Kvindeskikkelse forsvinder med dem og kommer efter et andet Kvarters Forløb atter tilbage, denne Gang for at drage et tungt Fløjlstæppe tilside og aabne en ny Dør. Man træder ind og befinder sig i selve Templet.

Det er et lille, aflangt Rum, med alle Vægge betrukne med Rødt. I Hjørnerne brænder med mat, mystisk Lys nogle faa Lampetter; det stærkeste Skjær kommer fra den monumentale Kamins Flammer. Fra denne Kamin Salens Længde nedad udgaar en dobbelt Række røde Lænestole, hvidlakerede i Ryggen og rigt forgyldte. Spredte omkring paa disse Stole sidder de Ventende, den kvindelige Part af dem tilhøjre, den mandlige tilvenstre, alle tavse, smittede af Stedets Aand, ligesom *le grand Maître* selv grundende over Tilværelsesgaaderne. De løfter Blikket et Sekund, naar Portièrerne for Indgangsdøren glider tilside og en Novice træder ind, men kun et Sekund, saa synker de atter tilbage i den dybe Grunden. Fra det helligere Rum paa den anden Side det mørke Kabinet, der støder op til den røde Sal, lyder i den store Stilhed en fjern Klirren som af Knive og Gafler, der bevæges mod Tallerkener. Man lytter andægtig; det er *le grand Maître* selv, der med sine mere Udvalgte hengiver sig til Bordets Glæder.

Portièrerne glider tilside den ene Gang efter den anden, Stolene fyldes lidt efter lidt, der gaar et Kvarter og endnu et. Saa slaar Uhret inde i det mørke Kabinet langsomt sine ti Slag. Pigen med den krusstrimlede Kappe viser sig og tænder den store Lysekronen under Loftet. Et Kvarter endnu, saa aabnes virkelig ogsaa Døren paa den anden Side af det mørke Rum, man hører Stole blive skudte tilside, et festligt Lysskjær kommer derinde langt borte fra. Alle de Andægtige rejser sig.

Langsomt, alvorlig, værdig, som det sømmer sig en *grand Maître*, skrider Victor Hugo ind i Salen. Han har under Armen første Ypperstepræstinde, Mme. Juliette, der har fulgt ham gjennem alle Landflygtigheder. Bagefter følger parvis de Udvalgte, i Reglen dog aldrig mere end ti i det Hele, det Antal, som daglig indbydes til *le grand Maître's* Bord. Processionen vandrer tavst op gjennem de tavse Rækker. Helgenen tager Plads foran den mystisk flammende Kamin, Mme. Juliette sætter sig paa

Stolen tilhøre nærmest ved ham. Hun giver samtidig et Vink til Kvinderne, og ogsaa de sætter sig, alle paa samme Side som hun, nærmere eller fjernere, alt efter deres Anciennet. Paa Mandfolkesiden derimod bliver Alle staaende oprejste som *le grand Maître* selv.

[Illustration: Victor Hugos salon.]

Han begynder at tale. Alles Ansigter er spændte, Ingen vil slippe et Bogstav, en Betoning af den Stores Ord. Men selv for den Nederste i Rækken er det heller ikke svært at høre Alt, *le grand Maître* taler langsomt som en Mand, der veed, at det er Guld og Diamanter, der udgaar fra hans Mund. Han taler altid om ophøjede Ting, det behøver ikke at siges. De to, tre Nærmeste paa Mandfolkesiden giver Stikreplikkerne i Form af korte Spørgsmaal til lange Svar. Da Mesteren er ved at gaa ind i de Firs, følger det af sig selv, at Udødelighedsspørgsmaalet er et Thema, der behandles med en vis Fortrinsret. De Troende er ofte Tvivlere i det Kapitel. Men *le grand Maître* selv tror. Det kunde synes at maatte give Anledning til en Divergens, der ikke ret vilde stemme med Stedets Karakter. Det er imidlertid ikke saaledes; der kommer et Kompromis istand, som tilfredsstiller alle Parter, baade Mesteren og de Andre. At hans Sjæl er udødelig i enhver Forstand, og at den fra Graven, vil opstige paa Englevinger til Himlen, indrømmes fra den ene Side som noget Selvfølgeligt, men det indrømmes saa samtidig fra den anden, at dette muligvis kun er en Undtagelse, og at der maa gjøres en Forskjel paa, hvad der gjælder for almindelige Dødelige og for en *grand Maître* som Victor Hugo.

De offentlige Gudstjenester ligner alle hinanden; Spørgsmaal som det nævnte drøftes i dem alle. Efter en halv Times Forløb holder en Troende, der aspirerer til Præsteværdigheden, en kort Lovtale til *le grand Maître*, der hører paa den med den ene Haand paa Brystet, den anden af og til naadig takkende, samt med et permanent Smil udbredt mellem det korte, strittende, hvide Haar og det isgraa Skjæg. Naar Lovtalen er til Ende, rejser Mme. Juliette sig, og alle de Andægtige paa Kvindesiden gjør det Samme. *Le grand Maître* bevæger sig nogle Skridt fremad og stiller sig midt i Salen. Parvis, een fra Mandfolkesiden og een fra Kvindesiden, vandrer de Troende forbi ham og udstrækker Haanden, medens Læberne mumler Formularer, af hvilke kun Ordene *Cher Maître* er hørlige. *Cher Maître* trykker de fremstrakte Hænder, Uhret inde i det mørke Kabinet slaar langsomt elleve Slag, Portièrerne glider tilside, Udgangsdøren aabnes og bliver staaende aaben, Receptionen er tilende.

Saaledes gaar det Aften efter Aften, og man har Lov til at komme igjen saa tidt man lyster. Det bør dog udtrykkelig tilføjes, at den aandelige Vederkvægelse er den eneste, *le grand Maître* byder sine Gjæster. En Buffet som i almindelige Dødeliges Saloner vilde tage Gudstjenestepreget bort; her kan der fornuftigvis kun være Tale om Offergaver, bragte af de Troende. Saadanne ydes da ogsaa hyppigt. Viktualier har man, saavidt vides, endnu ikke tænkt paa at frembære; *le grand Maître* er flere Gange Millionær og har Raad til at anskaffe sig selv, hvad han behøver. Men derimod hengaar der ikke nogen Aften, uden at hans Lofter forøges med større eller mindre Samlinger af Samtidiges Aandsprodukter. Naar en lille engelsk Miss har faaet en halv Spalte optaget i et Penningmagasin, iler hun strax til Templet i Avenue d'Eylau og nedlægger et Mæcenatexemplar paa *le grand Maître's* Kaminalter. Af Alt, hvad der trykkes i Frankrig, har han snart sit reglementerede Friexemplar ligesom Nationalbibliotheket. Alene hans Samling af Foreningstidsskrifter og Aarsbulletiner er skrækindjagende. Saasomt ti Mennesker i Frankrig danner et Selskab, ligegyldigt i hvad Øjemed, er deres første Skridt at gjøre Victor Hugo til Skytspatron, anmode ham om at overtage Ærespræsidiat, som det hedder paa moderne Fransk.

Naturligvis er der ogsaa Franskmænd, som har Øjet aabent for det Overdrevne og dermed Komiske i denne afguderiske Hyldelse af den gamle Digter. Men de tier; de veed, at deres opponerende Røster vilde blive knuste under et milliontungt Indignationsskrik. Victor Hugo er ukrænkelig; at røre ved hans Ry er en Formastelse i Slægt med Landsforræderi. Nu, at han tæller mellem Frankrigs Største, falder jo heller Ingen paa at nægte. Han har pustet nyt Liv i den franske Poesi paa et Tidspunkt, da den var i Færd med at dø, og han har siden da fyldt sit Aarhundrede med Værker, hvis Værd muligvis vil mindskes folde kommende Generationer, men som for det moderne Frankrig har haft en Betydning, der er uhyre. Han har lidt, og man byder ham nu Erstatning derfor. Det har ogsaa sin smukke Side. Det seer selv Skeptikerne mellem hans Landsmænd, og de finder det da ikke blot unyttigt, men tildels usømmeligt ogsaa at lade nogen Mislud skurre ind i Lovsangene til *le grand Maître's* Ære. Han er en *ancêtre*, siger han selv. Hos store Forfædre glemmer man de smaa menneskelige Skrøbeligheder og bøjer sig ærbødigt for det Store, de har udrettet. Det er Forklaringen paa Victor Hugo-Dyrkelsen.

[Illustration: Victor Hugo]

Hos Sarah Bernhardt.

Langt fra den støjende Part af Paris, i Avenue de Villiers, en rolig, træbeplantet Gade i det nye Monceauxkvarter, ligger der paa et Hjørne et indtagende lille Hotel. De røde Murstens à-la-Grecqueborter, Efeuene omkring Vinduesnicjerne, de bredbladede Planter paa Balkonerne bryder det banale Husvirvar og fængsler Øjet. Over Porten kigger man ind til en pladskende Fontæne i

Blomsterbusket, en Gruppe høje Popler foran Façaden giver Krogen et Præg af douce, stille Fornemhed. En Kunstnerbolig gjør Hotellet Indtryk af, og Indtrykket er rigtigt. Det er maaske endogsaa det mest udprægede Kunstnerhjem, der existerer. Sarah Bernhardt har kjøbt det, da hun dukkede op som Stjerne paa den parisiske Theaterhimmel, og hun har offret en god Part af de mange Tusinder, hendes Talent har indbragt hende, paa at arrangere det efter sit eget Hoved.

Strax naar man har passeret hendes to kjælentdovne Mynder, der holder Vagt paa Havetrappen, og Indgangsdøren aabnes, føler man, at det er en aparte Atmosfære, man kommer ind i. En stor, høj Forhal med mystisk Lys, orientalske Tæpper, Vaabendekorationer, lange Palmeblade over Malerier, paa hvilke kun enkelte fantastiske Figurer dukker frem i Halvmørket, et Kaos af de mest besynderlige Sager. Kun een Ting seer man tydelig, fordi Dagslyset fra den aabne Dør falder lige derpaa: et Slags indisk Bærestol, hvori sidder en grinende, mumieagtig Voxfigur med en udstoppet Abekat i Armen. Dyret er anbragt i en Stilling, som det var paa Spring fremad, de store, sorte Glasøjne stirrer En imøde, som var de levende, den lange Forpote strækker sig ud gennem Bærestolen og aabner Haanden som til Goddag.

Mellem de trofæbærende Piller glider et gult kinesisk Silkeforhæng tilside, en ny Dør aabner sig, og man staar i Sarah Bernhardts Modtagelsessalon, det vil sige i en Blanding af Vinterhave, Menageri, Museum, Vaabenkammer, Maler- og Billedhuggeratelier, orientalsk Divanshal, moderne Dagligstue, og Gud veed hvad. Det er det besynderligste Beboelsesrum, nogen Hjerne har kunnet udspekulere, fyldt med mærkværdige Sager fra alle Verdens Hjørner og Kanter. Skjøndt over de Tredivte har Sarah Bernhardt nemlig endnu stadig de samme tusinde, hinanden jagende Interesser, som man undertiden finder hos unge, aandslivlige Mennesker, hvis Udvikling endnu ikke er kommen ind i noget bestemt Spor, og som derfor strax er rede til at passionere sig for Alt, hvad der mellem Himmel og Jord er Interesse værd. Denne Ejendommelighed er maaske just det Centrale i hendes Væsen. Det er den, der gjør hende paa samme Tid til Skuespillerinde, Malerinde, Billedhuggerinde og Forfatterinde, den hidser hende saaledes ind i permanent Feber, at hun synker komplet sammen, naar der indtræder et Øjebliks Ro, den forklarer og undskylder hendes Extravagancer. Jeg kjender ikke noget Menneske, der i den Grad er den personificerede Nervøsitet. Selv naar hun sidder stille og taler med En, jager hendes Ord, hendes Tanker, hendes Indfald saaledes hinanden, at man har en Fornemmelse, som man foer afsted med Iltog. Indretningen af hendes Hjem er saare karakteristisk for denne uafbrudte nervøse Uro, disse tusinde extravagante Passioner. "Jeg vilde helst rejse altid," sagde hun engang til mig, "fare omkring fra den ene Ende af Verden til den anden. Der er Ingenting, der trætter mig undtagen Ro." Her i hendes Atelier kan hendes Øjne i hvert Fald fare om mellem Gjenstande fra alle Verdens Kanter, og hun har Fantasi nok til selv i Tankerne at kunne følge med.

Modtagelsesværelset har hele det treetages Huses Højde. Lyset falder ind gennem et enkelt stort Vindu, der næsten naaer fra Gulv til Loft, men som permanent er dækket af et blaahtvidt Forhæng, der dæmper Skjæret. Tilhøjre er der, i Halvmørke, en middelalderlig Trappe med Svalegang, indenfor hvilken ligger Kunstnerindens Sove-, Toilet- og Badeværelser; under denne Svalegang Døren til Spisestuen, skjult af silkebroderede indiske Tæpper. Ned over Trappegelænderet hænger, som tilfældig henkastet, et i Størrelse enestaaende Stykke solgult kinesisk Silketøj; men det hænger der altid, det draperer, dets Indtryk af varm, beboet Nonchalance er beregnet med ægte kunstnerisk Sands.

[Illustration: I Sarah Bernhardts Modtagelsesatelier.]

Tilvenstre er den monumentale Kamin, omrammet af udskaaret Egetræ og flankeret af Broncestativer til Blomster, antikke Skulpturer og antikt Porcellæn, lutter Sager, af hvilke hver enkelt repræsenterer store Summer. Paa Kamingesimsen staar der i omtrent naturlig Størrelse—man kan deraf danne sig en Forestilling om Rummets Dimensioner—en forgyldt Broncetiger paa Spring, og over denne hænger Sarah Bernhardts Portræt, malet af Clairin, den unge Maler, som i sin Tid gjorde alle hendes Ballonfarer med og illustrerede hendes Fortællinger derfra. Billedet viser hende støttet af en Mængde Puder, i halvt liggende, halvt siddende Stilling paa Divanen ved Siden af Kaminen.

Denne Divan, eller hvad man skal kalde dette Møbel, er ægte Sarah Bernhardt'sk. Ovenpaa et stort Silkepolsters Underlag, der indtager hele Hjørnet mellem Kaminen og den ene Sidevæg, ligger i vild Forvirring en Uendelighed af Puder af kostbare Stoffer med indvævede Guld- og Sølvbroderier. Naar Sarah Bernhardt i sin hvide Silkekjole med det lange Slæb drukner mellem disse Puder og halvt forsvinder i det dæmpede Lys, som falder ind i Krogen, er der over dette Væsen med de slanke, næsten gjennemsigtige Former, det fine, drømmende Ansigt og det viltre, som af Solblink gennemfarne Haar noget ejendommelig Dorésk, der gjør en ganske aparte Virkning.

Divanskrogen er Sarahs Yndlingsplads. Her ligger hun næsten altid, naar hun et Øjeblik har sluppet sine mangehaande Beskjæftigelser for at passiare lidt med Vennerne og Beundrerne, der strømmer til hendes Hotel. Der kommer mange af dem, og virkelige Venner er sikkert de Fleste. Thi ligesaa

fortryllende og elskværdig en Værtinde Sarah er for dem, hun føler sig knyttet til ved gjensidig Sympathi, ligesaa stor en Evne har hun til at holde den banale Hob af Nysgjerrige tre Skridt fra Livet. Claude, hendes mangeaarige Kammertjener, er godt instrueret. Forhængene til Helligdommen glider kun til Side for dem, som han veed er velsete derinde i Kunstnerkredsen. Graden af Intimitet er der en anden Maalestok for. De almindelige Dødelige faaer en Stol ved Siden af Divanen, men de rigtig gamle og gode Venner rykker hun tilside for, saa der bliver en Plads for dem paa selve denne.

Alt i Atelieret er beregnet paa at ses fra dette fantastiske Leje, og Alt er arrangeret med udsøgt Smag. I denne Mylr af heterogene Sager findes ingen meningsløse Sammenstillinger eller uskjønne Farvevirkninger, Alt passer sammen. Og hvad findes der saa ikke i dette Rum! Store japanesiske Kummer, hvorfra Palmer og exotiske Planter skyder op, i hvis Grene der hænger udstoppede Aber; halvfuldendte Buster skjulte mellem Bregner og paabegyndte Malerier, som dækkes af indiske Shawler; Tigerskind udspændte paa Væggen mellem kinesiske Træbilleder; Marmorbuster og fantastiske Dyr i Bronze, omgivne af Paafuglehaler; Guitarer, Dolke, Pistoler, Landser og Alverdens forunderligste Vaaben hængende, liggende og staaende overalt; Trommer tagne fra de Vilde i Nykaledonien og skinnende Varmebækkener af Messing fra de ældste mauriske Tider; afrikanske Fjerbælter, der engang har været glade sorte Naturbørns eneste Klædedragt, og som nu hænger skjødesløst kastede om Halsen paa en eller anden udstoppet Papegøje; Dødningehoveder grinende fra Egetræspanelet over Svalegangen, Porcellænsager, Antikviteter og broget Nips paa Konsoller, Bogskabsgesimser og udskaarne Skabe; Menneske- og Dyrskelletter i Krogene; udstoppede Slinger, der snor sig om Fortepianobenene, og Dødningehænder, der stikker op mellem Strengene; Emaill- og Mosaikarbejder i Bunke inde i et eller andet antikt Møbel, Smyrnatæpper ovenpaa hinanden, saa Foden synker dybt ned, kort sagt, Luxus, Kunst og Excentricitet i den forunderligste Blanding, et Musæum, som man kan studere Uger igjennem uden at blive færdig med, men paa samme Tid en Kunstners Arbejdsværelse, hvor man snart befinder sig vel og hjemligt. Det er tillige et Skatkammer, rigt som en østerlandsk Fyrstes. Det er ikke blot Sager som Saint-Marceaux's Harlekin, en af den moderne Billedhuggerkunsts skjønneste Frembringelser, hvori der gjemmes Kapitaler; Alt har Værd her, lige til Trommen henne i Krogen, paa hvis Skind Detaille har malet en skotsk "Piper". Pennen, hvormed hun skriver, er en Strudsfjer af sjelden Skjønhed, og Brevpresseren, som hun lægger ovenpaa sine smaa Billetter, en Emailleslange, besat med Ædelsten. Hendes Atelier har slugt Broderparten af de kolossale Summer, hun har fortjent ved sit Talent, og naar hun længe har været ikke blot fattig, men i Gjæld næsten til op over begge Ørene, saa er ogsaa det væsentlig Skyld deri.

Efter den amerikanske Rejse er denne Gjæld imidlertid kommen ud af Verden. Millionen, som Yankeerne offrede hende, gik i de franske Kreditorer. De var saa graadige, at de tog næsten den hele. Lidt blev der dog tilovers, og Sarah vil nu spare, fortæller hun stadig sine Venner, for engang at kunne realisere sin Yndlingsdrøm. Den er ikke saa ilde, denne Yndlingsdrøm: et stort Herresæde som Adelina Pattis i Skotland, kun beliggende paa fransk Grund; det forstaar sig af sig selv. Sarah Bernhardt er ikke blot fransk i Skind og Ben, hun er den mest inkarnerede Pariserinde i hele Paris, og det er et stort Spørgsmaal, om hun i Længden vilde kunne trives paa sit Herresæde, selv om det var nok saa tusind-og-en-Natagtigt. Allerede nu har hun en lille Villa i Saint-Adrosse ved Normandiets Kyst, hvor hun ligger paa Landet om Sommeren. Men hver anden Dag er hun i Paris. Hotellet i Avenue de Villiers kan hun ikke undvære. Stadig er der ganske vist en eller anden Statue, som skal være færdig, og som faaer Skyld for Parisertouren. Sandheden er dog nok alligevel den, at der kun er een Luft, i hvilken hun rigtigt kan leve, den, der er Blod af hendes Blod, Nerver af hendes Nerver—kort sagt, Parises Luft.

Men flittig er hun imidlertid, ogsaa som Billedhuggerinde. Paa den anden Side Haven ligger en lille Tilbygning til Hotellet, hvor hun har sit egentlige Atelier, det, hvori der ikke causeres, men arbejdes. Her staar hun ofte fra den tidlige Morgenstund med Mejselen i Haanden, iført sin kokette Billedhuggerdragt, Benklæder og Blouse af hvidt Flanel. De nære Venner faaer Lov til at komme til hende her og passiare med hende under Arbejdet; mere end een kan da ogsaa give Attest for, at Sarah Bernhardt ikke blot signerer, men virkelig selv udfører sine Statuer og Basrelieffer. Hendes Mangesidighed maa ikke forundre, Som hun er Pariserinde, er hun Kunstnerinde ud og ind. I Kraft af et ejendommeligt kunstnerisk Instinkt bliver hun producerende paa alle Kunstens Omraader. Hun havde kun modelleret en tre, fire Aar, da hun sendte sin bekjendte Gruppe "Efter Stormen" til Salonen, og sex Maaneder efter, at hun havde begyndt at male i Stevens Atelier, udstillede hun Billedet "Den unge Pige og Døden".

Næsten daglig tilbringer hun nogle Timer før Frokost i Billedhuggeratelieret. Henimod Spisetid har der altid samlet sig Besøgende ovre i Modtagelsesatelieret, og i sin Arbejdsdragt løber hun da over til dem for en halv Times Tid at passiare om Literatur og Theater. Af og til hænder det, at hun bliver attrapperet paa Vejen af Paatrængende, som vil opkalde Eau-de-cologne efter hende eller Sligt. Men Blusen hjælper hende. "Tør jeg ikke spørge, om M'me Sarah Bernhardt er tilstede?"—"Nej, Mama," svarer den overgivne Kunstnerinde og smutter forbi, "er gaaet paa Prøve og kommer slet ikke hjem idag." Som bekjendt har Sarah en Søn paa atten Aar, et flinkt og dygtigt ungt Menneske, der allerede

er Theaterdirektør, idetmindste af Navn. Det er ham, den ungdommelige Moder ved slige Lejligheder forestiller, og det morer hende kosteligt.

[Illustration: Sarah Bernhardt i sin Spisestuestol.]

Nogle af de Besøgende beholder den gjæstfri Værtinde altid til sit Bord. Spisesalen inde ved Siden af Modtagelsessalonen er luxuriøs og ejendommelig, om end ikke saa fantastisk udstyret som Atelieret. Den faaer Lys fra et stort Vindue, i hvis Nische et Vildnis af Slyngplanter boltrer sig, og hvor man stadig anbringer Frokosternes og Middagens Vindrue, Fersken, Ananas, hvis fine Farver gjør deres Virkning i den frodiggrønne Vinduesnische. Møblementet er af udskaaret mørkt Egetræ i gammeldags Stil; for Enden af Bordet staar en højrygget mægtig Stol, det er Husfruens Plads. Naar hun gaar tilbords, rykker hendes Kammertjener den frem til hende og bliver da staaende bag den under hele Maaltidet. Hun sidder der som en Dronning ved et Bord, der er rigt som en Dronnings. Slebet bøhmisk Krystal, Guld- og Sølvservice, lydløs, fornem Betjening for hver Gjæst, et udsøgt Kjøkken, kort sagt Alt, hvad der kan bidrage til at forvandle Maaltidet til en æsthetisk Nydelse. Ved dette Bord holdes altid den gamle Regel om Muser og Gratier efterrettelig; i Regelen sidder der kun en fire, fem gode Venner om det, og det er sjældent, at der ikke er et stort Navn i den franske Kunst eller Literatur mellem dem. Alligevel føres der sjældent nogen Konversation, i hvilken hun ikke er den Aandfuldeste, og hænder det engang, at man kommer ind paa lærde Themaer, hun ikke veed Besked om, forstaar hun hurtigt med en Elskværdighed, som er uimodstaaelig, at føre Samtalen ind paa et Omraade, hvor hun kan være med blandt de Første, helst den Første. Hun vil herske, hun vil være Dronning, omgivet af Dronningens Luxus og Hyldest; tillader man hende ikke det, saa kommer det forkjælede Barns Luner op i hende og faaer hende til at gjøre gale Streger, som dengang hun forlod Théâtre français. Men bøjer man sig for hende, saa er hun trods sine tredive Aar glad som et lykkeligt Barn, yndefuld og indtagende, saa at hun afvæbner selv de mest haardnakkede Modstandere.

[Illustration: Coquelin som "Don Cæsar".]

Coquelin i sin Loge,

Englænderne har opfundet et Slags literære Portrætskizzer, der er komne stærkt i Mode: Skildringen af berømte Personer *at home*. Genren har sit Værd. Man forstaar afgjort en Meissonier bedre, naar man har set ham ved hans Staffeli, eller en Edison, naar man har fulgt ham i hans Laboratorium.

Men det gjælder at finde Stedet, hvor de paagjældende Personer er virkeligt hjemme, hvor de er helt sig selv. Man lurer sjældent en stor Taler synderligt af, fordi man seer ham i hans Spisestue, eller en stor General, fordi man gjør ham Visit i hans Families Skjød. Der er selv de Største i Regelen kun ganske almindelige Dødelige. Coquelin skal man se i hans Paaklædningsværelse, i hans "Loge", som Franskændene kalder det. Mellem sine Malerisamlinger og Bøger i den elegante Lejlighed, han beboer i Rue Lafayette, er han Kunstven og Forfatter; naar han under Kammerforhandlingerne spadserer i *Salle des pas perdus*, omringet af Deputerede og Journalister, der fritter ham ud om hans Mening, er han en Politiker, der veed Besked; naar han overværer Indvielsen af en Skole, som er stiftet for hans Penge, eller naar han paa Valgdagen lægger sin Stemmeseddel i Urnen, er han en god og samvittighedsfuld Borger; naar han elegant, vittig og konversabel færdes i den store Pariserverdens Saloner, er han Selskabsmenneske *par excellence*, og naar han paa Havres Havnemole venter Monsieur Mayer fra London, er han en snild Forretningsmand; men i sin Loge er han alt dette accessionelt ved Siden af og samtidig med det, som han dog er først og fremmest: Théâtre français' uforlignelige Skuespiller.

Coquelins Loge svarer nu imidlertid heller ikke paa nogen Maade til det Begreb, der ellers forbindes med en Skuespillers Paaklædningsværelse. Naturligvis er Verdens første Theater fornemt ogsaa bag det Tæppe, som skiller Publikum og Aktører.

Naar man har passeret Administrationsindgangens grønne Cerberusportner, kommer man ad en hvidlakeret, forgyldt Trappe med Brysselertæpper, Marmorbuster og Spejle op paa den ene Side til Kontorlokalerne, paa den anden til det Allerhelligste, Skuespillerfoyeren, en fin Louis quatorze Salon, hvor hver Plet paa Væggene er behængt med Billeder af berømte afdøde Artister. Korridoren, som forbinder den med Scenen, er et ikke mindre imponerende Portrætgalleri, og selv hvor man ved Indgangen til Scenen drejer af og klattrer op i de øvre Lokaler, der ellers saa tidt i Thaliatempler kun plejer at være et primitivt S sammensurium af halsbrækkende Hønestiger og Loftsrum, der minder om Marchandiser-butiker, selv der er Alt soigneret og nobelt: brede Trapper med Mahognigelænder og Bastmaatter, Couloirer, som leder Tanken hen paa Gjæstefløje i en gammel Herregaard, hvide Porcellænsplader med Kunstnernes Navne paa hver Dør. Men alligevel bliver man overrasket, naar man aabner den, paa hvilken der staar *Coquelin ainé*. Det er en formelig Salon, man kommer ind i. Persiske Tæpper paa Gulvet, gobelinsbetrukne Kanapeer og Causeuser, Kunstbronzer paa Kamin og Skrivebord, hyggelige Lamper med farvede Net over, der dæmper Skjæret, komfortabel Luxus, hvor

man seer hen i det store Rum. Væggene er fyldte med Malerier og Akvareller, Pluraliteten forestillende Coquelin i hans forskjellige Hovedroller, andre afbildende Scener fra Mærkedage i Theatrets Historie, men alle signerede med bekjendte Navne og i Regelen forsynede med en lille Notits paa Foden, der fortæller, at de er Gave fra Maleren selv. Rundtomkring ligger nysudkomne Bøger og fintindbundne Manuskripter. Kun et monumentalt Spejl paa Væggen mellem Vinduerne, med grønnskjærmede Lampetter op langs Siderne og med en Mængde smaa Glasæsker paa Marmorpladen forneden erindrer om, at man er i en Skuespillers Paaklædningsværelse.

Man er nu i Virkeligheden ogsaa ligesaa meget idetmindste i en Salon. Coquelin tager imod i sin Loge. En Pariser har ikke Dagen disponibel til at sladdre hen, allermindst en Pariser *en évidence*. Det paa alle Punkter optagne Liv, han fører, stiller saa mangehaande Krav til ham; naar han skal opfylde blot de Halve af dem, maa han tage vare paa Øjeblikkene. Coquelin har et sjeldent Talent dertil. Alle sine Forhold til Omverdenen gjør han af, mens han klæder sig paa. Han er visibel hos sig selv om Morgenen, naar han staar op, men efterat hans Vogn har hentet ham ved Titiden og kjørt ham hans sædvanlige Tour, hører Dagen hans Arbejde til, og han er forsvunden for Enhver til om Aftenen, da den nye Paaklædning begynder. Han sætter Folk Stævne paa Theatret, og de, der har Venskabs- eller Forretningsforbindelser med ham, søger ham der. Den grønne Portner ved Administrationsindgangen er højlig fornærmet. Tærskelen, han er sat til at vogte, er ham en Helligdom, som efter hans Mening ingen Profanes Fødder nogensinde burde have Tilladelse til at overskride. Men hvert Øjeblik, naar han strækker sin spærrende Cerberusarm ud og spørger *qui cherchez vous ?* lyder Passeer-Parolen *Monsieur Coquelin* ham i Øret, og han veed, at saa nytter der ingen Indvendinger. I sin Loge er Monsieur Coquelin hjemme for Alle.

Døren til den staar ikke noget Minut. Først kommer Vennerne, der "er i Salen" og vil aflægge ham Visit før Forestillingen. Det er Dagens politiske og mondaine Historie, der repeteres. Coquelin er au courant med Alt og interesserer sig for Alt. Ivrig, fuld af Liv vandrer han op og ned af Gulvet og diskuterer og dokumenterer med denne Stemme, der ligesom meisler hver Sætning i Marmor. Det banker. *Entrez!* Et lille koket Hoved titter ind, men trækker sig strax igjen tilbage. *Pardon, je dérange.* — *Mais pas du tout, Mademoiselle, entrez donc.* Hun kommer for at tale med ham om Rollen, han har lovet at indstudere med hende. Imorgen ikke, saa skal han i Kammeret, og iovermorgen maa han til Havre for at spille ved en Forestilling for Redningsmandskabet, men Dagen efter. Hun takker, hilser let paa Salonens Gjæster og forsvinder igjen. Men næppe er hun ude, før det banker paany. En ældre, ordinær Herre, der har pyntet sig op til at skulle være ung og elegant Han kommer overordentlig frejdig og selvfor nøjet, men falder strax af, da han seer, at der er Folk før ham. Coquelin hilser skjødesløst; Manden faaer ham trukken hen i et Hjørne og begynder en hviskende Samtale med ham. *Mais vous pouvez parler devant ces Messieurs,* afbryder Coquelin efter et Øjebliks Forløb; "det er lutter Venner." Der udspinder sig saa en Forretningsdiskussion om Tournéer i Rusland, Amerika, Brasilien, Spanien. Siden Coquelin er begyndt at rejse, vil Alverdens Impressarioer have fat i ham, og allesammen har de Guld og grønne Skove at love ham. Han holder af at flakke om. Med sin Evne til at nytte Tiden faaer han Alt at se i de fremmede Lande, han besøger, og med sin hurtige Intelligens opfatter han strax selv det ham mest Fremmede. Det er en Maade at studere paa, siger han, som opvejer alle andre, og i sin Kontrakt med Théâtre français har han derfor ogsaa udtrykkelig hvert Aar forbeholdt sig to Maaneders Ferie, som han selv kan tage, naar han vil. Planen til Amerikatouren er allerede lagt, og han har Tilbud og Planer om mange andre. Disse Rejser forøger desuden de hundrede og tyve tusind Francs, Théâtre français aarlig betaler ham, med rigelig ligesaa Meget til, og han er ikke mindst en moderne Pariser i Trangen til at tage Penge ind. Allerede hans Malerisamling koster ham uhyre. Hvert andet Øjeblik er der et Billede af Millet eller Andre til en halvhundrede tusind Francs, som han ikke kan modstaa Lysten til at købe. Saa ernærer han fattige Slægtninge og stifter Legater, Alt det sluger Kapitaler. Han er ligefrem nødt til at rejse. Men heldigvis forstaar han ogsaa til det at gjøre sin Tid frugtbringende. Saasntart han har nogle Dages Otium ved Théâtre français, er han i en Haandevending i Bruxelles, Lyon, Anvers, Lille for at give Gjæsteforestillinger. Hr. Perrin er ingenlunde fornøjet ved saaledes aldrig at vide, om han har ham eller ikke har ham, men han gjør gode Miner til slet Spil. Coquelin gaar det ikke an at støde, han er Theatrets Grundpille, og han er paa Basis deraf dets virkelige Herre.

Det bliver imidlertid ved at banke. Der kommer en ung, mager, gardisthøj Herre med det røde Baand i Knaphullet; det er Deroulède. Coquelin iler hen og trykker hans Haand, han hører kjendeligt til de mest Velkomne. Man har i Regelen meget tilovers for de Mennesker, for hvem man har gjort meget; det er ogsaa Kjærnen i Venskabsforholdet mellem disse To og overhovedet i Coquelins Forhold til en stor Kreds af Frankrigs yngre talentfulde Digtere, Manuel, Guiard, Delair først og fremmest. Han har saa at sige opfundet dem; de har bragt ham deres Digte, han har reciteret dem rundtomkring i Saloner og ved Soiréer og paa den Maade skabt deres første Reputation. En ung Poet har han skaffet Forlægger, en anden hans Tragedie antagen ved Théâtre français, han er efterhaanden bleven Forsyn for hele den yngre lyriske Skole. Det kunde synes at staa i Modstrid med Grundretningen i hans egen Kunst, men det er dog let forklarligt alligevel. Coquelins Mesterskab er i første Rang Kunsten "*de bien dire*". Derfor

elsker han Verset. En af de Roller, i hvilke han er uforligneligst, og den, som han selv sætter mest Pris paa og paastaar, han spiller bedst af alle, er Don Cæsar i Victor Hugos "Ruy Blas".

Atter banker det. Denne Gang er det ingen Gjæst, men Regissøren, der kommer for at varsko første Gang. "*Je serais prêt, mon ami,*" siger Coquelin med et Smil og en naadig Haandgestus. Han har endnu knap begyndt paa Paaklædningen, og ti Minutter efter skal han staa paa Scenen, men Regissøren kjenner ham og gaar. Han er paa Pletten, naar han skal være der, men heller ikke noget halvt Sekund før. Stadig diskuterende med Vennerne, som vil rejse sig, men som han beder blive, stadig modtagende andre, der kommer, forsvindende et Øjeblik ind i det lille Toilettekabinet, men fortsættende Samtalen gennem Portièren, klæder han sig paa og maskerer sig med taskens pilleragtig Behændighed næsten, uden at Nogen lægger Mærke til det engang. Hver Sminkestreg, han gjør, er han sikker paa som paa Alt i sin Kunst. Det giver ham den overlegne Ro paa saavel som bag Scenen, der er hans Styrke.

Ængstelse og Nervøsitet aner han ikke hvad er. Naar han rejser, bringer han stadig i de Huse, hvor man har inviteret ham til Middag, sine Værter til Fortvivlelse. Man har sat Dineren tidlig og sørget for, at den kan være endt saa betids, at han kan komme paa Theatret uden Forsinkelse. Men det er ham selv, der trækker den ud. Hele Selskabet bliver ved ængsteligt at se paa Klokken undtagen netop han. Endelig minder man ham. "*Tout a l'heure,*" svarer han og bliver ved at fortsætte Samtalen. Og naar man saa tilmed vidste, at dette Theater, som han nogle Minutter efter skal spille paa for første Gang, det har han aldrig set. Han har simpelthen spurgt sin Ven Dieudonné, der stadig rejser med ham, om Alt er paa sin Plads og i Orden; naar han har faaet Forsikringen derom, veed baade han selv og hans Kammerater, at han ogsaa vil være det, og at han vil spille sin Rolle ganske paa samme Maade, som han har spillet den Hundreder af Gange, uden at lade sig forstyrre i sin Ro af Nogetsomhelst.

I sin Loge holder han Diskussionen gaaende lige til det sidste Øjeblik. Regissøren kommer anden Gang og stikker Hovedet ind. "*On peut annoncer,*" raaber Coquelin til ham. Han gjør den sidste Sminkestreg, retter Parykken foran Spejlet og rejser sig. Vennerne følger ham ned ad Trappen, og man bliver ved at tale. "*A l'entreacte,*" bryder han endelig af; man hører Maskinkarlen slaa Slaget, der annoncerer Aktens Begyndelse. Coquelin staar paa Scenen, et Sekund, saa gaar Tæppet op, og han er i samme Nu helt og holdent den Person, han skal forestille.

Mens han spiller, et flygtigt Blik tilbage paa, hvorledes han er naaet til den Plads, hvorpaa han nu staar. Han er en Bagersøn fra Søkjøbstaden Boulogne. Familien har gennem lange Slægtled været denne Stads og det hæderlige Bagerlaugs bedste Mænd. Der er endogsaa dem, der vil paastaa, at man intetsteds i hele Frankrig kan faa saa mageløst Hvedebrød som i Boulogne. Det er Traditioner, der daterer sig fra meget langt tilbage, Traditioner, som Slægten føler sig stolt over, og som den derfor kun med stor Bekymring saae blive brudt, da dens Yngste, den attenaarige Jules Constant, for en Snes Aar siden pludselig en skønne Dag erklærede Papa Coquelin, at han var kjed af at spadserere omkring i Boulognes Gader med et Postejfad paa Hovedet, og at det nu var slaaet fast: han lagde den hvide Hue af, der saa langt man kunde huske tilbage havde været Coquelinernes Adelsymbol, for at drage til Paris og paa et helt andet Felt vinde ny Hæder til det gamle Navn.

Papa Coquelin var imidlertid en fornuftig Mand, han indsaa, at det selv ved en Bagerovn kun er Lysten, der driver Værket, og at man aldrig kommer nogen Vegne, naar den mangler. Jules Constant fik Lov til at gjøre, som han vilde, Han rejste. Fra en Boghandler i Boulogne fik han Anbefalingsbrev med til Regnier, der dengang var Numer Et ved Théâtre français, og hos ham præsenterede han sig da. Han vilde være Skuespiller, erklærede han, men kun, naar man troede, han kunde blive noget Udmærket. Ellers rejste han tilbage og tog den hvide Hue paa igjen. Om man nu vilde se, hvad han duede til.

De ærværdige Lærere ved Konservatoriet, til hvem dette Hverv som sædvanlig blev overdraget, fandt ikke, at han duede til Stort. Og saa fandt de ham altfor grim. "Det er jo en ren Trompetnæse, han har," sagde Augustine Brohan. "Og hvad der er det Værste, han bruger den som en Trompet," føjede Auber til. Han faldt igennem ved Examen, og havde Regnier ikke med sit sædvanlige glimrende Blik for, hvad der boede i den unge Skuespiller, beholdt ham alligevel for at se, om han dog ikke kunde faa Noget ud af ham, saa vilde Coquelin den Dag idag have været Bager i Boulogne og ikke Regniers Efterfølger paa Thronstolen i Molières Hus.

Regnier blev hans Lærer og Opdrager. Han lærte ham først og fremmest Taalmodighed, det, som for alle Kunstnere, men for Skuespillere særlig er saa noget nær Alpha og Omega: at studere og studere og vente ganske rolig, til man virkelig har alle baade ydre og indre Betingelser samlede for at kunne præstere noget Ordentligt. Selv efterat han i 1860 havde faaet Konservatoriets første Pris for Udførelsen af en Crispinrolle og baade Regnier og adskillige Andre ganske vel indsaae, hvad der boede i ham, fik han ikke Lov til at rende af Skole, Regnier fortsatte sit Opdragelsesværk, og de smaa Roller, han i det første Par Aar kom til at spille ved Théâtre français—Gros René p "le Dépit amoureux", Bazile i "Figaros Bryllup", Dubois i "Misanthropen", Loyal i "Tartuffe", o.s.v. o.s.v.—var nærmest at betragte som en gradevis Vænnen til Ilden. Da han endelig leverede Hovedslaget, var han færdig; Sejren kunde

ikke udeblive, og den udeblev heller ikke.

[Illustration: Coquelin]

En af Pariserkritikerne i Vælten har som Øjenvidne fortalt om denne Triumf. Coquelin havde faaet en Rolle i et nyt Stykke, som Theatrets daværende Direktør Thierry imidlertid af Hensyn til en ældre Skuespiller atter maatte tage fra ham. Til Gjengjæld gav han den unge Kunstner Lov til at vælge, hvilken han vilde i det gamle Repertoire. "Saa vælger jeg Figaro i "Figaros Bryllup"," sagde Coquelin strax. Det var et af de største Vovestykker, der kunde tænkes, men Thierry holdt altid sine Løfter, og Coquelin fik Rollen. Alt gik godt, fortæller den nævnte Kritiker, til han skulde ind paa Scenen. Men da han først var der, blev han overfalden af en forfærdelig Frygt. Han begyndte at ryste over hele Kroppen, Tungen klæbede sig fast til Ganen, og han spillede de første fire Akter uden at vide af, hvad han sagde, med sløvt Blik, mørkt Ansigtsudtryk og halvkvalt Stemme, som et Menneske, der føres til Retterstedet. "Men saa le dog, dit lille Dyr," hviskede Augustine Brohan ganske sagte til ham; "le dog, Du er jo Figaro." Coquelin gjorde imidlertid kun en fortvivlet Gestus, der betød, at han ikke kunde le. Heldigvis er det parisiske Publikum yderst overbærende mod Debutanter. Man ventede stadig. Femte Akt kom; det er den Akt med den berømte Monolog. Det var dengang Mode i alle det gamle Repertoires komiske Roller, særlig i Molières, at hælde over mod det Tragiske saa tidt, man kunde. Denne Mode behagede ved det Nye og Dristige, der laa i den. Coquelin havde i den Anledning fundet paa at gjøre noget Lignende ved Monologen. Han søgte at gjøre den bitter, mørk og irriteret. Den stærke Sindsbevægelse, hvori han befandt sig, gav hans til daglig Brug vibrerende Stemme endnu mere Udtryk, hans Mimik og Gestus endnu mere Fortvivlelse og Vildhed. Han gjorde stormende Lykke. Man applauderede uforbeholdent: man havde her en Mand for sig, der kunde være paa een Gang Scapin, Crispin og Figaro.

Han blev det hurtigt efter denne første Sejr; han blev i disse tre og i alle beslægtede Roller den mest uforlignelige Skuespiller, Théâtre français rimeligvis nogensinde har havt. Og hvilken Mængde af dem har han ikke trods sine knap fyrretyve Aar allerede spillet I Af alle Molières Stykker er der siger og skriver kun tre, i hvilke han ikke er optraadt, og han har i de tyve Aar, han nu har været ved Théâtre français, spillet ikke mindre end omtrent tresindstyve forskellige Figurer alene i det gamle Repertoire. I det moderne er hans Navn knyttet til nogle og tyve Repriser af berømte Komedier, og samtidig har han skabt Hovedfigurer i en tredive, fyrretyve nye Stykker. Vilde man med nogle enkelte Roller markere Hovedpunkterne i hans Skuespillervirksomhed, maatte man først og fremmest nævne Figaro i "Figaros Bryllup", Mascarille i "les Précieuses ridicules", Gringoire i Stykket af samme Navn og Marcel i "Les Ouvriers" (Arbejderliv). Han har aldrig havt mere uimodstaaeligt smittende godt Humør, udfoldet mere ægte komisk Liv end i de to første af disse Stykker, og han har aldrig talt til Hjertet som i de to sidste. Dog jo, han har i sin sidste mesterlige Création, den gamle Skuespiller i Erckmann-Chatrians "Les Rantzau" gjort begge Dele lige uovertræffeligt paa een og samme Tid.

Det er nemlig en Hovedejendommelighed ved Coquelin som Skuespiller, at hans Talent saa at sige ikke kjender nogen Grændse. Hans Hovedstyrke er at faa Tilskuerne til at rulle sig i Latterkrampe, men den næste Aften, det næste Øjeblik kan han med samme Uimodstaaelighed lokke Taarerne af det samme Publikums Øjne. Han har den ene Dag spillet Scapin og den næste Jean Dacier, Hovedfiguren i en moderne Revolutionstragedie af samme Navn. Forbausende er det, til hvilken Grad han forstaar i Stemme, Mimik, Holdning og Alt at kaste sig selv fuldstændig bort og paa Scenen udelukkende være de Figurer, han fremstiller. Han tager dem af og paa med samme virtuosmæssige Lethed som Kostumet, der hører til dem. Det er forklarligt; hver lille Gestus, hvert Tonefald, hvert Blink med Øjnene er vejet og prøvet i Maaneder, før det blev slaaet endelig fast. Coquelin overlader i sin Kunst Intet til tilfældig Inspiration.

Saa spiller han da, og Publikum jubler og applauderer. Han er forgudet og forkjælet som en Primadonna. Og han sætter Pris derpaa. Har Bifaldet en enkelt Gang været kjøligere end sædvanlig, er han forstemt, har det rystet Huset, straaler han som en Debutant, og naar Vennerne atter kommer op i Mellemakterne, er en Samtale om, hvorledes de enkelte Repliker har slaaet an, altid det Første, hvormed der begyndes, selv om man ender med Drøftelsen af helt andre Materier. Og det gjør man tidt. Er der vigtige Forhandlinger i Kammeret, saa at Møderne er trukne ud til hen paa Aftenstunden, er Coquelins Loge det Sted, hvor man sikkrest kan hente Nyheder fra dem. Han faaer Alt berettet pr. Depesche fra selve Palais Bourbon. Man har drevet Spot med denne hans Politiseren og med hans nære Forhold til Gambetta. Man har havt Uret, det er kun tomme Vittighedsmagere, der kan gjøre det, Coquelin har vist, at man kan være en stor Skuespiller og en brav Borger ved Siden af. Han er af et andet Kuld end sine Forgjængere i Molières Hus. Han henter ikke sine Inspirationer paa Knejpen, han er sober som de Færreste, til sine Maaltider nyder han kun Vin og Vand og udenfor dem aldrig det Mindste. Han hører til det moderne Frankrig, det, der veed, at i vore Dage naaer man kun en Førsterangs-Position gennem et Liv i uafbrudt Arbejde. Men det, at han i Intet er *cabotin*, at han i samme Øjeblik han sætter sin Fod udenfor Scenen er en *homme sérieux* med alsidige Kundskaber, alsidig Dannelselse og Interesser for Alt, det er det netop, der har bidraget til at løfte den moderne

franske Skuespillerstand ud over den halvt deklasserede Stilling, den saa længe havde indtaget. Naar man nu vil kaste den gamle Haan i Ansigtet, rejser Opinionen sig som een Mand mod Fornærmeren. Det har vist sig saa tydelig, som ønskes kan, for nylig ved Bladet "Figaros" og Hr. Mirbeaus Angreb. Med Gots Æreslegion er den sidste Rest af Skuespillernes Undtagelsesposition forsvunden. Og det er Coquelin, der har fremtvunget dette Kors. Han har ikke blot gjort det direkte ved atter og atter at tage Ordet for sine Kammeraters Ret til at blive betragtede som alle andre Borgere, han har gjort det endnu mere indirekte ved sit eget alvorlige, hæderfulde Liv. Han er en ny Skuespillertype, og han vil faa Efterfølgere. Koméieforfatterne vil maaske have Grund til at beklage sig derover; de faaer ikke længer Figurer som Kean og Garrick at skrive om. Men ellers er det vanskeligt at se, hvem der skulde lide derunder. Næppe Kunsten, og næppe Samfundet, og Skuespillerne selv allermindst.

[Illustration: Coquelin som Florence i "Les Rantzau"]

Cherbuliez i sit Arbejdsværrelse

Mens Millionen og de Fremmede breder deres Herredømme videre og videre ud over det moderne Paris, forvandler dets Fysiognomi og umærkeligt gjør det til en hel ny Stad, er der dog een Part af Byen, hvor denne Erobring synes at finde et Bolværk, som den ikke kan bryde, hvor de gamle Huse og Gader staar endnu, hvor Særpræg og Vaner, hvor Karakteren, som det hele Liv har; er saaledes, at den nuværende Generations Fædre og Bedstefædre vilde kjende sig igjen og føle sig hjemligt der, hvis de kunde staa op af Graven. Denne Part er den venstre Seinebreds Paris. Det begynder saa smaat at skrumpe ind ganske vist; det kan ikke vise noget Sidestykke til Quartier de l'Europe eller til den som af Aladdinsaander bebyggede Monceauxlette, det inkorporerer ikke Dag for Dag bredere og bredere Bælter af Banlieuen, tvertimod, det er ligesom det visnede lidt i Kanten, de yderste Partier bliver folketommere, falder hist og her i Ruiner, glider over til at blive en Mellemting mellem Landsby og Stad. Men ikke desto mindre er det dog ogsaa af vore Dages Paris endnu stadig en saa væsentlig Del, at der maa regnes med det. Det er mere endnu. Det er som i den stolte katholske Kathedral det lille Kapel, der gjemmer Kisten med Helgenens Relikvier. Tinder og Taarne og Hvælvinger med deres Marmor og Guld og Lys og Billeder er kun byggede udenom dette Kapel. Til dets Forherligelse er den hele Pragt der; det er i Virkeligheden det, der har gjort Kirken stor, og det er stadig Sjælen i den, For dets Skyld kommer de rette Pilegrimme, ved det holder de sande Troende deres Andagt.

De gamle Kvarterer paa den venstre Seinebred gjemmer endnu Paris's egen særlige Individualitet, det, der har skjelnet denne forunderlige By fra alle andre og gjort den til, hvad den er. Millionærpaladserne har rejst sig, de Fremmede er komne, Verdenskaravanseraiets Stimmel og Glands er kommen, men det er som Kathedralen Altsammen kun voxet op, fordi der var Noget, som kunde bære et saadant Relief. Og dette hemmelighedsfulde, uhaandgribelige Noget fylder endnu Luften i de snevre Gader mellem Sorbonne og College de France, mellem Académie des beaux-arts og École polytechnique og den lange, lange Række af Videnskabens og Kunstens Højskoler, der klemmer sig sammen her paa en ganske lille Part af den store Bys Grund; Rastaquouairen og Amerikanermillionæren, Boulevardieren, Kokotten og Alt, hvad der er i Slægt med dem, kan ikke trives i denne Luft, den ægte Pariser derimod er først rigtig i sit Element, naar han indaander den. Af Intelligensens Paris boer ni Tiendeparten paa den venstre Seinebred.

I Rue Gay-Lussac, en af dette Kvarters venligste og aabneste Gader, og i den Del af den, hvor Sol og Blomsterduft fra Luxembourghaven frit kan strømme ind, har det franske Akademis sidstvalgte Udødelige, Victor Cherbuliez, sit Hjem. Det er helt paa den anden Side Pantheon, han boer. Han siger nok selv, at det er af Hensyn til hans Sønner, der har deres Lyceer herude, men i Virkeligheden tager man dog næppe fejl ved at søge den egentlige Grund dybere. "Man har det ogsaa fredeligere her," føjer han til; "selv ved Gadestøjen er der noget Douce, saa den ikke generer, jeg har en Fornemmelse, som om jeg ikke vilde finde Ro til at arbejde, hvis jeg kom over paa den anden Bred." Det er just Sagen. Han er instinktmæssig rykket saa langt fra Millionens Paris, som han kunde komme; Feberer i dets Liv, de skrigende Toner i dets Larm, Guldets Raslen og Reklametrompeternes Skingren har skræmmet ham. Han er saa lidt i Slægt med Alt det, som Nogen kan være. Skjøndt født Genfer har ikke blot Loven givet ham parisisk Borgerret, hans Gjerning har gjort det før den og varigere end den. Men i Verdensstadens tumlende Offentlighed er han aldrig bleven nogen Person *en vue*, han hører ikke til den Slags Parisere *en évidence*, der samler Opløb, hvor de viser sig; den store Hob kjender ham ikke, han kan spise sin Frokost paa Café Caron, uden at Nogen i Lokalet veed, hvem han er, og lægger Mærke til ham. Han staar som Repræsentant for det Paris, som man ikke seer, og som ikke gjør Spræl, men som dog er Sjælen i den store By, for Intelligensens stille, arbejdende Paris paa den venstre Seinebred.

At trænge ind til en rigtig Pariser *en évidence* er omtrent ligesaa vanskelig en Sag som at komme med til en Première. Han er paa sine Enemærker en Konge, der hyller sig i utilnærmelig Majestæt. Tjenestepersonalet har de strengeste Ordre til at holde Alle paa Afstand. Lykkes det end undertiden ved Hjælp af nogle Francsstykker at passere Portneren, saa lader Forgemaklakajen sig dog ikke

bestikke. Det nytter kun lidt at spørge ham, om hans Herre er tilstede. Han svarer kun med et medlidende Smil. Det er ham, der holder Forhør. Han gjør det uden Personsanseelse; selv en "Monsieur décoré", hvem der dog ellers allevegne i Paris bliver vist Hensyn, respekteres ikke. Først naar han har leveret Fyren med Silkelæggene tilfredsstillende Oplysninger om, hvad han hedder, og hvad han er, og hvad han vil, meddeles det ham naadigt, at Husets Herre tager imod mellem Elleve og Tolv den og den bestemte Dag i Ugen. Han har saa Tilladelse til at komme igjen og antichambriere. Paa den venstre Bred kjender man derimod ikke saadanne Formaliteter. "Hr. Cherbuliez," siger den gamle Portnerkone, "jo, det er her; Herren er lige kommen ind fra Landet. Anden Sal over Entresolen, Døren tilvenstre. Men De maa ringe lidt stærkt, for Pigen deroppe er noget døv." Hun er saa døv tidt, at det bliver Fruen, der lukker op. Man bedes vente et Øjeblik, mens hun underretter sin Mand om Besøget. Men maaske er han beskæftiget, han maa paa ingen Maade lade sig forstyrre, man kan saa udmærket godt komme igjen paa en anden Tid, hvis det er mere belejligt. Man forstyrrer aldeles ikke, svarer hun venligt, det vil være hendes Mand en Fornøjelse at se En, han skal komme ligestrax. Man gaar da ind i Salonen. Det er en lille, hyggelig Stue med Mahognimøbler, Stil *premier empire*, Divantæppe, mange Blomster ved Vinduet, mange Malerier paa de mørkrøde Vægge, men uden nogensomhelst moderne parisisk Luxus, uden Elegance engang, en jævn, lidt gammeldags Salon, gennemtrængt med den Parfume af pudset og skuret Renhed, som Værelser har, der staar til Stads og kun bliver brugte ved højtidelige Lejligheder. Efter nogle faa Minutters Forløb kommer den lille, venlige Frue tilbage og hilser fra hendes Mand, om man ikke vil følge med ind i hans egen Stue. Luften er en Smule klam, og der er lagt i Kaminen hos ham. Man synes næsten allerede, man mærker Varmen; det er en ganske anden Modtagelse, end man er vant til i Paris. Man har en Fornemmelse, som om man var mange Mile borte, i saadant Noget som en nordisk Præstegaard paa Landet.

Det er netop ogsaa Indtrykket, Cherbuliez' Arbejdsværelse gjør. Fuldstændig Studerekammerstil: en høj Pult, ved hvilken man skriver staaende, to store Lænestole med brunt Saffiansbetræk, en dito Sofa af gammeldags Snit og saa forresten kun Bogreoler. De er af ulige Størrelse og forskjellig Slags Træ, øjensynlig anskaffede efterhaanden som Bibliotheket voxede, men nu proppede fra øverst til nederst. Revuens orangegule Hefter ligger klemte ind allevegne, hvor der er mindste Plads over de staaende Rækker, men iøvrigt staar den hele Armee i snorlige Parade som et preussisk Regiment. Kun Uniformerne er noget brogede. Gamle Volumina i Læder og Folio skifter med smaa, kokette, røde Maroquinsbind; mellem lange Suiter af Klassikere i falmet Shirting skubber gule Calman-Levyske og blegblaa Dentu'ske Papirsrygge sig ind og drager moderne Striber. Der er i Virkeligheden Lidt af Alt i denne Samling, mest historiske Værker og Forfattere fra Encyklopedistperioden maaske, men forøvrigt hele den franske Litteratur, lige til de seneste Dage repræsenteret ved Alt, hvad den har af Fortræffeligt. Dertil tyske Filosofer, græske Poeter og politiske Brochurer i Mængde. Cherbuliez har i sin Ungdom studeret flere Aar ved tyske Universiteter, han er Sproget fuldkomment mægtig, og han har endnu Hegelianeren siddende i Blodet. Hvad Grækerne angaar, saa er de saa at sige hans Yndlingslektüre. Han læser dem i Grundtexten, og han har for Vane at gjøre det hver Morgen, før han tager fat paa sit Arbejde. Det er i Athen, at han har "fundet sig selv", som man siger. Mellem Akropolis's Ruiner har han i Virkeligheden skrevet sit Debutarbejde "le cheval de Phidias", og paa Bunden af de Øjne, hvormed han seer paa Menneskene og paa Tilværelsen, ligger der stadig et Skjønhedsindtryk, som stammer derfra.

En halv Væg er tom for Reoler, og paa den hænger det Eneste, som pynter op i Stuen. Det er netop først og fremmest en Gjengivelse i Gibs af en Part af Parthenonskavalkaden, det Fragment, som har givet ham Inspirationen til "Phidias's Hest". Dernæst er det et Fotografi af den milesiske Venus, et Portræt.

[Illustration: Victor Cherbuliez.]

Cherbuliez' Haandskrift.

Dante i hans Ungdom efter en Fresko, der for nogle Aar siden er opdaget i Florents, samt endelig i Glas og Ramme et Stykke gammelt, optrevlet, graaagtigt Lærred, en Rest af Tassos Skjorte, med en Haandskrift af Lamennais, der bekræfter Ægtheden. Endnu et Par enkelte Malerier, stemningsfulde Landskabsbilleder, paa Kaminen Portræter af hans Kone og Sønner og af Buloz, "Revue des deux monde"'s Stifter, en bred Solskinsstrime faldende ind fra Vinduet, og man har hele Værelset.

Ligefrem, fordringsløs, venlig som det er Cherbuliez selv. Ved det første Øjekast har han i sit Ydre noget stærkt udpræget Militærisk, det er Infanterikaptejn-Typen, som man kjender den fra de smaa franske Provindsbyer. Men saasart han taler, gaar det bort. Det var kun Ansigtsformen, Overskægget og den store Imperial, det skyldtes; Øjnene forandrer Udtrykket fuldstændig. De er smaa, uden Glands, af ubestemmelig Farve, men der er i dem dette ejendommelige dybe Blik, der ligesom seer igjennem den, de hviler paa. Naar man vil huske Ansigtet, er det kun dem, man mindes: det Hjertelige, næsten Bløde i dem, som dog, synes man, ved en ganske lille Nuance maatte kunne blive strengt ogsaa, deres forunderlig rolige Klarhed fremfor Alt. Disse Øjne giver Cherbuliez helt; han er, som de fortæller. Han

hører ikke til Tidens nervøse, forpinte, sønderrevne Aander. Den vilde, trøstesløse Utilfredshed med Existensen, som præger Perioden, hvori vi lever, og som i hele Menneskeslægtens Historie maaske ikke har havt noget Sidestykke undtagen netop i den antike Verdens sidste Dage, ved det romerske Kejserriges Forfald, denne Utilfredshed finder ikke nogen Apostel i Cherbuliez. Han flygter ikke, som hans Kolleger paa den anden Side Rhinen gjør det i deres historiske Romaner, fra en Verden, der er dem uudholdelig, bort til helt andre Tider og helt andre Slægter, og han bærer sig heller ikke ad—hvad der tilsidst kommer ud paa det Samme—som hans Landsmand Zola med Disciple: giver det malcontente Hysteri Luft i en Fremstilling af Jorden som et Helvede, befolket af lutter Djævle. Han er for meget Franskmand til det. Han kan sin Schopenhauer og Hartmann paa Fingrene, men han har læst dem med samme Forsigtighed, med hvilken Lægen gaar til en Epidemipatient. Han har garderet sig med sin sunde romanske Optimisme, og han er ikke bleven smittet. Han skildrer de Mennesker, mellem hvilke han lever, ikke blot fordi den Digtform han har valgt til sin, Romanen, efter hans Mening aldrig kan faa blivende Værd undtagen som Gjenspejling af Forfatterens Tid, men ogsaa fordi disse Mennesker er ham meget interessante og med deres Fortrin og Fejl ganske sympathetiske. Han skildrer dem, som han seer dem, og det er hans Overbevisning, at de er, som han seer dem, det vil sige hverken helt Engle eller helt Djævle. Med Forkjærlighed vælger han just de mest sammensatte Naturer, i hvilke baade Godt og Ondt er oppe og strides om Overtaget. Han er i Fremstillingen af denne ægte menneskelige Kamp bestandig rolig og lidenskabsløs; han kan være ubøjelig haard, men han er først og fremmest uendelig human. Det absolut Hæsliges Berettigelse i Kunsten anerkjender han ikke, fordi han i Livet selv kun seer det som en Undtagelse; endog de sorteste af hans Figurer har deres sympathetiske Side. Meta Holdenis staar som et slaaende Exempel. Da hans Fortælling første Gang blev offentliggjort i Revuen, modtog han fra alle Sider Brev paa Brev, hvori man bad ham ikke lade denne unge Kvinde, om hvilken han havde forstaaet at samle saa megen Interesse, ende altfor trist, og med Revuens Udgiver var han nærved at brouillere i Anledning af Romanens Slutning. Buloz havde i den Grad forelsket sig i Meta, at han endogsaa en Stund gik omkring og drømte sig et Pendant til hende, der kunde blive hans Sekretær.

Som han sidder der og strammer den sorte, stukne Hjemmefrakke omkring sig og skyder de store Lænestole hen til Kaminilden, for at man skal sidde mere hyggeligt og passiare, er Cherbuliez netop den vindende, elskværdige Personlighed, man har forestillet sig efter hans Romaner. Han har rejst meget og seet Meget, han har læst og tænkt mere end de Fleste af hans Samtid. Valberts Artikler (det Pseudonym, hvorunder han skriver i Revuen) er der for at vise, med hvilken alsidig Sum af Kundskaber han sidder inde, og med hvilken moden, overlegen Klarhed han seer paa alle Fænomener i sin Tid. Mildere, mere overbærende i sine Domme, doucere og lempeligere i sin Maade at fremstille Alting paa, kan alligevel Ingen være end han. Han har i sin hele Form den soignerede Høflighed, den fine Delikatesse, som jo ifølge en ældre Generations Beretninger engang synes at have været typisk national hos Franskmandene, men som nu ogsaa i dette Land findes hos altfor Faa, og det er næsten, som om denne Høflighed, denne Delikatesse forbød ham at bruge et stærkt Udtryk, der kunde skurre i Samtalen, fremsætte en afgjørende Mening, som han ikke var sikker paa deltes af den, med hvem han taler. Man har undret sig over, at han, der dog ved de nævnte Valbertske Artikler har vist et Kjendskab til, en Forstaaelse af franske politiske og sociale Forhold, som Alle bøjer sig for, at han aldrig har søgt at komme til at spille nogen Rolle i det offentlige Liv. Man har undret sig, fordi man kun kjendte ham som Forfatter og ikke som Menneske. Han er den stille Studiets Mand; paa Politikens Arena, hvor der skal skubbes og puffes og skraales højt, vilde han føle sig som en Troubadourridder i Artillerikamp. Og saa har han desuden en vis Respekt for det hele moderne politiske Væsen. Han har i en af sine Romaner givet sit Syn paa Sagen. Siden Revolutionens definitive Sejr drives der efter hans Mening egentlig slet ikke Politik i Frankrig. De Revolutionære har som Program kun Agrarlove samt Afskaffelse af Staten og Vaabenmagten. For de andre Politikere, siger han, er det store Spørgsmaal kun et Spørgsmaal om Indflydelse, og hvem der skal udøve den. Enhver vil være en Allerhelvedes Fyr, det vil sige et Menneske, som man hører paa, naar han holder Taler, som man skynder sig at tilfredsstille, naar han forlanger Noget, og som skræmmer, naar han truer. Det republikanske Frankrig er en Armee; der har følt Trang til at fornye sine Kadrer: det er det, man kalder de nye sociale Lag, der skal frem. Monsieur Jourdain efterabede Greverne og Marquierne og fandt sig yderst hædret ved at have dem tilbords; nutildags siger Monsieur Jourdain til Seigneur Dorante: "Du er færdig, min Ven, gaa din Vej, for at jeg kan komme til."—Cherbuliez bryder sig ikke om "at komme til". Han befinder sig mange Gange bedre i sin Lænestol ved Kaminilden, end han vilde gjøre det paa en Ministertabouret, og er der Noget i denne Verden, som han kun kan se den sorte Side ved, saa er det Guldkalvsdyrkelsen. "*Non, certainement, je n'aime pas le million,*" siger han, og der gaar gjennem de smaa Øjne et Glimt, som ikke har Spor af Blødt eller Venligt ved sig. Det supplerer Bekjendelsen og oversætter den i et mindre afdæmpet Sprog. Millionen er hans *bête noire*, med hele den Verden, der drejer sig om den, har han og vil han Ingenting have at bestille. Paa sin venstre Seinebred fører han med sin Hustru og sine Børn en stille, borgerlig, arbejdsom, fredsommelig Existens. Tidlig om Morgenen gaar han til sin Skrivepult, regelmæssigt, næsten paa Klokkeslet, som Kontoristen gaar paa sit Kontor. Han skriver sit bestemte Antal Timer, langsomt, formende, filende, glattende paa hver Sætning, til den er netop, som han vil have den. Det er ingen af Lidenskaber forpint og sønderreven Sjæl, der faar Luft i pludselige

Improvisationer. Kjender han til Feber under Arbejdet, saa er det kun den, som selve Undfangelsen fører med sig, og dens Smerte har paa Bunden en uendelig Nydelse. Saaledes gaar hans Liv Dag efter Dag, og dette Liv giver ham den Ro og Tilfredshed, der er Alt, hvad han forlanger af Verden, den "grande tranquillité", der er Lykken for ham og hele den Race af Mennesker, for hvilken han staar som Repræsentant.

DE FREMMEDE I PARIS.

Paris's Fysiognomi vilde ikke være parisisk, ialfald ikke moderne parisisk, uden de Fremmede. De giver det paa ingen Maade de Træk, der udgjør dets virkelige Charme, dem, som man kommer til at holde mere af, jo nøjere Bekjendtskabet bliver, men de giver det mange af dem der springer mest i Øjnene. Det er ikke Pariseren, der gjør Gadelivets Kolorit broget. Han er selv en douce Fremtoning, hvis Stolthed er at være korrekt og at undgaa Spræl. Det er den tærnedede Touristbritte og den dandypyntede Ibenholtsneger, det er Asiater og Afrikanere med Silkekaftaner og spraglede Burnus, med Diamantagraffer og blaa Saffiansstøvler, det er den kasserolrøde Indianer og den guldgule Indier, det er denne aldrig endende etnografiske Revue af Mennesker i alle Kulører og i alle Verdens Kustumer, der frembringer Boulevardbilledets Farveorgier. Og tildels paa samme Vis gaar det med Pariserlivet; Effektstaffagen og Effektscenerne i det, Alt det, der gjør mest skrigende Staahej, faaer sit Materiale for en væsentlig Part fra den store Fremmedlegion af Tapageur-Publikum, hvormed samtlige fem Verdensdele rekruterer Paris. Den er bleven en Prætorianerkohorte, som, samlet ved alle Midler af Verdensdronningen selv, nu har ranet Magten til sig og fører sig op som Herrer og skriver hende Love i hendes eget Slot.

Før Tredive, før Otte og Fyrre viste den Fremmede sig kun kometagtigt paa Pariserhimlen. Hvad han nu end var for en Slags Potentat eller Nabob, en exotisk Mærkværdighed var og blev han, der kom og saae og blev set paa med store Øjne og saa forsvandt igjen uden nogensinde at dukke klart frem af sin halvt eventyrlige Dunstkrede. Først da Revolutionsideerne begyndte at gaa deres Gang over Evropa, og da Reaktionenens Offre fra alle Kanter vendte sig til det frie Frankrig for at finde Asyl, kom der en virkelig Fremmedkoloni i Paris. Man tog med aabne Arme mod de tilstrømmende Emigranter. Man tog imod dem som det, de i Virkeligheden var: Blomsten af det liberale Europas Intelligens, og man indrømmede dem en fremragende Plads i sit Samfund. De samlede store Kredse omkring sig; man hørte paa deres Taler og Foredrag, man lod sig belære og begejstre, og let tilbøjelig som man var til at passioneres, rejste man dem formelige Pjdestaler. Folk som Mizkiewitz og Kossuth blev Heroer, som kun Faa af Franskmændenes Egne naaede op i Højde med.

Fra den Tid har de Fremmede faaet Borgerret som et Element i Pariserlivet, og fra den Tid er de stadig komne til at spille en større og større Rolle i Paris. Men deres Type har unægtelig i Aarenes Løb undergaaet meget væsentlige Metamorfoser. Den chevalereske Polak og den idealistiske Tydsker er forsvundne med den Periode, for hvilken de stod som Repræsentanter; Rastaquouairen og Amerikanermillionæren har taget deres Plads i den moderne Million-Metropol, i det uhyre Verdenskaravanserai, hvortil Dampen og hvad der kom i dens Følge: Distancernes Forsvinden, den store Industri og de store Formuer i en Menneskealder har forvandlet Frankrigs Hovedstad.

Skjøndt Fremmed er Rastaquouairen en moderne Pariserfigur af reneste Vand; han er det i den Grad, at han er utænkelig, umulig noget andet Sted. Han kommer fra Egne af Verden, over hvilke der endnu ligger Slør af noget Halvdunkelt, Eventyrligt, fra Brasilien eller Peru, fra en eller anden sydamerikansk Republik, som man knap kjender af Navn, til Nød fra Portugal, Spanien eller Rumænien, helst fra et Sted med uudtaleligt Navn, der holder Spørgsmaalet om Nationalitet og Verdensdel i ubestemt Taage. Hans eget er ligesaa langt som imponerende. Det vrimler i det med Santa'er, med da'er og di'er og y'er, og det hænder aldrig, at der mangler en Marquis-, en Vicomte-, en Chevalier- eller endnu finere Titel foran det. Hans Bryst er bedækket med Stjerner, om hans Hals hænger der Ordensbaand i alle Regnbuens Farver. Hans Paaklædning er rig, men elegant, hans Holdning kavallermæssig, hans Optræden en Grandseigneurs. Ingen, der seer ham, kan være i Tvivl om, at han er et Væsen af Race. Den let broncerede Tone, som fjerne Landes Sol har givet hans Teint, og den fremmedklingende Dialekt i hans flydende Fransk forøger kun det Aparte og Distinguerede ved hans Person. Men hvad han mangler, det er netop det, der udmærkede hans Forgængere i Fyrreterne og Halvtredserne. Han er hverken nogen Ideernes Helt eller nogen Intelligensens Mand. I hans Hjerne er visse særlige Rastaquouairorganer blevne uforholdsmæssigt udviklede paa de andres Bekostning, og ved hans Fysiologi er der yderligere den store Mærkelighed, at han er kommen til Verden ganske uden Hjerte. Skulde det være Aand og Talent, Kundskaber eller blot Dyd og gode Sæder, der bestemte hans Plads

ved Verdensdronningens Taffel, saa vilde han ikke engang komme til at sidde nederst, han vilde ikke engang faa Lov til at staa paa Trappen og fange Lugten op, man vilde anbringe ham saa langt borte som muligt i en Baggaard. Da hans Pretensioner nu imidlertid gaar ud paa ikke blot at være med til Gildet, men at bænkes til Højboards endogsaa, saa maa han kjøbe denne Ret paa anden Viis. Han er saa heldig, at de Valeurer, han kan byde som Betaling, i vore Dage har naaet en Kurs, der er svimlende høj.

Rastaquouairens Rolle i Pariserlivet er et Resultat af Reklame. De omtalte, særlig udviklede Hjerneorganer hos ham huser en Evne til at gjøre Opsigt, i hvilken han har sin Specialitet, sin Styrke, den eneste Mulighed for sin Position. Hele det Paris, der gjør Spektakel og springer i Øjnene, fylder han med sin Person. Han viser sig ostentativt overalt, hvor der er Lejlighed til at blive set, han kjører i Boulogneskoven med isabellafarvet Forspand, han holder de dyreste Maitresser og de extravaganteste Hoteller, han sprænger Klubbernes Spillebanker eller taber Hundredetusinder til dem paa en Aften, han holder mystiske Orgier paa de store Natterestaurantter, han laver sig romantiske Amouretter med racebeslægtede exotiske Prinsesser, og han sørger omhyggeligt for, at alle disse hans Bedrifter, tilbørlig stiliserede og forstørrede, bæres paa Rygtets Vinger ud til Alverden. Den Rubrik i Boulevardbladene, der fører Titelen "*Echo de Paris*" har han efterhaanden fuldstændig erobret. Han har gjort det dels ved liberale Pengelaan til Journalisterne, dels ved store Dinerer og Løfter om Dekorationer fra de fjerne Hoffer, hvor han er altformaaende, dels endelig ved direkte Kjøb. Han har Maanedskonto med Bladet, og det beregner ham Omtalen af hans Extravagancer efter fast Taxt. Hans Navns Nævnelser i Forbindelse med en opsigtvækkende Premiere er kun en Forretning paa nogle Louisd'orer, sin Stald eller sine Elskerinders Toiletter kan han faa beskrevet for et Par hundrede Francs, men falder han undertiden paa at unde sig et Causerie, i hvilket man gjør ham—under let gjennemskuelige Chiffre naturligvis—til Helt i en Historie, hvorom "hele Paris" vil tale, maa han kjøbe denne Luxus med Tusender.

Der er to Arter af denne moderne Type: de, der har Penge nok til at fylde i Rabaldermolokens Svælg, og de, der mangler det første Fornødne, Basis for den hele prangende Svindelbygning, Guldfundamentet, hvorpaa den hviler. Forskjellen har dog ikke Stort at sige; de Første vedbliver at føre deres larmende Karnevalstrain, til Døden gjør Ende paa det, de Sidstes Existens sprænges en Dag i en enorm Skandale, men saalænge det gaar, er det de samme Midler, hvormed der virkes, og de samme Maal, der stræbes henimod. Man rækker derfor ogsaa broderligt hinanden Haanden og tumler afsted i samlet Trup. Den Enes Kredit styrker den Andens, Glandsen, som man slaar sammen, bliver blændende, og den store Hob staar betagen, imponeret af det støjende Festbakkanal.

Ved Siden af Styrken, som dette indbyrdes Sammenhold giver, har Rastaquouairefamilien imidlertid ogsaa udenfor sin egen Kreds mægtige Allierede i det moderne Paris. Først og fremmest har den Vrimmelen af landflygtige Exmonarker. De giver kun grumme nødig Slip paa Fiktionen af endnu at føre et Hof, og skal de lave sig et, kan de ikke være nøjeregnende med, hvordan det sammensættes. De aabner da Portene paa vid Gab for Rastaquouairen, de skaber ham fast Grund under Foden, og de giver ham en Fernis til at smøre over sin Forlorenhed, saa han næsten kan gaa og gjælde for Mahogni.

Dernæst har han sin store Forbundsfælle: Amerikanermillionæren. Det er en Race, der er meget nær beslægtet med hans egen. Den har ikke hans prangende Navn, hans Ordener og hans personlige Distingverthed, men den har til Erstatning sine fabelagtige Miner hinsides Atlanterhavet. Der er over disse Miner en Flig af det samme mystiske Slør, som indhyller Rastaquouairens Land og Oprindelse; man kan ikke altid med absolut Vished sige, om Metalaarerne, hvoraf der øses eller er øst, just ligger i Bjerge, men Sølv og Guld kommer der under alle Betingelser ud af dem i saa overstrømmende Masse, at Amerikanermillionæren medlidende kan se ned paa Alt, hvad man i andre Lande har den Pretension at kalde Millionærer. Ved Siden af ham er de rene Lazzaroner; for dem er Millioner en Totalsumma, i HANS Finantsbetragtninger og i HANS Kasse er den simpelthen den til Grund liggende Enhed. Den er fremdeles for ham det eneste Solide i den ganske Existens, Hovedhjørnesteinen, hvorpaa Verden hviler med Alt, hvad der i den befinder sig af Levende og Livløst. Om den har en Gud eller en Urcelle til Ophav, er Spindsfindigheder, der ikke kommer ham ved; han tager den, som den er, og han seer heller ikke ud over, hvad der kommer efter den. Han veed derimod, at den har en Axe, som den drejer sig om, og at denne Axe er en Guldbarre. Det veed han af Erfaring, og denne Viden resumerer for ham Alt, hvad man overhovedet har Behov at vide, alle Kundskaber, al Intelligens, al Spiritualitet, al Moral tilogmed. I hans Livsbetragtning er der ingen Slingren og Tvivl. Han anerkjender kun Millioner, han har Millioner, og han kjøber for den, hvad han forresten har Lyst til at have, det er simpelt og let, som at to og to er fire.

Hvad han vil have, er nu naturligvis det Samme, som alle skabte Væsener bevidst eller ubevidst vil have: Velvære først og fremmest, Anerkjendelse dernæst som den Største og Stærkeste, Herskerværdighed, Samfundsposition for at blive ved rent menneskelige Begreber. Men Velvære er der intet Sted i Verden, der kan byde ham i samme Omfang som Paris, og han veed ogsaa ganske vel, at Undtagelsesdiplomet som Numer Et ikke er komplet og i fuldstændig reglementeret Orden, før Seinemetropolen har sat Indsegl og Stempel paa det. Saa lader han da sit Guld ind og sejler over

Vandet og kommer og køber. Trommerne gaar, og Trompeterne skingrer. Hejda, hit alle prima Varer, Alt, hvad der er dyrt, hvad der spræller og glimrer! Jo kostbarere, desto bedre! Det Eneste, det gjælder, er, at Verden faaer at vide, hvor rig han er, og at den taber Næse og Mund af Beundring over hans Rigdom. Der er en lille Historie fra sidste Vinter, som er uhyre karakteristisk, og som har det Fortrin at være sand ved Siden af. Ligeoverfor Triumfbuen boer der en af Amerikanermillionæerne. Fruen vil ikke for nogen Pris miste det Renommée, hun hidtil ubestridt har havt: at hun giver de flotteste Soirées i Paris. Hun er desaaarsag bestandig paa Jagt efter nye Extravagancer. Saa kastede hun en Dag sine Øjne paa Triumfbuen. Den laa lige for hendes Salonvinduer, hun regnede ud, at en straalende Illumination af den vilde gjøre mageløs Effekt som Overraskelse, naar man rejste sig fra Bordet. Tanken var ikke undfanget, før hun øjeblikkelig sendte sin Kammertjener til Municipalraadet med Forespørgsel om, hvad den Tingest, vilde koste at leje for en Aften. Hendes Forbauselse var stor, da Fyren kom tilbage med den Besked, at man ikke lejede den ud. Men forbløffe lod hun sig dog ikke, hun havde jo sine Miner, og hun skikkede derfor nyt Bud med den Hilsen, at man kunde sende hende Regning paa Monumentet, hun købte det.

Hun har ikke faaet det, men baade hun og hele Rusen af Amerikanermillionærer har faaet nok alligevel til at fylde Paris med deres Glands. Rastaquouairen gjør umaadelige Anstrengelser for at kunne holde Skridt med dem i Boulogneskoven og ved Premiéerne, og halvvejs lykkes det ham endnu; han har, som sagt, noget medfødt Distingveret, der mangler dem, og som Hjælper ham. Men i een Henseende har de en uhyre Overlegenhed, de har deres Saloner. Rastaquouaireracen er væsentlig ugifte Herrer paa Jagt efter Partier, hos Amerikanermillionæerne træder det mandlige Element i Baggrunden, Fruen og de unge Døttre med deres enorme Medgifter bliver Numer Et. Som de med utrolig Hurtighed faaer lært sig en vis, om end noget kantet og støjende, saa dog yderst flot Pariserchiched, saaledes har de heller næppe sat Foden paa fransk Grund, før de er fortrolige med de vildeste Festfantasier, en fransk Hjerne nogensinde har undfanget. Og de sætter sig da strax i Fart for at føre Hus. Portene smækkes paa vid Gab for hvem der vil komme, man køber for fabelagtige Summer de berømteste Kunstnere og Virtuoser til at optræde, Bordluxus'en lokker de Gamle, de smukke, flirtationslystne Misser fanger Parises flotteste Kavallerer i deres Garn, deres Millioner udøver endogsaa Tiltrækningskraft paa adsillige Mødre fra Faubourgerne, som ved deres Sønners Partier maa være betænkte paa at faa det noget falmede Stamtræ forgyldt op. Kort sagt, Amerikanermillionærernes Saloner bliver Centret for Vinterlivets store Begivenheder, de eneste, der søges, de eneste, der tales om. De har *la note du jour*, de skaber Moden, de giver Tonen an. Og denne Tone er den samme som den, der skingrer ud af Rastaquouairens Rabalder, og den glider sammen, med den og løfter sig op i det store, moderne Credo og Nutids Te-deum, Hymnen til Millionen.

[Illustration: I Amerikanermillionærens Salon.]

Saaledes er da i vore Dage den Rolle, den Fremmede spiller i Pariserlivet, en meget stor. Ham er det, der har sat Millionens Anvendelse som Maalestok for Menneskeværdet i System, og han har ved sin hele støjende Propaganda faaet denne Maalestok accepteret. Dog vel at mærke: ikke af den virkelige Elite, af det ægte Paris, Intelligensens lille men eneste sande Aristokrati. Dets Kredse lukker sig hermetisk af mod enhver Berøring med Rastaquouairer og Amerikanermillionærer; jo vildere Bakkanaldansen omkring Guldkalven bliver, desto mere trækker det sig tilbage fra alle de Templer, hvor denne Kultus gaar for sig, og lever i Stilhed sit eget Liv videre, borte fra den larmende Offentlighed. Det er just paa dette Punkt, at man maa søge en ganske naturlig Forklaring af, hvad Udlændinge saa tidt bebrejder Pariserne: deres Utilgængelighed, Vanskeligheden ved at komme i nogetsomhelst nærmere Forhold til dem, den kinesiske Mur, de bygger op om deres Hjem.

Det er ganske rigtigt: den Fremmede, som ikke kan smide Millioner i Grams, købe sig enhver Luxus, han faaer Lyst til, og dermed ogsaa den at pynte sin Salon op med Halen af "Tout-Paris", han kan risikere at komme til at gaa omkring som et Skrumpelskud, hvem Ingen bryder sig om, og som for den Sags Skyld gjerne kunde dumpe i Seinen og blive lagt paa "La Morgue", uden at nogen af "Vennerne" fra Gaden gad gjøre sig den Ulejlighed engang at gaa hen og se paa ham. Men naar man vil være billig og tage Sagerne, som de virkelig er, kan man saa bebrejde Pariserne det og kalde det Mangel paa Imødekommenhed og Gjæstfrihed? Alle gamle Beretninger gaar netop ud paa at skildre dem som det mest imødekommende og gjæstfri. Folkefærd; man har ingen Ret til at tvivle om disse Skildringers Paalidelighed, og Nationerne skifter ikke Natur, som Slangerne skifter Ham. Saalænge Pariseren dannede sine Forestillinger om Udlændingene efter de store Emigrantfigurer fra Fyrreterne og Halvtredserne, kunde han være og var han gjæstfri, men de to elskværdige moderne Typer, der nu staar som Repræsentanter for den Fremmede i Paris, de skal sandelig ikke friste ham til noget Bekjendtskab ud over det strengest nødvendige. Og foruden dem, hvilke andre Fremmede er det saa, der springer ham i Øjnene? Den uendelige Turisthær først og fremmest, med Citysnobberne som Hovedelement. Englændernes Hensynsløshed paa Rejse er stor allevegne, men der er ingen Steder, hvor den bliver saa skrigende grell som i det zirlige, formelle Paris. Intet respekterer de; det er formelig, som om de gjør sig en personlig Glæde af at sparke til alle Vedtægter og ligesom Barnet, der

pladsker i Rendestenen, anser sig for desto større Allerhelvedeskarle, jo mere uopdragne de kan komme til at tage sig ud. Det store Publikum finder sig deri med et medlidende Smil og lader dem betale. Men forøger de for den tænkende og ræsonnerende Pariser ikke det ødiøse Skjær, hvori Rastaquouairen og Amerikanermillionæren har stillet den Fremmede, saa afdæmper de det ganske sikkert heller ikke. Højst kan de blande det med en Nimbus af Latterlighed, naar de i deres kuriøse Kostumer og med deres røde Baedekere turer gennem Gaderne og stiller sig op udenfor alle Monumentstakitter og glor og lader sig binde Historier paa Ærmet af den første den bedste Spasmager, der gaar forbi, eller naar de klumper sig sammen paa deres *four-in-hands* og under en Cook-Førers Ægide gjør Turen Paris rundt i fireogtyve Timer og saa rejser hjem og bilder sig ind, at de kjender det Hele som deres Vestelomme.

Saa er der dernæst Tydskerne. I de første Aar efter Krigen holdt de sig forholdsvis roligt til deres store Exportationsforretninger i Kvarteret omkring Rue d'Hauteville, men det er ikke saaledes længere. De giver sig nu ogsaa af med Import, og det af en Art, som vanskeligt kan høre Pariserne. Under en Turnforenings uskyldige Maske har de lavet et stort Generalagentur for Paris's fredelige Annektering gennem Masseanbringelse af unge Tydskere, som "Vaterlandet" ikke selv kan brødføde. Bedriften gaar strygende. Disse nye Emigranter har ikke blot oversvømmet Handels- og Bankhuse, man finder dem allevegne, selv hvor man mindst skulde vente det, i Ministerier og Bladkontorer endogsaa. Kolonien begynder desaarsag at løfte Hovedet igjen og saa smaat at føre sig op som Herrer allerede. "Der Wacht am Rhein" lyder lysteligt i de tydske Kaféer, og med overlegen Haan indbyder man endog Paris's bekjendteste Patrioter til at komme og høre paa den smukke Vise.

[Illustration: Rejsende Englændere i Paris's Gader.]

Heller ikke denne Part af Fremmedpublikummet skal stemme Pariserne gunstigt for det som Helhed. Føjer man yderligere dertil Hele Skaren af Industririddere, der fra alle Herrens Lande vælter sig som en Græshoppesværme over det moderne Paris, kan man saa undre sig over, at dets Befolkning, er en Smule paa sin Post, viser en vis Reservation mod de Fremmede? Man bebrejder Pariserne, at de er letsindige; de vilde uden en saadan Reservation være det grændseløst, utilgiveligt. Den er en Nødvendighed, fremtvungen af Forholdene i deres By, og man har ingen Ret til at beklage sig over den. Har de virkelige Garantier for, at den ikke behøves, saa er de strax rede til at lægge den af Kunstnernes Stilling viser det saa tydeligt, som ønskes kan. Det er ikke blot paa den aarlige Salon, at der indrømmes den store Koloni af udenlandske Malere lige Plads og lige Ret med de franske, de samme Udmærkelser og Belønninger som dem, i hele Pariserlivet gjøres der ingen Forskjel paa dem og paa Pariserne. De taler et Sprog, der er universelt, de kan gennem det bevise, at de fortjener Gjæstfrihed. Hvor han seer, at der er virkelig Fortjeneste, der er Pariseren saa redbon som Nogen, til at aabne alle Døre paa vid Gab for den og byde den velkommen. Den Fremmede, der har formaaet at trænge igennem og gjøre sig gjældende i Paris, bliver i samme Øjeblik betragtet og behandlet som Pariser.

De Mange derimod, der aldrig gjør det, de store Flokke ikke mindst af studerende Ungdom, som Dag for Dag kommer i talrigere og talrigere Mængde fra alle Verdens Kanter, dem kan vel et Ophold i Paris stundom bringe Perioder, i hvilke en Følelse af Forladthed og Tristhed og Kulde tager dem fangen og faaer dem til at ønske sig langt bort fra Byen, der paa Afstand stod saa lokkende for dem som et Indbegreb af Alverdens Herligheder. Det Trøsterige ved Sagen er dog, at slige Perioder sjelden varer længe. Faa er tagne fra den forunderlige Stad ved Seinen uden at elske den højere, da de gik, end da de kom; Mange, Mange har den fængslet saa fast, at de aldrig blev i Stand til at rive sig løs. Det tyder dog vel sagtens paa, at den Fremmedes Stilling i Paris Alt i Alt maa være saa ganske taalelig. Tristhedsperioderne er kun sporadiske Anfald af Hjemve, og den Sot følger Mennesket, hvor det drager hen. Nordboen i alt Fald kunde rejse lige ind i Paradiset, den vilde finde ham der ogsaa. Men kommer den over ham, saa ligger der jo hist og her i Pariserocéanet Smaaøer, som, om de end ikke er Fædrelandets Jord, dog har et Par Spadefulde af den strøet paa sig. Der søger han hen. Han tyer til Kunstnernes Kreds paa *Hörnans* eller til Haandværkerforeningen i *Café du Danemark*, hvis det er hans Verden, eller til Nordboernes fælles Hovedkvarter paa *Café de la Régence*. Han finder der Nordens Blade, han hører Hjemmets Sprog og seer Ansigter, som han kjender fra Hjemmet. Og mangler de sidste en enkelt Gang, saa har han dog i alt Fald sin fortræffelige Garçon August, som kan sige "Goddag—smukke Piger—jeg elsker Dig." Det er ham nok; det er, som han havde kysset Toldbodens Sten, og han kan sejle ud igjen, ud i det store Paris, der er som Havet, bestandig skiftende, bestandig nyt, bestandig hemmelighedsfuldt lokkende.

VRANGSIDEN AF PARIS.

Pauperismebæltet.

Som Krybet under den store Sten, saaledes samler Elendigheden sig i de store Byer. Den har været der bestandig, og den vil trods alle sociale Reformatorer blive ved at være der bestandig, indtil Kampen for Livet hører op, og Paradiset atter vender tilbage paa Jorden, Men man seer den ikke altid; det gaar med den som med Krybet under Stenen. Saalænge Stenen ligger rolig, dækket af gammelt Mos og omgroet med Græs og Blomster, tænker Ingen paa Krybet under den. Først naar den voldsomt rokkes og rykkes tilside, kommer hele den lyssky Verden, der har levet i Klamheden og Skyggen under den, frem og; vækker Afsky og Skræk.

Paris fik ved Kejserdømmets Fald et saadant voldsomt Ryk, og i de ti Aar siden da er det bleven efterfulgt, af Stød paa Stød. De har aabnet Øjet for, at den store Luxusstad gjemmer Andet end Glands og Pragt, de har bag det Paris, som leer og; straal og blænder, røbet et, hvor Diamanterne erstattes af Taarer, og hvor den glade Livslyst viger Pladsen for lave Instinkter, for alle de onde Lidenskaber, der groer saa villigt i Læ af Fattigdom og Elendighed. Det er da gaaet, som det gaar ved Stenen, naar Krybet kommer frem. Man er bleven forskrækket; man er muligvis bleven det over Maade, men man er ikke bleven det uden Grund. Af alle store Byer er Paris ikke blot den mest glimrende og den rigeste, den er tillige den, der rummer den største Sum og de mest afskrækkende Former af menneskelig Usselhed.

Det var i gamle Dage London, der nød det triste Ry at have Forrangen i saa Henseende. Muligt har det engang været med Rette, men det er det i hvert Fald ikke længer. Velstanden er selv mellem de laveste Samfundslag langt mere udbredt i Paris end i London, men paa den anden Side er Trangen ogsaa større. Det nytter ikke, at Seinestadens Guldflod voxer og voxer, saa det snart ikke er muligt at finde Afløbskanaler for den mere; samtidig dermed vedbliver Procentantallet af dem, Samfundet maa understøtte, for at de ikke skal dø af Sult, at holde sig konstant. I London er det i Løbet af de sidste ti Aar sunket fra sex til tre, i Paris derimod er endnu som ved Kejserdømmets Fald af hundrede Beboere mellem syv og otte indskrevne paa den offentlige Velgjørheds Lister. Det er denne Armee paa over halvandet hundrede tusinde Ulykkelige, der savner de første Betingelser for at kunne føre en menneskelig Tilværelse, som har gjort Kommunen mulig. De har Alt at vinde, men Intet at tabe, og enhver ny Rejsning vil derfor ogsaa finde dem slagfærdige paa Pletten. Naar da Gambetta har lovet at søge dem "selv i Dybet af deres Huler", har han kun aflagt et Løfte, som han vilde gjøre vel i engang at holde. Der findes i disse Huler baade meget ondt Ukrudt, som maa rykkes op, og enkelte gode Spirer, som sikkert kunde trives, naar der gaves dem af Luft og Lys, hvad de har Behov. Frankrig faar ingen Ro, før der i begge Henseender bliver gjort, hvad det er muligt at gjøre. At Kommunen og alle de Rødes Spektakler siden den maatte til, før man fik Øjet op for denne Vrangside af Paris, har iøvrigt paa en vis Maade sin ganske naturlige Grund. Man lægger under almindelige Forhold kun Mærke til det, man seer stadig omkring sig, og det Paris, der leer og glimrer, seer ikke Elendigheden. Den har, paastaas der, altid og i alle store Byer en centrifugal Tilbøjelighed. Baron Haussmanns Udluftninger af den gamle Seinestad har rakt Haanden til disse naturlige Dispositioner, og efterhaanden er da Pauperismen med samt hele dens uhyggelige Tilbehør rykket længere og længere bort fra det Paris, hvormed man til daglig Brug er vant til at regne. Den Fremmede kan Uger og Maaneder tumle sig i Luxusens Solglands uden nogensinde at se Elendigheden kaste en eneste Skygge over det brogede Virvar af leende og lokkende Billeder, der møder ham overalt. Hist og her i Nættet af travle Handeleggader, der straal ud fra Børspladsen, er det ganske vist, naar man søger godt, endnu muligt at finde snevre, sorte, smudsige Gyder, hvor Pjalterne af den gamle Misère er bleven hængende. Men det er kun sjeldne Undtagelser, muddrede Draaber i et Hav af Krystal. Det rige Paris kan færdes roligt i sin Stad af Boulevarder og Avenuer uden Frygt for at rendes paa Ærmet af Elendigheden.

Til Gjengjæld har den rundt om Luxusens By draget et Bælte, hvor den er paa sin egen Grund, og hvor den hersker souverænt. Centrifugaltilbøjeligheden bliver ved; dette Bælte trækker sig længere og længere bort, men det breder sig samtidig. Hele det vidtstrakte Terræn mellem Fortifikationslinierne og de ydre Boulevarder er efterhaanden blevet erobret af Pauperismen, og den har de; paa de gamle Havers og Vinmarkers Plads, indstalleret et Fattig-Paris, der ingen Lighed, intet Fællesskab, ingen Berøringspunkter har med det rige. Sort og Hvidt er ikke mere forskellige fra hinanden end de to Byer. Der ligger for Exempel ud ad Gobelinsfabrikken til, bag Boulevard de la Gare, Noget, som Folkevittigheden har døbt "Cité des Khroumirs", oprindelig en stor, ubebygget Tomt, hvor de fattigste Kludesamlere tilbringer deres Dag, sovende paa selve deres Dynger af alt Slags Affald, dels i Lerhytter uden Vinduer og Døre, dels, naar endogsaa Lejen af disse Hytter bliver dem for dyr, i gamle Menagerivogne, der er blevne for affældige til at kunne kjøre omkring længere paa de landlige Markeder. Kunde man tage denne "Cité des Khroumirs" med samt dens ynkelige Beboere, flytte dem ud i Akklimatationshaven og der vise den frem som noget Exotisk i Smag med Eskimoerne og Ildlandsfolkene, vilde hele Paris strømme derud og falde i Forbauselse og Forfærdelse over, til hvilken Degradation Menneskeslægten kan synke ned. Nu er de stakkels Kludesamlere alt Andet end generede af Nysgjerrige. Paa Place d'Italie, der kun ligger nogle faa hundrede Skridt fra Khroumirgyden, har jeg

truffet Politibetjente, som end ikke kjendte dens Existens. De havde først for nylig faaet Stadion i Kvarteret, sagde de.

[Illustration: En parisisk Kludesamler]

Naturligvis er Pauperismebæltets Fysiognomi ingenlunde saaledes allevegne. Tvertimod, det har som oftest endogsaa et ganske anstændigt Udseende, der meget vel kan skuffe en overfladisk Besøgende og give ham et Indtryk af forholdsvis antagelige Kaar. Franskmændene søger altid, saa længe det paa nogen Maade er muligt, at bevare det ydre Skin. Desuden er kun de færreste Kvarterer derude stærkt bebyggede endnu, man træffer mange Partier, der har en halvt landlig Karakter. Hist og her har smaa Rentierer, der havde Lyst til at sætte Foden paa egen Grund, men hvem Terrænet, i selve Paris blev for dyrt, købt sig Jord og indrettet sig det ganske hyggeligt i Smaahuse med Tonneller, Poppelgrupper og Kjøkkenhaver. Disse grønne Smaakroge lever op, Kvartererne er hyppigt gjennemskaarne af brede, tætbeplantede Alleer, for Exempel den næsten milelange Pyrenæergade, som strækker sig gennem hele Belleville, Menilmontant og Charonne, Udsigten over Paris er fra Højdepunkterne tidt særdeles smuk, og paa mere end et Sted kan da Pauperismebæltets. Ydre Habitus forekomme nok saa venlig. Det er dog kun som Kalken udenpaa Graven; Forraadnelsen ligger bagved. Først og fremmest har selve de grønne Alleer uhyggelig; meget tilfælles med hine Dekorationstæpper og Sætstykker, som i gamle Dage blev brugte til at give rejsende russiske Kejserinder en Idée om deres Land. Forvilder man sig ad en Sidegade bort fra Alleen og Husene, som stadser op langs den, dumper man kun altfor tidt ind i et Virvar dels af smalle, stinkende Stræder, dels af øde Tomter, oversaaede med Flaskeskaar, Møddinger og alskens Urenlighed. Her er nogen Tvivl om, hvor man befinder sig, ikke længer mulig. Pjalterne, der hænger ud af de ituslagne Ruder, Kludekræmmerboderne i hver anden, tredie Bygning, Udseendet af de Folk, der trænger sig om Værtshusenes Skjænkedisk for at drikke deres Absinth staaende, af Børnene, der ligger og fisker i Rendestenen, eller af de elendige gamle Kvinder, der fra smaa Bræddeskur, som samtidig agerer Kjøkken og Butik, sælger radikale Skillingsblade, obscøne Brochurer, muggent Hvedebrød og raadne Pærer,—Alt det taler mere end tydeligt nok. Man seer, hvor man er henne, man forstaar de uhyggelige Tal, der oplyser om, at i Pauperismebæltet gjennemsnitlig hver tiende Beboer er trængende i den Grad, at de maa nyde offentlig Understøttelse.

Endnu mere afskrækkende bliver dog Indtrykket, naar man vover sig op i selve Husene. De er i Regelen smaa, sjelden mere end to Etager høje, men hvert af dem rummer dog ofte Snese af Familie Lejligheden er nemlig kun undtagelsesvis paa over to Rum, af hvilke det ene da oftest indskrænker sig til et ganske lille, mørkt Kjøkken; meget tidt har Mand, Kone og en hel Rede af Børn i alle Aldere kun et eneste Værelse til deres Disposition. Ifølge en Opgjørelse fra 1880 beboede de Fattige, som modtog stadig Understøttelse af det Offentlige, ialt henved 50,000 Lejligheder. Over Halvparten af disse indskrænkede sig til et enkelt Rum, tre tusind havde intetsomhelst Apparat til Kogning eller Opvarmning, over fem tusind fik kun Lys gennem et Tagvindue, og halvandet tusind var fuldstændig mørke. Mange af disse Huse er meget gamle, byggede før Terrænet endnu blev inddraget i Paris, i den Tid, da de nuværende Forstæder kun var Landsbyer, der skjød deres yderste Forposter herud. De er de værste, adskillige af dem kommer man kun ind i gennem en lang, mørk Korridor med opbrudt Lergulv, en formelig underjordisk Gang, hvor Fugtigheden siver ud allevegne. En faldefærdig Vindeltrappe, saa smal, at en tyk Person vilde blive klemt fast i den, fører da op til Etagerne, Stanken fra disse Lokaler, hvis Døre vender ud til Trappeafsatserne, og som i Regelen staar aabne, fylder hele Huset med en Pestatmosfære af den gyseligeste Art; Lys er der intet af, det enkelte Vindue, som undertiden eksisterer paa Trappen, kan intet bringe fra den uhumske Brønd, der fører Titulaturen Gaard. I saadanne Omgivelser skal Appetitten for Renlighed vanskelig finde Ansporelse; den er ringe i Forvejen hos Størsteparten af den lavere Pariserbefolkning, her forsvinder den komplet. Den exempelløse Uorden og Mangel paa Properhed er i Virkeligheden det, der som oftest giver disse de Fattiges Hjem deres mest uhyggelige Karakter. Bohave mangler kun sjeldnere. Det har engang været ganske tækkeligt; nu er det Meste i Stykker, Betrækket hænger i Pjalter, Alting er overtrukket med tommetykt Lag af Støv og Smuds. Det er, som hvert eneste Møbel fortalte Familiens Historie. Man har sat Bo i unge Dage med Lidt paa Kistebunden og med glade Forhaabninger til Fremtiden. Men saa er Livskampen kommen, med onde Tider uden Arbejde, med Sygdom maaske; Børnene er komne, Illusionerne er bristede, Konen er bleven utro, og Manden har slukket Sorgerne i Absinthglasset. Det er den samme Historie, der gjentager sig tusinde og atter tusinde Gange. For Hver, der svinger sig op og kommer til at svømme ovenpaa i det parisiske Menneskehav, er der Hundrede, som dukker under. Og saasart det er begyndt at gaa ned ad Bakke, synker de i Regelen dybere og dybere. Elendigheden i den store Stad er som Edderkoppens Væv; det spinder sig tættere og tættere om den Ulykkelige, der engang er kommen indenfor det, og det ender med at knuse ham.

Hans sidste Stadium er da heller ikke det, hvortil de beskrevne Huse leverer Sceneriet. Selv i Charonne og Menilmontant, de smudsigste og tillige de fattigste Kvarterer af Pauperismebæltet—hver syvende Beboer er her understøttet af det Offentlige—koster de omtalte Lejligheder dog altid fra halvandet til halvtredie hundrede Francs aarlig, alt eftersom de bestaar af et eller to Rum. Det er

endnu ikke "Dybet af Hulerne". Dem maa man søge i de saakaldte "Cité"er, smaa, snevre Gyder uden Udgang, der ikke findes afsatte paa noget Kort over Paris, men som ikke destomindre i de excentriske Fattigkvarterer afgiver Bolig for over en Snes tusind af den store Stads Befolkning. De hører paa en vis Maade ikke med til Byen; de staar udenfor den, som deres Beboere staar udenfor Samfundet, kommer og forsvinder som disse, uden at Nogen lægger Mærke dertil. En entrepenant Fyr, der har Lyst til at tjene sig rig i en Haandevending, afslutter med den paagjældende Ejer Kontrakt om Lejemaal paa et vist Antal Aar af en af de store, øde Tomter, der findes i tilstrækkelig Mængde paa den anden Side af de ydre Boulevarder. Her kliner han i en Fart nogle Hytter op af Ler og Brædder. Bygningskommissionen bliver afvist med den Besked, at det kun er midlertidige Skur, bestemte til Oplagssted for Klude, men det forhindrer ham ikke i, naar Hytterne engang staar der, at leje dem ud til Bolig for Mennesker. Det sker altid af pur og bar Filantropi. De stakkels Folk vilde ellers være husvilde, nu giver han dem dog Tag over Hovedet. Han glemmer at tilføje, at han lader sig denne Tjenstvillighed betale med fra halvtredie til fire Francs om Ugen, hvilket repræsenterer for ham mindst halvtredsindstyve Procent af hans Kapital, og det med absolut Garanti, thi han lader sig naturligvis altid betale forud. Lejere risikerer han aldrig at mangle; der er i Paris altid nok af Ulykkelige, som ikke seer sig i Stand til at opdrive en Kvartalsleje paa fyrretyve, halvtredsindstyve Francs. Har de kun sig selv at sørge for, tyer de til Logishusene; tæller Familien derimod, hvad tidt er Tilfældet, henad en halv Snes Medlemmer, saa bliver naturligvis selv de usleste af "Garnierne" for kostbare, og den eneste Udvej for at komme under Tag er da Citéerne med den forholdsvis bekvemme Ugebetaling. Det er i dem et Særsyn, naar en Lejlighed staar ledig blot enkelte Dage. Entreprenøren for denne skjønne Trafik forbinder i Regelen dermed en Virksomhed som Skjænkevært ved Indgangen til Gyden; et flittigt Besøg ved hans Disk er obligatorisk, hvis man ikke vil tabe hans Bevaagenhed og udsætte sig for at blive kastet paa Gaden. Han tager paa denne Maade ind baade i Pose og Sæk, og naar den Snes Aar er gaaet, for hvilke han har lejet Jorden, hvorpaa Citéen staar, kan han med fyldte Lommer forlade Bestillingen. Gydens Hytter har ikke været bestemte paa at gjøre Tjeneste længer, de er faldefærdige, uden Døre, uden Vinduer, uden Tage tidt. Ejeren lader dem rive ned af egen Drift, eller ogsaa bliver han tvungen dertil af Sundhedspolitiet. Citéen forsvinder sporskilt, men samtidig har der paa andre Tomter af Pauperismebæltet rejst sig nye. Hvad Værten angaar, har han hurtigt aflagt Træskoene og Kyperforklædet, har købt sig Jord og Villa i en af de smilende Landsbyer omkring Paris, indtager snart der den ansete Position, som følger Hundredetusinderne i Tilgift, og er han en snild Politiker, kan han meget godt ende med at blive Maire i sin Kommune.

Et prægtigt Exempel af Arten findes ved Indgangen til en af de talrige Citéer, der som en forunderlig Modsætning har bunket sig sammen i den nærmeste Omegn af Vidunderanlægget Buttes-Chaumont. Det er Typen paa en Skjænkevært: tyk, jovial, med røde Kinder, der struttes af Sundhed, smaa, snilde Øjne, der altid griner, bred og kordial i sin Façon, tilsyneladende Godmodigheden selv. Han har, som han selv udtrykker sig, "nitten hundrede Sjæle" i sine Citéer, altsaa flere end der findes i mange af vore Provindsbyer. Da der i disse Gyder, Cité Tarn, Cité Gand, Cité Philippe, og hvad de allesammen hedder, ikke er mere end i det Hele knap fire hundrede Beboelsesrum, kommer der altsaa gjennemsnitlig fem Personer paa hvert Rum. Til hvilken Klasse af Samfundet de henhører, er det Eneste, den iøvrigt særdeles meddelssomme Vært ikke ser sig i Stand til bestemt at oplyse. Der er lidt af Alleslags, siger han, de ernærer sig som de kan; forudsat de betaler, blander han sig ikke i deres private Affærer, Pengene gjælder for ham ligemeget, paa hvilken Maade hans Lejere saa har taget dem ind. Der er en meget stor Rimelighed for, at han i Virkeligheden ogsaa staar sig bedst ved ikke at undersøge det; den moralske Finfølelse hos disse nitten hundrede Sjæle er næppe af den delikateste Natur.

Hovedcitéen er ligesaa lidt hos ham som andetsteds overdreven smal; kun i de smaa Siderender, som i Aarenes Løb har skudt sig ud fra den, skinner Dagslyset aldrig ind. Den selv ligner ved første Øjekast nærmest en eller anden Baggade i et lille Fiskerleje. Men seer man nøjere til, bliver Forskjellen hurtigt tydelig. Fattigdommen i den afsides Krog paa Landet har over sig et Præg af stille Resignation; dens Beboere lider ikke under den, fordi deres Fordringer til Livet aldrig gaar ud over de tarvelige Kaar, hvori de lever. I Citéen derimod er det ikke blot Armod, man møder, det er Miseren i dens mest skrigende Fortvivlelse, menneskelig Elendighed og desværre tillige menneskelig Degradation under dens mest afskrækkende Former.

Hver enkelt Hytte har Rum for en ti, tolv Familier. De, der boer ovenpaa, er de heldigst Stillede. De maa ganske vist klattre op ad en Hønsstige, der tilmed ikke er anbragt indvendig, men udenpaa Bygningen, og de maa deroppe famle sig frem gennem en lang, smal og bælgmørk Gang, før de kan finde Døren til deres Værelse; men de har saa til Gjengjæld den Luxus at være i Besiddelse af et Vindue. Om det end meget hyppigt har flere Ruder af Papir end af Glas, saa er det dog altid muligt gennem det at lade lidt slippe ind af Luft og Lys. Stueetagens Beboere derimod maa ofte lade sig nøje alene med en Dør. Lukkes den, ophører enhver Udvej til at se derinde ved Hjælp af Andet end den lille Blændlygte, der hører til i alle disse Huler. Det er den, der bruges under de natlige Expeditioner, naar Citéernes Befolkning gaar paa Rov efter Klude, Cigarstumper, bortkastede Frugter og Grøntsager eller andre Gjenstande, som det er mindre tilladeligt at tage, hvor man finder dem. En Lampe derimod, selv

af den tarveligste Beskaffenhed, er noget ligesaa Ukjendt her som Kamin eller Komfur. Har man en sjelden Gang nogle Sous tilovers til en Haandfuld Brænde, saa laver man sig simpelthen et Baal paa Gulvet, sætter en Kogekjedel, som man har laant hos Skjænkeværten, over det og lader Røgen flagre, som den vil. Og skulde det næsten Utænkelige arrivere, at man arbejder hjemme og kan faa saameget for dette Arbejde, at det kan betale sig at brænde Lys til det, saa rækker samme driftige og tjenstvillige Vært ogsaa i denne Henseende en hjælpsom Haand ved Udleje af Smaalamper i timevis. Til daglig Brug staar man sig sandt at sige bedst ved ikke at se; det, som Øjet kan opdage herinde, er alt Andet end hyggeligt. Hvad Bohave angaar, indskrænker det sig til et Minimum. Den forekommende Vært stiller ingen Fordringer i saa Henseende, naar han blot faar sin Leje betalt forud. For hans Skyld kan man flytte ind uden Seng engang. Men den mangler kun sjelden, og gjør den det, er den altid det første, *Assistance publique* leverer. Kun naar Vinteren er meget kold, forsvinder den stundom; den hugges efterhaanden itu til Pinde, som man kan varme Kaffe ved. Til Nattelleje kan man tilnød tage til Takke med en Bunke Klude. Selv naar Sengen er der, maa dog en Part af Familien tidt gjøre det. Thi om man end ingen Fordomme har med Hensyn til Kjøen og Alder, saa kan dog en halv Snes Personer vanskelig faa Plads paa et og det samme Leje, og det er langt fra nogen Undtagelse, at det elendige Rums Beboere naaer op til et saadant Tal. Der er næsten altid Børn i Masse; ynkelige, smaa, gule, forkrøblede Væsener, uden Kjød og uden Klæder paa Kroppen. Man faar et Billede af dem ved at huske paa de Figurer, man i illustrerede Blade har seet af Hungersnøden i Indien. De gjør et næsten forfærdeligere Indtryk, oversaaede, som de i Regelen er, med Bylder og Udslet af enhver Art. Hvorledes de kan leve og voxe op i disse Hulers Nød og Pestasmosfære, er en Gaade. De gjør det imidlertid, man træffer femten- og sextenaars Ynglinge, der er fødte i Citéen og har tilbragt hele deres Liv der. Jeg saa et Par Stykker en Dag under et Besøg. De laa og drev paa Sengen med; en Roman af Ponson du Terrail, hvori den ene læste højt. I en Krog sad et gammelt fjollet Fruentimmer, som man vilde have anseet for gal, hvis Absinthflasken ved Siden af hende ikke havde angivet en anden Grund til den Tilstand, hvori hun befandt sig. Paa Gulvet laa en lille, syv-otte Aars Pige og legede med et Spil gjennemsigtige Kort af den Slags, som sælges i Smug paa Boulevarden. Det var Moder, Sønner og Datter. Den Lilles oprørende Legetøj forklarede, hvad der var hendes Brødres Levevej, og hvorfra, den forholdsvise Velstand i Stuen kom. Der stod endogsaa Rester af Kjød og Vin paa Bordet. Himlen skal vide, at de har været dyrt betalte.

Til daglig Brug kommer der kun sjelden saadanne Lækrerier ind i Citéen. Man er tilfreds, naar man kan kjøbe sig et "Assortiment", det vil sige en Tallerkenfuld Smaastumper af forskellige Slags Ost, Pølser, Løg, der oprindeligt har været kogte i en eller anden Ragout, samt andre Rester af Spisevarer, der ikke lader sig definere. Marseillanerne har en Ret, de kalder Bouilleabaisse; det er alle de Fisk, der drages op i samme Net, kogte sammen. Assortimentet er paa lignende Maade hele den brogede Fangst, Høkeren i Cité de Tarn bringer med i sin Pose, naar han efter Middagstid vender hjem fra de smaa Restaurationer, hvor han for nogle Sous har kjøbt de Levninger fra Gjæsternes Tallerkener, som Folkene i Kjøkkenet ikke gad spise. Hos ham gaar de af som varmt Brød; Properhed er et Begreb, man ikke kjender her, og Smagen er allenfals mere krydret end den, der endnu sidder i Kjødet paa de tørre Ben, man har samlet op, Guderne veed hvor, men som altid kappes med Klude og gammelt Jernkram om at oversvømme Borde og Gulv i disse Elendighedens Hytter.

Sligt kan man finde i Luxusstaden Paris, en Snes Minutters Vej fra Avenue de l'Opéras Millionærhoteller og fra Rue de la Paix's Diamantbutiker. Et eneste af disse Butikers Vinduer vilde være nok til at skaffe samtlige nittenhundrede Sjæle, som boer tilleje hos Skjænkeværten i Rue de Meaux, en menneskelig Tilværelse for hele Livet. Kejserdømmet bildte sig ind at forstaa, at det var galt som det var, og det gav Pauperismebæltets Stedbørn—Buttes Chaumont. Nogle faa Skridt fra de beskrevne Huler breder sig dets Tusind og en Nats Anlæg. Det er en af Paris's mest beundrede Seværdigheder, en romantisk Fedekoration, undfanget i en Digterdrøm og gjort til Virkelighed med kejserlig Rundhaandethed. Søer og Vandfald under prægtige gyngende Broer, Klippevildtnis med slyngende Roser, fløjelsbløde Plæner, stolte Træer og blomstrende Busketter, Alt er her, hvad der kan gjøre en Park uforlignelig. Alle Fremmede, der besøger Paris, slaar Hænderne sammen i Forbauselse over dette Eden. Men Citéernes Befolkning kommer der rigtignok aldrig. Den, der sulter og fryser, har ingen Sands for Blomster og Fontæner. Det er Andet, disse Ulykkelige trænger til. Elendigheden er én Kræftskade paa den store By, som aldrig helt kan ryddes ud, det er sikkert nok. Men en omhyggelig Læge, der kjender Ondet tilbunds, kan mildne det og hindre det i at brede sig. For den tredie Republik er det en Livssag, at den lægger sig efter at lære denne Kunst.

[Illustration: "Buttes-Chaumont"]

Samfundets Bundfald.

Omtrent paa Midten af sit Løb gennem Paris deler Seinen sig i to Arme, der omslutter Øen, hvorfra den uhyre Stad engang er straalet ud. I Aarhundreder var denne Ø Byens Hjerte. Der stod dens Kongers Borg og dens stolteste Gudshus. Men Tiderne har skiftet. Det er andet Blod nu, der strømmer gennem Kæmpestadens Aarer, end det, hvis Hjertekamre var Kirker og Kongeborge. Seineøen ligger

trist og stille nu. Det Paris, som lever og stræber, har Ingenting med den at bestille; kun det, der har lidt Skibbrud i Kampen for Livet, sender en underlig Skjæbne tilbage til den gamle Moderø. Paa den ligger Hotel Dieu, de Syges store Hus, Justitspaladset og La Morgue, Boden, hvor de ukjendte Lig stilles ud, der fiskes op af Floden.

Ingen af de Bygninger er hyggelige Steder, uhyggeligst dog en, der danner Annex til Templet for den menneskelige Retfærdighed. Den er et Slags Forgaard til det, om man saa vil. Gjennem den maa smaa og store Syndere uden Forskjel, alle de problematiske Existenser, hvis Liv er saa ureglementeret, at det støder Samfundet paa Albuerne. Og deres Tal er i Verdensstaden uhyre. Tohundrede Personer om Dagen, det vil sige en Armee paa over halvfjersindstyve-tusind Individuer, Mænd, Kvinder og Børn, passerer aarlig gennem "Politipræfektorets Depot".

Saaledes lyder det ejendommelige Navn paa en ejendommelig Ting. Det klinger stygt, men det er betegnende. Bygningen er i Virkeligheden Politiets store Oplagsplads for alt det Bundfald, Seinebyens Menneskehav sætter af mellem Åar og Dag. Der sondres og sorteres det, men derind kommer det Altsammen *pêlemêle*, Størsteparten leveres fra Politistationerne. Alt det Vildt, Sergenterne i Løbet af Natten og Dagen fanger, bringes til disse Stationer, hvor en første Undersøgelse gaar for sig. Skyldes Anholdelsen en aabenbar Fejltagelse eller en ubetydelig Forseelse, slippes den Fangne strax igjen. Men synes Sagen at have en noget mere graverende Natur, gjemmes Vedkommende foreløbig "au violon", som det hedder, til Depotvognen kommer og tager Læs paa. Fem, sex Gange daglig kører den rundt og henter sine Ladninger til den stygge, graasorte Bygning ved Siden af eller rettere under Justitspaladset. *Panier à salade*. kalder Argot-sproget en saadan Ladning, og broget er den virkelig som en Grøntkurv. Men endnu mere broget er dog selve Depotet. Thi ikke blot den store Fællesvogn bringer Gjæster til det; ved Siden af dens ordinære Rykind er der den finere Portion, som kommer enkeltvis i Fiakrer eller vel ogsaa af og til i elegante Herskabsvogne, Depotets Honoratiores, som man har gjort den Ære at anholde hjemme hos dem selv i Kraft af en personlig Arrestordre. Passagen gennem Depotet er obligatorisk for Alle, hvem Loven lægger Haand paa. Enkelte bliver der kun Timer, Andre maa vente en hel Uge, før man oppe i Justitspaladset faaer truffet Bestemmelse om deres Skjæbne. To Dage skulde i Grunden være Maximum, men det overskrides ofte. Mange bliver sendte bort simpelthen med en Advarsel om ikke at lade sig fange igjen; Pariserpolitiet er saa humant som muligt, maaske ikke mindre af den Grund, at dets Fængsler langt fra vilde have Plads, hvis man skulde fare strengt tilværks mod det uendelige Hobetal af Vagabonder og den Slags Fyre. Kun de, mod hvem Sagsanlæggelse er nødvendig, flyttes til Mazas, det store Cellefængsel overfor Lyonerbanegaarden, hvor man gjemmer de Anklagede, saalænge Processen staar paa.

Dag og Nat er Depotet aabent, Dag og Nat er der uafbrudt Bevægelse. Greffierens Pen staar næsten aldrig stille. Det er ham, der fører de indbragte Bundfaldsladninger tilbogs, den første Forholdsregel, som den Anholdte maa underkaste sig. Han holder ikke af den; hans Navn er tidt det værste Vaaben imod ham, det giver Justitsen Mulighed i Hænde for at forfølge hans tidligere Synderegister, og det er ofte meget langt. Af den Grund, og af andre med, hører det da ogsaa til Sjeldenhederne, at han strax er ærlig og tilstaar det. Undertiden støder, man paa en Halsstarrighed uden Ende. I Slutningen af Kejserdømmets Tid blev en Mand anholdt, fordi han vilde forcere Indgangen til Saint-Cloud. Han paastod at hedde Sidi-Sahel og være overordentlig Gesandt fra Nana Sahib til Napoleon III. Da han hverken kunde tale Hinduisk eller Engelsk, indsaa man snart, at det var en Fabel. Fængselslægen erklærede ham for gal, og han blev sendt til Bicêtre. Men Hospitalslægen mente, at han havde sin fulde Forstand, og sendte ham Retour. I et Aars Tid turede han frem og tilbage mellem Depotet og Galehuset, uden at noget af dem vilde beholde ham. Saa fandt man endelig paa, at han maatte være Udlænding, og transporterede ham til Grændsen. Men nogle faa Dage efter anholdtes der for Vagabondering en Person, som kaldte sig Reybaud, og som ved nærmere Undersøgelse viste sig at være identisk med Nana Sahibs Gesandt. Det var umuligt at faa ham til at tilstaa sit rette Navn. Først efter flere Aars Forløb kom man ved et Tilfælde under Vejrs med hans Hemmelighed. Han havde været i Kompagni med en Vinhandler, der var gaaet fallit, og opfundet Romanen om Nana Sahib, fordi han bildte sig ind, at enhver Falent uden Skaansel blev sendt paa Galejerne. Historien er kun et Exempel mellem utallige paa, hvilke Vanskeligheder det parisiske Opdagelsespoliti paa alle Kanter har at kæmpe med i den store Stads Myretue, hvor der kun undtagelsesvis er Naboer og Gjenboer til at give Besked. Selv for deres Vedkommende, som ikke kommer første Gang i Depotet, er en Gjenkjendelse besværlig. Man havde tidligere Forbryderalbummet som Hjælpemiddel. Men det tæller allerede over hundrede tusinde Billeder, og i en saadan Myr er det ikke godt at hitte Rede. Ganske snildt er der da fundet paa en ny Forholdsregel. De Anholdte maales ligesom Soldaterne, og deres Højde fører Greffieren tilbogs sammen med de øvrige Oplysninger. Albummet har Afdelinger for hver Tomme og Underafdelinger for hver Linie; Eftersøgningen er paa den Maåde lettet i betydelig Grad.

Maalningen gaar for sig strax ved Ankomsten til Depotet, og samtidig finder der en Visitation Sted. Depotgjæsterne maa hverken have skarpe Redskaber hos sig, ved Hjælp af hvilke de muligvis kunde begaa Selvmord, eller Penge over et Beløb af ti Francs, Først naar hele dette Indtrædelsesceremoniel

er overstaaet, foregaar Sorteringen. Thi der er Sortering; ikke engang i Politipræfektorets Depot respekterer man fuldtud den Lighed, som Franskændene holder saa meget af at føre i Munden ved alle Lejligheder, men som hos dem er maaske endnu meget mere Mundsvejr end andetsteds. Den staar hugget ind paa alle deres offentlige Bygninger; det er det Hele, saa mener de, de har Samvittigheden fri.

[Illustration: Maalningen i Depotet]

Selvfølgelig har Depotet først og fremmest sin Mandfolke- og sin Fruentimmerside, skarpt adskilte, det var ikke godt Andet. Men paa begge Sider er der igjen forskjellige Kategorier. Man har den store ordinære Fælleshal, Rummene for *les habits noirs* og Cellerne. I de sidste kommer Forbrydernes og Samfundets Aristokrati, dels Morderne, de store Indbrudstyre og lignende farlige Individuer, dels som Begunstigelse den socialt højtstillede Portion af de Anholdte, der vilde vække for megen Opsigt selv mellem "de sorte Kjoler". Det er nemlig kun en Eufemisme; mellem dem indregistreres Alle, hvis Kostume ikke bestaar af lutter Pjalter. At lade dem tilbringe en Nat i den ordinære Depotsal vilde i Virkeligheden være en Grusomhed slet og ret. Et mere pestbefængt Sted kan man ikke tænke sig. Det er et kryptagtigt Rum, baaret af fire Piller, med Betongulv, smaa, gittertremmede Vinduer, altid halvmørkt, klamt og hyllet i en Atmosfære, i hvilken kun de Lunger kunne funktionere, der ere vante til Forstadsgydernes Huler. Man faar nærmest Indtrykket af, at man er i en uhyre Kvægstald. Langs Væggene findes Feltsenge, som slaas op om Dagen sammen med Halmmadratterne, der tjener til Natteleje for den store Pluralitet, som maa sove paa Gulvet. Depotet er nemlig altid overfyldt, denne forfærdelige Samling af Banditter og Lazaroner ligger pressede sammen som Sardinier i en Æske, og det hænder ovenikjøbet tidt, at Korridorer og andre Lokaler maa tages til Hjælp. Man kan tænke sig, hvilken Uhumskhed der hersker i denne Menneskemødding. To, tre Gange daglig, medens Fangerne føres ud i Gaardene for at trække Noget, der kaldes frisk Luft, overskylles Senge, Gulv og Mure med Strømme af Vand. Men det hjælper kun lidt. Blev det ikke gjort, siger Fangevogteren, vilde Murene efter to Dages Forløb give sig til at spadsere alene.

[Illustration: Fællessalen i Politipræfektorets Depot.]

Det kan vanskeligt være anderledes. Hovedparten af Fællessalens Befolkning er nemlig slet og ret Vagabonder, der kun have Tag over Hovedet netop de Nætter, de befinder sig i Depotet. Til daglig Brug sover de under Concordebroens Buer, mellem Teglværkssovnene ude ved Barrières d'Amérique, i Champs-Élysées Busketter, naar der er Løvværk og varme Nætter, eller i ubeboede Sommervillaers Lysthuse, naar der kommer Sne og Vinterfrost. Politiet kjender ganske vel deres Yndlingssmuthuller, og naar det engang imellem beslutter sig til at foretage Razziaer der, vender det altid tilbage med rigelig Fangst. Men det lader dem som oftest i Fred. Allerede nu er der en Snes tusind Anholdelser aarlig for Vagabondering; søgte man grundigt efter, vilde Tallet blive altfor uhyre. Paris lokker og drager saa stærkt. Fra det øvrige gamle Evropa vandrer man ud; alle de uregelmæssige Existentser, hvis Eventyrtrang ikke kan finde Tumbleplads i Hjemmet, søger hinsides Havet til den store, ubekjendte nye Verden. Kun Frankrig præsterer ingen, eller i hvert Fald forholdsvis yderst faa Emigranter. Franskændene har nu engang Rædsel for at expatriere sig. Deres Amerika er Paris; der, foregjøgler deres Fantasi dem, er der Plads for Alle, der er der Guld og grønne Skove at tjene, Rigdom, Position, Livsnydelse at hente, saasnt man blot strækker Haanden ud. Om de mange Tusinder, der gaar ynkeligt tilgrunde i den store Stads Livskamp, tier Rygtet, men om de Enkelte, hvem heldige Chancer bringer i Vejret, bærer det Beretninger ud til alle Kanter. Og disse Beretninger er en farlig Fristerinde; man tager den sjeldne Undtagelse for almindelig Regel, hvad den Ene har naaet, mener man, maa være let at naa ogsaa for alle Andre. Kunde man tælle dem, der Aaret rundt kommer til Paris uden Ressourcer, men med usvigelig Tro paa, at de kun behøver at sætte Foden paa den parisiske Stenbro for at gjøre deres Lykke, vilde man faa et rentud forfærdende Tal. Det er ikke alene fra Provindsen, de kommer; det er fra Udlandet ogsaa. Jeg har liggende for mig en Statistik over de i et enkelt Aar foretagne Arrestationer af Vagabonder; over fire Tusinde er Udlændinge. Talrigst repræsenteret er naturligvis det nære Belgien og Holland, derefter kommer, ganske karakteristisk hver paa sin Vis, Italien og Preussen, det sidste med over fire hundrede Individuer. Danmark er et af de faa Lande, som ikke findes i Fortegnelsen, Sverig og Norge har kun nogle ganske faa Repræsentanter, Island derimod hele elleve. Selv de fjerneste Egne af Verden, Kina, Persien, Japan, Afrika, Tartariet og Bukariet, har sendt deres Kontingent. Tidt og mange Gange dumper disse Ulykkelige ned i den store By uden engang at kunne tale dens Sprog. Saasnt deres faa Spareskillinger er opbrugte, er der for dem intet Andet at gjøre end at lade sig samle ind af Politiet; Medlidenhed og Hjælpsomhed er Dyder, der kun findes sjældent i Paris. Men selv om de Indvandrende ikke har denne første store Betingelse for at lide Skibbrud, selv om de kommer fra Provindsen med fyrig Arbejdslyst og robuste Kræfter, er det derfor ikke altid sagt, at de finder deres Brød i Millionstaden. Livskampen er sværere der end nogetsteds, Existensudvejene ganske vist mange, men Konkurrenterne til dem endnu mange, mange flere. De stritter imod saalænge, indtil den værste Sygdom af alle: Trang og Sult, endelig faar Bugt baade med Humør og Arbejdslyst og Kræfter. Det er uberegneligt, hvad den i Paris aarligt hverver af Rekruter til

den store Vagabondhær.

Mandfolkene gaar over i den, kvinderne i en anden, der er endnu værre og uhyggeligere. Som Pluraliteten af Depotets Befolkning paa Sværdsiden er Vagabonder, saaledes er den paa Spindesiden løstige Fruentimmer. Politiets Runder gjør ogsaa af denne Art Sambundsbundfald hver Nat en altfor rigelig Fangst paa Paris's Gader: Kvindeafdelingens Fællessal er i Regelen ikke mindre overfyldt end den mandlige, Selskabet der er maaske tilsyneladende proprere, men i Virkeligheden sunket nok saa dybt. Silken og Fløjlet er bedragerisk som Kindernes Sminke. Jeg har i Depotet set Fruentimmerne med ægte Zobelskinds Pelsværk og Diamantsmykker til Tusinder; forhørte jeg mig om deres Historie, var den i Regelen saa omtrent den samme. Fædrene samlede Klude, og Brødrene arbejdede paa Galejerne; de diamantoversaaede Damer selv var Stamgjæster i Depotet.

Det er i det Hele taget Massen af den store Hær. Først og fremmest kommer Vagabonderne stadig igjen. For dem har Depotet intet afskrækkende; saasnart Visiteringsformaliteten er overstaaet, er det Første, man gjør, at bringe dem et Brød. Den franske Justits har den humane Betragtningssmaaede, at enhver Lovovertræder, den fanger ind, kan være kommen i Konflikt med den som Følge af Sult. Den kjender sit Paris, den veed, at intet Aar gaar hen, uden at der udenfor dets Gaders straalende Butiker segner Ulykkelige, hvis Død, hvor utroligt det end klinger, ikke skyldes nogen anden Grund end Hungersnød. Den veed ogsaa, at dens Depot aldrig er saa overfyldt som i Ugerne efter Flyttedagen. De stakkels Familier, der er kastede paa Døren af ubarmhjertige Værter, vandrer om og skjuler sig, hvor de kan komme til, saalænge indtil Børnene begynder at skribe efter Brød. Saa maa Moderens Rædsel for Depotet vige, og hun melder sig selv. Straffens Forhal bliver i dette Tilfælde til Barmhjertighedens. Depotet giver de Ulykkelige Føde og Husly, indtil Politiet finder Udveje til at anbringe dem andetsteds. Men det er netop denne dets Rolle som Forsørger, som Vagabonderne saa ofte misbruger. Der er dem, der i Grunden har Depotet til regelmæssigt Standkvarter og kun fjerner sig for nogle Dage, naar Eventyrtrangen kommer over dem. Der fortælles om en saadan episk Vagabond, Victor Tuleu, at han har været anholdt ikke mindre end henved firsindstyve Gange, endnu før han naaede Trediveaarsalderen. Det var aldrig for egentlige Forbrydelser, men kun paa Grund af hans nomadiske Tilbøjeligheder. Man dømte ham, han sad sin Tid, og naar han saa slap fri, begyndte han strax igjen paa sin planløse Strejfen om. Var det stygt Vintervejr, tiltalte Friluftslivet ham ikke mere, og Politiet lod for lang Tid gaa hen, før det fandt ham paany, gik han selv til Depotet og meldte sig. "Det er mig, Tuleu," sagde han; "jeg har hverken Existensmidler eller fast Bopæl, det er bedst, I spærrer mig ind."

Han begyndte, da han var elleve Aar, og han er i saa Henseende ikke nogen Undtagelse. Gjennemsnitlig tre Tusind af de Personer, der i Paris aarlig anholdes for Vagabondering, er Børn. Hjemmet i Forstadshulerne er kun altfor tidt daarlig skikket til at holde paa dem, og Livet ligger saa lokkende lyst og let udenfor i den store, glimrende By. Forældrene gjør vel i Regelen ikke overvættets Anstrengelse for at holde paa dem; en Mund mindre at forsørge er altid saa Meget vundet. Det hænder tilmed ikke sjældent, at de med Villie kaster de ganske Smaa ud for Vind og Vove, naar de falder dem til Besvær. Hittebørnshospitalerne, som vi kjender dem fra de ældre franske Dramaer, eksisterer ikke længer i Paris, men Depotet har erstattet dem.

[Illustration: Hittebørnene og deres Vogter.]

Der er i det en særegen Sal for Børn, som Politiet har fundet paa Gaden, og som endnu ikke er i den Alder, at de kan give Oplysninger om, hvor de hører hjemme. Det er et af de uhyggeligste Lokaler af dem alle. De stakkels Smaa ligger der i Rad med en stor Tavle paa Ryggen, hyorpaa staar deres Nummer og af og til et Fornavn, den eneste Oplysning om deres Existens, som de har kunnet give. De ligger og venter paa, at Forældre eller Paarørende skal komme og søge dem. Men i de ni Tilfælde af ti kommer der Ingen. Man er flyttet og har benyttet Lejligheden til, som af Vanvare, at slippe Barnet et Sted paa Gaden, hvor det selv var ganske fremmed, og hvor hverken Naboer eller Gjenboer kunde give Oplysning om det. Enkelte af de Forladte ligger paa deres smaa Senge og græder efter Fader og Moder, men Pluraliteten finder sig saare roligt i deres Skjæbne. Det gaar vel de Fleste som den lille Pige, der blev spurgt, om hun havde det godt, hvor hun var. "Ja," svarede hun, "for her faar jeg Noget at spise hver Dag."

Depotet har altsaa ogsaa sine Uskyldige. Men de findes heller ikke undtagen netop i denne Kategori eller i de med den beslægtede: Oldinge i Barndom, der er blevne samlede op paa en Bænk i Champs Elysées, Fremmede, der vandrer om i Labyrinthbyens Gader uden at kunne tale et Ord Fransk, Gale eller Folk, der har gjort Forsøg paa Selvmord og vægrer sig ved at love, at de ikke vil gjentage det. Det parisiske Politi er meget varsomt med at foretage Arrestationer uden at være ganske sikker. Hænder det i eet Tilfælde af Tusinde, at en sagesløs Person bliver spærret inde i Depotet, er det Højden. Det langt overvejende Flertal er Folk, som man har havt et vaagent Øje med længe, før man lægger Haand paa dem, eller ogsaa Misdædere, der gribes paa fersk Gjerning. Fire Femteparten af de Anholdte hører til den sidste Sort. Alleroftest er det gamle Depotgjæster, der gaar gradevis nedad; har de engang havt Foden indenfor Fængslet, hører det til Undtagelserne, at de ikke kommer igjen. Det er en Regel, der

kan drages ud ikke alene af Paris's Politihefter; moderne Sociologer er i Færd med at konstatere den allevegne Verden over. Inden mange Aar vil den muligvis have ført til en total Omformning af det hele Straffevæsen. Fortiden har straffet; det er Fremtidens Opgave at finde Midlerne til at forbedre. Sigtens vil det blive en af dens vanskeligste; men det maa siges til den franske Republiks Ære, at den ogsaa paa dette Punkt seer Forpligtelsen til at gaa i Spidsen for sin Tid. De forestaaende Lovforslag mod Recidivisterne er i Virkeligheden ikke Andet end et anende Fremsyn over Vejen, der i saa Henseende er at gaa. Paris's store Fællesfængsler, disse Lære- og Opdragelsesanstalter for Forbrydelsen, er i Færd med at forsvinde. Man har endnu Saint-Pélagie og det forfærdeligere Saint-Lazare, Kvindefængslet, hvor alle de Indespærrede, ligegyldigt hvilken Kategori de tilhøre, blandes mellem hinanden uden Hensyn. Men i Mazas og La petite Roquette, Børnefængslet, er allerede Cellesystemet indført. Straffekolonierne er det næste Skridt paa Vejen.

Men det maa gøres snart; der er *periculum in mora*. Med uhyggelige Tal viser Politiets Statistik, hvorledes Forbrydelsernes Antal er i stadig Stigen i Paris. Den sidste Snes Aar er ikke langt fra at have fordoblet det. En misforstaaet Seen gennem Fingre med Meget hos Republikens Autoriteter er maaske ikke uden Skyld for de lavere Samfundslags Vedkommende, i de højere er det ganske sikkert Børssvindelsens Fristelser, der spiller en væsentlig Rolle i Forøgelsen. Alverden er besat af Mani for at gjøre Forretninger. Depotets Lister er der for at vise, hvordan det kun altfor tidt hænger sammen med disse Forretninger. "Der gaar næsten ikke en Dag," sagde Fangevogteren mig, "uden at vi faar fine Herrer herind." Han har Ret; alle Stænder er repræsenterede i Samfundsbundfaldets store Pakhus. Man kan tage Listerne fra hvilket som helst af de senere Aar. Man finder Bankierer og Advokater, høje Embedsmænd og Officerer, Kunstnere og Forfattere, man finder Navne, der har hørt til de mest ansete i Frankrigs Historie. Politipræfektorets Depot er i videste Forstand Vrangsidens af Paris, Hjemmet for Alt, hvad Luxusbyen gemmer af Stygghed og Misère.

[Illustration.]

[Illustration: Udenfor Café de la Paix.]

KAFÉ- OG GADELIV.

I.

Paris har mellem det Meget, der gjør den til en *By à part*, een Ting, som Alle, selv de, der nødigst vil synge dens Pris, maa indrømme er noget Mageløst: den har sine Gader. Man maa absolut Være skabt som en Kvæker for ikke at holde af dem. Og endda. Der var to—Kvækere mener jeg—, der nylig kom over fra Hendes britiske Majestæts alvorlige Land for at prædike Bod og Omvendelse i det moderne Babylon. De havde ikke været fem Minutter paa Boulevarden, før de slog Kors for sig og tog Rejsepaas igjen. Det var dem for ugudeligt. Det vil sige, de mærkede, at Fristeren kom op i dem, og var de bleven fem Timer istedetfor fem Minutter, saa vilde det have endt med, at det var dem, der var bleven omvendte.

Der var ogsaa engang en Herre fra Danmark, der, da man spurgte ham, hvad han saa syntes om Pariserboulevarderne, resumerede sit Indtryk i et: Aa jo ... saamænd, men de mangler Arkitektur. Det er muligt. Naar man ikke paa længere Tid har været i Kongens Kjøbenhavn, taber Ens Blik let sin kritiske Skarphed i saa Henseende. Men mangler de Arkitektur, saa har de Liv istedetfor, et Liv af en ganske ejendommelig Art. Det lokker ud som Solskin paa en Dag i Maj, og det holder fast som disse forunderlige, stille, lyse Sommernætter, i hvilke man gaar og driver med gode Venner under Armen og aldrig kan bekvemme sig til at gaa hjem. Man føler Menneskebadet i disse Gader som en Foryngelse. Tryk og Tyngder, som laa paa En, gaar væk; Livslysten begynder at krible, Humøret kommer op. Man fyldes af Velbefindende, man nyder, man lever; der er noget Æggende i Luften, en Ozon af Fest, som man aander ind, og som sætter Fart i En fra Top til Taa.

Pariserboulevarderne er nemlig en Gade af fuldstændig særegen Beskaffenhed. Det er ikke blot Færdselen, Mylret, den brogede, mangfoldige Verdensstadskolorit, der gjør den til, hvad den er. Af den Slags Liv har London ligesaa meget og mere endnu. Men hvilken Forskjel er der ikke alligevel! I London er Gaden simpelthen en Forbindelsesvej mellem to Punkter, et, som man forlader, og et andet, som man skal til. At naa dette sidste i den korteste Tid og med de mindst mulige Forhindringer, bliver i det samme Øjeblik man sætter Foden udenfor Døren den eneste Tanke, man har. At være paa Gaden blot for at være der, lader sig aldeles ikke gjøre. Overalt omkring sig har man travle Mennesker, der farter afsted med lange Skridt og klemmer sig gennem Trængselen for at komme frem. Vognene ruller

og ruller, Kuskene pidsker paa, den tusindtungede Støj glider ligesom sammen i et eneste Raab: afsted, afsted, afsted! Man seer Ingenting, man sandser Ingenting, man føler kun Stimen, der er bagved, man synes, den vilde vælte over En og lukke sig og begrave En, hvis man standsede, og man tumler da med i det rastløse Jag. Man gaar og gaar og gaar og bliver først Feberen kvit og kan trække Vejret igjen, naar man er ved Maalet.

I Paris derimod er det anderledes: Selv hvor Farten og Færdselen er størst, er der ikke noget Aandeløst ved den. Folk har nok travlt hist og her, men man lægger knap engang Mærke til det, de forsvinder mellem Mængden, der ikke har det, mellem dem, der sidder paa Kaféernes Fortougsstole, staar i Gadedøre eller i Grupper paa Trottoiret og passiarer, driver langsomt op og ned for at drive. Man har en Fornemmelse, som om man var paa Fornøjelsestour, for at hvile sig, for at se og standse, hvor der er Noget at se, lukke Øjnene rigtigt op og fylde sig med Indtryk. Man er gaaet ud for en Timestid og for at besøge Et eller Andet, men uden at man veed af det, er Dagen tilende, og naar man kommer hjem, opdager man, at man har glemt det, man var gaaet ud for. Gaden har underholdt, moret En, saa man ikke har kunnet rive sig løs fra den, og saa har den lagt Beslag paa En helt. Man har ikke noget Øjeblik følt sig paa en Landevej, hvor man skulde videre, man har følt sig som i en Salon, hvor man befandt sig fortræffeligt, og hvor man følgelig blev. Og det er i Virkeligheden ogsaa det, Parisergaden er. Hjemmet kjender Pariserne kun som et Sted, hvor man arbejder; Hvilen, Adspredelsen efter Arbejdet maa hentes udenfor de fire Vægge, midt i Tummelen og Trængselen, helst hvor den er allerstørst, der er dér flest Incitamenter, som faaer Blodet til at rulle hurtigere og sætter den letpaavirkelige Fantasi i Bevægelse. Man søger til Boulevarden; den er den store Fællessalon, hvor hele Byens Befolkning strømmer hen for at tilfredsstille sin enorme Trang til Selskabelighed, hvor man mødes med Lyst til at være sammen, hvor man færdes mellem hinanden med den elskværdige Forekommenhed, den Lethed i Tilnærmelse, der er en ganske naturlig Følge af Bevidstheden om, at man gjensidig er der til hinandens Underholdning. Det parisiske Gadeliv bliver paa den Maade mere end broget og mangfoldigt; det faaer de lyse, fornøjelige Toner over sig, den Glands af Glæde, den Hvile midt i Uroen, den Harmoni midt i Farvemylren, som gjemmer Behaget, hvormed det fortryller, den Charme, der gjør Pariserboulevarden til noget ganske Andet end en hvilkenksomhelst Gade i hele Verden.

II.

Uhyre betegnende for den er dens Kaféer. De ligger Side om Side, utællelige næsten, ned langs den milelange Pulsaare, der drager sig fra Bastille- til Concordepladsen. I det mindre fornemme og mindre befærdede Templekvarter, paa Strækningen fra Ghatteau d'Eau til Frihedssøjlen, faaer Boulevarden en Smule Luft for dem hist og her; men fra Rue Rougemont nedefter til Madeleinekirken klemmer de sig op ad hinanden, saa der paa sine Steder knap er nogle Alens Plads imellem dem. Deres Antal vilde være latterlig overdrevent, hvis de alene havde Funktion som Beværtningssteder; ikke Tiendeparten af dem kunde bestaa, selv om Pariserne var det mest forfaldne Folkefærd i Verden. Nu er de imidlertid tvertimod det allersobreste, der kan tænkes, og samtlige Kaféejere bliver hovedrige Folk alligevel i Løbet af nogle faa Aar. Tingene er, at de har Andet at byde deres Gjæster end de Varer, der skjænkes ud. Kaféen er en reserveret Plads paa Gaden, et Slags hyggeligt Sofahjørne i den store Fællessalen. Det er som saadan, den maa betragtes, det er paa at være det, dens Existens er baseret. Udstyrelsen er uden Pragt, for en Luxusby som Paris næsten fattig. Smaa, magelige, komfortable Kroge, hvor en sluttet Kreds kunde trække sig tilbage for sig selv, mangler fuldstændig; hver lille Plads er benyttet, overalt staar der Bord ved Bord med kun akkurat saa meget Mellemrum, at en Person kan klemme sig derigjennem. Paa at sørge for Gjæsternes Underholdning har man heller ikke lagt Vægt; kun i de afsides Gader har Kaféerne Billarder, og deres Forsyning med Aviser er mere end mangelfuld. Man holder en fem, sex parisiske i et enkelt Exemplar, slet ingen fra Provindserne eller Udlandet. Hvad der serveres, er dyrt; en almindelig "*Consumation*". betales med en halv Franc, uanseet hvori den bestaar. I alle disse Henseender kan Pariserkaféen, ikke maale sig med, hvad man finder i andre store Byer. Men hvad den har forud, er Offentlighedens brogede Sceneri, Gadelivet rundtomkring den. Den er aaben ud mod Trottoiret, og dens Lokale fortsætter sig ud paa dette. Kaféstolene optager rigeligt dets halve Brede; de betydeligere Kaféer kan have en halvhundrede Borde derude, og det er disse, der er det Væsentlige, Salene indenfor er nærmest kun at betragte som et Slags Appendix. Naar det regner, bliver Markisen hejset ned, saa Gjæsterne kan bilde sig ind, at de sidder i Tørrevejr, og heller ikke Kulden kan jage dem bort fra deres Trottoireplads undtagen nogle ganske enkelte Dage, naar den gaar over alle Grændser. Hele ti Maaneder af Aaret er Kaféen i Sommerhabit, og selv de to andre er Vinterkostumet ikke seriøst. Fortougsstolene bliver staaende, og de store Glasruder, der skydes op for den aabne Væg, glider selv i December og Januar tidt ned i Kjælderen igjen, saafremt Temperaturen nogle Dage bliver en lille Smule mild, Pariserne er ikke kuldskjære, naar de blot kan faa Lov til at være paa deres kjære Gade.

Kun i de tidligste Formiddagstimer staar Kaféen halvvejs tom, vegeter med morgengnavne Opvartere og bædekerstuderende Rejsende. Allerede ved Frokosttid begynder Gjæsterne at strømme til

den i Masse. Den er i Regelen Restauration tillige. Pluraliteten af Forretningsfolk er nødvendigt henvist til den; de har for langt til Hjemmet og for travlt om Tiden til at kunne gjøre en Rejse til den anden Ende af Byen for at spise. Frokosten paa Kaféen, koster dem ganske vist mindst tre, fire Francs, og der gaar ogsaa dér let en Time eller to med i Løbet Men hverken de eller Pengene er spildte. Man træffer den Kreds af Mennesker, med hvilken man staar i Forbindelse, man henter Oplysninger, man slutter Handeler, Forretningerne gaar deres Gang, de betydeligste af dem afgjøres tidt netop ved Frokostbordet. Hurtig, foretagsom, resolut, som man er, klar over hvad man vil, og vant til at sige det kort, i en Fart og uden Omsvøb, føler man ingen Trang til at sidde i Kontorstole og snakke op og ned ad Væggene for at faa en Sag i Orden. Et Spørgsmaal, et Svar—*<volà, c'est entendu*. Garçonnen bringer Pen og Papir, og Kontrakten er sluttet, inden han faaer den næste Ret serveret. Frokostkaféen er Børs ligesaameget idetmindste, som den er Spisekvarter. Men det forhindrer ikke, at den i den sidste Egenskab er uovertræffelig. *Le chef de la cuisine*, den imponerende, alvorlige Medborger med det store, hvide Forklæde, Hirschfængereren og Bagerhuen, er en Mand, der forstaar sin Metier. Han kan undertiden være indisponeret ved Dineren; om der ved den sniger sig en Smule Skjødsløshed ind, har endda ikke saa Stort at sige. Publikummet er det kritikløse, der kommer i Ny og Næ, som ikke har nogen selvstændig Mening, men finder Alting ypperligt, naar blot Stedet har Renommée. Ved Déjeuneren derimod er det nødvendigt at holde Ørene stive. Han arbejder da for Gjæster, hvis Tunge forstaar at grade en *sauce relevé's* Pikanteri, og som øjeblikkelig vilde fange den gode Homer, hvis han tog sig et Blund. Han er paa Højden af sin Kunst, og hans Kunst er stor. Boulevardkaféen vilde være uforlignelig, selv om den ikke havde andre fortræffelige Sider end sin Kjøkkenchef.

[Illustration: Le chef de la cuisine.]

Den har sin Absinthtid, den er endnu mere enestaaende end han. Fra Frokost til Midnat er Trottoirestolene stadig besatte, men i "*l'heure de l'absinthe*" er der ikke een tom Plads. Man kjender ikke den Time andetsteds; den passer kun for Pariseren, den hænger netop paa det Nøjeste sammen med den Rolle, Gaden og Kaféen spiller i hans Liv. Naar han henimod Aften er færdig med sit Arbejde, lægger han mellem Forretningsbryderierne og de huslige Bekymringer, som muligvis venter paa ham hjemme, et kort Otium, under hvilket Alt, hvad Tilværelsen kan have af Generende og Ubehageligt, bliver jaget ubarmhjertigt paa Porten. Han kjøber sin Aftenavis i Kiosken, gaar paa sin Kafé, sætter sig ved det lille, runde Bord, hvor han er vant til at sidde, bestiller sin Consumation og lader saa en Timestid eller halvanden hele sin Person, Løgene og Sjæl, svømme ud i et stort, roligt Velbefindende, i hvilket der kun er een Bevidsthed klar, een Fornemmelse raadende: den, at Livet dog i Grunden er en mageløs prægtig Ting. Absinthen, det halve Glas Øl, Fingerbøllet fuldt af Madeira, eller hvad det nu er, han drikker, det er kun et Skalkeskjul, en Tribut, han erlægger af sin Plads, som de to Sous, han i Parc Monceau eller Champs-Élysées betaler Madammen for sin Stol. Og Avisen! Der kunde staa i den, at Jorden imorgen skulde dumpe ned paa Solen og blive slugt af dens Flamme, før Absinthtiden var forbi, vilde hans Tanker dog ikke samle Bogstaverne til en Mening. De Øjne, hvormed han seer paa dem, er i Slægt med Papas Ører i den lille, lune Provindskrog, naar han har trukket Slobrokken paa, og hans Frue har kommet Sukker og Fløde i hans Middagskaffe, og hans lille Pige tændt den store Merskumspibe for ham, og han saa lægger sig paa Sofaen og siger: "Saa Børn, snak I kun, Fa'er hører efter." Nej, Fa'ers Pibe gaar ud, og Fa'ers Kaffe bliver kold, og Fa'er hører ikke, han holder Absinthtil paa sin Maner. Pariserens er en anden. Han blunder ikke hen i Hjemmets Hygge, for den kjender han ikke, men i det, der er hans Kjærlighed og Stolthed. Hans Sjæl glider ud i Gadens, i hans store, elskede Bys Liv og bliver ligesom Et med den. Det er Velværet for ham, det har paa sin Viis al den lykkelige Ro, al den uendelige Tilfredshed, som et Menneske føler, naar han nogle Øjeblikke lever helt i det, han elsker.

Middagen, kommer. Ekvipagerne, som Kafégjæsten mellem Fem og Syv har siddet og seet bære al Paris's Pragt til og fra Boulogneskoven, begynder at rulle sparsommere, de Ventendes Klynger ved Omnibusstationerne og Fodgjængertrængselen paa Refugerne bliver tyndere, Vognqueuens Knuder løser sig selv paa de Hjørner, hvor Sidegaderne munder ud i Boulevarden, der er Efternølere af Promenerende endnu, men deres Skridt bliver hurtigere, Damerne er hørt op at strømme ud fra Butikerne, deres Toiletters brogede Luxus afløses af de smaa Arbejderskers sorte Merinoskjoler, Avissælgernes Raaben med de friske Aftenaviser dør hen. Paris har, solende sig i sin egen Glands, saalænge Absinthtiden varede, budt Trottoirepublikummet den højeste Udfoldning af sig selv, men Skuespillet er nu tilende, Gadelivet holder Middagspause, og Kaféstolene gjør det paa samme Tid. Synderlig lang bliver denne Pause dog aldrig. Naar Absinthen ikke længer kan bruges som Paaskud for Fortougstiet, kommer Touren til Mazagran'en og Bock'en; atter om Aftenen er Boulevardkaféen det store Forlystelsessted, hvis Tiltrækningskraft bestandig holder sig lige lokkende. Publikum er et andet end i Eftermiddagstimerne, men det er ikke mindre talrigt. Naar en Pariserfamilie af de jævne Samfundsklasser vil tilbringe en rigtig fornøjelig Aften, gaar den paa Kaféen, og har man Gjæster, er det næsten uundgaaelig nødvendigt, at man fører dem derhen. I Hjemmet har man hverken Plads til eller er indrettet paa eller finder nogen Morskab ved at være sammen. Om Selskabelighed inden fire Vægge har den langt overvejende Part af Pariserbefolkningen aldeles ikke noget Begreb; Kafébesøget

træder i Stedet for. Skal der være exceptionelt Gilde, gaar man paa en af de store Sangerpavilloner i Champs-Élysées, hvor Publikum sidder under aaben Himmel og har dobbelt Skuespil, et omkring sig som paa Boulevarden, og saa som Tilgift det oppe paa Scenen. Til daglig Brug er den Fornøjelse imidlertid for dyr. "*Entrée libre*" hedder det vel paa de fristende, illustrerede Kæmpeplakater, og det er ogsaa ganske rigtigt, man kommer gratis ind, men den Consumption, man er nødt til at bestille her som paa enhver anden Kafé, koster til Gjengjæld tre Francs. Det giver Pariserne nødtigt ud for at more sig, de er for forvænte med virkelig at faa den Slags Ting gratis. Paa Boulevardkaféen er Morskaben for dem omtrent den samme, og den er ulige billigere. Den halve Franc, man betaler for sit Øl, giver Ret til at beholde Fortougsstolen, saalænge man lyster. Kun Ødelande fornyer Consumptionen. Man bliver siddende ved det tømte Glas og seer og seer. Boulevarden, straalere, det summer og mylrer paa alle Kanter, nye Figurer, vexlende Billeder drager forbi i ustandselig Række, Tiden gaar, uden at man mærker det. Man har ikke Behov for Kaféens Varer. Livet, Tummelen, Luften, mættet med Boulevardens Parfume af Fest, stiger En til Hovedet og gjør En ør. Naar man gaar hjem, er det, som om man havde været en Nat i Sus og Dus. Og man har dog kun siddet et Par Timer paa et Fortoug. Det er det, der er Pariserkaféens Hemmelighed.

III.

For en stor Part af Pariserne indskrænker Kaféen sig imidlertid ikke til at være Selskabssal alene. Den har ogsaa mere dagligdags Funktioner, den er for dem Kontor tillige, Arbejdsværelse, Modtagelsessalon, politisk eller litterært Klublokale og andet Sligt. Den har i saa Henseende meget gamle Traditioner. Garçonnen i den lille, historisk berømte Café Procope i Rue de l'ancienne comédie paa den venstre Seinebred viser endnu med Stolthed Gjæsterne det Bord, ved hvilket Voltaire i femten Aar "har siddet og skrevet sine Breve til Kongen af Preussen". Rousseaus, d'Alemberts, Crébillons og Mirabeaus Portrætter kiger ned fra Væggen og fortæller, at ogsaa de har haft et andet Hjem i disse gamle, tilrøgede Sale; Gambetta, veed Alverden, har fulgt efter dem. Og saaledes har saa at sige hver eneste Kafé sin Biografi vævet ind med berømte Navne. Bohèmeperioden var særlig deres store Tid. Hvertandet selv af de betydelige Talenter havde bogstavelig ikke noget Hjem udenfor Kaféen. Naar man engang fandt dem døde paa et Tagkammer, i en Kasse med Bøger og Manuskripter, der tjente som Seng, fik man at vide, hvor deres Bopæl var, men lige til det Øjeblik anede selv deres intimeste Bekjendte det ikke. Den Race Mennesker er ganske vist nu forsvunden, kun nogle enkelte Exemplarer af den gaar i vor nøgterne Milliontid om som Spøgelse, hvem en driftig Impressario godt en skønne Dag kunde falde paa at vise frem for Penge i Folies-Bergère. Men deres Betragtning af Kaféen var altfor ægte parisisk, passede altfor godt for specifik franske Nationaltilbøjeligheder, til at den kunde forsvinde med dem. Deres Efterfølgere i Kunstens, Litteraturens og Politikens Verden er satte, fornuftige Folk med Orden i deres Liv og Orden i deres Pengekasse. De mangler saa lidt Hus og Hjem, at de tidt har egne Hoteller endogsaa. Ikke destomindre er Kaféen vedbleven at være det Sted, hvor de med Forkjærlighed afgjør alle Forretninger med Omverdenen. De har en regelmæssig daglig Tid, da de kommer paa den, som paa et andet Kontor, hjemme er de kun for at arbejde, og der vil de ikke forstyrres. Selv opgiver de stadig "deres Kafé", naar man spørger, hvor de kan træffes, deres Portner har Ordre til at give Folk Anvisning paa den, de lader endogsaa deres Breve adressere til den. Man kan have kjendt hinanden i aarvis, omgaas daglig, være Dus, uden at vide hinandens Husnummer.

Litterære og artistiske Samlingssteder er Kaféerne tildels allevegne, men i Paris er de tillige politiske. Under bevægede Perioder er det dem, der bliver de store Agitationscentre. Oppositionen fødes der og udgaar derfra. Gambetta og en Mængde andre af de Mænd, der nu i forskellige Stillinger er ved Roret i Frankrig, har begyndt deres Karriere paa Kaféerne; har Kafédiskussioner og Kafétaler som Basis for deres Popularitet og deres Position. Under Kejserdømmets sidste Aar var Café Mazarin den hele republikanske Stabs Hovedkvarter. Kommuneopstanden er senere undfanget paa den, og mellem brogede Omgivelser af Fremmedpublikum og Boulevard-Demimonde diskuterer endnu de hjemvendte Ny-Caledonister deres Samfundsomvæltningsplaner paa dette Sted. Bonapartisterne samles paa den fornemme Café de la Paix, der indtager Hjørnet af Operapladsen og Boulevard des Capucines, i Tortonis alvorlige Sale sidder "Kong" Henriks tro Mænd og hvisker hemmelighedsfulde Konspirationer, mens de hvidhaarede Tjenere serverer dem deres *petit verre de Madère*. Til daglig Brug spiller Politiseringen ganske vist ikke én saa fremtrædende Rolle som i Provindsen. Der er de forskellige Partiers Kaféer ligefremme Krigslejre, der ligger i uafbrudt Kamp. Man indskrænker sig ikke til Demonstrationer, man kommer stundom til Haandgribeligheder endogsaa, og naar det ene Parti vinder en stor Sejr, hænder det ikke saa sjældent, at det uden videre lukker det andets Kafé. Noget saadant kan under normale Forhold ikke passere i Paris; i det mylrende Kjørind af Fremmede og tilfældigt Publikum drukner Politikerne. Men de er der liger fuldt og giver Kaféen dens absolut udprægede Farve. En Mazaringjæst vilde betragte det som en dødelig Fornærmelse, om man bød ham et Glas Øl paa Café de la Paix, og en Tortoni-gjænger vilde ikke uden evige Samvittighedsnag kunne sætte sin Fod paa en af de fuldblods republikanske Kaféer.

Et specielt Publikum i en eller anden Retning har de fleste Pariserkaféer. Naar man er kommen nogle

Gange paa dem, vil man hurtigt finde en Type, der er karakteristisk for hver enkelt. Den oppustede, skvadronnerende Børsmatador har erobret Café Riche og sidder selvbehageligt solende sig i sin egen Glands og breder sig paa de Fortougsstole, der endnu for faa Aar tilbage var de nobleste paa hele Boulevarden. Paa "Néapolitain" har hver anden Gjæst den røde Roset; det er Kaféen for "les officiers superieurs". "Suéde" samler Skuespillerne, "Americain" Boulevardjournalisten, "Grand Café" de gamle Grundejere og "Helder" de unge Levemænd. Af de Fremmede har hver Nation sin særegne Kafé, hvor de, som Tydskerne paa Café de la Terrasse ved Gymnasetheatret, i Regelen indretter sig saa komplet med hjemlige Vaner og Sæder, at ingen Pariser vover at sætte Foden paa deres Enemærker. Det er kun Nordboerne paa "Régence", der er et saa fremkommeligt Folkefærd, at de kan enes om Kafé ikke blot med Polakker og Czecker, men endogsaa med Pariserne selv. Foruden for Théâtre français' Personale er Régence tillige Samlingssted for samtlige Seinestadens enragerede Schakspillere og Valpladsen, der er Vidne til alle deres store Turneringer. At de har deres særlige Kafé, er endda forstaaeligt. Men hvem har det ikke i Paris? Lige fra Akademiets Udødelige, der mødes paa "la Rotonde" i Palais-Royalhaven, helt ned til Kludesamlerne, der drikker deres Absinth med Standsfæller paa "Californie" og lignende Steder, er der ikke nogen Klasse, nogen Kreds, nogen nok saa lille Gruppe af Mennesker, hvem en fælles Interesse forbinder, uden at de maa til Kaféen for at drøfte den i Kompagni. Dertil kommer saa Hærskaren af flygtige Turister. De er ifølge Sagens Natur henviste til at leve paa Gaden og Kaféen, og de gjør det selvfølgelig efter saa meget større Maalestok, naar de kan gjøre det med et saadant Behag og et saadant Udbytte som i Paris. Resultatet bliver, at hvert tiende Hus har en Kafé i Stueetagen, og at af Byens to Millioner Beboere ganske sikkert en halvtredsindstyve tusind mindst tjener deres Brød som Skjænkeværter eller Garçonner.

[Illustration: August (se Pag. 305) serverer for Nordboer paa Café de la Régence.]

Kaféens, særlig Boulevardkaféens Publikum er imidlertid ikke Indtægtskilde for dem alene. Naturligvis kaster Reklamen sine Garn ud efter det. Det staar jo der i Fortougsdammen som Fisk i Stimer, saa velplaceret som muligt til at lade sig fange. Fotografen forvandler Partiet omkring Café Riche til en Fehave i Fuldmaaneskin for at underrette om, at han tager Billeder ved elektrisk Lys. Fornøjelsesetablissementerne spænder Gasguirlander med deres Navne ud mellem Træerne foran Kaféerne, driftige Skræddere præsenterer paa Husmuren ligeoverfor en lang Række komiske Laternamagikabilleder for at fæste Opmærksomheden paa deres Adresse, der staar som Ramme udenom, Hippodromen lader i langsomt Ridt hele Optog af udpyntede Drengene til hest passere forbi. Men selv bortset fra saadanne snilde Forretningsmænd, der søger at slaa deres Existens fast i Kafépublikummets Bevidsthed, fordi de veed, at i Paris er Ens Lykke gjort Dagen efter, at man er kjendt, selv bortset fra dem er der Hundreder, Tusinder, for hvem det hvilende, fordøjende Paris, der i ddagstimerne sidder paa Boulevardkaféernes Stole, er Kildes til hele, deres Subsistens.

De er et saare karakteristisk Træk i den store Stads Gedefysiognomi, disse altid tilstedeværende, altid ivrigt opsamlende Menneske-Spurve, der lever af Krummerne fra de Riges Bord. Hvordan de kan mættes, hvordan de stundom kan blive ganske fede endog, synes en uudgrundelig Gaade; man kan sidde timevis og kun se dem tjene et Par Sous i det Højeste. Men adskillige af dem har alligevel hjemme meer end eet Strømpeskift fuldt af Guld og Sølv, længe før de opgiver deres halvt sælgende, halvt betlende Zigeunereksistens paa Boulevardkaféerttes Trottoirer.

Alverden, der har været i Paris blot en eneste Dag, kjender Kikkertmanden. Fra Morgen til Aften lister han sig frem og tilbage mellem Kafébordene, intet nyt Ansigt undgaar hans Opmærksomhed, han er der strax med sin Theaterkikkert, og selv om man forsikrer ham, at man har hele Huset fuldt hjemme, undgaar man ham dog ikke. Hans er noget aldeles Exceptionelt, *une vraie occasion*. "*Vous n'en trouverez pas deux*," forsikrer han med en Overbevisning i sin Stemme, der har næsten Lidenskabens Klang. Men det forhindrer paa ingen Maade, at han, naar han en enkelt Gang faaer sin Vare afsat, et Minut efter har akkurat Magen tilfals paany. Aar ud, Aar ind er der ikke ringeste Forskjel at se hverken paa ham selv eller paa hans Kikkert, paa det blankpolerede Messingbeslag og den lakerede Rem, i hvilken han transporterer sin Skat, medens hans store Sko slider Furer i det Stykke Asfaltfortoug, over hvilket han i Tidens Løb har bevæget sig Millioner og Milliarder af Gange, stadig med de samme smaa listende Skridt og de spændt aarvaagne, halvt lurende Øjne.

I sit Følge har han en Hærskare af andre ambulante Handlende. Det er en hel vandrende Bazar, der passerer forbi, naar man sidder en halv Time foran en Boulevardkafé. Men altid de samme Salgsgjenstande, altid de samme Ansigter, som man har seet den sidste halve Snes Aar. En ny Handelsartikel og en ny Handlende foran Boulevardkaféerne er en Sjældenhed ligesaa stor som et nyt Diamantsmykke i Juvelerens Udstillingsvindue, eller en Butik, som man ikke finder igjen paa det samme Sted en Menneskealder igjennem. Intet er saa konservativt som Paris's Gedefysiognomi; maaske hjælper ogsaa netop det ikke saa lidt til Hjemligheden, man føler i disse Gader.

Født med Kaféen og absolut uadskillelig fra den er dens Stumme. De mener som saa, at intet

Menneske gjør Ret i at ødsle sin Tid bort, selv ikke, naar han sidder paa et Fortoug, og de foreslaar derfor Gjæsterne paa Trottoirestolene Studiet af deres Tegnsprog som en smuk, belærende Underholdning i den ledige Time. Saasnaart man har sat sig, indfinder de sig strax og lægger deres lille sammenfoldede Papir paa Ens Bord. Er man nysgjerrig, rører man blot ved Papiret, betragtes det som en stiltiende Indrømmelse af, at man gaar ind paa den Stummes Forslag og er villig til at afkjøbe ham hans Sprognøgle for to Sous; men lader man det hemmelighedsfulde Papir blive liggende ganske roligt uden med nogen Gestus eller noget Øjekast at give Interesse for det tilkjende, falder heller ikke den Stumme paa at inddrive nogen Kontribution. Naar han har endt sin Ronde og forsynet alle Bordene med Papirer, samler han sine Smaasummer ind, og han veed altid ganske nøje, hvem der har været nysgjerrige; kun de maa bøde. Da Boulevardkaféerne imidlertid stadig er fulde af Fremmede og andre debuterende Gjæster, gjør den Stumme som oftest ingenlunde daarlige Forretninger.

Stadig tilbagevendende Handlende er ligeledes Manden, der tilbyder smaa hvide Terryhvalpe og grønne Selskabsfugle, Konditordrengene med deres hvide Forklæder og deres glaserede Æbler stukne paa Pinde, Stokkehandleren, Gibsfigursælgerne, Blomsterpigerne med deres dejlige, langstilkede Roser og meget hyppigt med et ganske spædt Barn paa Armen, den geniale Kunstner ikke at forglemme med det lange graa Haar, Matrosbaretten og Gymnastikskoene samt med et stort Oliemaleri under hver Arm, hvilke Kunstværker han paa Grund af øjeblikkelig Forlegenhed ønsker afhændede til en Kjender, hos hvem hans Arbejder kan komme til at gjøre sig tilbørligt gjældende. Uendeligt talrige er den lille Pariserindustri Repræsentanter. Hvert halve Minut maa man gjøre Kæmpeanstrengelser for at slippe for at købe imiterede Uhrkjeder, Ærme knapper, Sprældemænd, Smaadjævle med Bly i Halen eller Spaanslanger, der slaar Volter ud af deres Træhylster. Det er Altsammen fænomenalt billigt, men naturligvis er Kvaliteten saa ogsaa derefter. Paris er en underlig By: for hvert Skridt Verdens vildeste Raffinementsluxus ved Siden af det allerforfærdeligste Markedskram, Millionæroverdaadigheden og Elendigheden Haand i Haand, Karusselbanen, hvor Ejeren selv er baade Hest og Udraaber og Bajads og Ringstativ, ude i Champs-Élysées klods op ad Ledoyens Restauration, Kagekonens tag- og vinduløse Bod ved Siden af Juvelerens Udstillingsvinduer med Smykker til en halv Million. Et godt Skilt for, hvordan Livet i Virkeligheden saa grumme tidt former sig i den store By: intet Svælg mellem Samfundsklasserne, ingen Afgrund mellem Rigdommen og Fattigdommen. Den pjaltede, barhovedede Dreng, der idag byder sine Svovlstikker til Salg paa Boulevardkaféen, kan om nogle Aar høre til Verdens Matadorer, der behøves dertil i en By som Paris kun Talent og Energi, og den unge Spradebasse med sine arvede Millioner, der nu skjødesløst slynger sin Havannacigar ind under Kafébordene, efterat have taget et Par Drag af den, kan muligvis ligeledes om nogle Aar, om nogle Maaneder maaske—der behøves i Paris kun nogle Fruentimmer dertil, nogle Nætter i Spilleklubben, paa Hhelders Restauration o.s.v.—kjendes igjen i Lazzaronen med den fidede Voxdugspose og den lange Stok, i hvis Ende er befæstet en spids Jernkrog, Cigarstumpesamleren, ligeledes en af Boulevardkaféens ejendommeligste Menneske-Spurve.

Han kommer med de tidligste Morgengjæster og forsvinder først igjen, naar mellem Et og To om Natten den sidste Efternøler forlader Kaféens Trottoire. Ikke den mindste Stump Cigaret kan blive kastet, uden at han strax slaar ned, rager den ud med sin Hage og putter den i Posen. Han har Spurvens skarpe Øje og Spurvens Dristighed, og han bliver taalt, næsten fredet om paa Boulevardkaféen, som Spurven bliver det i Tuileriehaven. Uden Frygt arbejder han sig ind selv i den tætteste Trængsel for at hente sine Smuler under Bordene, der staar længst inde, og Folk rykker tilside og gjør Plads; det er nu engang hans Livsstilling at samle Tobaksstumper, og i Paris respekterer man alle Livsstillinger.

Saaledes er det da en hel Myr af Mennesker, der om Aftenen vender hjem fra Boulevardkaféen med fyldte Lommer. En saadan Kafés Publikum paa en enkelt Dag er jo i Virkeligheden ogsaa større end mange Smaabyers samlede Indbyggerantal. Den store By har sin Existenskamp, mere vild, mere fortvivlet, jo større den er, men den har ogsaa en uendelig Mængde af Muligheder for at friste Livet, der aldrig lader Nogen i Stikken, som for Alvor vil leve. Det er dens Velsignelse. Skal man arbejde sig op fra Ingenting, saa er Kaféfortouget der. Meer end een Millionær er begyndt med at sælge Smaakram paa det. Thi er det den store Samlingsplads, hvor hele Paris holder Hvile, saa er det Markedspladsen tillige, hvor Byens Liv hober sig sammen med alt, hvad det har af Ejendommeligt og Typisk, Paris i Essens, Paris i den mest brogede, mest straalende, mest forunderligt fængslende Udfoldning af sig selv.

[Illustration: Cigarstumpesamleren.]

[Illustration: Den provençalske Digter Mistral.]

BILLEDER FRA SYDFRANKRIG.

Mellem moderne Troubadourer.

Det gaar med Folkefysiognomier sete paa Afstand, som med Bjerget, man nærmer sig. Det første Indtryk, Øjet faaer, er en stor, jævn Flade, hvor det Hele glider sammen i græsgrøn Ensformighed. Men efterhaanden, som man kommer nærmere, brydes det Ensformige. Der springer Punkter frem, der aabner sig Kløfter, det Græsgrønne opløser sig i Hundreder af fine Farvenuancer. Saaledes ogsaa med Folket, man personligt lærer at kjende. Istedetfor den ubevægelige, stive Maske, dannet af de historiske Fænomener, seer man et levende Ansigt, paa hvilket hver sjælelig Bevægelse spejler sig med forskjelligt Udtryk.

Intetsteds slaar dette Billede maaske bedre til end netop for Frankrigs Vedkommende. Folkekarakterens Udslag er saa store og saa bestemte, at man synes, den Maske, de former, maa passe absolut. Men det er kun et Afstandsindtryk. Det er Majoritetens Masse, man seer; paa nært Hold tager Sagerne sig anderledes ud. Det er saaledes slaaet fast som en ubestridelig Kjendsgjerning, at Sydfrankrig er Radikalismens Vugge. Man tænker sig det kun befolket af røde Revolutionsmagere, en anarkistisk Krudttønde, der blot behøver at komme i Nærheden af en Gnist, for at den skal explodere. Og denne almindelige Forestilling synes i Virkeligheden ogsaa at have iøjnespringende baade folkepsykologiske og historiske Fænomener at støtte sig til. Sydfranskmanden er en udpræget Romaner, siger man, letbevægelig, letflammende, en Natur, af hvis sjælelige Evner Fantasien er langt mere udviklet end det rolige Ræsonnement. Han bliver derved i de ydre Former—om end paa sin elskværdige Maade—et Stykke af en "Poseur" og Komediant, og han gaar omkring med en permanent, ubetvingelig Trang til at arrangere det trivielle Hverdagsliv dramatisk og i stor Stil. Den politiske Revolution tilfredsstiller denne Trang; Folkedemonstrationer, Barrikadekampe, Hôtel-de-Ville-Erobring og alt Sligt er hans rette Element. Saaledes lyder Deduktionen, og Historien paatager sig stadig at levere Beviser for dens Paalidelighed. Lige fra 1789 har der ikke været nogen Revolte i Frankrig, uden at Marseille, Lyon, Bordeaux, kort sagt alle de store sydfranske Byer øjeblikkelig marcherede umiddelbart efter Allarmtrommen. De arrangerer socialistiske Arbejderkongresser, de vælger Kommunarder til deres Repræsentanter i Kammeret, de stikker den røde Fane ud hvert Øjeblik, naar de kan komme til. Og de gjør Alt dette med en Eclat, en Højrøstethed, en Massevirkning, saa man, naar man kun seer disse Manifestationer paa Afstand, umulig kan tro Andet, end at de skyldes en hel, kompakt Befolkning. Den, der imidlertid rejser til Frankrigs sydlige Provinser med en Følelse af at nærme sig det kogende Krater, hvorfra Revolutionernes Lava altid har væltet op hedest og vildest, vil, naar han kommer derned, blive Gjenstand for adskillige Overraskelser. Naturligvis vil han træffe baade Typer og Strømninger, som passer ind i de konventionelle Forestillinger—Historiens Dom hviler aldrig paa rene Fantasier. Men han vil ved Siden af det røde Spøgelse, som han venter at finde tilbedt af Alle, møde en Konservatisme af Kjød og Blod, fuldt rustet, med skrappe Ord og med aabent Visir, en Konservatisme, hvilende ikke paa Flegma, men paa Lidenskab.

Denne Konservatisme har sin egen Historie. Der var en Tid, da Sydfrankrig i en vis Forstand stod i Begreb med at blive Europas Centrum. Det gamle Galliens højtudviklede Kultur var, som hele den antikke Verden, bleven knust af de fremtrængende Barbarer. Men fra de begravne Ruiners Grus syntes der at stige en ny Fugl Fønix i Vejret. Det rige Land mellem Loire og Middelhavet var atter rent materielt kommet til Kræfter, dets frie Handelsstæder blomstrede, dets glimrende Hoffer gav Tonen an, som Paris gjør det nu, og fra dets stolte Ridderborge drog Troubadourene ud paa Vandringer, overalt syngende deres dejlige Hjems og dets skønne Kvinders Pris i dette Hjems bløde, melodiske, forunderlig berusende Sprog. I en hel Periode af Middelalderen er det Troubadourpoesien, hvorom Alting samler sig; den opfanger som et Brændpunkt alle Udstraalingerne af dens Liv i sig, og idet den dominerer hele Tidsalderen, omgiver den samtidig det sydfranske Sprog med en Glans, der næsten ikke er mindre end tidligere det romerskes. Det lyder i alle Kroge af Verden, hvor Tidens Kultur er naaet hen, og hvor dens store Guddomme, Ridderdyderne og Kvindetilbedelsen, sidder i Højsædet, Konger og Fyrster fra de fjerneste Lande digter i dette Sprog, det er paa Nippet til at antage en ligefrem universel Karakter.

Men saa kommer Albigerskrigene. Nordfrankrig kaster sig over Syden, som tidligere Barbarerne fra Østen har kastet sig over Gallien, Handel og Velstand gaar tilgrunde, de stolte Ridderborge lægges i Grus, Troubadourerne bliver fattige og hjemløse, deres Sang forstummer, og med den ophører ogsaa Propagandaen over Verden for det skønne sydfranske Sprog. Selv fra dets Hjemstavn søger de nye Herrer at jage det bort: de paatvinger Retsvæsenet, Kirken, hele det offentlige Liv deres eget, og efterhaanden synker da Troubadourernes højtudviklede, næsten verdensbeherskende Sprog ned til at blive en simpel Provindsdialekt, der ikke længere har nogen Literatur, og som kun tales af Bønder og Almue.

Lige til vort Aarhundrede, flere Aartier ind i det endogsaa, har Forholdet været saaledes. Det sydfranske Tungemaal, "det romanske Sprog", under hvilket Navn dets moderne Linguister samler de fra hinanden kun lidet forskellige Dialekter, der tales i Provence, Languedoc samt de tilstødende Provinser af Spanien og Italien, har ikke haft nogen eneste Forfatter, det har ikke lydt fra nogen Prædikestol, det er ikke blevet hørt i nogen offentlig Forsamling. Men ikke desto mindre er det blevet ved at leve. Endnu den Dag idag tales det i Frankrig af over otte Millioner Mennesker, og naar man tager Dialekterne fra Katalonien og Ligurien med, vil dette Tal endogsaa kunne bringes op til tolv Millioner. I alle de sydlige Departementer, særlig i de gamle Provinser Provence og Languedoc, er det ikke blot Folkesprog i saa udelukkende Udstrækning, at mangfoldige Landboere maa gaa i Kirke uden at kunne forstaa et Ord af Præstens franske Tale, det benyttes endogsaa med Forkjærlighed af Byernes dannede Befolkning, det savner kun det officielle Stempel for i en Haandevending at være absolut eneherkende. Men dette officielle Stempel nægter man det; det maa kun faa Lov til vedblivende at føre sin tavse, beskedne Tilværelse som Bondedialekt.

Der er i dette Forhold noget Forvrængt, noget Unaturligt, som umulig kunde vedblive at bestaa upaataalt i en Tid, der netop paa ethvert Omraade fordrer Ret til Livet for Alle og Alt, som har Kraft til at leve. Den sejge Kjærlighed til Modersmaalet, der gennem de lange Aarhundreder har fredet om det romanske Sprog, saa at det er gaaet ud af Vegeteringsperioden uden at have mistet det Mindste, hverken af sin Skjønhed eller af sin Livskraft, den har endelig i vore Dage givet sig Udslag i en kraftig Protest mod dette Sprogs Fornedrelse og en energisk Bestræbelse for at hæve det op igjen, om ikke til dets tidligere Glans, saa i hvert Fald dog til en jævnbyrdig Plads ved Siden af andre moderne Kultursprog.

Sjælen i denne Bevægelse er Troubadourernes Arvtagere i vor Tid, de saakaldte "Felibrer", et selvopfundet, saavidt jeg veed, fra den første By, hvor Digterkredsen samledes, taget Navn, der efterhaanden er gaaet over til at være ensbetydende med Begrebet Poet. I Troubadourernes skjønne Land er Troubadourernes Toner ganske vist stadig blevne hørte. Den provençalske Folkepoesis Kilder har aldrig rent ophørt at flyde, selv i den tørreste Paryktid. Men først i vore Dage er der blevet gjort Forsøg paa at iklæde denne Folkepoesi en Kunstlitteraturs Dragt og derigjennem atter skaffe Folkesproget Anseelse og Rang. Istedetfor at gaa til Paris for at vinde Verdensry og Millioner er Provences og Languedocs Digtere blevne hjemme i deres Landsbyer, har sagt, hvad de havde at sige, paa deres eget Sprog, har sunget som Troubadourerne om deres dejlige Hjem og dets skjønne Kvinder, har givet Afkald paa Villaer og Slotte og paa Akademiets Lænestole og har fundet sig i beskedent at tjene deres Brød som Boghandlere, Bagere, Landmænd o.s.v., samtidig med at de digtede for Poesiens egen Skyld. Jasmin, en af de betydeligste Lyrikere, Frankrig har haft, levede og døde som Frisør i Agen; Réboal drev Bagerhaandværket i Nimes samtidig med at han skrev de uforlignelige Sange, der med Rette har skaffet ham Tilnavnet Provences Béranger. De er ganske vist derved personlig blevne mindre berømte, end de upaatvivlelig vilde være blevne, hvis de som deres Landsmænd Daudet og Zola havde valgt at skrive paa Fransk og i Poesiens Modeformer, men de har opnaaet at vække en Opmærksomhed for deres Sprog, der stiger Dag for Dag, og de har derved tilfredsstillet deres Hjertes dybeste og varmeste Trang. Tyskland har allerede to Tidsskrifter, som udelukkende beskæftiger sig med romansk Sprog og Poesi; der holdes Forelæsninger herover ved tyske Universiteter, og den nye provençalske Poesis Hovedværker findes i gode, af virkelige Digtere besørgede tyske, italienske og engelske Oversættelser. I selve Frankrig har man ganske vist—maaske dels af Skinsyge, dels fordi Pariserbladene gjorde de provençalske Digtere forhadte gennem Beskyldninger for separatistiske Tendenser—længe strittet imod og ikke rigtig villet yde den nye romanske Poesi sin Anerkjendelse. Men Akademiet har dog ikke kunnet undgaa at priskrone flere af dens mest fremragende Arbejder, og efterat Kritikere som Pontmartin og Mérimée rent ud havde erklæret, at Provençaleren Mistral ubetinget hørte til vor Tids største Digtere, og at der maaske ikke siden Odysseen var skrevet et saa skjønt og klassisk Værk som hans episke Digtning "Mirèio" [*], er i ethvert Tilfælde denne Digter tagen til Indtægt af den franske Nationalstolthed, og den eneste Gang, han fra sin Landsby Maillane tog til Paris, var han Gjenstand for ligefrem stormende Ovationer, ligesom da ogsaa alle Frankrigs literære Notabiliteter stadig rejser ned til denne landlige Krog mellem Vaucluses Bjerge for at besøge ham og i Stilhed bringe ham en Hyldest, som han tager imod paa den elskværdigste og beskedneste Maade af Verden.

[Footnote *: Hans Hovedarbejde er "Mirèio", Navnet paa den unge provençalske Pige, der er Digtets Hovedperson. Ogsaa hans anden store episke Digtning "Calendou", hvor Handlingen ligeledes spiller i Provence, indtager imidlertid en ikke mindre høj Rang mellem moderne Digterværker. Af begge Arbejder findes forskellige Oversættelser paa Fransk.]

Ikke faa af de andre provençalske Digtere, særlig Roumanille[1], og Aubanel[2], der begge lever som Boghandlere i Avignon, Felix Gras[3], der er Fredsdommer, og Anselm Mathieu[4], der ejer et Hotel sammesteds, samt William Bonaparte Wyse [5], der, skjønt født Englænder, ikke har kunnet fornægte Kjærligheden til sin Moders, Lutetia Bonapartes, Land og Sprog er paa gode Veje til ligeledes at opnaa

rig Anerkjendelse ogsaa udenfor den sydfranske Befolkning, for hvem de nærmest skriver. Inden ret mange Aar vil maaske "Felibrene" være de Digttere, som fortrinsvis læses. Deres Sange er midt i Nutidens Blaserthed et rigt strømmende Kildevæld af frisk og umiddelbar Poesi.

Notes:

[1] "Les Oubreto" og andre Arbejder i Vers og Prosa.] [2] "La Mióugrano entre-duberto" og andre lyriske samt episke Digte.] [3] "Li Carbounié" samt flere større episke Digtninger.] [4] "La Farandoulo", lyriske Digte.] [5] "Li parpaioun bleu", lyriske Digte.]

De har foreløbig sluttet sig sammen i Foreninger, der ganske vist giver sig ud for at have en overvejende selskabelig Karakter, men som ved Siden deraf propaganderer stærkt for det, der paa alle Punkter er og bliver disse Felibrers Livssag: det romanske Sprog. Provence har sit felibristiske Selskab, Languedoc sit, begge med talrige Medlemmer og tællende mellem dem adskillige sydfranske Rigmænd og Notabiliteter, hvis Indflydelse maa bøde paa de tarvelige Vers, de skriver. Jævnlig samler disse Foreninger, der synes gjennemtrængte af en endnu stærkere prononceret broderlig Sammenholdsand end nogetsomhelst Frimurerselskab, sig til et Slags Sangerfester i Troubadourstil, til hvilke hvert Medlem maa medbringe sit Bidrag af Poesi, og som ikke sjældent har Prisbelønninger, uddelte af den skjønneste Kvindes Haand. Man drikker "Felibrernes Vin", den ædleste af alle, paastaar Digterne selv, og af hvilken et eneste lille Glas skal være nok til at fremkalde Begejstring; man lovpriser i Vers og Tale det skønne Land, hvor man bor, og dets elskede Sprog, man roser hinandens Produkter og beruses af Vinen og Poesien og Lovtalerne. Men samtidig sætter disse Sammenkomster dog ogsaa en virkelig Frugt. De har allerede givet Initiativet til Oprettelsen af et Theater, som for kort Tid siden er blevet indviet i Montpellier, og paa hvilket der kun skal spilles Komædie i det romanske Sprog; de har skabt et Tidsskrift for at varetage dette Sprogs Interesser og undfanget Ideen til et stort Blad i Stil med *Paris-Murcie* paa Romansk for at komme den romansktalende Broderstamme paa Balkanhalvøen til Hjælp, og de har, hvad der maaske er det vigtigste af Alt, affødt omfattende filologiske Studier med det Formaal at give Folkesproget faste videnskabelige Former og sammensmelte de forskjellige Dialekter til eet Skriftsprog med bestemte, almengyldige Regler. Mistral har endogsaa paabegyndt Udgivelsen af et kolossalt lexicografisk Arbejde, der skal blive et romansk Sidestykke til Littrés Værk.

Efterhaanden som nu denne oprindelig rent sproglige Bevægelse er voxet i Vejret, efterhaanden som den har vundet stærkere og stærkere Tilslutning hos de dannede Klasser og Sympathi hos det menige Folk, har den tillige optaget andre Elementer i sig og er lidt efter lidt bleven Grundlaget for en gennemgaaende Konservatisme paa alle Punkter. Kjærligheden til det gamle Sprog puster yderligere til den nationale Selvfølelse, der iøvrigt for Sydfrankrigs Vedkommende altid har været stærkt udpræget og ofte nok historisk har givet sig Udslag i ligefrem fjendtlig Position mod Norden. Den bringer den naturlige Vedhængen ved Alt, hvad der er ejendommeligt for Hjemlandet, til Bevidsthed, og den omgiver de gamle Skikke, der har holdt sig paa Grund af Landets Fjernhed fra Hovedstaden, med et Skjær af noget Helligt, som der ikke maa røres ved, fordi det er et af Momenterne til at vise, at man er et særligt Folk, der har Ret til at have sit særlige Sprog; den holder fast paa Nationaldragten, og det i den Grad, at selv Kvinder fra Byerne, gifte med Mænd i fremtrædende Stillinger, stadig bevarer denne Dragt og ikke engang lægger den af, naar deres Mands Embedsstilling medfører en Flytning til andre Egne af Landet; den nærer i sin Beundring for den Tid, da det nationale Sprog var hædret og mægtigt, en dyb Kjærlighed til Alt, hvad der er gammelt og minder om den svundne Tid.

Bevægelsen har imidlertid ogsaa andre Følger. Idet Felibrene stiller sig som Bannerførere for deres Sprogs Ret, finder de den Literatur, der bliver deres naturlige Fjende, fordi det er dens Sprog, som holder deres eget nede, gjennemsyret af Tidens materialistiske og atheistiske Tendenser. Kampen er for dem baade saa haard og saa alvorlig, at den ganske naturlig paa alle Punkter fører dem over i den Lejr, der gjør skarpest Front mod deres Modstandere. Samtidig udvikler deres stille, afsides Tilværelse paa Landet, deres Hjemstavns lyse, glade, romantiske Natur, den Poesi, hvis Traditioner de tog i Arv, netop en anti-materialistisk og anti-atheistisk Livsanskuelse, der gaar som en rød Traad gennem hele deres Digtning. Denne Livsanskuelse trænger fra den populære Poesi, der i ethvert Tilfælde er de lavere Klassers eneste aandelige Føde, ind i hele Befolkningen, optages i dens Bevidsthed, befæster den hos enhver Landbefolkning liggende Tilbøjelighed til Konservatisme og Religiøsitet og udbreder saaledes mere og mere sin stille, men seje og udholdende Propaganda.

Det er Forklaringen paa den Konservatisme, som den Fremmede med Forbavselse møder nede i de røde Anarkisters Land. At en saa omfattende Bevægelse ikke tillige skulde gjenfindes paa det rent politiske Omraade, vilde være højst paafaldende. I Virkeligheden aabenbarer den sig da ogsaa paa det ikke mindre iøjnefaldende end paa alle andre. Det er til Syvende og sidst Statsmagten, der holder det Sprog nede, som disse Mennesker elsker og kæmper for, det er den, der staar som Repræsentant for alle de Ideer, der er dem forhadte, og daglig bliver det mere og mere, fordi de ægges og tirres af den sejrriige Regerings Tilhængere og Embedsmænd, og det ligger da i selve Tingenes Natur, at de gjør Front mod denne Statsmagt og efterhaanden overfører paa den al den intensive Forbitrelse, der følger

med Kampen for en virkelig Livssag.

Trods al den Konservatisme, de saa ostentativt bærer til Skue, er de imidlertid Sydlændinge, deres Natur tillader dem ikke at slaa sig tiltaals med akkorderende Mellemløbere, de maa helt ud i det Extreme, og de kommer da til at tilhøre det politiske System, der er den bestaaende Regerings absolut modsatte Pol. Naar undtages Nizza og Cannes med deres nærmeste omkringliggende Opland, to Byer, som i Grunden kun er et Slags Forstæder for Paris's elegante Verden, vil man i hele Syden næsten ikke finde en eneste Bonapartist. Derimod forbavses man ved det overordentlig store Antal Legitimister, som man træffer paa, og det tilmed Legitimister af det rene Vand, haardnakkede Forsvarere af den hvide Fane med alt dens Tilbehør. Hver By har sin legitimistiske Klub og sin legitimistiske Café ved Siden af den radikale, ved hvert Skridt, man gaar, seer man Damer med lilieoversaaede Dragter, ja selv paa de Tørklæder, Bønderkonerne bærer over Hovedet, finder man den kongelige Blomst indvævet. Hvert lille Distrikt har sit legitimistiske Blad af saa udpræget Farve og med saa hvasse Artikler, at de næsten bliver barnlig naive, og hvert andet, tredje Menneske, man taler med, betragter Troskab mod Kongen og Kirken som en uundgaaelig Betingelse for at være et normalt og retskaffent Menneske. Sydfrankrig kan endogsaa opvise det Særsyn, at der er Smaabyer, hvis Kommunalraad er legitimistisk. Det maa man søge om selv i Vendée og Bretagne. I disse Egne vinder Republikken Terræn saa at sige Dag for Dag, og der kan næppe være Tvivl om, at "Kongen" nu tæller sine talrigste og troeste Tilhængere i Syden. Republikanerne er ganske vist ogsaa der i Majoriteten; de holder ved alle Midler Bevægelsen nede, de forbyder Legitimisternes Processioner, de lukker deres Kaféer og fører samtidig selv det store Ord saa højrostedt, at man paa Afstand kun lægger Mærke til dem. Men netop det er det, der gjør Modstanden indædt og udholdende.

Der kan maaske, naar man vil se Roden til hele denne Sagernes Tilstand i Kampen for det nationale Sprog, gjøres den Indvending, at der endogsaa mellem Forkæmperne for denne Sag, mellem Felibrerne, findes udprægede Radikale ved Siden af Legitimisterne. Et af de mest fremtrædende Medlemmer af Languedocs "Mantenencia" (Felibrerselskab), Xavier de Ricard, har saaledes, samtidig med, at han bortkastede sin Marquistitel og anvendte sin Formue i velgjørende Øjemed, stillet sig temmelig utilsløret paa Kommunens Side. Spørger man imidlertid de legitimistiske Felibrer om, hvorledes de kan gaa sammen med ham og lignende Røde, faar man det Svar, at begge Partier dog i sidste Instans kæmper imod den bestaaende Regering, og at Kampen for Sproget i ethvert Tilfælde er Hovedsagen. Forstaaelsen har dog maaske ogsaa et andet Motiv, om end dette for en Del endnu kun er ubevidst tilstede. De Røde vil omdanne Frankrig til et Forbund af Smaarepublikker, og Felibrernes Bevægelse gaar, saaledes som flere af deres Hovedledere utvetydig har tilstaaet, ud paa en Løsrivelse fra Paris, naar Sproget ikke paa anden Maade kan komme til sin Ret, i Forbindelse med en føderativ Tilslutning til Spaniens nordlige Provinser under en Bourbon. Der er her en Fare, som den franske Regering aabenbart ikke har rigtigt Syn paa. Det vilde være saare let at underminere hele denne antirepublikanske Strømning, naar man blot vilde gjøre lidt Indrømmelser paa det Punkt, der i hvert Fald for dens Førere er det ubetinget afgjørende. Nu er det i Gjenoprejsningen af det traditionelle Kongehof, disse moderne Troubadourer seer Frelse og ny Blomstring for deres kjære Sprog. De slutter sig ikke til Chambordprætendenten og hans Lillier af nogensomhelst anden Grund. Vilde Republikken give dem, hvad man venter af "Kongen", ganske simpelt fordi han er Republikens Modpol, vilde Regeringen vise en Smule Imødekommen mod den romanske Sprogbevægelse, lidt Interesse for Bevarelsen af den i ethvert Tilfælde skjønne og højt udviklede provencalske Dialekt, vilde den hurtigt forvandle sine Fjender dernede i Syden til Venner. Det moderne franske Sprog behøver ikke at være bange; det er ganske sikkert stærkt nok til at kunne taale Konkurrencen.

En sydfransk Pilgrimsfart.

Det var ganske tidligt om Morgenen, men allerede varmt, og man følte, at Solen, der lige var staaet op, ret snart vilde brænde med ægte sydlandsk Kraft. Der var ikke en Sky paa Himlen, ikke et Træ bevægede sine Blade; det var en af de i Rhonedalen saa sjeldne Dage, paa hvilke man ikke mærker mindste Spor af Nordenvinden eller af de hede, feberbefængte Pust, der kommer fra Sahara.

I det straalende Solskin gled en lille Dampbaad ned ad Floden, helt overfyldt med Mennesker. Hver eneste Krog paa Skibet var optagen; de, som ikke havde kunnet faa Plads paa Bænke, Kahytsluger, Tovruller og Kasser, havde lejret sig i lange Rækker paa Dækket, der var saa tæt besat, at man ikke kunde se den mindste Plet af det.

Det var et ejendommeligt Rejseselskab og en ejendommelig Rejse. Af Mandfolk var der kun faa ombord: et Par Turister, en halv Snes Gejstlige i deres sorte Talarer, nogle Krøblinge, en del Folk, som falbød Appelsiner, Brystsukker og Brød, og foruden dem knap nok en tyve, tredive Personer. Kvinderne derimod taltes i hundredevis, ligefra Matronen, hvis rystende Hænder knap kunde holde Rosenkrandsen, til ganske smaa Pigebørn. Smukke var baade Gamle og Unge næsten uden Undtagelse. Rhonemundingernes Departement, især Arles og Omegn, har ikke uden Grund Ord for at huse Frankrigs skønneste Kvinder, Grækere Romere, Saracener og Gallere, der efterhaanden har hersket

over disse dejlige Lande,—alle synes de formelig at have kappedes om at give Provences Kvinder de ejendommelige Skjønhedstræk i Arv, som udmærker deres Race. For Malere og Billedhuggere er her et uopdaget Kalifornien. Naar ved de store Tyrefægtninger eller andre lignende festlige Lejligheder Befolkningen samles, vil der mellem hundrede Kvinder findes en, som ikke er smuk, men over halvhundrede, hvis Skjønhed er fuldt værdig til at foreviges af den største Kunstner. Og Nationaldragten, som endnu bæres af Høje og Lave uden Forskjel, passer fortræffeligt til den herligt udviklede Buste, til den fine, lysbrune Teint og det kulsorte Haar. Den bestaar af en sort Kjole med folderigt Skjørt og stramt Liv, der fortil er aabent og garneret ned over Brystet med hvide Blonder eller Kniplinger, saa at idetmindste en trekantet Spids af Barmen lades blottet. Omkring Halsen er der et Par Perlesnore med et Kors og paa Hovedet en ganske lille, koket Hue over det sorte Haar, som er sat op i Form af en tilspidset Kegle med to bredt udgaaende Vinger længst nede, hvor det ligger fladt til Panden.

Kvinderne sad paa Dækket med deres Rosenkrandse om Livet og deres slidte Psalmebøger i Haanden, og medens Dampbaaden gled forbi la Camargues solbrændte Kyst, sang de i deres vidunderlig bløde Dialekt, af hvilken alle Konsonanter synes at være forsvundne, Egnens mærkelige Sange, disse Sange, der klinger lige sværmerisk, lige erotisk, hvad enten de lovpriser Madonna eller det dejlige Fædreland. Af og til lød ogsaa de bekjendte Pilgrimssange: "*O Dieu vainqueur, sauvez Rome et la France par votre sacré coeur,*" og lignende. Men det var kun sporadisk; hurtigt vendte man igjen tilbage til Provences egne Kvad, til hvilke der da tidt paa staaende Fod improviseredes et Refrain, som gjentoges med stigende Begeistring efter hvert af de halvhundrede Vers, hvoraf disse Sange ofte bestaar. Paa hele den fem Timers Fart blev der sunget næsten uafbrudt. Kun faa og ganske korte Standsninger indtraadte, naar man fik Øje paa en Gruppe af slanke Pinier i Horisonten, eller naar man mellem la Camargues gigantiske, flade Moradser opdagede en Flok af de sorte Oxer, der lever i vild Naturtilstand paa den 72,000 Hektarer store, næsten helt udyrkede Ø mellem Rhonens to Arme, eller af de ligeledes frit omstrejfende smaa, hvide Heste, der tumler sig over la Camargues Stepper. Under en saadan Pause af Sangen ombord kunde man høre Nattergalens Triller inde fra Sølvpoperne nærmest ved Bredden. De kviddrede af fulde Lunger, men de trak dog det korteste Straa i den forunderlige Sangerstrid. Naar Stemmerne fra Skibet tog fat igjen, var de stakkels Fugle overdøvede med det Samme.

Den forunderlige Jubel, det varme Sværmeri, som aandede ud af Sangene, havde ikke Noget tilfælles med nordisk Andagt. Melodierne var lette og hurtige, næsten livsglade, man fik Indtrykket af noget Lyst og Fornøjet, som lignede Nattergalens Frydesang over den dejlige Sommer. De fromme Helgeninder, der lovpristes i Sangene, var aabenbart gode Veninder, som ikke indgød mindste Følelse af Skræk. Sangen kunde endog pludselig afbrydes af en munter Samtale og en hjertelig Latter. Jo varmere Solen blev, desto gladere lød Melodien, og desto livligere og mere fortrolig blev ogsaa Stemningen ombord. Og saaledes vedblev man da at glide langsomt ned gennem Solskinnet, ned ad den stille Flod med de sommerklædte Bredder. Tilsidst rejste Alle sig trods Kaptejnens Protest op fra deres Lejr paa Dækket for med Jubelraab og viftende Tørklæder at hilse en takket Taarntinde, der dukkede frem i Horisonten ved Kanten af en lang, blaa Stribe. Denne Stribe var Middelhavet, og den takkede Taarntinde, som hævede sig ved Bredden af det, var Kirken *Les Saintes-Maries-de-la-Mer*, Maalet for Pilgrimsfarten.

Traditionen fortæller, at Maria Magdalena, Martha, Maria Jacobæi, gift med Kleophas, en Broder til Tømmermanden Joseph, Maria Salomi, Moder til Apostlene Jakob og Johannes, samt endvidere Lazarus, Maximin og flere andre Disciple efter Kristi Død, og da Forfølgelserne imod hans Tilhængere var begyndte, blev satte ud i et lille Fartøi uden Sejl, Aarer, Ror og Levnetsmidler og saaledes sendte ud paa Havet. Ombord var ligeledes Sarah, Maria Salomis Tjenestekvinde. Ført af Guds Haand kom Fartøjet uskadt til den yderste Pynt af Øen la Camargue, der tilhørte Marseillanerne og var beboet af deres Kolonister. Ved Ankomsten oprejste de hellige Marier et Alter til Guds Ære, og paa det Sted, hvor det skete, lige ved Havets Bred, lod Herren en Kilde med fersk Vand risle frem. Til Erindring om dette Vidunder byggedes der senere et beskedent Kapel. Her blev Maria Jacobæi og Maria Salomi tilbage, medens deres Ledsagere spredte sig rundt omkring for at forkynde Kristendommen ved Middelhavslandene. To Kvinder blev efter deres Død begravede i Kapellet, hvor der selvfølgelig nu skete de mærkværdigste Mirakler, som bevirkede, at der fra alle Egne fandt store Pilgrimsfarter Sted til deres Grav. Istedetfor det lille Kapel opførtes allerede før det sjette Aarhundrede en Kirke, der til Beskyttelse mod Sørøverne forsynedes med Fæstningsværker og endnu i det Væsentlige har bevaret sin antikke Skikkelse. Den hører til de mærkeligste Mindesmærker i det sydlige Frankrig fra den oldkristne Tid. Kong René lod den i det femtende Aarhundrede gjenemsøge for at finde Relikvierne, og da de kom for Dagens Lys, udbredte de en saa himmelsk Duft i Kirken, at Ingen kunde tvivle om, at det var de ægte. Paven stadfæstede da ogsaa, at de vare autentiske, og de nedlagdes derpaa i Kister af Cyprestræ, som hensattes i Kirkens Taarn. Under Revolutionen blev Kirken rigtignok fuldstændig udplyndret, men der forsikres, at den nidkjære Sognepræst forinden havde taget de hellige Relikvier ud af Kisterne, og da det franske Folk vendte tilbage til den katholske Religion, blev de lagte i nye Kister,

som ganske lignede de ældre, hvorefter de igjen anbragtes paa deres tidligere Plads i Taarnet. Her findes de endnu, og den Dag idag valfarter ligesaa mange Mennesker til dem som for Aarhundreder siden.

For enhver troende fransk Katholik staaer det nemlig uomstødelig fast, at de hellige Mariers Ben endnu bestandig er i Besiddelse af en vidundergjørende Kraft, der især gjør sig gjældende paa det lægevidenskabelige Omraade. Troen er bleven bestyrket ved en Begivenhed fra den nyere Tid. Det synes at være et Faktum, at et Barn, som var blevet bidt af en gal Hund og havde været sygt i flere Maaneder, kom sig igjen efter en Valfart til de hellige Mariers Ben. En Følge heraf er, at alle Troende, som molesteres af gale Hunde (og deres Antal er i Syd-Frankrig uhyggelig stort) begiver sig til den gamle Kirke paa la Camargues Pynt. Da Helgeninderne imidlertid ogsaa tager sig af alle andre Sygdomme, rekruteres Pilgrimskaravanen i det Hele taget af Vanføre og Lidende af enhver Art. Ogsaa Sunde rejser i stort Antal til Kirken; thi Kisterne har den beundringsværdige Egenskab, at alle Gjenstande, der bringes i Berøring med dem, kommer i Besiddelse af Relikviernes Amuletkraft, og enhver Familie ønsker naturligvis at have et saadant Universalmiddel i sit Hus. Paa en bestemt Dag af Aaret, den 25de Maj, hejses Kisterne ned fra Taarnet og bliver staaende i Kirkens Kor Natten over til den følgende Eftermiddag. Det gjælder altsaa om at benytte dette Døgn; thi naar Relikvierne igjen befinder sig paa deres Plads i Taarnet, kan Ingen faa Adgang til dem, førend der paany er forløbet et Aar. Befolkningen vaager paa det Strengeste over, at Helgeninderne Naade ikke misbruges. De gjør det saa strengt endogsaa, at da Ærkebiskoppen for nogle Aar siden kom til Kirken og forlangte, at Kisterne skulde hejses ned, gjorde Indbyggerne ligefrem Oprør og tvang ham med ladte Geværer til at afstaa fra sit Forlangende.

Til daglig Brug er *les Saintes-Maries-de-la-Mer* en saa ubetydelig Landsby, som tænkes kan. Den har knap ottehundrede Indbyggere, af hvilke ovenikjøbet et Par hundrede stadig er borte paa Fiskeri. Den ligger tilmed næsten i en Ørken, idet hele den sydlige Del af la Camargue bestaar af udyrket og maaske uopdyrkelig Jord, og Fremmede besøger den kun yderst sjældent, undtagen netop den 25de Maj. Paa denne Dag stiger dens Befolkning imidlertid pludselig til en halv Snes tusinde Mennesker. Ikke blot Rhonedampskibene, der i Anledning af Festen undtagelsesvis gjør Turen ned ad den lille Rhone, uagtet de hvert Øjeblik udsætter sig for at løbe paa Grund, bringer andægtige Gjæster i Masse til den gamle Kirke, men Vejen over la Camargue bedækkes af Hundreder af Vogne, under hvis Lærredssejl Selskaber af Slægtninge og Venner valfarter til Relikvierne. Selv fra fjerne Egne af Syd-Frankrig kommer der Pilgrimme, af hvilke mange i from Iver tilbagelægger Vejen tilfods trods den brændende Sol og gjennem usunde Sumpegne.

Paa de to Festdage, den 25de og 26de Maj, frembyder den lille Landsby da ogsaa et højst livligt Skue. Dens Torv er en eneste stor Bod med smaa Borde, hvor der sælges Rosenkranse, Bønnebøger og Krucifixer, Mairiets Mur er af en Handlende, der har villet udfolde alle sine Skatte for Publikum, fra øverst til nederst bedækket med Glansbilleder, forestillende de hellige Mariers vidunderlige Ankomst til La Camargues Kyst, de tre til fire Gader, Byen har, kan slet ikke passeres for Menneskeklynger, udenfor *Café de la Porte*, som paa en Gang er Byens eneste Kafé, Restauration og Hotel, sidder der ligesaa mange Gjæster som udenfor Kaféerne paa Paris's Boulevarder, og rundt omkring det Komplex af Huse, som udgjør den egentlige By, har der dannet sig en formelig Lejr af Vogne og Telte. Det er, som om man pludselig var bleven flyttet langt bort fra Civilisationen og befandt sig i en Karavane, der holdt Hvil ved en Oase i Sahara. De Fysionomier, som man ser, bestyrker En i Illusionen. Det vrimler af Zigeunere. Sarah, der frelstes sammen med de andre hellige Personer, er nemlig Zigeunernes Skytshelgeninde, og da hendes Ben ligeledes opbevares i Kirken, valfarter ogsaa Zigeunerne fra hele Frankrig til *Les Saintes-Maries-de-la-Mer*.

En By med syvhundrede Indbyggere kan naturligvis ikke give Husly til titusinde Mennesker. Det forlanges imidlertid heller ikke; forsaavidt man ikke er saa andægtig, at man tilbringer Natten paa en Bænk i Kirken, sover man i Teltene, i Vognene, paa Sandet bag en Busk, paa Kirkens flade Tag, i Fiskerbaadene, eller hvor man ellers kan komme til. Husene forbeholdes udelukkende de Profane, der kommer som Nysgjerrige og ikke som Pilgrimme. Men de faar saa selvfølgelig ogsaa Lov til at betale denne Begunstigelse. *Saintes-Maries-de-la-Mer* har den 25de Maj de dyreste Hoteller, der kan opdrives i Verden. Man maa betale fem og tyve Francs for et Loftskammer, hvis Properhed tilmed lader alt Muligt tilbage at ønske.

Udrustet til en Rejse, der for Adskilliges Vedkommende strækker sig over et Tidsrum af mere end en Uge, nemlig naar man vil være med til Hestevæddeløbene og Tyrefægtningerne, der afholdes i de nærmeste Dage efter Processionen, strømmer altsaa Pilgrimme fra hele det troende Sydfrankrig til *Les Saintes*, som Byen i daglig Tale kaldes. Klokkeren tre den 25de Maj begynder Kirkens Klokker at ringe, og Hovedceremonien, Nedsænkningen af de hellige Kister, finder da Sted. I from Iver har imidlertid allerede Mange strax efter deres Ankomst begivet sig til Kirken for at føje deres Voxlys til de mange hundrede, som allerede brænder til Mariernes Ære, og da der er al Udsigt til, at man vil komme til at staa udenfor under Ceremonien, naar man ikke i Tide sikkrer sig en Plads i Kirken, bliver Hovedmassen

derinde med det Samme. Naar Ceremonien begynder, er den iøvrigt temmelig store Kirke propfuld af Mennesker. Den andægtige Forsamling har ikke ladet sig nøje med de Bænke, der saa tæt som muligt er anbragte i Skibet, Koret, omkring Hoved- og Sidealtrene, saavel som paa de talrige og dybe Pulpiturer; man ser Kvinder og Børn oppe paa selve Alterbordene, paa Prædikestolen, paa Skriftestolens Tag, kort sagt overalt, hvor der er nogen Mulighed for, at et Menneske kan staa eller sidde. Selv Sognepræsten er nærved at opgive Ævret, da det gjælder om at finde en Kvadratfods Plads for vort lille Selskab af Fremmede. Da han endelig har faaet os klemte sammen oppe paa det øverste Pulpitur, viser det sig, at vi næppe kan trække Vejret der. Luften er aldeles forpestet af Voxlysenes Os, Røgelsen og Uddunstningerne fra de mange Mennesker. Der er ligefrem Fare paafærde. Men Præsten er snarraadig og redder vort Liv ved egenhændig at slaa et Par af de nærmeste Kirkeruder ud.

Psalmerne til Ære for de hellige Marier havde allerede lydt i flere Timer fra Tusinder af fromme Læber, som Begejstringen gjorde utrættelige selv i denne Dampbadstemperatur. Paa samme Tid som Kirkeuret slog tre, begyndte en Uendelighed af smaa Klokker at ringe oppe ved Hovedaltret. Hele Forsamlingen rejste sig, man hørte en dæmpet Mumlen og saae dette Menneskehav bevæge sig ligesom i en Storm, medens blinkende Gnister hoppede som Lygtemænd frem og tilbage mellem de sorte Hoveder. Et Øjeblik efter herskede der dog igjen fuldstændig Stilhed. Alle havde faaet det Voxlys tændt, som de holdt i Haanden, og Kirkehvælvingen forvandlede sig til et stort, mørkt Firmament, oversaaet med smaa guldgule, flimrende Stjerner. Røgelseskyerne blev bestandig tættere, der hørtes en hemmelighedsfuld Mumlen af fjern Messesang i Krypt og Sidekapeller, og de Andægtiges Extase tog bestandig til. Saa blev pludselig Jernlugen oppe i Loftet over Hovedalteret skudt fra; et Reb, der var skjult af Palmegrene og hvide Blomster, hejsedes ned. I det hang to gamle, røde Kister, bedækkede med Krands af Evighedsblomster. Efterat de i nogle Minuter var blevne holdte svævende ovenover Hovedalterets Lyshav, for at Alle kunde se dem, sænkede de langsomt ned i Midten af Koret. Idet de berørte Gulvet, gav den længe tilbageholdte Spænding sig Luft i et tusindstemmigt Jubelskrig, og Alle, som stod i Nærheden af Koret, styrtede frem imellem hinanden for at være de Første, dér berørte Relikvierne.

Alterklokkerne ringede, Præsterne messede, Smaabørnene hvinede af Fortvivlelse over Varmen, som var nær ved at kvæle dem, og Psalmesangen begyndte igjen, hurtigere, højere og vildere end nogensinde før.

Hvor længe dette Optrin varede ved, kan jeg ikke sige; man maatte selv være betagen af de Troendes potenserede Extase for at kunne udholde de fysiske Lidelser, et længere Ophold i Kirken medførte. At Stimmelen omkring Kisterne hverken standsede den Dag eller om Natten eller den følgende Formiddag, kan jeg dog konstatere. Alle maatte ind i Kirken; at røre ved Kisterne var jo Maalet for Rejsen. Børn, som var komne til Verden med en eller anden Skavank, blev lagte paa smaa Puder ovenpaa Kisterne og holdte der saa længe som det tillodes; thi der var stadig Andre, som skulde til. Enhver, som var hjemstøgt af en Lidelse, søgte at bringe den Del af Legemet, hvor Ondet havde sit Sæde, i Berøring med Relikvierne for at finde Lindring og Helbredelse. Masser af Helgenbilleder, Bønnebøger, Rosenkranse o.s.v. lagdes uafbrudt paa Kisterne for at blive indviede ved Berøringen.

Samtidig var Kirken fuld af Bedende, Syngende og Sovende. Man havde Puder med for at kunne lægge sig paa dem, naar Udmattelsen blev for stor. Mange af Pilgrimmene lagde nemlig den største Vægt paa at kunne blive i Kirken hele det hellige Døgn tilende. Andre var der dog imidlertid ogsaa, som ikke tog Sagen saa rigorøst. Pilgrimsfarten var for dem mindre en Bod end en Fest, under hvilken Andagten og Glæden, gik Haand i Haand. De drog omkring i Beværtningsteltene, spillede i de utallige Tombola'er, som er uadskillelige fra ethvert fransk Folkemarked, flokkede sig i Klynger ved Havets Bred og foretog Sejlture i Baade, hvorfra der lød muntre Sange. Derpaa aflagde de et nyt Besøg i Kirken, og efterat de en halv Times Tid havde lyttet til en af de Prædikener, som de tilstedeværende Gejstlige uafbrudt skiftedes til at holde, gik de igjen bort Arm i Arm for atter at søge Adspredelse. Mange Grupper vandrede længe omkring i den maanelyse Nat, førend de søgte Hvile i Teltene, og de tillod sig paa disse Spadsereture alleslags Løjer og Lystighed, Men saadan er nu engang den romanske Race. Man vilde tage meget fejl, hvis man tvivlede om, at Pilgrimsfarten ikke ogsaa havde en dyb religiøs Betydning for disse glade Mennesker.

Nedhejsningen af Kisterne er Festens Hovedpunkt. Men den følgende Dag havde dog ogsaa et højtideligt Præg. En kolossal Procession drog langs Middelhavets Kyst til det Sted, hvor de hellige Marier ifølge Traditionen gik iland. Med Koret i Spidsen og med brogede Kirkefaner, baarne af unge Piger, vandrede Pilgrimsskaren afsted. Kvinderne talte uafbrudt Perlerne i deres Rosenkrans, medens de bad, og Mændene gik med nylig plukkede hvide Lilier i Haanden. Solens Straaler faldt ned paa det lange Tog, medens det gik langs med det lysblaa uendelige Havsbred, og hvide Maager, som fløj ind over Kysten, søgte af og til Hvile paa Fanerne. Der var baade Skjønhed og Højtidelighed i det Billede.

Hermed var imidlertid ogsaa Pilgrimsfarten væsentlig til Ende. De mest Andægtige overværede endnu Messen, under hvilken Kisterne atter hejsedes op paa deres Plads i Loftshvælvingen og kastede

sig i det sidste Øjeblik over Relikvierne. Men Mange havde allerede strax efter Processionen sat sig i Bevægelse for over la Camargues sandede Veje at vende tilbage til Hjemmet og aflægge Beretning om de nye Mirakler, Helgeninderne havde gjort. For de Troende forefalder der adskillige hver 25de Maj. Sidste Gang var det især Sarah, som vandt Berømmelse ved at helbrede en Pukkelrygget. Han havde om Aftenen lagt sig til at sove ved hendes Kiste, og da han vaagnede om Morgenen, var han saa rank og lige, som noget Menneske kunde ønske at være det. Naar man spurgte de troende Kvinder, som med Begejstring fortalte denne Historie, om de havde set den Pukkelryggede, efterat han var bleven lige igjen, maatte de ganske vist tilstaa, at det havde de ikke. Men de var lige fuldt fast overbeviste om, at Miraklet havde fundet Sted.

Man veed, hvorledes det gaar. De troende Kvinder fortæller ved deres Hjemkomst om Vidunderet, Beretningen kommer i de smaa klerikale Blade, Landsbypræsterne lovpriser Sarah for hendes nye Undergjerninger, og Tusinder af Katholiker føler sig herved yderligere befæstede i deres Tro. Den unge franske Republik har aabnet en Kamp mod Klerikalismen. Den var nødvendig; intet Menneske, der virkelig hører vor Tid til, kan nære nogen Tvivl i saa Henseende. Men det er et stort Spørgsmaal, om den franske Regering ikke i Iveren for sin Sag gaar baade videre og med hurtigere Skridt, end det er klogt og hensigtsmæssigt. Den regner med de store Byer og ikke med de smaa Kroge ude paa Landet. Der sidder den troende Fanatisme endnu fast og sikkert i Sadlen. Den er Aarhundreders Værk, og det kan et Pennestrøg, et Regeringsdekret ikke udslette. For Sydfrankrigs Vedkommende lader det sig i ethvert Tilfælde med Sikkerhed sige, at flere Generationer vil gaa i Graven, før det lykkes at løsrive Massen af Befolkningen fra det Herredømme, som den katholske Gejstlighed udøver over den.

[Illustration: Det antike Amphitheater i Nimes]

Oldtidslevninger i Provence.

Trubadurernes Land er glemt som Trubadurernes Sange. Turister fra Alverdens Egne oversvømmer hver Krog af Italien, men til Provence kommer ingen. Kun stille Forretningsfolk fylder dets fabelagtigt billige Hoteller, hvor man for et Par Kroner faar en *grand diner* af første Rang og gratis saa meget Vin til, som man gider drikke; i dets gamle, mærkværdige Byers Gader er Manden med den røde Bædeker under Armen saa sjelden som en Grindehval i Øresund, og mellem dets Bjerges Mandel- og Oliventræer lever den glade, gulbrune Provençaler saa uforstyrret af angliserede og angliserende Rejsende, at han selv spiser Forellerne fra sine Vandfald og sælger sin Vin til en halv Snes Øre Litren. Det er for saa vidt prægtigt, det giver dette dejlige Land et Præg af Friskhed og Ejendommelighed, der gjør det dobbelt fortryllende; over de gængse Rejselande, der ere kjendte som Randers Handsker, og som hver londonsk Urtekræmmer besøger, hviler der saa grumme tidt, trods al deres Skjønhed, en Luft af noget Banalt, der støder fra. Men det er uforstaaeligt tillige: Provences Sol er ikke mindre varm og gylden end Italiens, dets Himmel ikke mindre blaa, dets Kvinder fuldt saa skjønne, og dets ædle Druer fuldt saa fyrige.

Man gaar til Italien, fordi det er den klassiske Jord, fordi der for hvert Skridt, man kommer frem, myldrer med Minder fra en Tid, der var saa stor, at selv vor grinende Skepticisme andægtigt bøjer Hovedet for den endnu. Men heller ikke i det Kapitel staar Provence tilbage. Folk veed det blot ikke, det er hele Sagen. Kolosssæums og Forum Romanums Ry er i Alles Munde, fordi Utallige har set dem og naturligvis, naar de kommer hjem fra Rejsen, skynder sig at fortælle Naboer og Gjenboer om, hvad de har set. Provences antike Theatre og Arenaer, dets Mausoleer og Arkader kjender Ingen. Men derfor er de der alligevel i ikke mindre overvældende Rigdom.

Gallien var det romerske Riges mest blomstrende og mest civiliserede Provins. Dets Kultur bredte sig her i en Fylde som i selve Rom; mange af dets Kejsere gjorde det til deres Yndlingsopholdsted, og meer end een af Galliens Byer hørte til de største og betydeligste i den antike Verden. Da Germanerne kom, fandt de her en Friskhed og Kraft endnu, der gjorde dem Kampen sværere end noget andet Sted. Men Hovedstaden var falden, Staten var opløst, den ene Provins kunde ikke holde sammen paa Riget, der allerede laa i Ruiner. Og saa druknede da ogsaa efterhaanden det gamle Galliens Kultur under Barbarstrømmen fra Øst. Dets Byer brændte, dets Kunstskatte forsvandt, man rev dets Marmormonumenter om for at bygge Borge og Fæstninger af dem. Helt ned gjennem Middelalderen løftede ingen Haand sig for at bevare, hvad der endnu kunde frelses, Provence blev stort og berømt igjen gjennem dets Kongehoffers Glands og dets Trubadurers Sange, Men for hvert Greb i Citheren, der kaldte til nye Turneringer og nye Kampe, sank Gruset tættere og højere om Levningerne fra en Tid, som Ingen forstod, og Ingen brød sig om. Hvad der i disse lange Aarhundreder er gaaet tabt, maa være uhyre, det, som vore Dages fredende Hænder har draget frem af den gamle romerske Verden, viser os

tydeligt Provence som et af Centrene for dens Storhed.

Særlig er Arles med Hensyn til Oldtidsminder et Rom *en miniature*. Det var det gamle Galliens Metropol; Kejser Constantin havde endog en Stund i Sinde at gjøre denne By til hele det romerske Riges Hovedstad, og for hvert Skridt gennem dens sydlandske Gader møder man endnu Levninger fra den svundne Pragt. Man gaar gennem en smudsig, snever Gyde og standser midt i den overrasket foran en antik Tempelportal, der nu danner Indgang til en Maskinudstilling. Man kommer i Land fra en Baad, der kaster sin Trosse om en afbrukken Marmorkolos; højere oppe ser man nogle gule, forvittrede og af Solen brændte Taarne og Arkader, det er Levningerne af Constantins Palads! Man spørger om Navnet paa den Café, hvor man sidder: Café du Forum, ser, at den lille firkantede, hyggelige, af store Plataner helt beskyttede Plads udenfor ligeledes bærer dette antike Navn paa Hjørnet, og opdager virkelig tæt ved Levninger af det gamle Forum: Granitsøjler med prægtige korinthiske Capitæler, Thermernes Facade o.s.v. Man spadserer langs Rhonekajen og støder snart paa Fragmenter af en romersk Bro over Floden, snart mellem de middelalderlige Fæstningsværker, der løbe rundt om hele Staden, paa Partier, hvor det endnu er Hadrians og Caligulas Fortifikationer, der ere bevarede: Porte og Taarne i Ruiner, mellem hvilke den aurelianske Vej førte ind i Byen. Eller man følger Strømmen af Arleserinder ud til den fornemste Promenade og befinder sig pludselig i en lang Avenue, hvor der paa begge Sider, klods op til hinanden, staar Hundreder af underlige store, smalle Granitkister med fire klodsede Fødder og Laag ovenpaa, som der sagtens behøves en halv Snes Mand for at løfte; de er gravne op paa Stedet selv, den moderne Allée drager sig hen over det gamle Champs-Élysées, paa Romernes Tid en uhyre Kirkegaard, hvor Notabiliteter fra hele Provence stedtes til Hvile. De smukkeste Marmorsarkophager er førte bort til Barberinimuseet i Rom, til Lyon, hvor man gjemmer Servilius Marcianus' Kiste, til Marseille, hvor man har Flavius Memorius og Cecilia Aprulas, eller til Museet i selve Arles; kun de Ubekjendte har faaet Lov til at blive staaende paa den gamle Plads, men Indtrykket af denne de Dødes gigantiske Gade er derfor ikke mindre ejendommeligt, ikke mindre imponerende.

Man kan, som sagt, ikke flytte Foden i Arles uden at falde over romerske Ruiner. Udgravningerne skrive sig ovenikjøbet næsten udelukkende fra dette Aarhundrede, og man er sikker paa at finde meget Mere endnu, naar man engang kommer til at rive de middelalderlige Bygninger ned, der har rejst sig over Levningerne fra den gamle Tid. Sikkert veed man saaledes, at der under Erkebispens Bolig findes det antike Prætorpalads. Men hvad man end finder, vil dog aabenbart ved Siden af den prægtige romanske Klosterkirke St. Trophime det romerske Theater og Arenaen vedblive at være Byens største Mærkværdigheder. Amphitheatret synes at være en hel Guldgrube for Antiquiteter; der er ingen Ende paa den Mylr af Marmorstatuer, Søjlekapitæler, Urner, Smykker, Mønter o.s.v., hvormed man herfra fylder Arles, Museum. Og derimellem nogle af de største Mesterværker; man har fra den romerske Tid, saaledes den berømte Venus fra Arles, der nu er flyttet til Louvregalleriet i Paris, samt et andet Venushoved, der maaske endogsaa i Skønhed overgaar et hvilket som helst antikt Billedhuggerværk, men som desværre mangler Næsen. Mange af Frankrigs store Kunstnere har forsøgt at sætte en ny paa, men de har alle været den ubekjendte Mester underlegne og har opgivet Forsøget igjen.

Af Theatret selv har man endnu Tilskuerpladsen omtrent i dens Helhed, af Scenen derimod væsentlig kun to prægtige, kolossale Prosceniumspiller, hugne af hvidt Marmor og endnu kronede af Kapitælernes nederste Stykker. De giver en Idée om Scenens Pragt, men om selve dennes saavel som Orkesterpladsens Udstrækning og Indretning er det vanskeligt gennem de opbevarede Ruiner at danne sig nogen rigtig Forestilling. Til Gjengjæld ser man derimod den antike Arena saa fuldstændig, at den med en Smule Fantasi staar for En i hele sin overvældende Storhed.

[Illustration: Det antike Amphitheater i Arles.]

Den er efter Colossæum i Rom den største, man har. Da man i 1825 begyndte Restaureringen, var det et helt Fattigkvarter af Arles, der maatte fjernes, og man brugte sex Aar for at rydde de to hundrede og tolv Huse bort, som i Aarhundreder havde ført en Parasittilværelse indenfor dens svære, beskyttende Mure. Nu staar den der fri for alt det Smaakrat, mere imponerende end nogen Kirkebygning, et Vidundermonument fra en Tid, overfor hvilken vi moderne Mennesker maa føle os som rene Dværge. Gennem tresindstyve Porte kommer man ind til det underste hvælvede Galleri, fra hvilket ligeledes tresindstyve Stentrapper fører op til Tilskuerpladsens tre Etager, den underste for Hoffet og Senatorerne, den mellemste for Ridderne, den øverste med henved en Snes Sæderækker over hinanden for Folket. Paa Midten af den nederste, umiddelbart ved Ballustraden til Arenaen, findes Sæderne for Kejseren og hans Følge i komplet restaureret Stand, ligeoverfor Pladserne, der vare bestemte til Vestalinderne, og rundt omkring den hele Etage løber med tresindstyve Adgange og tresindstyve Balkoner det Foyergalleri, hvor den fornemme Verden udhvilede sig i Pauserne mellem Kampene. Arenaen selv indtager et Fladerum, hvis ene Diameter er henved femhundrede Fod, den anden omtrent halvfjerdehundrede; Amphitheatret kunde rumme over tredive tusind Tilskuere. Dets øverste Række er nu borte, men naar paa varme Sommersøndage Arles' og Omegns Befolkning strømmer sammen for at være Vidne til Tyrefægtningerne, der ligesaavel er Sydfrankrigs som Spaniens populære Hovedforlystelse, samler ofte endnu henved en Snes tusind Mennesker sig paa de gamle Stensæder.

Skinner Solen da med sydlandsk gylden Glød ned fra en akvamarinblaa Himmel, medens de vidunderlig skønne Arleserinder i deres maleriske Nationaldragter promenerer rundt mellem Udskjækningsbordene paa den brede Afsats mellem de to nederste Etager, medens hele det uhyre Amphitheater er fyldt med Mennesker og Farver, og medens de vilde Camarguetyre nede paa Arenaen hidses og stikkes, hvilken uforlignelig Fest er da ikke en Time eller to tilbragte i denne Gjenopvækkelse af hele den store, antike Verden! Uforlignelig, men ikke enestaaende. Ogsaa det nærliggende Nîmes har ligesom Arles sin antike Arena, hvor der holdes Tyrefægtninger saa at sige hver Søndag om Sommeren. Den er ikke saa stor, Skjødnt der boede to tusind Mennesker i den, før den blev rensat for sit middelalderlige Bykvarter, men den er bedre konserveret og restaureret. Man tænker endogsaa paa at sætte den ganske i samme Stand som paa Titus' og Domitians Tider. Nîmes er i det Hele taget efter Arles den paa Oldtidslevninger rigeste provençalske By. Fremfor Alt har den sit Maison-Carrée, den mest fuldstændige Bygning, paastaar man, som nogetsteds i Verden findes fra Romernes Dage. Det er i Grunden slet ikke nogen Ruin, kun Taget er fra vor Tid, det Hele er saa godt bevaret, at Huset benyttes til Malerisamling. Dets tredive kanelerede korinthiske Søjler staar endnu i hele deres Pragt. Hvilken Kunst og hvilke Proportioner! Ligeoverfor paa den anden Side Torvet har man bygget et moderne Theater i lignende Stil; det ser ud som en Hestestald, sammenlignet med dets antike Gjenbo. Og saa Dianatemplet, Ruinerne af Augustus' prægtige Marmorbade, Capitoliumslevningerne o.s.v. Heller ikke her er der nogen Ende paa Skattene. Og det er der ikke i hele Provence; hver By, hver Landsby har sine; midt inde mellem Bjergene findes der Rester af Akvædukter, Broer, Museer og Templer. Og til dette Land kommer ingen Rejsende!

[Illustration: Parti af St. Trophime i Aries.]

Petrarcas Hjem.

Okkergule Bjerge hegner den snevre Dal ind. Man kommer til den fra et frodigt Landskab, fuldt af Vinmarker og tætbevokset med Morbær- og Oliventræer. Rosenbuske i bugnende Flor og i glødende Farver langs Vejen, blomsterdryssende Akacier, og mellem dem aaben Udsigt til begge Sider over de grønneste Egne af Provence. Men saa nærmer man sig Bjergene; mellem to af de forreste, fremspringende Klippekamme spænder sig en pittoresk Akvædukt, under hvis høje Buer man ruller ind, Skrænterne bliver efterhaanden højere og stejlere paa begge Sider, de snevrer sig tættere, og tættere sammen, og lige foran lukkes Landskabet af en lodret, gigantisk Klippemur. Passagen ind under Akvædukten er ikke mere end en hundrede Alen bred, og fra hvert Punkt i den lille, sammenknebne Dal seer det derfor ogsaa ud, som man befandt sig i en fuldstændig lukket Kjedel mellem Bjergene. Fjeldmurene er vildt sønderrevne; paa Toppen af den laveste ligger Biskoppen af Cavillons middelalderlige Borg i Ruiner, men naar man staar paa et Sted, hvor man ikke kan se den, synes man at finde den igjen ogsaa paa alle de andre Tinder. En hel Kreds af Klippepynter har samme Former og samme graaliggule Farver som de forvitrede Borgruiner. Lidt længere nede kommer der store, glat afskaarne Flader med dybere gul Tone, undertiden schatteret helt over i det Rødligtbrune. Sydens Sol brænder paa dem og giver dem en blank, hemmelighedsfuld Guldglands, vilde Figentræer med deres store, fingrede Blade og de mørke Frugter springer ud af Klipperevnerne, selv paa de Steder, hvor man ikke seer en Fodsbred Jord, Skrænterne er bedækkede med Olivenplantager, der gror Cypresser og vilde Roser mellem de omkringstrøede Klippeblokke, hist og her kaster ogsaa et stort, enligstaaende Valnøddetræ Skygge over en romantisk Plet med Brombærranker mellem Buxbom- og Terpentibuske, og øverst oppe vrimler det af forunderlige, mørke Huler inde i Bjerget. Men hvis det alene var nok til at skabe et Paradis for Digtere og Forelskede, vilde Verden være oversaaet med Millioner af paradisiske Steder. Det er en hel anden Ting, der gjør Vaucluses lille Klippedal baade skøn og ejendommelig, det er noget Andet, der har begejstret Petrarca, og som siden hans Tid har lokket Tusinder og atter Tusinder af Tourister til

Le plus riant vallon qu'éclaire l'oeil du monde.

Ved Foden af den lodrette Klippemur, som lukker Dalen, udspringer der en Kilde, hvis Væsen endnu Ingen har kunnet forklare. Den kommer fra en Afgrund under Bjerget, en mørk, mysteriøs Grotte, hvis Bund Sonden ikke har formaaet at naa, og udsender fra dette uudgrundelige Dyb en Vandmasse, der beregnes til halvtredsindstyve tusind Litrer i Sekundet. Til visse Tider, naar Vandet staar lavt, kan en dristig Klattrer vove sig ned i Hullet under Bjerget og ved selve Afgrundens Aabning konstatere dens bundløse Dyb. I Regelen derimod naaer Vandet op til Midten af det aarhundredgamle Figentræ, som skyder ud fra Klippen, hvor Dalen ender; og breder sig der til et lille, stillestaaende Bassin med det vidunderligste mørkegrønne, klare Vand.

Det er dette Vand fra Bjergets Indre, der giver Vaucluses Dal dens Karakter og gjør den saa henrivende skøn. Fra Bassinet vælter det sig i hvidskummende Smaakaskader ned over en smal, stærkt skraanende Flodseng af store, med tæt, brunt Mos som med et Fløjelstæppe betrukne Klippeblokke, og fortsætter saa i rivende Fart og i kaade Slyngninger, stadig afbrudt af smaa, sølvhvide Fald, sit Løb langs Bredder, der kun er smalle, men som dette herlige Vand har gjort til de

vidunderligste i Verden.

Vinranker slynger sig over Stenene, smaa blanke Laurbærlunde lægger Skygge og drømmende Stilhed over grønne Løvpartier, lyse Mandeltræer sender deres dunede Frugter ud at sejle paa de hoppende Smaabølger, Hængepilen dypper, sine Grene i dem, som om den aldrig kunde drikke sig mæt, og Solblinkene, der gynger paa dem, har en Fart, saa Reflexet spiller igjen under Morbærtræernes Blade som hurtigt jagende, luftige Taagedampe. Nede i Vandet gror der en lysgrøn Plante med fint, takket Løv, som bøjer sig i den flygtende Rullen af Bølgerne og dækker Bunden med et Tæppe, der er friskt som Vandet selv, zart som unge Bukkarskud, gjennemsyret af Foraar, saa man faaer Lyst til at bære sig ad som Kvæget, der dukker hele Hovedet ned i Floden, for at svælge i disse grønne Planter. Skjæret af dem giver Vandet en Farve, saa det paa sine Steder blinker med Smaragdglans; hvor Platanen eller Valnøddetræet voxer saa tæt ved Bredden, at dets Skygge kan falde ud, bliver Tonen en Smule stærkere dyb, og ved Gjenspejlinger af det blaalige Figenløv, af Rosmarin- og Gyvelkrat eller af efeu- og mosbedækkede Klippeblokke bringes Farvevexlingen over selv til de dunkleste Nuancer. Men stadig er Vandet gjennemskinnende klart, som om man saae det under en Kuppel af slebet Krystal, Forellerne springer i det med Skjæl, der funkler af Glans, og man stikker Haanden i det med en Fornemmelse af, at hver Draabe, man tager op, kunde fattes sammen som Edelsten til det dejligste Smykke.

Vauclusedalen er fra Akvædukten til det lukkende Bjerg, under hvilket Kilden fødes, knap nok en halv Mil lang, og Vandet mister derfor paa hele sit Løb gjennem den intet af Dybets Kjølighed. Det fylder den snevre Dal med en Duft af Friskhed, der bestandig holder Luften ren, saa selv den hede Vind fra Sahara ikke kan bære nogen Sygdom ind til dens lykkelige Beboere, og det gjør, endogsaa paa en Sommerdag, naar Solen fra en skyfri Himmel brænder med hele sin sydlandske Kraft, den nærmeste Bred ved Floden til det mest velsignede, kjølige Opholdssted, noget Menneske kan drømme sig. En Eftermiddag paa Græsskrænterne her med deres Tusinder af metalblanke Guldsmede og mangefarvede Sommerfugle, der sidder og slumrer paa de mørkrøde Valmuer, med deres Rosenhækker, som spejler sig i en stille Bugt af Floden, og hvor Nattergalene holder Væddesang timevis uden at trættes—en Eftermiddag ved dette vidunderlige Vand, og alle Ungdomsdrømme om Provence er gledne ind i et Virkelighedsbillede, hvis Skjønhed vil følge En Livet igjennem.

Men alligevel: den har ikke seet Petrarcas Dal, der kun har seet den i Solskinnets gyldne Glans. Blandingen af vild Storhed og romantisk Ynde, som er den ejendommelig, naaer sin højeste Virkning en varm Sommernat, naar Fuldmaaneskinnet vider de snevre Perspektiver ud, gjør de vilde Klipper dobbelt høje og dobbelt imponerende og glider med sine hemmelighedsfulde, bløde Skygger ind mellem Buskadset langs den summende Flod, fortættende Træernes Løv, forvandlende hver lille hvid Kaskade til et blinkende Væv af Guldfiligran og bredende over Alt sin næsten ængstelig drømmende Ro, saa at selv det fremadgående Vand synes at sno sig ind mellem Breddens Bugter som et stille, blanksort Spejl. Naar Maanen endnu ikke er kommen helt op midt paa Himlen, skyder den lukkende Klippemur sig saaledes for, at den selv og Partiet nærmest omkring Kildebassinet ligger i Mørke. Man kan umuligt staa her ved Foden af dette sorte Bjerg, der i Nattedunkelheden synes at løfte sig saa højt i Vejret, at Himlen kommer til at ligge som et blaat Tag umiddelbart paa dets Top, her ved Kanten af dette hemmelighedsfulde Vand, hvis dumpe Rislen op fra Afgrunden man tydeligt kan høre—man kan umuligt staa her mellem dette Kaos af væltede, nøgne Klippeblokke uden at føle en Isnen gjennem alle Nerver, der næsten knuger En til Jorden af Rædsel. Men seer man saa nedefter over Dalen, forbi Skrænterne med de stille, sorte Cypresser og deres endnu sortere Skygger, der drager sig som lange Florsstriber over det i Maaneskinnet næsten sølvhvide Bjerg, lader man Blikket fra de takkede, med Grotter og Huller oversaaede Tinder, der ligner antike Amfithatre i Ruiner, glide langs Smaakrattet paa Skraaningerne ned til den blanke Flod og dens tætbevøxede Bred—hvilket forunderlig blødt, med Drøm og mild erotisk Nattestemning mættet Landskab møder man da ikke i Stjernerne staa saa stille og klare paa den dybe Himmel, der titter frem mellem de høje Poppers Kroner, Maanestrimen falder ned over Hængepilens Løv og bliver, idet Vandet leger med Træets Grene, til en Guldregn af hoppende Blink, den skinner paa Laurbærbuskenes blanke Blade, saa de tusinde Reflexer hyller Stedet ind i en taageagtig Sky af gjennemsigtigt Sølvmor, og længst nede, ved den lille Landsby, der er voxet op paa begge Sider af Floden, falder dens Glans paa de sig langsomt drejende Møllehjul, saa at Vandet paa deres Skovle, idet det løftes op, funkler som et Hav af Diamanter.

Saaledes seer det Landskab ud, hvor Petrarca en halv Snes Aar igjennem har vandret Aften efter Aften og digtet Sonetterne til Laura. Man viser endnu umiddelbart nede ved Floden hans Hus og hans Have, en ganske lille Plet med aarhundredgamle Laurbærtræer og en Luft, som Tusinder af Roser og Jasminer mætter med næsten bedøvende Vellugt. Der er saamange Digteres Hjem, Verden freder om som hellige Relikvier, men som ikke har mindste Interesse, fordi de Intet fortæller om de Stemninger, der har paavirket Digteren. Her er det anderledes. Hver Fodsbred Jord, hvert Krat paa Klippeskrænten, hver Belysning over Floden er en Kommentar til Sonetdigterens Sange. De kunde være blevne til ogsaa uden nogen Laura, men de kunde aldrig være skrevne paa noget andet Sted end netop i denne snevre

Dal mellem Provences Bjerger, i dette.

Vaucluse, heureux séjour, que sans enchantement,
Ne peut voir nul poëte, et surtout nul amant.

[Illustration: Vaucluses Kilde.]

Marseille.

Livet i Marseille er i Hovedtrækkene Livet i Paris om igjen. "Hvis Paris havde en Cannebière, vilde det være et lille Marseille," siger Marseillaneren. Det er nu at tage Munden lovlige fuld. Den rettroende Muhamedaner tør paastaa, at der kun er een Gud, og at Muhamed er hans Profet. Men naar han, hvad nok ikke saa sjældent skal hænde, rent springer Guden over og gjør den skjæggede Profet til ubetinget Numer Et, saa gaar den gode Muselmand for vidt i sin Beundring. Og saadan gjør Marseillaneren det ogsaa. At Paris er Byernes By, har han, selv naar han er stoltest af sin skønne Stad, ikke Lov til at glemme. Paa den anden Side skal det saa indrømmes ham, at Marseille kommer lige bagefter.

Cannebièren er i Virkeligheden en ganske mærkværdig Gade. Man spadserer ind i den med Forestillinger om noget Overordentligt. Alverden, hvem man har fortalt, at man vilde til Marseille, har i det næste Aandedræt fyldt En med Lovprisninger over den; omtrent saadant Noget, som de store Boulevarder er for Paris, tænker man sig. Og saa finder man næsten ikke engang en ordenlig Gade, men kun en Gadestump med knap en Snes Huse paa hver Side. Man læser paa Hjørnerne, man spørger sig for; jo det er ganske rigtigt: det er den vidtberømte Cannebière. Der er saa uhyre Meget, man har tænkt sig stort, og som bliver forunderligt lille, naar man ser det selv. Ved Cannebièren er Misforholdet imidlertid saa skrigende, at det er til at le himmelhøjt over. Men det Besynderlige ved Tingen er, at man alligevel slet ikke føler sig skuffet. Man driver frem og tilbage over det brede Fortovs Asfalt og kigger ind ad Pragtbutikernes Vinduer med en Fornemmelse af hyggeligt Velbefindende, som om man slet ikke var kommen til Verden for Andet end for at drive her; og naar man er træt, sætter man sig mellem Mylret udenfor de spejloverlæssede og med Lavrbærtræer og Springvande oversaaede Kæmpekaféer og bliver siddende der timevis uden at bestille Andet end at gjentage og gjentage til sin Nabo: "Her er rart, hvad!" Siden kjører man en Tour gennem Byen. Pludselig drejer man om et Gadehjørne og ser saa for sig et Billede, der formelig giver Sæt gennem En, saa fuldt er det af Liv, saa imponerende, saa festligt. Man rejser sig op i Vognen og spørger Kudsken, hvad det er. "Cannebièren" lyder Svaret. Han har Ret; det er jo virkelig vor egen Cannebière igjen. Og Marseillaneren har ogsaa Ret. Der er trods dens tyve Huse Noget over den Gadestump, som selv en stor By har Lov til at være stolt af. Hvordan det gaar til, er nemmere at føle end at forklare, men den smitter ubetvingeligt med godt Humør. Man har en Fornemmelse i den, som man trak Vejret lettere.

Den, der kjender Paris, kan tænke sig Grundtrækket i dens Fysiognomi: Boulevard des Italiens har været Mønster. De samme kolossale Udstillingsvinduer i et Stykke lige fra Gadefortovet op til første Sal med Alverdens Luxusartikler i det mest fristende Arrangement indenfor, den samme Overlæsning med Forgylning og Spejle udenpaa Husene, Trottoiret fyldt med Kaféstole, hvide, brune og sorte Mennesker i alle Jordens Kostumer, Ekvipage paa Ekvipage rullende fløjlsblødt hen over Gadeasfalten. Kun Alléetræerne paa Fortovskanten mangler, Men Gaden bliver derved lysere og ligesom bredere; det Grønne har man nok af oppe ved den ene Ende, hvor Udsigten fortsættes i lige Linie gennem stejlt stigende Alléer med mægtige Plataner, og som Tilgivt har man saa Noget, man intetsteds har i Paris: Skoven af Mastetoppe langs Kajen nede ved Gadens anden Ende. Der kommer fra de Skibe en velsignet Lugt af Tjære og en Sværm af Matroser, som tager det Blaserede ved Luxusgaden bort og bringer en sund, bred Naturlighed ind istedetfor. Pragten, hele det storstilede Præg er der endnu, men Overforfinelsen ikke. Arabere og Negere,

Lilleasiater og Kinesere kan passere forbi, saa galt de vil, uden at en Sjæl lægger Mærke til dem, men en Pariserlaps i Cannebièren vilde Søfolkene udenfor Kaféerne ikke taale; han vilde være jaget væk med Grin og Brandere, inden han havde gjort to Skridt.

[Illustration: En Kafé paa Cannebiferen]

Og saa Solen. Hvor den skinner! Det er, ligesom alle de brune Afrikanere og alle de brogede Tæpper udenfor Husene rent har beruset den med Velbefindende. Her er hyggeligt og hjemligt, har den tænkt; her maa jeg indrette mig rigtig mageligt. Og saa klemmer den sig ind i Cannebièren og straalere og brænder Burnusmændene lige i Ansigtet, saa de drypper af Sved. Jo, vi kan ogsaa skinne i det gamle Evropa, siger den, det skal I saamænd faa at føle.

Men der er forresten det at bemærke ved det, at Marseille i Grunden ikke er det gamle Evropa længer, eller i hvert Fald kun er det halvt. Man staar allerede med den ene Fod i Orienten. Mylret af fezkældte, pjaltede Lazzaroner og af brogetpyntede rige Østerlændinge, Frugtsælgerskerne med deres

Orange-, Dadel- og Figenkurve paa Hovedet, de jødiske Vexellerere i deres aabne Boder paa Gadehjørnerne ved Siden af Skrивeren, der sidder midt i Solskinnet under sin Paraply og fabrikkerer Kjærlighedsbreve til de smukke, brungule Marseillepiger, den exempelløse Skidenhed i de gamle, sorte Gyder, Alting fortæller tydeligt nok, at man er paa Springet til at drage ind i den skønne, dovne, brogede Verden, der hedder Østerland. Men Ingenting fortæller det dog saa højt som just de store, mangefarvede Tæppetage, ovenpaa hvilke Solen ligger og driver. De spænder sig ud fra hvert eneste Hus i Cannebiéren, umiddelbart ovenfor Stueetagerens Butiker, og de spænder sig ud, saa det kan forslaa. Vore Markiser, selv de allerstørste, er Svøbelsesbørn imod dem; de naaer over hele Fortovets Brede og lige ned til Fliserne, og deres tykke, uldne Tøjer pranger i alle mulige skrigende røde, blaa og gule Farvestriber. De Tæpper er det maaske, der allermest gjør Cannebiéren saa festlig og fornøjelig.

Forresten findes de igjen overalt i Byen; de og saa Støvlepudsernes og Blomstersælgerskernes Stader samt de store Dampskibsplakater hører til de mest ejendommelige Træk i Marseilles Gadephysiognomi. Ingen Marseillaner faar sit Skotøj børstet i Huset, selv paa de fornemste Hoteller nedlader det frie sydlandske Tyendefolk sig ikke til den Slags Beskjæftigelser. Men til Gjengjæld træffer man for hvert andet Skridt, man gaar i Gaderne, en elegant, magelig Lænestol, hvor man kan sætte sig hen i Mag og læse sin Avis, mens en hel lille Stab af Lazzaroner for nogle Sous "vernisserer", børster og pudser En fra Top til Taa. En Fjerdepart af Byens mandlige Befolkning lever af at børste Støvler, en Fjerdepart af dens unge Piger af at sidde i høje, blomsterfyldte Kiosker og binde Bouketter og byde dem ud til det altid kjøbelystne, forfængelige Marseillanerfolk. Ogsaa Mylren paa alle Torve og Pladser af disse brogede, prangende Blomsterstader liver forunderligt op og pynter med Farver og Fornøjelighed. Men det mest Uimodstaaelige for Mennesker fra de afsides Smaakroge af Verden er dog Dampskibsplakaterne, hvis kæmpestore Bogstaver springer Øjet imøde, hvor det seer hen. Den ene inviterer En til Afrika for en halvhundrede Francs eller mindre, den anden frister med Rejseruter over Suez til Indien og Kina, en tredie lokker til La Platastaterne og Brasilien, en fjerde præsenterer den dampende Parketbaad paa Vej til San Francisco og Yokohama. Og saaledes fremdeles i det Uendelige. Det er, ligesom alle Grændser var slettede ud, som om man havde faaet Vinger paa og med et Par Slag kunde komme, hvorhen man vilde. Man flyver i Tankerne, man svælger i Solskinnet, i Farveorgierne og i Kaféernes kølige Sorbetter, man fylder sine Næsebor med Tjærelugten og sine Lunger med Brisen, der kommer dansende dernede fra det store, blaa Hav for Enden af Gaden—jeg kjender ikke noget Sted i Verden, hvor man føler sig fjernere fra alle smaa Hverdagssorger, lettere, friere og gladere tilsinds end paa en Kaféstol i Marseilles Cannebiére.

Og saa er der det Udmærkede ved Tingen, at næsten hele Byen har Noget over sig af det Samme. Naturligvis ikke den ældste, uhyre svinske Del; men den er allerede kun lille og bliver mindre Aar for Aar. Derimod voxer de nye Kvarterer stadig baade i Størrelse og Rigdom. Marseille har ikke flere Indbyggere end Kjøbenhav, og dog skulde man tro den en halv Snes Gange saa stor. Den ene Pragtgade klods op ad den anden paa alle Kanter, og hver af disse Gader fyldt af Verdensstadens Liv. En Færdsel, et Kjøb, et Salg som i selve Paris. Og en Luxus i Toilette, i Boutiker, i Ekvipager, der heller ikke paa nogen Maade er mindre. Der er nok af Millionerne i Marseille, og der er nok af Folk, som forstaar at bruge dem. Som de fleste Middelhavsbyer klattrer den fra Kysten stærkt stigende op ad Højdeskrænter. Det Parti af disse Gader, der ligger nærmest Centrum, er Handelskvarteret; men naar de begynder at stige, begynder samtidig Platanalléerne paa begge Sider af dem, Boutikerne forsvinder, og bag forgyldte Gitterlaager ser man det ene Palads rigere, den ene Have yppigere end den anden. Saadan paa alle Sider, men dog mest overdaadigt luxiøst i de Avenuer, der ender med "Pradoen", en lang Allée med stille Skovskjønhed, der taber sig ned mod Middelhavet. Paa Siderne af den ser man ind ikke i Villahaver, men i Slotsparker, anlagte efter Fantasier fra "Tusind og en Nat" med Orangelunde, fulde af gyldne Frugter, med kirketaarnshøje Palmer og alle Tropernes Pragtblomster, med Fontæner til Hundredetusinder og monumentale Bygninger af lutter Marmor. Orientens Vegetation og Orientens Rigdom, fattet ind i en Ramme, der er den skønneste, jeg kjender: det vidunderlige blaa Middelhav. Det Hav er Marseilles Guldmine. Men det er mer endnu. Det er et Favntag, hvorfra Byen Morgen efter Morgen vaagner straaleride af Sundhed og Glæde, mættet med Livslyst, som den kun findes i det dejlige, solgyldne Syden.

[Illustration: En marseilansk Blomsterkiosk.]

Europas Paradis.

Aartusinder er gaaede, siden Paradisets Port lukkede sig for den syndige Menneskeslæggt. Alverden har efter den Tid søgt og søgt den tabte Edens Have, og det kan ikke egentlig paastaas, at man har været i Forlegenhed for at finde den. Poeterne har opdaget den i Nord- og Syd, i Øst og Vest, saa omtrent paa hver Plet af den hele Klode. Før Jernbanerne kom, kunde det nu være en grumme herlig Ting med alle de mange Paradieser. Det var navnlig saa overmaade nemt og bekvemt. Enhver kunde sidde lykkelig i den Krog, hvor Vorherre havde sat ham, og dø salig i den Tro, at skøn som den var ingen anden i den ganske Verden. Efterat Jorden imidlertid er svunden ind til ikke at være synderlig Andet end en pæn Park, hvis store Promenadegange idetmindste hver Person af Opdragelse maa have

bevandret, gaar det ikke an længer uden videre at tro Poeterne paa deres Vers. *Il faut s'entendre*. Naar man under en Sommerferie paa fjorten Dage efterhaanden har besøgt diverse Snes Paradiser, kommer der uundgaaeligt et Øjeblik, da man tillader sig at bede om en Forklaring. Er der hundrede, saa er der ikke et, og er der et, saa er der ikke hundrede. Hvilket af hele denne Hob er det ægte, Skaberens Mesterstykke, Klodens Juvel, det enestaaende, uforlignelige Paradis paa Jorden?

Spørgsmaalet kunde være kildent nok, hvis Sagen ikke stillede sig saa heldigt, at det allerede var besvaret. Som Gudinderne i Idas Lund, har Alverdens digterbesungne Paradiser fremstillet sig til Skjønhedsprøve for en uhildet Dommer; de har vist deres Yndigheder, og han har rakt Æblet til den Værdigste. Dommen er inappellabel, thi den er fældet med ufejlbar Kompetence. Det er de Jordens Lykkelige, hvem intet Baand binder til en enkelt Plet, der kan flagre frit som Sommerfuglen fra Blomst til Blomst og dale ned og sætte sig til Hvile paa den, hvis Honning er sødest, det er dem, der har overtaget den dømmende Hyrdes Rolle. Land og Byer, Bjerge og Dale, Skove og Søer er dragne forbi deres Blik og har bejlet til Prisen; hvert stort og hvert lille Eden har salvet sig saa duftende og pyntet sig saa straalende, de kunde, til den store Kappestrid!, og Kjendelsen er bleven afsagt, Æblet er blevet rakt. Poeterne har fremtidig at sætte Sordiner paa deres Lyre. Deres lokale Paradiser er kun Paradiser med imiteret Etikette, mod hvilke de Behovhavende vares. Heldigvis er Kontrollen let; det ægte bærer fra Skaberens Haand et Mærke, som selv den mest vingede Digterlyrik ikke kan gjøre efter.

Det er en Plet af Jorden, hvor der er evig Sol og Sommer. Naar Folk andre Vegne kryber sammen i osende Kakkellovnskroge, travrer omkring i Snesjap og faaer Snue og Bronchitis af den klamme Kulde og Spleen og Migræne af den graatunge Vinterhimmel, der hænger lavt over deres Hoveder, saa dækker man paa denne velsignede Plet sit Frokostbord under aabne Verandaers Hang af blomstrende Roser, man ligger i Hængekøjer under Palmetræer og tager Solbad, man gaar omkring i lette Klæder og lyse Farver og aander en Luft, af hvilken hvert Drag fylder Lungerne med Sundhed og Sindet med Ungdom og godt Humør. Saa langt Aaret er, staar Alting i Flor.

Lunden er altid grøn, Engen pynter sig ved Juletid til Fest med friske Violer, der gror modne Jordbær ved Grøftekanten i April, og store, favnehøje Nerier staar som Allétræer og drysser deres Purpurblomster ned over Vejene. Naar en sjelden Gang Brisen, der puster ind fra det blaa Hav, bliver saa kaad, at den ryster en overmoden Appelsin til Jorden, saa kalder man det strax for Blæst og Storm, og dukker der paa den blanke Himmel en hvid Sky op, bag hvilken Solen kunde falde paa at forsvinde i fem Minutter, saa er det et Fænomen, over hvis Forfærdelighed hele Paradiset korsers sig Maaneder i Træk. Klare, gyldne glide Dagene hen, saa stille, at man mærker det knap. Naturen ligger hvilende og nyder sin Pragt, sine glødende Farver, sin vellystsvangre Duft. Og Menneskene aander al denne Skjønhed ind og nyder som Naturen. Hver Bolig er et Velværets Tempel. Kunstens og Rigdommens Luxus har pyntet disse Villaer og Haver saaledes med deres Skatte, at man næppe længer veed, hvad der er vidunderligst, Vorherres eller Menneskenes Værk. Det er ikke Adams og Evas Paradis længer, det er det moderne Europas. Og det moderne Europa er adskilligt mere fordringsfuldt aabenbart, end vore første Forældre har været.

Som Følge af denne Fordringsfuldhed trængte selv Lyksalighedslandet her til en Oppudsning, for at dets Glorie ret kunde gjøre sig gjældende. Først for en halvhundrede Aar siden har det faaet den; det laa indtil da hen, begravet som et Klenodie, Ingen kjendte. En Albions Søn kom og fandt det. Lord Brougham hed han. Kejsere og Konger er fulgte efter ham; Magtens, Guldets og Talentets Store er komne og har fattet Juvelen ind, Syge og Tungsindige fra Alverdens Egne er komne i lange Pilgrimsskarer og har hentet Lægedom for Legeme og Sjæl i dens varme, underfulde Straalers Glands. Men den Menneskeheds Velgjører, som fandt den, har Samtiden halvvejs glemte, Samtiden er altid utaknemmelig. Den har rejst ham en simpel Stenstøtte paa Paradisets skønneste Plads, og den troer at have gjort nok; En retfærdigere Efterslægt vil sætte hans Navn ved Siden af Kolumbus'. Thi Kolumbus opdagede kun Amerika, men Lord Brougham fandt den tabte Edens Have igjen, han opdagede Rivieraen.

Rivieraen er en Strimmel Land langs Middelhavet, nogle Skrænter af Bjerge og nogle Pynter, der springer ud i det blaa Vand, saa smal en Strimmel, at den hist og her næsten rent forsvinder og bliver til Ingenting, en Villagade, slet ikke Andet. Den begynder forsaavidt lige ved Marseille allerede og naaer helt til Genua, men det er kun paa en Strækning af en halv Snes Kilometre, at den er moderne Paradishave i fuld Herlighed. Hinsides Cannes paa den ene Side og hinsides Frankrigs Grændse paa den anden ligger den endnu og blunder saa smaat i Naturnegligé, omkring Nice derimod præsenterer den alle sine Yndigheder i raffineret Festtoilette. Og her er det da, naar det andre Steder begynder at blive koldt og vintertrist, at Livets Søndagsbørn, de Lykkelige, som kun er fødte for at nyde, flyver ned til idel Lys og Sol. Saasart de første Sneflokke er faldne, begynder Elitetêten af "Tout Paris" og af "Toute l'Europe" sin Flugt. Jernbanetogene, spænder deres polstrede Salonvogne for, og der brydes op fra den regngraa Seinestad. Ned over Bourgognes Vinmarker, ned gennem Provences Olivenlunde gaar det i rivende Fart mod Syd. En Nat kun, saa er det blaa Hav naaet, og det er i en ganske anden Verden, man vaagner op. Toget gaar ikke hurtigere nu end en Sporvogn, men man ønsker bare, det gik

ti Gange saa langsomt. Hvert Kig ud gennem Waggonvinduet er en Aabenbaring. Man gnider først Øjnene og troer ikke, at det er Virkelighed, det, man seer. Saadan, klædt i de Farver, den Klarhed, det Skjær af Krystal, har nok enkelte Pletter af Jorden seet ud engang før. Haven, hvor man legede som Barn, har gjort det, Skov og Mark, hvor man sværmede om med hvid Studenterhue og lavede Vers og var forelsket, har gjort det ogsaa, men siden er det Syn kun dukket op igjen i Drømme undertiden, aldrig naar man var vaagen. Og nu ligger den samme forklarende Glands over Alt, over Alt. Det kribler i Kroppen, man føler en Lyst til at springe ud, til at raabe, at Toget skal standse og sætte En af. Men man faaer ikke Tid til det engang, saadan vexler Landskaberne. De følger efter hinanden som et Jag af Laternamagica-Billeder. I et pludseligt Glimt springer Udsigten frem: en blaa Bugt, rammet ind af rødbrune Skjærgaardsklipper med hvide Huse, med Pinier og Palmer og Agaver i hver Kløft; et Øjeblik staar det der i Solens Forgyldning, man lukker Øjnene op saa vidt, man kan, og stirrer og klapper i Hænderne som paa Theatret, naar Tæppet gaar op for en Feeridekoration, men før Indtrykket endnu har samlet sig, er Glimtet forbi, Lokomotivet piber, man farer ind i en Tunnel, Alting bliver nogle Minutter sort Nat, Saa et nyt Glimt, et nyt Billede, endnu mere feagtigt, endnu mere straalende og fuldt af Farver end det foregaaende. Hele Rivierafarten er saadan. En halv Dag staar man ved Vinduet og rækker Hals og seer og venter og seer igjen. Man kan ikke blive træt af disse blaa Bugter, som man undertiden kommer saa nær, at man næsten kjører ude i dem, undertiden seer dybt nede under sig, fra Forbjergets romantisk brudte Skrænt, fyldte med Øer hist og her, og bindende dem sammen da dybtfarvede, blanke som et Spejl af Akvamarin, strækkende sig paa andre Steder aabent ud i lyse Flader, krusede fint som Strimmelen om en ung Pige Hals, gyngende med Solblink, krydsede af Sejlere. Og man kan ikke se sig mæt heller paa disse blanke Blade af Laurbær og Oranger, disse Kæmpekaktus'er i Klipperevnerne, denne Flora i Eventyrfarver, denne Bugnen med Frugter, der faaer En til at bryde ud i Latter og Jublen, stiger En til Hovedet som hed Vin, saa overdaadig yppig er den. Ør bliver man, mere og mere ør for hvert nyt Kig ud gennem Waggonvinduet, Rejsefornemmelsen gaar af En, man glemmer, man er paa en Jernbane, man føler sig, som man var til Fest.

[Illustration: Et Kig ud af Waggonvinduet.]

[Illustration: Pare de Monceaux]

Og er man det da ikke ogsaa? Stationerne kommer, de rigtige Stationer, hvor man staar af: Cannes, Antibes, Nice, Monaco, Monte-Carlo, Mentone. Perronerne er fulde af Damer i Silke og Kniplinger, stive, stramme Lakajer med røde og blaa Knæbenklæder staar i lange Geledder, Ekvipager holder ned over Vejene i Rækker, som ingen Ende faaer. Hver Hest har sit Hovedtøj pyntet med Blomster, selv Fyrbøderen, der kommer og pudser Waggonens Dørgreb, har stukket en Rose i sin Blouse. Fornøjede Ansigter, Søndagsrenhed, Elegance og Luxus allevegne; og over det Altsammen Solskinnets Glands, dette Solskin, som man føler man kan stole paa og give sig hen i med Tryghed, som kommer, naar Morgenen gryer, og forsvinder først, naar Natten bryder frem, uden Luner og Nykker, straalende, leende saa lang Dagen er. Jo, man er til Fest. Man er det hvert Minut, man befinder sig paa Rivieraen. Den begynder i det samme Øjeblik man sætter Foden paa denne velsignede Strimmel Jord, og den hører først op igjen, naar man har forladt det sidste Glimt af dens Sol.

Man kan saa komme, naar man vil, Det er Mode at komme ved Midvintertid, i et Par Maaneder har da den fine Verden sin Sæson her. Naturligvis er her paa den Tid prægtigst. Hvert Rum i de Tusinder af Hoteller er fyldt, det er Pariserliv og Parisertummel om igjen. Men Paradiset er og bliver Paradiset, selv om det hele *vie mondaine* er forsvundet. Spektaklet kan det tage med sig, men Solen ikke. Naturens Pragt er yppigere endnu i Vaar og Sommer, Haverne fuldere af Blomster, Villaslottene ikke mindre pyntelige, fordi de staar med lukkede Skodder. Ogsaa den store Stilhed i dette fortryllede Land har sin Charme. Og saa er der jo desuden et andet Moment, som spiller en Rolle. Saalænge Sæsonens Publikum huserer her, maa man være lidt i Slægt med Millionens Verdener for ikke at føle sig fattig mellem det. I de ni Maaneder af Aaret derimod, da det er borte, føjer Paradiset til sine øvrige Herligheder ogsaa den at være det billigste Sted at leve paa i hele Europa. Der skyder sig omtrent midtvejs mellem Nice og Cannes en lille Halvø ud, som hedder Cap d'Antibes, Cap incomparable har en provençalsk Digter døbt den. Vi var et Par Danske engang, for hvem han havde prist den i saadanne Udtryk, at vi følte det som en Forpligtelse mod os selv strax at tage derned, skjøndt det var lige Midsommer og gyselig hedt allerede i Avignon—den gamle Paveby, nu Felibrernes Hovedstad—, hvor vi havde truffet ham. Vi fandt det landlige Hotel, som han havde givet os Anvisning paa, fuldstændig tomt og Folkene aldeles konsternerede over at faa Gjæster paa denne Tid af Aaret. Hele Huset fra øverst til nederst—og det var et veritabelt civiliseret Hotel med alt Tilbehør—blev stillet til vor Disposition for sex Francs om Dagen, deri indbefattet fuld Fortæring, Frokost med fem, sex og Middag med en halv Snes Retter samt saamange Litre Vin, vor tørstige Gane begjærede. Og vi drak grumme tidt i de tre Uger, vi blev der, den ædle Sangers Skaal, hvem vi skyldte Bekjendtskabet med dette Cap incomparable.

"Bellevue" hed Hotellet, og til en Forandring passede Navnet engang. Fra det flade Altantag saae man paa den ene Side over Golfe Jouan, den skjønnesté af alle Rivieraens Bugter, lige til Cannes, paa

den anden havde man for sig Højderne langs "la Corniche", Vidundervejen mellem Nice og Monaco, og i denne Ramme laa den lille Halvø nedenfor En med sine Pinielunde og Orangehaver, sine bølgende Vinskrænter, sine solbrændte Villaer og sin tropiske Flora. Den er her, hvor der aldrig er faldet et Fnug Sne, saa rig, at der paa denne halve Kvadratmil Land tælles ligesaamange Plantearter som i hele Skotland og Sverig. Alt, hvad der kan gro ved det gode Haabs Forbjerg, kan gro her ogsaa. Og hvor det groer! Blandet, broget, overgivent vildt mellem hinanden. Der var en Krog, som var vort Yndlingssted. Vi laa i Selskab med Sommerfugle og Guldsmede og alskens flagrende og summende Insekter paa Græstæppet under et gammelt Oliventræ. Paa den ene Side klattrede et Krat af Roser og Gyvel og Kaktus op over en lille Stenskrænt og gik paa Toppen af den i Kompagni med Fyrre- og Figentræer for at lave Skov, paa den anden vuggede sig en gylden Hvedemark. Foran os skraanede Terrænet nedefter med smaa firkantede Havelodder, snart Vin, snart store Artiskok- og brogetblomstrede Bønnebuske, saa en Kile ind, der var brandrød af Tomaternes Frugter, saa et Stykke, hvor de lyse Mandeltræskroner skjød sig op og lod sig vifte af Sommerpust og legede med Solblinkene, der flimrede ind mellem det lette Løv. Og helt nede endelig det blaa Hav, men blaat, saa det ikke er til at begribe, gennemskinnethed af Sol, dybblaat, varmt, klart som blaa Pigeøjne, hvori Ungdom og Kjærlighed lyser. Det var guddommeligt. Og rundt om paa Halvøen var der Hundreder af saadanne Kroge. Solen blev lidt ustyrlig hed midt paa Dagen, det er vist nok, men Luften var saa velsignet ren og Himlen saa høj og Alting saa eventyrlig skjønt, at man lod sig brænde og lo af det kun og aldrig noget Øjeblik ønskede sig det anderledes, end det var. Hvad Moden dog er for en underlig Ting! Fra April til November ligger denne Halvø øde. Ikke en Villa er beboet. En Mængde af dem maatte man kunne faa at leje for saa godt som Ingenting; men Ingen falder paa det. Det er ikke Fashion. Ikke Fashion at leve i Paradiset, naar det staar aabent, for hvem der gider komme,—man maa være Menneske for at kunne finde paa saadan Taabelighed.

Langs hele Rivieraen er der kun eet Punkt, hvor det Aaret rundt, Sommer og Vinter uden Forskjel, mylrer med Mennesker. Det er i det berømmelige Fyrstendømme Monaco, det mindste, men det skjønneste og lykkeligste samtidig af alle Riger paa Jorden. Det maales ikke i Kvadratmil som andre Lande, det er ikke saa stort engang som en pæn lille Herregaard, dets hele Længde naaer ikke til en halv Mil, og der er Steder, hvor det knap er et Par hundrede Alen bredt. Fyrstendømmets constante Befolkning tæller femten hundrede Sjæle, og dets Souveræn raader over en Armée paa Alt i Alt nogle og tyve Mand, Officerskorpset deri medindbefattet. Men dette Diminutivrige foregaar ikke destomindre Verden med et stort Exempel; det er Fremtidens Modelstat i en Perfektion, som selv de mest excentriske Idealister knap har vovet at drømme. Indenfor dets Grændser er Fattigdommen afskaffet, Skatterne er afskaffede; Alt, hvad der har mindste Slægtskab med Mangel og Trang, er banlyst fra det monakiske Territorium. Man seer kun Luxus, man aander kun Velvære. Hvad Menneskehjerner nogensinde har udpønsket for at gjøre Tilværelsen komfortabel, findes her i sin højeste Fuldkommenhed. Og Altsammen staar det gratis til Disposition. Staten betaler. Den er et Forsyn, der kun har een Tanke: at Monagenserne skal nyde Livet, og som ikke smaaligt tager Hensyn til, hvad Realisationen af denne dens Livsopgave koster. Den har en Allieret, som sætter den i Stand til at tillade sig alle Extravagancer, den har salig Blancs Generositet at disponere over, og det er meer endnu end Monte-Christos Skat.

Salig Blanc var en snild Fyr. Han forstod, at for at et menneskeligt Paradis skal være komplet, maa det have sin Slange. Uden den kan det være nok saa dejligt, dets Skjønhed mangler det lokkende, pikante Element, og det bliver trivielt til Slutning. Lord Brougham havde opdaget Rivieraen, Blanc satte Slangen i den. Men en Slange efter Nutidsbehov og i Nutidskostume naturligvis. Adam og Eva kunde lade sig friste af et Æble, siden er Menneskene blevne mere blaserede. Kundskabsfrugten for det moderne Europa er den runde Million, og Slangen i Rivieraparadiset er en Spillebank.

Som et Eventyrpalads rejser Roulettemplet sig paa Monte-Carlohøjen, bygget af Marmor og Porphy, med brogede Majolika'er, Forgyldning og Skulpturer, med Taarne, Minareter og Balkoner. Højen, hvis Top det kroner, er Rivieraens vidunderligste Plet, Haven nedover Terrasserne med deres hvide Balustrader, deres Palmegrupper og Blomsterorgier saa yppig, Middelhavsbugten ved disse Terrassers Fod saa pragtfuld, saa koket i sin blaa, skjærgaardsbræmmede Kappe som ingen anden. Man har ikke været paa Rivieraen, naar man ikke har været i Monte-Carlo, det er som Apotheosen efter alle Feeritableauerne.

Man holder da sit Indtog ved dette Paradisets Hof. Man gjør sin Person saa pyntelig, som den er i Stand til at blive, man sætter sig i Stemning ved "Hotel de Paris"'s Bord, det mest luxuøse, Verden har, og man gaar ud for at se og nyde. Men sandt at sige, denne første Promenade bliver sjelden lang. Øjet fanger den hele Herlighed op, uden at Synsnerven vil forplante den til Hjernen, Beundringen klinger koldt, man svarer distrahit paa, hvad Vennen ved Siden af En siger. Slangen har begyndt at hvisle, og man hører kun den. Man er nervøs, man giver Varmen Skyld, sætter sig paa Kaféen og tømmer sin glacerede Drik i eet Drag. Ligeoverfor er Templets Indgang. Vognene kommer rullende; silkebestrømpede Dameben hopper ud og farter op ad Marmortrappens bløde Tæppe. Habituéerne

kommer; altid enkeltvis, som hensunkne i Tanker, svingende Spadserestokken, gjørende fortvivlede Forsøg paa at synes nonchalente, men i Smug tællende Beton'ens Fliser, gaaende udenom hvert Halmstraa, der ligger i Vejen, klemmende sig op ad Trappens Rækværk for at undgaa Tæppet i Midten, der bragte *deveine* igaar. Hvislingen lyder højere og højere. Om man fulgte efter? Man skal jo dog derover engang. Ligesaa gjerne først som sidst. Der er fuldt i den mauriske Sal. Fem, sex Rækker omkring hvert af de grønne Borde. Men Alting gaar stille, douce og dæmpet. Kuglens Rullen er den højeste Lyd, Kroupieren raaber sit Tal, sit *rouge imair et manque* med en Stemme som om han talte Bug. I det samme Øjeblik Rouletten standser, har han Riven ude og rutscher i to-tre Tag de tabte Summer til sig; med Taskespiller-Behændighed lader han mellem to Fingerspidser Louisd'orerne flyve ud og regne ned paa de vindende. Pladser. "*Faites votre jeu*", lyder det igjen. Mens han stabler Guldet i Ruller i sin Metaltraadskurv, sætter Spillerne ind. Hver Kategori af dem har sit Spil, sit System. Nervøst regner man efter paa Notitsbladet. *La vielle garde* markerer Karro'er, dens unge, kaade Arvtagerinder lader Guldstykkerne trille hen over Tæppet og standse, hvor de vil, den gamle Rastaquouair sidder støt og doublerer sin Farve. I to Minutter er Alt færdigt. *Rien ne va plus!* Kuglen sprætter atter rundt i den aandeløse, spændte Stilhed, de Bageste strækker Hals: *trente, rouge, pair et passe*.

[Illustration: Omkring det grønne Bord.]

Rødt er kommen fem Gange. Sort! sort! hvisler Slangen ... sort! sort! er det, som det lød igjen i Ekko fra alle Ender af Salen. Febrilsk griber man ned i Vestelommen og trænger sig frem mellem Rækkerne. Man staar ved Bordet, man sætter ud. Beskedent først et Femfrancsstykke. Man vinder. Man vinder igjen, man bliver ved at vinde. Og jo tungere Vestelommen bliver, desto større bliver Modet. Man prøver "Hestene", saa en Karré, saa et enkelt Tal. Man er allerede forlængst ved Guldet; Sex og tredive Louisd'orer river man ind istedetfor den ene, man satte ud. En ung, bleg Herre, med rystende Hænder og store; rødtunderløbne Øjne rejser sig. Man tager hans Plads. Nervøsiteten er borte, man forcerer sit Spil, man doublerer mod Suiterne, man garderer Zero ved de store Indsatser, man skovler ind og skovler ind. En halv Time efter, naar man gaar bort, har man alle Lommerne fulde af Guld.

Nu først, i den friske Skumringskjølighed, gaar det rigtigt op for En, paa hvilken henrivende Plet af Jorden det er man befinder sig. Hver blød Bugtning i Bjergenes Linier, hver Tone i Farvespillet mellem Himmel og Hav, hvor Solen gaar ned, hver hemmelighedsfuld, rolig Slagskygge over Haveterrasserne, Alt har man Øje for nu, og Alt sætter En i Begejstring. *Un bon diner* følger efter, det forstaar sig af sig selv. Truiten vandes med ægte Yquem og den trufferede Poulet med Chambertin fra Femogtreds. Et Par Guldmønter meer eller mindre, hvad gjør det! Man finder jo hvert Øjeblik en halv Snes Stykker af dem hist og her i en Lomme, som man ikke havde tænkt paa. Og mens man sidder der i den spejloverlæssede Sal, i Krydsild af Smil fra guldblonde Skjønne, ombølget af bedøvende Duft fra Roserne, som slynger sig ind gjennem det aabne Vindue, og fra Bouquet af Ylan og Verveine og Violette de Parme, mens man sidder der med Alverdens dejligste Frugter paa sit Bord, med Alverdens Rigdom omkring sig, hvilke underlige, nye, sødt pirrende Fantasier begynder da ikke at tumle rundt i Ens Hoved! *Forcez donc votre jeu; vous avez de la chance, vous; vous sauterez la banque*, sagde Andalusierinden med de sorte Diamantøjne, som man sad ved Siden af ved Rouletten. Sprænge Banken! Man leer af det først, men man diskuterer det siden. Umuligt er det da endelig ikke, siger Vennen, man er her med, Naar vi havde spillet højere, naar vi var bleven ved... ved Kaffen drøfter man med den alvorligste Mine af Verden, hvilke Midler der findes til at sende større Pengebeløb bort fra Monaco, og hvilke Forholdsregler, der vil være at iagttage, hvis man en Aftenstund skulde komme til at sove i Værelse sammen med en Million eller saadan Noget.

Naturligvis anseer man det for sin Pligt at gjøre *un petit coup* om Aftenen ogsaa. Man har samme Held som om Formiddagen. Alting, hvad man holder paa, kommer ud, Farver og Heste og Karré'er og Numere uden Forskjel, man behøver ikke engang at dublere. Klokken Ti er man træt og har nok. Man drikker en Flaske Moët frappé paa Kaféen, driver et Par Gange frem og tilbage paa den maanebeskinnede Terrasse, hvor Musikken spiller, vinker saa ad en Vogn og kører sin Promenade i den vidunderlige Natteluft, i flyvende Galop ned over *la Condamine* og op ad Monacobjergets snoede Veje, bestandig med Udsigt gjennem halvtlukkende Busketter til Vandet langt dernede, hvor Maanereflektet gynger sin lysgyldne Bro. Det er ikke nogen Kjøretour, det er en Drøm, der fylder hver Fibre med Vellyst. Man sover meget længe den næste Dag. Man har Ingenting at haste efter, der lukkes jo ikke engang op "derovre" før Elleve. Man har desuden en svag Fornemmelse af, at det dog maaske vilde se lidt forhippet ud at komme før Frokost. Om man kjørte over Bjergene til Nice, en ren Eventyrfart, siger Alle, der har gjort den. Portieren raadføres. Umuligt, man vilde komme altfor sent tilbage. "Systemet" skal prøves idag. Man tager Carnet'en frem og undersøger den igjen; alle Tallene fra den foregaaende Aften staar der. Der er ikke een Suite, som vælter Beregningerne. Klokken Et er man paa Pletten. Rækkerne omkring Bordet er kun tynde endnu, man faaer sin Stol. Det gaar som paa en Snor. Chancerne kommer maaske lidt sjeldnere, end man kunde ønske, men ikke een af dem svigter. Systemet holder; man tænkte det jo nok, men det er altid rart at have Valuta i Lommen, som beviser

det.

Man gaar tilbage til Hotellet for at lægge Gevinsten af. Det er dog bedst, man tager til Nice den næste Dag; det begynder at blive lidt ængsteligt at bære alt det meget Guld i sin Kuffert. Desuden er der forskellige Ting, man skal købe; Ens Garderobe trænger til at indrettes paa det varme Klima. En Undersøgelse af Monacos Boutiker forøger den foreløbig med det Nødvendigste: en Solskærm og et Par blaa Brilller; man tager sig et Bad og kører saa op igjen. Men Eftermiddagsvisitten er uheldig. Man har spillet paa Inspiration ved Siden af Systemet, og Inspirationen har slugt, hvad man havde hos sig. Der maa hentes Forstærkning. Og saa—man leer af det selv, det er jo dumt og overtroisk, men *enfin*: det var den blaa Rejsedragt, der bragte Held igaar. Man kan jo ligesaa gjerne tage den paa som en anden.

Om man stoppede og rejste og lod sig nøje med, hvad man endnu havde i Behold? Nej, det vilde være at staa sin egen Lykke i Vejen. Man maa kunne tjene en Formue, det gjælder kun om at være sikker paa sig selv og holde sig udelukkende og urokkeligt til Systemet. Med den faste Beslutning at gjøre det, gaar man over. Fem Minutter efter forlanger man sin Nøgle hos Portieren igjen. Hvor kunde man ogsaa være saa uforsigtig ikke at tage hele sin Beholdning med? Havde man kunnet doublere een Gang til, var man ikke bleven sprængt. Sort kom den trettende Gang, og man faldt paa den tolvte.

Man falder om Aftenen paa den sextende. Og man har været "forsigtig" nu, man har den sidste Rulle Guldstykker ude. *Huit, rouge, patr et manque*, Kroupieren river hele Stabelen ind. Man seer dem glide hen i hans Kasse, og man hører hans *Faites votre jeu, Messieurs*. Men med et Smil, et Smil maaske, der ikke er ganske fri for at være en lille Smule fortrukket, rejser man sig. *Vous partez?* spørger den Guldblond, der staar bagved. *Oui, Mademoiselle.—Vous permettez que je prenne votre place?—Avec plaisir.* Og hun sætter sig og kaster en Haandfuld Louis'er paa Farven, der ikke kom. Kuglen sprætter og standser. *Noir, pair et passe*. Naturligvis. Man drikker den Aften ingen Moét, og man kører ikke over *la Condamine*. Man driver et Par Gange op og ned ad Terrassen som Dagen forud, men Musiken gjør trist, og Maanen skinner irriterende, og man gaar tidligt tilsengs. Man gjør det hverken i det lyseste Humør eller med de venligste Følelser mod Tilværelsen. Men den næste Morgen, naar man vaagner, er det Altsammen gaaet af En som en Sygdom, der er ovre. Man aabner Vinduet paa vid Gab. Hvilken Friskhed, hvilken Sol, hvilken Skjønhed! Og hvor det ligger roligt og hvilende der Altsammen og smiler En imøde, som det vilde sige: Nu forstaar vi hinanden, nu hører Du mig til. Man nynner et Vers og klæder sig paa og gaar ud. Ingen Mennesker er oppe endnu. Kun de store, brogede Sommerfugle er det, og Fuglene, der synger, og Blomsterne, der dufter. Man gaar og gaar og bliver ved at gaa. Først nu straalder Paradiset i sin fulde Glans; Kundskabsfrugten er nydt, Øjet er blevet aabnet for dets Dejlighed. Ak, var der blot ingen Engel med flammende Glavind, ingen Regning, der ventede paa En, naar man kom hjem i "Hotel de Paris"! Dog ligemeget—man har været i Rivieraens Paradis, og bringer man end ingen Millioner med derfra, kun sin stakkels gule Sommerparapluie og sine blaa Brilller, en Skat af Sol og Lys har det dog straalet ind i Ens Sjæl, som den triste, kolde Verden skal bruge lang Tid for at forøde.

End of Project Gutenberg's Fra det moderne Frankrig, by Richard Kaufman

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK FRA DET MODERNE FRANKRIG ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.